תלמוד בבלי · אחרונים · תורת חיים

תורת חיים על בבא מציעא

רבי אברהם חיים שור

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תורת חיים על בבא מציעא

רבי אברהם חיים שור

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תורת-חיים-על-בבא-מציעא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב 5
דף ג 6
דף ד 7
דף ה 8
דף ו 10
דף ז 11
דף ח 13
דף ט 18
דף י 18
דף יא 19
דף יב 22
דף יג 25
דף יד 27
דף טו 29
דף טז 29
דף יז 31
דף יח 33
דף יט 34
דף כ 36
דף כא 37
דף כב 39
דף כג 39
דף כד 41
דף כה 42
דף כו 43
דף כז 44
דף כח 46
דף כט 48
דף ל 49
דף לא 52
דף לב 54
דף לג 55
דף לד 57
דף לה 59
דף לו 61
דף לז 62
דף לח 64
דף לט 67
דף מ 70
דף מא 72
דף מב 73
דף מג 75
דף מד 76
דף מה 77
דף מו 80
דף מז 83
דף מח 84
דף מט 87
דף נ 89
דף נא 90
דף נב 91
דף נג 95
דף נד 95
דף נה 97
דף נו 99
דף נז 102
דף נח 102
דף נט 104
דף ס 108
דף סא 109
דף סב 111
דף סג 113

דף סד 116
דף סה 117
דף סו 119
דף סז 121
דף סח 122
דף סט 124
דף ע 125
דף עא 127
דף עב 128
דף עג 130
דף עד 132
דף עה 133
דף עו 134
דף עז 135
דף עח 136
דף עט 138
דף פ 139
דף פא 141
דף פב 142
דף פג 144
דף פד 147
דף פה 150
דף פו 154
דף פז 155
דף פח 157
דף פט 159
דף צ 161
דף צא 163
דף צב 164
דף צג 166
דף צד 167
דף צה 169
דף צו 170
דף צז 174
דף צח 174
דף צט 176
דף ק 177
דף קא 180
דף קב 182
דף קג 185
דף קד 187
דף קה 188
דף קו 190
דף קז 193
דף קח 196
דף קט 197
דף קי 202
דף קיא 203
דף קיב 205
דף קיג 207
דף קיד 209
דף קטו 209
דף קטז 211

דף ב

שנים אוחזין פרק ראשון

שנים אוחזין בטלית הא דנקט טלית ולא קתני סתמא שנים אוחזין בדבר זה אומר אני מצאתיה וכו' משום דבגמרא מוקי לה דתפיסי בכרכשתא דאי לאו הכי זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין כדתני רב תחליפא ולכך נקט טלית דאית לה כרכשתא והשתא ניחא הא דמתני' קתני שנים אוחזין בטלית ורב תחליפא תני שנים אדוקין בטלית משום דברייתא איירי דתפיסי בגוף הטלית ואדוקין בה אבל מתני' איירי דלא תפסי בגוף הטלית אלא בכרכשתא לכך נקט לשון אחיזה.
וגבי שטר נמי נקט ברייתא דלקמן שנים אדוקין בשטר משום דתפסי בגופו של שטר:
אמר רב פפא ואי תימא כו' הא דלא קאמר אלא אמר רב פפא משום דלא נזכר שום אמורא קודם לכן וכן כתבו התוספות בכמה דוכתי:
וסיפא במקח וממכר והא דלא קתני בהדיא זה אומר אני קניתיה כו' נראה משום דבזה אומר אני ארגתיה נמי איירי ולכך נקט סתמא זה אומר כולה שלי וכן משמע דבזה אומר אני ארגתיה נמי דינא הכי דומיא דשנים אדוקין בשטר דאמרי' לקמן דיחלוקו אע"ג דהתם נמי חד מנייהו ודאי רמאי הוא:
דאי תנא מציאה כו' משום דמורי פי' דאי לא קתני אלא חדא לא הוה אמרינן דטעמא דשבועה כדמסיק שלא יהא כל אחד הולך ותוקף כו' אלא הוה אמינא דטעמא דמלתא משום דמורי אבל השתא דתני תרוייהו טעמא דשבועה לאו משום דמורי אלא שלא יהא כל אחד הולך ותוקף כו' אע"ג דלא שייך ביה לומר דמורי:
וליחזי זוזי ממאן נקט רב אלפס ז"ל כתב דסיפא דמתניתין לאו אשנים אוחזין קאי אלא איירי שהמכר עדיין ביד המוכר דאם אין המקח ביד המוכר אינו נאמן ולדבריו צ"ל דכיון שהמוכר תופס בחזקת שניהם הוי כאלו שניהם אוחזין בו כמ"ש התוספות לעיל גבי מנה שלישי דאי לאו הכי תיקשי לדידיה מאי שנא מההוא ארבא דאמרינן כל דאלים גבר:
הא אמרי המוציא מחבירו עליו הראיה פירש"י ז"ל עליו הראיה בעדים ואי לא לא גבי מידי והכא חולקין ותימא לפירושו דאם כן כי משני הכא דתרוייהו תפסי לה בשבועה הוה ליה למימר הכא דתרוייהו תפסו לה חולקין ועוד דא"כ מאי פריך ואלא מאי רבנן הא אמרי המע"ה וכי נא ידע דמתניתין שאני דתרוייהו מוציאין נינהו כיון דתרוייהו תפסי לה. ועוד מדקאמר ואלא מאי רבנן כו' משמע דפריך דכי היכי דכסומכוס לא אתיא משום דאיהו לא בעי שבועה הכי נמי לא אתיא כרבנן משום דאינהו לא בעי שבועה לכך נראה דה"פ ואלא מאי רבנן הא אמרי המע"ה וא"כ הכא נמי נימא המע"ה ולא ליבעי שבועה

לכך משני הכא דתרוייהו תפסי לה בשבועה דכיון דמחסרא גוביינא במה שחבירו תופס דהאי תפיס בכולה כו' כדפי' רש"י ז"ל אבל התם דלא תפסי תרוייהו אמרי רבנן המע"ה ולא בעי שבועה:

דף ג

הכא מי יימר דאיכא רמאי אע"ג דכל חד טוען כולה שלי איכא למימר דכל חד סבור שהוא הגביה קודם כמ"ש התוס' אע"ג דבשנים אדוקין בשטר איכא ודאי רמאי ולקמן משמע דברייתא דשנים אדוקין בשטר אתיא כמתניתין מדפריך עלה ולית ליה מתניתין שנים אוחזין כו' י"ל דברייתא ודאי אית לה הא דתנן במתניתין שנים אוחזין בטלית כו' כיון דליכא מאן דפליג אמתניתין אבל מתני' כי מוקמי לה כר' יוסי לא ס"ל כברייתא דשנים אדוקין בשטר דכיון דודאי חד מנייהו רמאי הוא אמרי' יהא מונח ובריית רבנן היא דלרבנן כל היכא דאיכא למימר דתרוייהו הוא אע"ג דודאי איכא רמאי פלגי בשבועה מדקאמר לעיל אא"ב רבנן התם ודאי האי מנה דחד כו' ולא הזכיר טעמא דרמאי כדאמר גבי רבי יוסי משמע דלרבנן אע"ג דאיכא ודאי רמאי פלגי בשבועה וכ"כ הרא"ש ז"ל וכן מה שכתבו התוספות לעיל דבזה אומר אני ארגתיה ס"ל נמי למתניתין דיחלוקו היינו לפי מה דמוקמית לה כרבנן אבל לר' יוסי כיון דהך מינייהו ודאי רמאי הוא אמרינן יהא מונח:

בין לרבנן בין לר' יוסי כו' פלוגתייהו בפ' המפקיד והא דלא פריך לה אגופא דמתני' דהתם משום דאיכא לשנויי לר' יוסי דלא אמרינן יהא מונח אא"כ איכא פסידא לרמאי כי היכי דלודי ובחנוני ליכא פסידא אבל השתא דקאמר אלא מחוורתא משמע דהדר לגמרי כמ"ש התו' וקנסינן לרמאי אע"ג דליכא פסידא א"כ בחנוני בין לרבנן בין לרבי יוסי מפקי' ממונא כו':

אמרי התם היינו טעמא כו' וא"ת סוף סוף מאי הוי הא אכתי איכא ודאי רמאי וי"ל דבפ' המפקיד מוקי לה ההיא דפקדון כגון דאפקידו תרוייהו בהדדי בחד זימנא דנעשה כמי שהפקידו לו בכרך אחד דלא הוה ליה למידק לכך קאמר התם היינו טעמא דא"ל חנוני לב"ה אנא שליחותא דידך קעבידנא ולאו רמאי אנא וכי תימא הא מ"מ איכא חד רמאי או אנא או שכיר מאי אית לי גבי שכיר וכו' וכיון דלית לי כלום בהדי' הוה לך למידק ולמימר הב ליה בסהדי ושכיר נמי מצי למימר הכי אנא לאו רמאי אנא דאע"ג דחד מינן רמאי הוא מאי אית לי גבי חנוני כי אין לי שום עסק עמו את האמנתי' דהוה לך למידק

אבל גבי פקדון כיון דתרוייהו בהדי הדדי אפקידו אית להו מילתא בהדדי וכיון דאיכא חד רמאי קנסינן להו:

תאמר בעדים שכן הוחזק כפרן וא"ת למאי דס"ד דבעדים הוחזק כפרן בלא מה הצד תיקשי אמאי קאמר רבי חייא ונשבע על השאר והא הוחזק כפרן וכשנגדו נשבע ונוטל כדאמרינן לקמן גבי ההוא רעיא וי"ל דהוה מצי למימר וליטעמיך:

דף ד

הכי גרסינן בכל הספרים והאי שטרא כיון דקא מודי ביה הילך הוא אלא דרש"י ז"ל הגיה ושטר דקמודה הילך הוא ודוחק למחוק הספרים ועוד קשה דא"כ מאי פריך ש"ס דהילך פטור דלמא בעלמא הילך חייב כיון דמודה במקצת הוא וכדרבה ושאני התם דבהנך תרתי דקמודה לאו מודה מקצת הוא אלא ככופר הכל דמי דמחמת השטר הוא מודה ואם לא היה השטר היה כופר הכל כמ"ש התוספות ועוד קשה דלשון הילך משמע דיהיב ליה למלוה מידי ובהך שטרא דקא מודי ביה לא יהיב ליה ולא מידי כיון שהוא כבר ביד המלוה ועוד דלפירוש רש"י ז"ל צריך למחוק נמי הא דקאמר דקמודי ב"ה דהא מצי למיפרך בקצרה והא שטר הילך הוא וזה דוחק לכך נראה כגירסת ספרים הישנים דגרסי והאי שטרא דכיון דקמודי ביה הילך הוא ואע"ג דכל שטר הילך הוא היינו דוקא בשטר מקוים אבל בשטר שאינו מקוים אי לאו דקא מודי ביה חספא בעלמא הוא ובריית סתמא קתני משמע דאפי' בשטר שאינו מקוים נמי איירי לכך פריך הא שתים פטור אמאי פטור בשטר שאינו מקוים והא כיון דקמודי ביה לפני הב"ד על שתים בהך הודאה הוי כאלו יהיב ליה השתא שטר חוב דמעיקרא חספא בעלמא הוה והשתא הוא דמשוי ליה שטרא בהודאתו וא"כ מודה במקצת הוא והילך גמור הוא ואפי' הכי פטור ש"מ דהילך פטור. אבל בשלש לאו הילך הוא דנהי דהסלע שלישי נמי לא מצי למיכפר כיון דהודה מ"מ בהאי שטרא לא יהיב ליה השתא אלא שתים כיון דמשמעות השטר אינו אלא שתים דמיעוט סלעים שתים וכיון דלא יהיב לה מידי אסלע שלישי כמודה מקצת דעלמא הוא:

טעמא דאמר שלש הא שתים פטור פי' מדלא קתני בשתים דחייב דהוה רבותא דאע"ג דהילך הוא חייב ש"מ דהילך פטור ומשני דאדרבא שלש הוי רבותא טפי דקמ"ל לאפוקי מדרבי עקיבא דאמר משיב אבידה הוא ופטור קמ"ל דאפי' בשלש חייב וכ"ש בשתים ורש"י ז"ל פירש לאפוקי מדר' עקיבא דאי תנא שתים לא הוה פליג ר' עקיבא ולישנא דלאפוקי לא משמע כפירושו ועוד דלכאורה נראה דרשב"א ורבי עקיבא לאו גבי הדדי

הוו יתבי ואיפליגו בהך מילתא דלא יתכן שיחלוק רשב"א על רבי עקיבא רבו בפניו אלא כל חד אמר סברתו בבית מדרשו בפני עצמו והמסדר סידר דבריהם להדדי וכן משמע קצת מדקתני רשב"א אומר כו' רבי עקיבא אומר כו' ולא קתני דברי רשב"א ר' עקיבא אומר כו' משמע דכל חד אמר מילתיה באפי נפשיה וא"כ לא שייך למימר דרשב"א לא נקט שתים אלא כי היכי דליפלוג עליה רבי עקיבא. וניחא השתא דלא תקשי מאי ס"ד דפריך הא שתים פטור פשיטא דאיכא לשנויי דאי תני שתים לא הוה פליג רבי עקיבא אלא צריך לומר כדפי' דרשב"י אמר מלתיה באפי נפשיה:

דף ה

לא דא"ל שלש פרות מסרתי לך לכאורה תימא דמאי איצטריך למימר דא"ל ג' פרות וכו' הוה ליה לשנויי לא דלא א"ל הילך ותו לא ועוד אמאי לא פריך מפשטא דקרא דמחייב שבועה במודה מקצת מאי לאו דא"ל הילך ועוד ברש"י ז"ל האריך בפירושו וכתב דהודאה לא הוי אלא בהודאה ממש וכפירה לא הוי אלא בכופר ממש למה ליה לפרש כן גם מה שכתב לאו דקיימא לקמן וא"ל קחנה בכל מקום שהיא דהיינו הילך לכאורה לא הוצרך לפרש כן מילתא השתא. ונראה דעיקר הקושיא היא משום דכפירה והודאה ממש בעינן פי' דההיא פרה דנאנסה דכתיבא בהדיא לאו בכלל כפירה היא ולאו בכלל הודאה היא אלא בעינן עוד שתי פרות חדא שיכפור בה כפירה ממש כגון להד"מ לאפוקי מההיא דנאנסה וחדא שיודה בה ממש לאפוקי נמי מהאי דנאנסה ודייק לה הכי חדא דלישנא דכפירה והודאה לא שייך אלא בכפירה והודאה ממש ועוד דאי ההיא דנאנסה היינו הך דכפירה ובתרתי סגי א"כ הכי איבעי ליה למיתני ארבעה שומרין צריכין הודאה במקצת ואי ההיא דנאנסה היינו הך דהודאה הוה ליה למיתני ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת ותו לא מדקתני ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת והודאה במקצת משמע דה"ק ארבעה שומרין האמורים בתורה שצריכין לישבע שנאנסה או נגנבה צריכין עוד שתי פרות שיודה באחת ויכפור באחת משמע דטענת נאנסה לא הוי לא כפירה ולא הודה דכפירה והודאה לא הוי אלא בכפירה והודאה ממש ולהכי פריך לאו דאמר ליה הילך פירוש מאי לאו שהפרות עדיין קיימות ולא קתבע ליה בדמיהן אלא בפרות גופייהו וכיון דהודאה ממש בעינן כמו שתבע ע"כ צריך לומר שעדיין היא קיימת וא"ל קחנה וא"כ היינו הילך ומשני לא דאמר ליה שלש פרות מסרתי לך ומתו כולהו בפשיעה כו' דלא קתבע ליה בפרות גופייהו אלא בדמי הפרות ואם כן נהי דהודאה ממש בעינן כמו שתבע מכל מקום איכא למימר דלאו הילך הוא כגון דקא מודה ליה

ממש דמתה בפשיעה כמו שתבע ואומר בעינא לשלומי לך דמיה אחר כך ואינו נותן לו המעות מיד דלאו הילך הוא אע"ג דקמודה ליה ממש. ולפי מה שפרשתי ניחא דפריך מברייתא דתני רמי בר חמא ולא פריך מכמה משניות דזה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון וכו' כמ"ש התוס' משום דנראה לו דוחק לאוקמי ברייתא דקא תבע ליה בדמיהן דמסתמא איירי דקתבע ליה בפרות גופייהו כיון דאיכא למידק מהך ברייתא דהודאה ממש בעינן כדפי' א"כ ע"כ דא"ל הילך הוא כיון דקמודה ליה כמו שתבע אבל מהנך משניות דליכא למידק מנייהו דהודאה ממש בעינא לא מצו פריך מנייהו דנהי דמתני' נמי מסתמא איירי דקתבע ליה בגוף התבואה ולא בדמיה מ"מ פשיטא ליה דאיכא לשנויי דקא מודה ליה בתבואה עד החלון ונרקבה בפשיעתו דליכא הילך דאע"ג דלאו הודאה ממש הוא הא ליכא לאוכוחי ממתניתין דהודה ממש בעינן:

השתא נמי דליתא לדר' חייא מחייב מדרב נחמן הא דמשני שכנגדו קאמינא פריך דלמאי דס"ד דאביי דמשתבע רעיא קאמר ניחא דאיכא למימר דקמ"ל דאם אתיא לדר' חייא קמייתא משתבע אשארא שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ ועוד שאר חומרות דאיתנהו בשבועה דאורייתא וליתנהו בשבועת היסת אבל השתא דמשתבע שכנגדו קאמר וזהו מדרבנן ועל כרחך לא אתי לאשמעינן אלא הא דשכנגדו נשבע ונוטל לכך פריך השתא דליתא לדר' חייא נמי מחייב וכן משמע דאהא דמשני שכנגדו קאמינא פריך מדקא משני רב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן:

אלא הא דתני רמי בר חמא ד' שומרין פירש"י ז"ל דמגופא דקרא מההיא דקטעין נאנסה לא פריך דאיכא למימר דלא חשיד אממונא אלא שמא פשע בשמירת' וחייב לשלם אונסי' וסבר עד דהוי לי' זוזי ופרענ' ליה אלא ההיא דכפירה הא ודאי כופר בפקדון הוא וק' לפירוש' דא"כ אמאי משני דהתם נמי קמשתמיט סבר משכחנא לגנב כו' לשני דהתם נמי משתמיט דשמא פשע בשמירתו וחייב לשלם אונסי' וסבר עד דהוי לי זוזי ופרענ' ליה וליכא למימר דא"כ אמאי כופר בה ולא טען בהך נמי שנאנסה דע"כ לאו קושיא היא דאי לאו הכי השתא נמי דמשני דקמטמיט משום דסבר משכחנא לגנב תקשי תינח שאר שומרין שומר חנם דפטור מגניבה ואבידה שלא פשע בשמירתה מאי איכא למימר אמאי כופר בה ולא קטען בהו נמי שנגנבה או נאבד ממנו בלא פשיעה לכך נראה לפרש דמגופא דקרא לא פריך מההיא דקטען נאנסה דידע שפיר דאיכא למימר דקא משתמיט סבר משכחנא לגנב כו' אלא ההיא דכפירה ס"ד דלא שייך למימר דקא משתמיט דאי בכפירה נמי איכא למימר דקמשתמיט א"כ הכופר בפקדון אמאי פסול לעדות כדפריך בתר הכי לכך פריך נימא מגו דחשיד כו' ודוקא בהא דרבה דאיירי במלוה דלהוצאה

ניתנה אמרי' הך סברא דקמשתמיט עד דהוה ליה זוזי דהתם ליכא סברא אחרינא אבל בארבעה שומרין דאיכא סברא אחריתי למימר דקמשתמיט עד דמשכח לגנב אין צריך לומר דמשתמיט עד דהוה ליה זוזי:

בלא דמי משמע להו כתבו התו' ואע"ג דהוסיפו עליהן החמסנין היינו חמסן שחציף וכו' ועוד נראה דהא דהוסיפו עליהן החמסני' היינו בחמסן ודאי דכיון דאינו פורע מממון הוא הדין משבועה אבל הכא דלאו ודאי חמסן הוא אלא דחשיד על כך כשר לשבוע' דשמא ע"י שבועה יפרוש כמ"ש התו' לעיל:

דף ו

ותו הא דתני רבי חייא מכל הנך דתנן בריש פרק כל הנשבעין דנשבעין ונוטלין השכיר הנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד הוה מצי למידק דכיון דלא שקלי בלא שבועה. אלמא חשידי אממונא ואפי' הכי לא חשידי אשבועתא אלא דניחא ליה למידק מהא דחנוני על פנקסו דשניהם נשבעין ונוטלין לאשמעינן דאע"ג דחד מנייהו ודאי חשיד אממונא אפילו הכי אמרינן דלא חשיד אשבועתא אבל כל הנך לאו ודאי חשידי אלא ספק וכן משמע מפירש"י ז"ל:

ואלא הא דאמר רב נחמן פירש"י ז"ל נימא מגו דמעיז פניו לכפור הכל לאו לאשתמוטי בעי וקשה דלעיל משמע דבכופר הכל נמי אמרינן דמשתמיט דקאמר תדע דאמר רב חסדא הכופר בכל כשר לעדות משום דאמרינן לאשתמוטי עבד ורב חסדא סתמא קאמר משמע דבכופר הכל נמי איירי וכן פירש"י ז"ל לעיל בהדיא דהא דאמר רב חסדא הכופר במלוה כשר בין על כולה בין על מקצתה התוספות כתבו דדייק משום דרב נחמן מחייב היסת אפילו בתובעו ואמר לו זה החפץ וכו' וקשה דאם כן לעיל דבעו למידק דלא אמרינן מגו מהא דתני רמי בר חמא ארבעה שומרין כו' אמאי דחי דהתם נמי אשתמוטי והא אכתי איכא למידק כדדייק מהא דרב נחמן דגבי פקדון נמי דינא הכי שאם תבעו המפקיד ואמר אלו החפצים שבידך שלי הן שהפקדתים לך והלה אומר אחרים היו ובאותן אחרים מודה באחד ואינו מוכן בידו לפני ב"ד ליתן לו מיד דקיימא לן דלא הוי הילך וכופר באחד ובאחד טוען שנאנס פשיטא הוא דצריך לישבע שבועה דאורייתא אע"ג דליכא למימר דמשתמיט ואע"ג דטעמא דמודה במקצת כדרבה דאמר האי בכולי בעי דלודי והא דלא אודי אשתמוטי כו' אפי' הכי נראה דנשבע שד"א משום לא פלוג דכיון דנשבע כשאינו בעין משום דמשתמוטי כשהוא בעין נמי נשבע וכמ"ש התוספות גבי שבועת היסת. לכך נראה כמ"ש התוספות דאדרבי חייא סמיך דטעמא דמלתא דרבי חייא ע"כ

משום דלא אמרינן מגו וא"כ מסתמא טעמא דרב נחמן נמי הכי הוא וכ"כ התוס' פרק שבועת הדיינין והשמיטו שינויא קמייתא דהכא:

את"ל וכו' הקדישה אינה מקודשת פירש"י ז"ל הקדישה בלא תקפה אינה מקודשת וקשה דאם כן אמאי לא מפרש ש"ס בהדיא הקדישה בלא תקפה אינה מקודשת כדאמר בתר הכי הקדישה בלא תקפה מהו. לכך נראה דאפילו תקפה והקדישה קאמר דאינה מקודשת דאם תימצי לומר דתקפה לחודא לא מהניא היינו משום דכיון דקא צווח השתא איגלאי מילתא נמי דהאי דשתיק מעיקרא כו' א"כ כי תקפה והקדישה נמי לא מהניא דאע"ג דשתיק מעיקרא כיון דצווח השתא איגלאי מילתא נמי דהאי דשתיק מעיקרא דסבר הא חזו לה רבנן דהא אפי' תקפה לחודא נמי הוה מהניא אם לא צווח לבסוף אפי' הכי כשצווח לבסוף אמרינן איגלאי מילתא כו' אע"ג דשתק מעיקרא א"כ כי תקפה והקדישה ושתק מעיקרא ולבסוף צווח שייך נמי האי טעמא דאיגלאי מילתא כו' דמשום דהקדישה נמי לא גרע כיון דלא חש לצעוק מעיקרא:

דאמר רבא מנין הראוי פוטר איצטריך לאתויי מלתא דרבא אע"ג דטעמא דמתניתין דפטורין משום מנין הראוי הוא כדפירש"י ז"ל היינו בתר דיליף רבא דמנין הראוי פוטר אבל אי לאו הא דרבא הוה מוקמינן לה למתני' במילתא אחריתי וכן משמע בפרק מעשר בהמה דאיתא התם אמר רבא מנין הראוי פוטר מנא ליה לרבא הא אילימא מדתנן קפץ אחד מן המנויין לתוכן כו' ודלמא דעישר עלייהו פירוש דקפץ אחד מן המנויין היינו מאותן שמנה ועישר עליהן ומסיק אלא אמר רבא אמר קרא וכו':

לפוטרו בענין הראוי כתבו התו' תימה דהא לא שייך מנין הראוי כו' י"ל דאע"ג דלא מסיק עדיין דעשירי ודאי אמר רחמנא ולא עשירי ספק אפי' הכי לא שייך למימר דישלים המנין ויהא עשירי וי"א קדש דעשירי אמר רחמנא ולא עשירי ואחד עשר דמה בכך שהוא קורא לאחד עשר עשירי כיון דמ"מ אחד עשר הוא ולא עשירי ורחמנא עשירי יהיה קדש קאמר משמע דוקא מה שעובר בעשירי ולא מה שעובר באחד עשר:

דף ז

מי סברת במסותא מטלטלין כו' דע"כ במקרקעי איירי מדקאמר לעיל פרשי מינה רב חנניא ורב אושעיא מלרחוץ בה ור' אושעיא הוה א"ל לרבא דליבעי הך מילתא מיניה דרב חסדא ואי במסות' מטלטלין דדינא דיחלוקו ולא כל דאלים גבר א"כ מאי קמיבעי' ליה פשיטא דצריך לפרוש מיניה דנהי דאין יכול להקדים חלק חבירו חלקו מיהא קדיש ואסור לרחוץ בה ואפשר דלהכי קאמר מי סברת כו' ולא קאמר הבמ"ע במסותא מקרקעי:

הכי גרסינן בספרים מחוי ר' אבהו והשאר בשבועה והתו' כתבו דנראה דלא גרסינן והשאר ודוחק להגיה הספרים ועוד דא"כ מאי פריך אלא מתני' דלא קתני זה נוטל עד שידו מגעת היכי משכחת לה אמאי לא משני כגון דתפיסי ביה תרוייהו שוה בשוה ובריייתא אתי לאשמעינן דאי אחד תופס יותר מחבירו כל א' נוטל עד שידו מגעת גם הא דמוכח בסמוך מאי דתפיס כמאן דפסק דמי לא אתי שפיר אי לא גרסי' ליה ומ"ש התו' נראה דוחק קצת לכך נראה דשפיר גרסינן והשאר בשבועה אבל במה דתפיסי לא בעי שבועה ואע"ג דטעמא דשבועה שלא יהא כל אחד הולך ותוקף מ"מ מה דתפס כל אחד בידו כמאן דפסק דמי וכל אחד מוציא מחבירו הוא ובמוציא מחבירו לא תקינו רבנן הך שבועה כדתני לעיל בד"א ששניהן אדוקין בה אבל היתה טלית יוצאה מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה וכן משמע מדברי נמוקי יוסף והשתא פריך שפיר אלא מתני' היכא משכחת לה דאפי' אי תפסי בה תרוייהו שוה בשוה אכתי אמאי לא קתני מתניתין דזה נוטל עד מקום שידו מגעת בלא שבועה ומדלא קתני הכי משמע דאי חד מנייהו לא בעי לישבע אינו נוטל כלום אפי' מה דתפיס בידו ואמאי הא כיון דתפיס בידו הוא לא תיקנו רבנן הך שבועה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ט' מהלכות טוען היו שנים אדוקין בטלית כל אחד נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקין בשוה אחר שנשבעין ויש לכל אחד לגלגל על חבירו שכל מה שנטל כדין נטל משמע דדוקא משום גלגול מחייב שבועה אבל אי חד מנייהו אינו רוצה לישבע על השאר ולא ליטול חלק בו נוטל מה דתפיס בידיה בלא שבועה וכן כתב בש"ע:

אם היתה טלית מוזהבת חולקין קס"ד דכולה מוזהבת קאמר לכך פריך פשיטא ומשני דלאו כולה מוזהבת אלא דקאי בי מצעי:

רבינא אמר לעולם איפוך קמייתא הוה מצי למימר איפוך בתרייתא וטעמא דר' יוסי משום דחייש לשתי כתובות ורבנן לשתי כתובות לא חיישי ושמא ניחא ליה טפי לאפוכי קמייתא משום דנראה דבלאו הכי נמי רישא דברייתא מהופכת מדקתני דברי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' והוה ליה למימר איפכא דלא יתכן להזכיר דברי רבי קודם דברי רבן שמעון בן גמליאל אביו כמו שכתבו התוספות לעיל אלא צריך לומר דתנא דהך ברייתא לא דק:

מחלוקת פירש רש"י ז"ל דהיינו יחלוקו דקאמר רבן שמעון בן גמליאל וקשה דהא בשטר שאינו מקוים פליגי וא"כ הא דקאמר זה נוטל תופס וזה נוטל תורף בשטר שאינו מקויים אירי ואמאי קאמר בסמוך דאית ביה זמן גבי ממשעבדי והא כיון שאינו מקוים לא גבי ממשעבדי דאע"ג דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו לרשב"ג היינו דגבי מבני

תרי כיון דלוה מודה אבל ממשעבדי לא גבי דלקוחות מצי למימר אין הלוה מהימן לן וקנוניא היא לכך נראה דהכי קאמר מחלוקת הא דסבירא להו לרבי ולרשב"ג יחלוקו בשטר מקויים כששניהם אדוקין בטופס וכו' וכן משמע בהדיא מדברי הטור סי' ס"ה שכתב מלוה ולוה שהן אדוקין בשטר כ"א אומר ממני נפל אם אינו מקויים הלוה נאמן ואם הוא מקויים ואוחזין שניהם בשוה בטופס או בתורף וכו' משמע דס"ל דר' אליעזר אשטר מקויים קאי ובית יוסף כתב שם וסובר רבינו דאף על גב דפירש רש"י מחלוקת האי יחלוקו דקאמר רשב"ג הוא הדין דקאי נמי אהא דאמר רבא במקוים דברי הכל יחלוקו ולפי מה שפרשתי קאי דוקא אהא דאמר רבא:

דקאי תורף בי מיצעי פירש רש"י ז"ל ולא פליגי וזה דוחק דרבי יוחנן אמר משמע דפליג עליה ועוד דבסמוך קאמר לר"א דאמר זה נוטל תופס כולי מדנקט לר"א משמע דר"י פליג וכן משמע מדברי הריי"ף והרמב"ם ז"ל דלא מייתי הך מילתא דר"א כלל משמע דסבירא להו דר' יוחנן פליג עליה והלכתא כוותיה וצריך לומר דלא הוה גרסי כלל הא דשקיל וטרי ש"ס אמילתא דר"י אנא הכי גרסינן ורבי יוחנן אמר לעולם חולקין א"ל רב אחא כולי וכן כתב הרב המגי' ואולי היתה להם גירסא אחרת וכולי וכן נראה מדלא משני דר"י סבר דלא אמרינן דזה נוטל עד מקום שידו מגעת אלא בטלית דגופו ממון וכמאן דפסיק דמי אבל בשטר דלאו גופו ממון לא שייך למימר הכי דהא סברא דמסתבר היא דאי לאו הכי בשניהם אדוקין בתורף או בתופס אמאי יחלוקו נימא דלוה נוטל עד מקום שידו מגעת וכמאן דפסיק דמי ואין השטר שוה כלום ונהי דר"א לית ליה הך סברא מכל מקום לרבי יוחנן הוה ליה לשנויי הכי לכך נראה דלא גרסינן ליה ובש"ע מייתי דעת הריי"ף והרמב"ם ודעת החולקים ודעת הריי"ף והרמב"ם ז"ל נראה עיקר:

דף ח

וממאי דבמציאה דלמא במקח וממכר ואיצטריך סד"א וכולי תימה אמאי קאמר דלמא במקח וממכר אפילו איירי במציאה מצי נמי לדחויי הכי כמ"ש התוספות וי"ל דמשיב אבידה לא הוה אלא היכי דמצי למטען טענה מעליותא מהך בתרתי כההיא דלעיל מלוה אמר חמש ולוה אמר שלש דחשיב ליה לרבי עקיבא משיב אבידה משום דאלו טען שתים הוי תרתי למעליותא חדא שלא הודה כל כך הרבה ועוד דקרוב טפי להאמינו כיון שהשטר מסייעו כדפירש רש"י ז"ל אבל היכי דליכא אלא חדא למעליותא לאו משיב אבידה הוא דאי לאו הכי התובע את חבירו במנה והודה לו בחמשים יפטור מן השבועהו דנימא משיב אבידה הוא דאי בעי לא הודה אלא ארבעים ולהכי איירי במציאה לא משיב

אבידה הוא משום דאמר חציה שלי ולא אמר כולה שלי אבל אי איירי במקח וממכר ע"כ צריך לומר שהמוכר אמר שמכר לחד מנייהו כל המקח וקבל דמי כל המקח משניהם מחד מדעתיה ומחד בעל כרחו דאם לא כן לחזי זוזי ממאן נקט כדאמרינן בריש פירקין ואם כן הך דאמר חציה שלי אלו טען כולה שלי הוי תרתי למעליותא חדא דהוה ליטול כ' המקח ועוד דקרוב טפי להאמינו כיון דהמוכר מסייעו דאיהו נמי אמר שמכר לחד מינייהו הכל וגם הדמים מודיעים וה"א דפלגא דאודי ליה בגוויה משיב אבידה הוא:

איצטריך ס"ד אמינא וכולי והא דלא קתני הך בבא לחודא יש לומר דלא זו אף זו קתני:

רכוב עדיף דתפיס בה כתבו התו' וצ"ל דתפיס בה ואזלא נמי מעט מחמתיה כו' והשתא פשיט שפיר מיושב בקרון דפטור אע"ג דעל ידי היושב בקרון נמי אזלא מעט וכן כתב בהדיא ר"ש ז"ל במסכת כלאים:

רכוב עדיף דתפיס בה כתבו התו' אין לפרש דתפוס ברגליו או במה שיושבת עליה דהאי לא מיקרי תפוס בה אלא במה שהוא תפוס בה אלא במוסירה קרי תפוס בה וצ"ל כולי ודבריהם תמוהים דא"כ מאי קימבעי' ליה אי רכוב עדיף פשיטא דמנהיג עדיף כיון דאזלא מחמתיה טובא ואי משום דרוכב תפיס נמי במוסירה הא קאמר בסמוך דרב יהודה גופיה השיב לרב יוסף דמוסירה לא קני וליכא למימר דדוקא מוסירה לחודא לא קני אבל רוכב דתפיס במוסירה ואזלא נמי מעט מחמתיה מצרפינן להו וקני דא"כ מאי פשיט מכלאים דלמא שאני התם דנהי דאזלא מעט מחמתיה מכל מקום יושב לא תפיס במוסירה אבל רוכב דאיכא תרתי מהניא אלא ודאי תפיסת מוסירה לא מעלה ולא מוריד ועוד תימה דמעיקרא נקט ש"ס לישנא דהא תפוס בה והדר נקט ארבעה זימנין זה אחר זה לישנא דתפיס במוסירה ובתר הכי חזר ונקט דתפוס בה דקאמר מהו דתימא רכוב עדיף דהא מנהיג ותפיס בה משמע דתפיס בה לאו היינו תפיס במוסירה מדלא נקט חד לישנא בכולהו ואם רצה לקצר הלשון א"כ מעיקרא הוה ליה למינקט בפירוש דתפיס במוסירה ואחר כך הוה למימר בכולהו דתפוס בה ועוד דלקמן פריך א"ה ניקני נמי רכוב במוסירה וכתבו התו' שם דאי אמרת בשלמא כשאין מנהיג ברגליו ורכוב קני הבהמה משום דתפיס בה אתי שפיר וקשה דהיאך אפשר לומר דרכוב קני משום דתפיס במוסירה דהא בסמוך קאמר דרב ושמואל אמרי תרוייהו דמוסירה לא קני ועוד תימה דלפי פירושם צ"ל שם דגם הרוכב תפוס במוסירה וא"כ אמאי נקט רב אשי זה קני חמור ובי פגיה וזה קנה מה שתפוס בידו הוה ליה למימר זה קנה חמור ובי פגיה ומה שתפוס בידו וזה קנה מה שתפוס בידו והשאר וכו' כיון דהרוכב נמי תפיס במוסירה ועוד דלישנא דברייתא לא משמע כן מדקאמר אחד רכוב חמור ואחד תפוס במוסירה

משמע דהרוכב לא תפיס במוסירה אלא האחד לחודיה. עוד כתבו התוספות כאן דצ"ל דתפיס בה ואזל נמי מעט מחמתיה וקמבעיא ליה דלמא מנהיג עדיף דאזלא מחמתיה טובא וגם בזה דבריהם תמוהים דא"כ עיקר חסר דהוה לי' למימר או דלמא מנהיג עדיף דאזל מחמתיה טובא ועוד תימה מה נפשך אית ביה בהאי מעט דאזלא מחמתיה דרוכב שיעור קנייה דהיינו מלא קומתה לרב אסי דס"ל הכי בפ' הספינה א"כ מה לי מעט מה לי הרבה אטו שני מנהיגים שהנהיגו בהמה יחד שיעור קנייה וחד מנייהו הנהיגה אחר כך יותר מכן מי עדיף מחבריה ואי לית ביה שיעור קנייה א"כ לאו מידי קעביד וכמאן דלא אזלא דמי ופשיטא דמנהיג עדיף ועוד דלא ק"ל כרבי אסי אלא כמ"ד כיון שעקרה יד ורגל קנאה כמו שכתבו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל וכך שוה עקירת יד ורגל כמו אזלא טובא כדפי'. ועוד דלקמן פריך וניקני נמי רכוב במוסירה וכתבו התוספות שם דאי אמרת בשלמא כשאין מנהיג ברגליו ורכוב קני משום דתפיס בה אתי שפיר דלא קני מוסירה דבמטלטלין לא שייך קנין של מסירה אלא בהגבהה או משיכה וקשה כיון דמחמתיה דרוכב נמי אזלא מעט אע"ג דאין מנהיג ברגליו א"כ משיכה מועטת מיהא קעביד במוסירה א"כ אכתי תיקשי ליקני נמי רכוב במוסירה אי אמרי' משוך בהמה זו וקני כלים שעליה כו' דמה לי משיכה מועטת מה לי משיכה מרובה כדפי' ונהי דבעי למימר הכא דאזלא טובא עדיף ממועט תפיסת מוסירה מהיכא תיתי דעדיפא ממשיכה מועטת דרוכב כיון דמשך בה שיעור משיכה. ועוד לספרים דגרסי' לקמן אי הכי דרוכב בעיר מ"ט לא קני צ"ל כמ"ש התוספות שם דאי אמרת בשלמא לא איירי במנהיג ברגליו לכך בעי' לא קני דלא אזלא מחמתיה לפי שיש בני אדם כו' וזה דוחק לומר דמחמת בני אדם ושאר דברים אינה יכולה ללכת אפי' מעט. ע"כ נראה דתפוס בה לאו היינו תפוס במוסירה אלא תפיס בה היינו מה שהוא יושב עליה כמו שרצו התו' לפרש ואין חילוק בין אזלא מעט לבין אזלא טובא כדפי' וטעמא דרכוב ומנהיג שוין הן דטעמא דתרוייהו דקנו משום הליכת בהמה הוא דדבר הנראה לעינים כשאדם קופץ על הבהמה לרכוב עליה היא הולכת אלא שיש הפרש ביניהן דבמנהיג הבהמה הולכת מחמתיה פירוש שהוא חפץ ורוצה בכך דלהכי הוא מכישה במקל או צועק ומנהיגה בקול כדי שתלך אבל ברכוב אינה הולכת מחמתיה שאין הרוכב חפץ בהליכתה בשעה שקופץ עליה לרכוב אלא שהולכת ממילא. מיהו איכא נמי מילתא מעלייתא ברכוב דליתא במנהיג דרכוב יש לו תפיסה ואת זה בבהמה גופא בשעת קנינו דהיינו בשעה שהולכת שהרי יושב עליה אבל מנהיג אין לו תפיסה ונגיעה בה בשעה שהולכת שהרי מנהיגה בצעקת קול או בהקש מקל ולהכי קמיבעיא ליה רכוב במקום מנהיג מאי מי נימא הליכתה שע"י הרכוב

עדיף דאע"ג דאזלא ממילא אפי' הכי עדיפא כיון דתפס ויושב עליה בשעת הליכתה ואינו דומה עושה קנין ועומד מרחוק לעושה קנין ועומד בקרוב או דלמא מנהיג עדיף דאע"ג דלא תפיס בה כשהולכת אפילו הכי עדיפא כיון דאזלא מחמתיה מה שאין כן ברוכב דאזלא ממילא ופשיט מכלאים דהתם נמי בהליכתן תליא מלתא דלא מחייב אלא כשהוא מוליך הכלאים וקתני דהיושב בקרון פטור אע"ג דהכלאים הולכין ע"י היושב על הקרון כמ"ש רבינו שמשון במסכת כלאים ודבר הנראה לעינים הוא כשאדם קופץ לישב על הקרון הבהמה הולכת ויש לו נמי אחיזה ותפיסה בגוף הכלאים דאיסור כלאים ליכא אא"כ הכלאים קשורים יחדו וכיון שהקרון מקשר את הכלאים יחד וגורם האיסור נמצא כשיושב עליו יש לו אחיזה ותפיסה בגוף הכלאים ואפי' הכי היושב פטור והיינו משום דלא אזלי מחמתיה אלא ממילא הולכין כשקופץ לישב על הקרון ואיהו לאו מידי קעביד כיון דלא נתכוין לכך א"כ ש"מ דאפילו רכוב לחודיה לא קני דלאו מידי קעביד כיון דממילא אזלא וכ"ש רכוב במקום מנהיג. א"ל היכי פשיט מר רכוב מיושב כו' נהי דתרוייהו שוין דתפיסי בה ואזלא ממילא אפי' הכי רכוב עדיף דתפיס נמי במוסירה מה שאין כן ביושב ומשני דתפיסת מוסירה לאו כלום היא והיינו דאמר בסמוך מהו דתימא רכוב עדיף דהא מנהיג ותפיס בה פי' דיש לו בה תפיסה ואחיזה כיון דיושב עליה אבל תפיסת מוסירה לאו כלום הוא לכך לא קאמר דהא מנהיג ותפיס במוסירה. והשתא ניחא הא דאמר לקמן ת"ש אחד רכוב חמור ואחד תפוס במוסירה פירוש אע"ג דסתם רכוב תפוס במוסירה הוא אתי לאשמעינן היכא דאחד רכוב ולא תפיס במוסירה אלא אחר תפיס במוסירה דזה קנה חמור כו' אלמא דרכוב קני בהליכתה אע"ג דאזלא ממילא ומשני ה"נ במנהיג ברגליו דאזלא מחמתיה ולא אזלא ממילא ופריך אי הכי ניקני נמי רכוב במוסירה אי אמרת בשלמא דאזלא ממילא שפיר דאיכא למימר דהליכתה דממילא לא מהני' אלא אם כן תפיס בה הלכך חמור קני דתפיס ביה כיון דיושב עליו מוסירה לא קתני כיון דלא תפיס ביה מידי ומשיכה דממילא לא מהניא אלא אי אמרת דאזלה מחמתיה ומנהיגה ברגליו לקני נמי מוסירה במשיכת החמור אי אמרינן משוך בהמה זו וקני כלים שעליה קני כמ"ש התוספות ואתיא שפיר דלא קאמר רב אשי דזה קנה חמור ובי פגיה ומה שתפוס בידו כיון דרוכב לא תפיס ביה מידי ואתי נמי שפיר לספרים דגרסי בתר הכי אי הכי רכוב בעיר מא' טעמא לא קני' דאיכא למימר דס"ל כרבי אסי דאמר עד שתהלך מלא קומתה הילכך אי לא איירי במנהיג ברגליו ניחא דבעיר לא קנה דאינה יכולה ללכת בעיר מלא קומתה מחמת בני אדם ושאר דברים המצויים שם:

רכוב לחודיה לא קני כתבו התו' דרב יהודה היה מסופק אם שמע משמואל ברכוב לחודיה ומנהיג לחודיה ואז פשיט וכו' או אם שמיע ליה ברכוב במקום מנהיג כו' ויותר נראה דלא שמיע ליה אלא ברכוב במקום מנהיג ומספקא ליה אי אמר דרכוב קני ומנהיג לא קני אי אמר דמנהיג קני ורכוב לא קני ואפי' הכי איכא למימר דס"ל לשמואל דרכוב לחודיה נמי לא קני והא דנקט רכוב במקום מנהיג י"ל דלא נחית לפרושי דין רכוב אלא דין מנהיג לחוד אתי לאשמעינן דקני אפילו במקום רכוב ואי לא הוה אמר אלא דמנהיג קנה במקום רכוב ותו לא ה"א דרכוב נמי קני דעדיף ממנהיג ויחלוקו לכך הוה אמר דמנהיג קני ורכוב לא קני מיהו רכוב לחודיה נמי לא קני אי נמי איידי דנקט רכוב במקום מנהיג משום דין מנהיג נקט נמי הכי בדין רכוב מיהו רכוב לחודא נמי לא קני:

הכא במאי עסקינן במנהיג ברגליו מדברי הרמב"ם ז"ל בפ' ב' מהלכות מכירה משמע דהכי הלכתא דאפי' רכוב לחודא לא קני אלא א"כ במנהיג ברגליו שכתב שם כיצד קונין את הבהמה במשיכה אין צ"ל אם משכה והלכה או שרכב עליה והלכה בו שקנה אלא אפי' קרא לה ובאה או שהכישה במקל ורצתה בפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה מדכתב גבי רוכב והלכה בו ולא כתב סתמא והלכה כמ"ש גבי משכה משמע דס"ל דרוכב לא קני אלא א"כ הלכה בו דהיינו בעבורו ומחמתיה שהנהיגה ברגליו וכן משמע מדברי בית יוסף שכתב בסי' קצ"ו ויש מקום לבעל דין לחלוק דוהלכה בו שכתב בפ"ב מהלכות מכירה היינו שהנהיגה ברגליו. ועוד דאי לא איירי במנהיג ברגליו א"כ איכא ברוכב חדא לריעותא שהולכת ממילא וחדא למעליותא דתפיס בה וכן במנהיג איכא חדא לריעותא דלא תפיס בה וחדא למעליותא דאזלא מחמתיה כדפי' לעיל וא"כ אמאי פשיט ליה להרמב"ם דרוכב קני טפי ממנהיג שכתב אין צ"ל שרכב עליה והלכה בו אלא אפילו קרא לה ובאה או שהכישה כו' דהיינו מנהיג דמאי אולמא דרכוב ממנהיג ועוד דהא רב יהודה הוה מספקא ליה הי מנייהו עדיף והדר פשיט ליה דאדרבא מנהיג עדיף מרכוב לכך צ"ל דוהלכה בו שכתב היינו ברכיבתו שהנהיגה ברגליו דהוה ליה תרתי למעליותא לכך פשיט טפי דקני ממנהיג דליכא אלא חדא למעליותא ובשלחן ערוך העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וצריך לפרש כדפי' אף על גב דהטור והר"ן וה' המגיד כתבו דלדעת הרמב"ם רכוב קונה אע"פ שאינו מנהיג ברגליו אפשר דאינהו ס"ל דקרא לה ובאה או שהכישה במקל שכתב הרמב"ם ז"ל לאו היינו מנהיג אלא גרע ממנהיג. מיהו יותר נראה דקרא לה ובאה או הכישה במקל היינו מנהיג כמ"ש בהדיא בכסף משנה פי"ז מהלכות גזילה ואם כן צ"ל דס"ל דרכוב לא קנה אלא א"כ מנהיג ברגליו:

דף ט

מושך ומנהיג אין אבל רכוב לא דליכא למימר היא גופא קמ"ל דאחד מושך ואחד מנהיג קנו לאפוקי מדר' יהודה דאם כן ליערבינהו וליתנינהו אלא ודאי דיוקא אתי לאשמעינן ומשני לעולם היא גופא אשמעינן לאפוקי מדרבי יהודה והא דלא ערבינהו משום דאיכא חד צד דלא קני:

שמע מינה רכוב קני הוה מצי לשנויי ברייתא ר' מאיר היא אלא דניחא ליה לאוקמא במנהיג ברגליו דומיא דרוכב דמתניתין אי נמי כיון דליכא מאן דפליג בברייתא דברי הכל היא אבל לעיל דפריך ממתני' וסתם מתניתין ר"מ היא לכך איצטריך למידק דהך סתמא לאו ר"מ ועוד נראה דהא דדייק לעיל דמתני' רבנן היא היינו להך גירסא שהיה כתוב בספרים לעיל מיניה למאן פי' אליבא דמאן קמיבעיא ליה אי אליבא דר"מ השתא רכוב לחודא לא קני רכוב במקום מנהיג מיבעיא אלא לרבנן וגרסינן נמי ומדאפיך שמואל כו' שמע מינה דרכוב לחודא לרבנן לא קני כדמשמע מפירש"י ז"ל דלהך גיר' איצטריך למידק דמתני' רבנן היא משום דפריך דרבנן אדרבנן דאי אתיא כר"מ לא קשיא מידי אבל למאי דלא גרסינן ליה כדפירש"י ז"ל נראה דלא גרסינן נמי הא דדייק מני אילימא ר"מ וכו' אלא ה"ג מיתיבי היו שנים רוכבין על גב' בהמה וכו' ש"מ רכוב קני ומסתמא דברי הכל היא כיון דנשנית בלא מחלוקת:

אלא במקח וממכר עסקינן לכך קאמר אלא דהשתא לא איצטריך לאוקמי במנהיג ברגליו ואיירי דתפיס במוסירה ולכך קני דבמקח וממכר קני מוסירה כדאמרינן לעיל:

דף י

מותיב רבי יעקב בר אידי נזיקין הא דלא נקט המסכת כמו אביי והוה ליה למימר מותיב רבי יעקב בר אידי מציעא משום דכולה נזיקין חדא מסכת היא כדאמרינן בבבא קמא:

נטל מקצת פיאה וזרק על השאר אין לו בה כלום זה לשון הרמב"ם ז"ל בפי' המשניות כשיקח מקצתו ויכסה מקצתו לוקחין מידו הכל בין מה שלקח ובא לידו ובין מה שכסה וזה קנס ע"כ וכן נראה מדקתני אין לו בה כלום ולא קתני לא קנה ועוד דאי אשאר קאי אין לו בו כלום מיבעי ליה או אין לו בשאר כלום אלא ודאי אפיאה קאי שאין לו בה כלום ואפי' מה שנטל ממנה כבר. פוהי ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מתנות עניים משמע דהא דקתני סיפא נפל לו עליה פרס טליתו עליה מעבירין אותו הימנה טעמא נמי משום קנס הוא ותימא דאם כן מאי פריך הכא נקנו ליה ד' אמות דידיה דלמא

אע"ג דקנה מעבירין אותו משום קנסא כי היכי דקנסינן ולוקחין ממנו אפי' מה שנטל כבר אע"ג דקנה:

חצר משום ידה איתרבאי פירוש הא דמרבינן חצר מקרא דונתן כדאמרינן בסמוך מטעם ידה הוא דחצר נמי כיד דמי ומר סבר מטעם שליחות איתרבאי דחצר כשליח דמי ורש"י ז"ל פירש משום ידה איתרבאי דכתיב ונתן בידה וידה רשותה משמע וכו' משמע אפילו דהשתא לא אסיק אדעתיה ריבוי דונתן ולשון איתרבאי לא משמע כן דה"ל למימר מידה ילפינן:

ת"ל ונתן מ"מ פירש"י ז"ל אלמא משום ידה איתרבאי דאי משום שליחות הא כבר כתיבא הכא כדתניא ושלח מלמד כו' דמה לי חצר מה לי שליח אחר אבל אי משום ידה איתרבאי איצטריך משום קטן וקטנה דליתנהו בתורת שליחות וכן כתב רש"י ז"ל לקמן גבי הא דקאמר רב אשי חצר איתרבאי משום יד וכו' אבל קשה לפי' דא"כ בלא ברייתא תיקשי היאך מצינו למימר דחצר מטעם ידה איתרבאי מקרא דונתן כדפי' לעיל הא שליחות כבר כתיבא הכא והתוספות כתבו דמכח התנא מוכיח דמרבה גגה וחצרה מידה להתגרש אפי' בעל כרחה כו' פי' מדלא קאמר ונתן לרבות גגה חצירה וקרפיפה מדנקט ידה אין לי וכו' משמע דמרבה חצרה כידה וקשה דלעיל גבי גניבה נקט נמי האי לישנא והתם לא מצינו לפרש כן דאפילו בידו אינו קונה הגניבה בעל כרחו ולא קטן ואם כן לאו הוכחה היא לכך נראה דצריך מדקאמר ידה אין לי אלא ידה גגה חצרה וקרפיפה מניין ת"ל ונתן ולא קאמר ושלח אין לי אלא שליח גגה חצרה וקרפיפה מנין ת"ל ונתן אלמא דחצרה מטעם ידה אתרבאי:

דף יא

ואמר זכתה לי שדי זכתה לו כתבו התו' נראה אע"ג דלא אמר זכתה לי דזכתה לו כדא' לעיל והכא נקט משום סיפא כו' וזה נראה דוחק לומר דנקט ברישא הכי משום סיפא. עוד כתבו התוספות מדאמר רבי יוסי בר חנינא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אלמא אע"ג דלא אמר קני משמע דסבירא להו דטעמא דשמואל דאמר והוא שעומד בצד שדהו משום דכשעומד שם משתמר על ידו וכן כתב רש"י ז"ל בהדיא וקשה דלקמן קאמר וכי רבי יהושע ורבי עקיבא בצד שדהו של רבן גמליאל היו עומדין משמע דאם היו עומדין שם הוה ניחא ואי טעמא דבעינן עומד בצד שדהו משום דאז משתמרת על ידו א"כ כי נמי היו עומדין שם מאי הוי אכתי לגבי זקנים לא היה משתמרת כיון שלא היה הפסק בין תבואתו לתבואתם כמ"ש התוס' לקמן דמהאי טעמא דלא הוה הפסק עמידתן

שם לא הוה מהניא מידי. ועוד תימא דאי לא בעינן אמירה אם כן ברייתא דמייתי בסמוך דקתני היה עומד בעיר ואומר יודע אני שעומר שיש לי בשדה פועלים שכחוהו לא יהא שכחה יכול יהא שכחה כו' אמאי איצטריך להאריך ולמימר בעל הבית אומר לא יהא שכחה אפי' לא אמר נמי והכי הוה ליה למיתני היה עומד בעיר ושכחו פועלים עומר בשדה והוא יודע יכול לא יהא שכחה וכו'. על כן נראה דתרתי בעינן שיעמוד בצד שדהו וגם יאמר זכתה לי שדי אבל עומד שם ולא אמר או אמר ולא עמד שם לא זכה וטעמא דבעינן שיעמוד שם לאו משום דאז משתמרת על ידו דאם כן שדה גדולה כמה מילין מאי איכא למימר אלא טעמא משום דאז אלים קניית שדהו טפי דכשעומד שם שדהו כגופו דמי וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפרק י"ז מהלכות גזילה דתרתי בעינן אמירה ועמידה שם. והך ראיה דמייתי התוספת מהא דאמר לעיל אי תיקנו רבנן דליקני כי לא אמר מאי הוי לאו ראיה היא דלעיל ארבע אמות קאי דתקנתא דרבנן היא דלא ליתי לאנצויי לכך פריך שפיר ואי תיקון רבנן כי לא אמר מאי הוי דכי לא אמר מי אתי לאנצויי אבל הכא גבי חצר דקונה לו מדאורייתא מאם המצא תמצא ס"ל לתנא דאינו קונה אלא א"כ אמר זכתה לי והא דמייתי נמי ראיה מהא דאמר רבי יוסי בר חנינא חצירו של אדם קונה שלא מדעת נמי לאו ראיה היא דשאני התם דאיירי בחצר המשתמרת אבל הכא בשדה איירי דאינה משתמרת ואפי' עומד בצד שדהו אכתי לא הוי משתמרת כדפי' לכך בעינן שיאמר זכתה לי שדי והשתא ניחא הא דנקט ברייתא דבעל הבית אומר לא יהא שכחה כיון דמסיק טעמא דזכור ולבסוף שכוח בשדה לא הוי שכחה משום דכיון דקאי גביה הויא ליה חצר וזכתה ליה ועמידה לחודא מהניא דאמירה נמי בעינן לכך נקט דאומר לא יהא שכחה דהיינו שאומר יזכה לי שדי. והשתא אתי שפיר דקאמר וכי ר' יהושע ור"ע בצד שדהו של ר"ג היו עומדין דאי הוו עומדין שם ניחא דאיכא למימר דאינהו הוי אמרי זכתה לי וכיון דהוה אמירה ועמידה מהניא אע"ג דלא הוה משתמר. ובשלחן ערוך סי' רס"ח מייתי דעת הרמב"ם ז"ל ודעת התוספות ודעת הרמב"ם ז"ל נראה עיקר כדפי': **דכיון** דקאי גביה הוי ליה חצר לכאורה קשה הלשון דמשמע משום דקאי גביה חצירו הוא וכי בלאו הכי לאו חצירו הוא ותו דהויא ליה חצירו מיותר הוא דמצי למימר כיון דקאי גביה זכתה ליה כדאמר בתר הכי דליתיה גביה דליזכי ליה ונראה משום דסתם חצר משתמרת היא וסתם שדה אינה משתמרת ולהכי משני לעיל הני מילי מחצר המשתמרת וכו' משום דרבי יוסי בר חנינא בחצר קאמר אבל מתניתין בשדה איירי דקתני זכתה לי שדה וסתם שדה אינה משתמרת וקרא דשכחה נמי בשדה איירי דכתיב

ושכחת עומר בשדה ולכך קאמר כיון דקאי גביה ה"ל חצר פי' אע"ג דקרא בשדה איירי שאינה משתמרת אפי' הכי כיון דקאי גביה כחצר דמי:

דלמא גזירת הכתוב הוא לא בעי לסתור ראייתו דא"כ וכי בשביל שרוצהי לסתור ראייתו מגיה הברייתא אלא ש"ס אתנא דברייתא פריך מנא ליה למדרש מיעוטא על דיוקא דקרא כמו שכתבו התוספות מיהו מה שהקשו התוספות לפירש"י ז"ל דמה מתרץ לרבות שכחת העיר והלא בברייתא יליף דזכור ולבסוף שכוח לא הוי שכחה והכא דדריש לרבות שכחת העיר יעמוד בשכוח מעיקרא דבריהם תמוהים דמיתורא דבשדה לא מצינו למילף אלא חד מהנך בשדה הוי שכחה שכוח מעיקרא ולא בעיר דאפי' שכוח מעיקרא לא הוי שכחה או אתי לאורויי דבשדה בעינן שכחת אתה לאפוקי זכור ולבסוף שכוח ולא בעיר דבעיר אפי' זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה אבל אי אפשר למילף מיניה דבשדה זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה ולא בעיר דבעיר זכור ולבסוף שכוח לא הוי שכחה אלא א"כ שכוח מעיקרא דהך מילתא לא משתמע מיתורא דבשדה דמידי זכור ולבסוף שכוח כתיב ושכחת כתוב והיינו שכוח מעיקרא וא"כ מה נפשך אי דרשינן מיעוטא אדיוקא דקרא צריך לומר דשכחת העיר חמירא לגמרי דאפי' זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה ואי דרשינן מיעוטא אגופה דקרא צריך לומר דשכחת העיר קולא לגמרי דאפילו שכוח מעיקרא לא הוי שכחה ואם כן אי הוה גרסינן יכול יהא שכחה צריך לומר דהכי קאמר תלמוד לומר ושכחת עומר בשדה בשדה הוי שכחה שכוח מעיקרא ולא בעיר דאפילו שכוח מעיקרא לא הוה שכחה וכ"ש זכור ולבסוף שכוח ואם כן שפיר משני יהיה לרבות שכחת העיר ועל כרחך לא דרשינן מיעוטא אשכוח מעיקרא. ואין להקשות לפי זה כיון דמסיק התנא דאפילו שכוח מעיקרא לא הוי שכחה בעיר א"כ אמאי פתח בזכור ולבסוף שכוח דקתני יודע אני שפועלים שכחוהו יש לומר דאתי לאשמעינן דבשדה אפילו זכור ולבסוף שכוח הוי שכחה ואע"ג דלאו מקרא שמעינן לה איכא למימר דסבירא ליה כיון דושכחת סתמא כתיב אין לחלק דיד פועלים כיד ב"ה דמי ושכחתם כשכחתו וכן משמע בהדיא מפירש"י ז"ל דאי הוה גרסינן יכול יהא שכחה הא דקאמר תלמוד לומר בשדה ולא בעיר אשכוח מעיקרא קאי שכתב דלמא גזירת הכתוב הוא דבשדה יהא שכחה אבל משבא בעל הבית לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים כלום למה ליה להזכיר שכחתו דבעל הבית כיון דברייתא לא איירי אלא בשכחת פועלים אלא צריך לומר כדפי' דהא דקאמר ת"ל בשדה ולא בעיר אשכוח מעיקרא קאי דלא הוי שכחה בעיר וכ"ש זכור ולבסוף שכוח:

עישור שאני עתיד למוד כתבו התוספות דשנת הביעור היתה וכבר הפריש המעשרות ולפי זה הא דקאמר עישור שאני עתיד למוד צריך לדחוק ולפרש ויותר נראה שעדיין לא הכר שם ולא היה חושש שמא יאכלו ממנו בני ביתו דאיירי שכבר הזהירם שלא יאכלו ממנו לפי שאינו מתוקן וכן כתבו התוספות בפרק קמא דקדושין:
מטלטלין אגב מקרקע נתינה אלימתא היא דגבי קנין מטלטלין אגב מקרקע נתינה כתיב ויתן להם אביהם מתנות רבות וגומר:

דף יב

בעי רבא זרק ארנקי כו' תימה ליפשוט מסיפא דמתניתין דקתני היה צבי רץ כדרכו כו' לא אמר כלום אלמא אויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי וליכא למימר דמתני' שאני דליכא דעת אחרת מקנה אותו אבל בעיא דרבא איכא דעת אחרת מקנה אותו דעל כרחך סיפא דמתני' אפי' היכא דאיכא דעת אחרת מקנה אותו נמי קאמר דלא קנה מדקא בעי ר' ירמיה במתנה היאך אמלתא דר' יוחנן דאמר והוא שרץ אחריהן ומגיען ואצבי שבור ולא קבעי הכי אגופא דמתני' ואצבי רץ כדרכו דהוה רבותא טפי דקתני סיפא הא צבי רץ כדרכו כו' לא אמר כלום והוה ליה למיבעי שאם נתנו לו לבעל השדה במתנה צבי רץ וגוזלות מפריחין היאך הדין אי קנה בעל השדה או לא משמע דפשיטא ליה דבצבי רץ כדרכו לא קנה אפי' במתנה אע"ג דאיכא דעת אחרת מקנה אותו וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות אבידה דאם היה צבי רץ כדרכו לא קנתה לו שדהו אפילו במתנה. לכך נראה מתני' דקתני היה צבי רץ כדרכו לאו דוקא קתני דאפילו אינו רץ אלא עומד או שוכב ומונח שם אם אינו שבור ויכול לרוץ כדרכו לא קנה דכיון שיכול לרוץ כדרכו אינו משתמר ולא קנה ואיידי דקתני רישא ראה אותן רצין אחר צבי שבור כו' תני נמי סיפא היה צבי רץ והשתא קמבעיא ליה שפיר דלמא אויר שאין סופו לנוח כמונח דמי וגבי צבי רץ שאני דאפילו אם הוא מונח נמי לא קני ובש"ע סימן רס"ח העתיק לישנא דמתני' שכתב היה צבי רץ כדרכו וגוזלות מפריחין לא קנה וצ"ל כדפירש דלאו דוקא נקט הכי:
גזל גמור מדבריהן דליכא למימר מדאורייתא דסוטה ודאי לית ליה זכייה מדאורייתא כיון דלאו בר דעת הוא:
לא גדול ממש ולא קטן קטן ממש תימא מאי דוחקיה דרבי יוחנן דמפיק לה למתני' מידי פשוטה ועוד קשה דמתנית' תני קטן מעיקרא והדר תני גדול ור' יוחנן מפרש גדול תחילה. ועוד אמאי לא אמר ר' יוחנן מלתיה נמי אהא דתנן פרק חלון ומזכה להן ע"י

בנו ובתו הגדולים ולא ע"י בנו ובתו הקטנים דלאו גדול וקטן קתני כמ"ש התוספות. ויש לומר דמתני' הכי דיוק דקתני מציאת בנו ובתו הגדולים הרי אלו שלהם ואי בגדול ממש קאמר מאי קמשמע לן פשיטא דמציאת בנו הגדול שלו הוא וכי לעולם יזכה האב בשל בנו אם כן מתי יעשה גם הוא לביתו אלא ודאי לאו גדול ממש קאמר וכיון דגדול דסיפא לאו בגדול ממש קטן דרישא נמי לאו בקטן ממש קאמר ולהכי מפרש רבי יוחנן גדול תחילה דמגדול דסיפא שמעינן קטן דרישא אבל גבי עירוב איצטריך למיתני דמזכה ע"י הגדולים דלא תימא ברא כרעא דאבוה הוא וידו כידו דמי. וא"ת אכתי מנא ליה דלמא איידי דתנא רישא מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו תני נמי סיפא מציאת בנו ובתו הגדולים הרי אלו שלהן ויש לומר דס"ל דעל כרחך לאו איידי קתני אלא היא גופא קמ"ל דומיא דמציאת אשתו שגירשה דהיא גופא קמשמע לן מדקתני אע"פ שלא נתן כתובה ולהכי פריך בסמוך גירשה פשיט' ולא משני דתני לה איידי דתני רישא מציאת אשתו כו'. ומציאת עבד ושפחתו העבריה איצטריך נמי למיתני דלא תימא לא יהא אלא פועל כדפרי' בסמוך ושמואל דאמר גדול ממש אפשר דס"ל דתני סיפא בנו ובתו הגדולים איידי דרישא ולא חיישׁ אע"ג דל"ה דומיא דמציאת אשתו שגירשה:

גירשה פשיטא וכו' תימא הא דקתני מתני' אעפ"י שלא נתן כתובה מה נפשך אי רבותא היא דאף על פי שלא נתן כתובה מציאתה שלה אם כן מאי פריך גירשה פשיטא דלמא הא קמ"ל ואי לאו רבותא היא אם כן מאי אף על פי דקתני ועוד דבירושלמי איתא רבי יוסי בשם ר' אחא אמר אדם שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה חייב במזונותיה עד שיתן פרוטה אחרונה אמר רבי יוסי מתניתא אמרה כן מציאת אשתו שגירשה אע"פ שלא נתן הרי היא שלה אמר ר' הושעיא שלא תאמר הואיל וחייב במזונותיה תהא מציאה שלו לפום כן צריך מתניתא וקשה דאמאי מוקי לה ש"ס דידן במגורשת ואינה מגורשת ולא משני נמי דלא נתן לה כתובה אתי לאשמעינן אף על גב דחייב במזונותיה מציאה שלה. ורב אלפס ז"ל כתב דש"ס דילן פליגא אההיא דירושלמי ואית ליה דלא מחייב במזונותיה אף על פי שלא נתן כתובתה מיהו בעל העיטור והרא"ש ז"ל כתבו דלא פליגי על כן נראה דודאי לא פליגי דש"ס דידן נמי סבירא לה דהא דקתני מתני' אף על פי שלא נתן לה כתובה אתי לאשמעינן דאף על גב דמחייב במזונותיה כיון שלא נתן לה כתובה אפילו הכי מציאתה שלה והכי פריך גירשה פשיטא דאי לא אתי לאשמעינן אלא הא דלא נתן לה כתובה אם כן הכי איבעי ליה למיתני מציאת האשה שגירשה ולא נתן לה כתובה מדקתני אף על פי שלא נתן משמע דהיא גופא נמי קמ"ל ולא זו אף זו קתני לא זו גירשה ונתן כתובתה אלא אפילו נתן לכך פריך גירשה פשיטא דגירשה ונתן

לה כתובתה מילתא דפשיטא היא כיון דאינו חייב במזונותיה ומשני במגורשת ואינה מגורשת וכדרבי זירא כולי דלהכי לא קתני מציאת אשתו שגירשה ולא נתן לה כתובה דאתי לאשמעינן נמי הא דאמר רבי זירא:

ולא לוה עד תשרי כתבו התוספות פירוש ועתה רוצה ללות בו שיש לו טורח וכו' ודבריהם תמוהים דא"כ ולא ילוה עד תשרי איבעי ליה דלא לוה עד תשרי משמע דלוה בו כבר והוא מצאו לאחר תשרי. וגם מה שכתבו דחייב מודה כדי להרויח פשיטי דספרא אין סברא לומר כן דמשום פשיטי דספרא לא יפסיד ללקוחות ממון מרובה כדמוכח לקמן מהא דקאמר לאביי דחייש לפרעון ולקנוניא ולא קאמר דחיישי' לפרעון ועתה רוצה לחזור וללות בו כמ"ש התו' לקמן ומ"ש התו' לקמן דיש לחלק דכשלוה ופרע לא הפסיד פשוט שנתן לסופר אבל כשעדיין לא לוה אינו רוצה להפסיד הוא דוחק גם מה שכתבו התוספות שם דשאני הכא שסבור המלוה שיצא הקול משעת כתיבה אבל כשלוה ופרע יירא המלוה ששמעו הפריעה וכו' הוא תמוה דלקמן איתא אמר רבי יוחנן המוצא שטר חוב בשוק וכתוב בו הנפק וכתוב בו זמנו בו ביום יחזיר ומוקי לה התם כשחייב מודה מהו דתימא פרעיה ולפשיטי דספרי חייש קמ"ל דאם כן מלוה גופיה לא שביק סבר שמעו בי רבנן ומפסדי לי ופריך מהך דהכא דתנן מצא ש"ח אם יש בהן אחריות לא יחזיר ואוקימנא כשחייב מודה ומשום שמא כתב ללות וכולי ולא אמרינן דאם כן מלוה גופיה לא שביק דלמא שמעו רבנן ומפסדי לי' משמע בהדיא דכי היכי דירא המלוה ששמעו הפריעה הכי נמי יירא ששמעו שלא לוה עד תשרי ומפסדי ליה לכך נראה דלא שייך למימר לפשיטי דספרא חייש כל היכא דמפסיד ללקוחות אפילו לא לוה בו עדיין והא דקאמר שמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי היינו שכבר לוה בו קודם שנפל והא דמשני הני רעי לפי שנפל ואיכא הוכחה דמשום פסולה לא נזהר לשמרו אף על גב דלוה בו כבר יש לומר דשטר שזמנו בניסן ולא לוה בו עד תשרי לרב אסי דלית ליה עדיו בחתומיו זכין לו השטר פסול לגמרי ואין גובין בו אפי' מבני חרי דהוה ליה כשטר מוקדם דפסול לגמרי לר"י ולהרא"ש ז"ל כמ"ש בטור ח"מ סימן מ"ג אע"ג דכתב שם בשם הרמ"ה דדוקא כשהקדים הזמן שלא ניתן להכתב הוא פסול לגמרי אבל כתב ללוה בניסן ולא לוה עד תשרי אינו פסול לגמרי הא מסיק שם הטור דאין נראה לחלק בהכי דנהי דניתן ליכתב מ"מ איכא למיחש שמא יבא לגבות מניסן שלא כדין וכיון דכתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי השטר פסול לגמרי דאפילו מבני חרי לא גבי איכא למימר דלהכי לא היה נזהר לשמרו דעיקר הלואה על פה היתה:

דף יג

אע"ג דשטרי דלאו דהקנאה כי ליכא מלוה בהדיה לא כתבינן משמע דאי איכא מלוה בהדיה כתבינן אפילו שטרי דלאו דהקנאה וקשה כי איכא מלוה בהדיה מאי הוה אכתי איכא למימר דלמא כתב ללות בניסן ולא לוה עד תשרי ורש"י ז"ל פי' כי ליכא מלוה בהדי' ונותן מעות בפניהם ולא משמע כן מדלא הזכיר נתינת המעות כלל. ונראה דדוקא כי ליכא מלוה בהדיה אבל איכא מלוה בהדיה אע"ג דלא ראו נתינת מעות כתבינן דודאי כבר הלוה לו ולכך אזיל בהדיה לוה ליטול השטר מן הסופר דאי לאו דהוה לו לא הוה אזיל בהדיה ועוד כיון דע"כ אזיל בהדיה ליטול השטר מיד אי לאו דכבר לוה ממנו או ילוה ממנו מיד לא היה מניחו ליטול השטר עכשיו דלא ניחא ליה לאיניש דליהוי שטר חוב עליו ביד אחרים חנם:

משום דקשיא ליה וכו' הוצרך ש"ס למימר הכי דלא תקשי אביי מאי טעמא לא אמר כרב אסי דנהי דמסתבר ליה למימר דעדיו בחתומיו זכין לו מכל מקום כיון דלפי סברא זו הדרא קושיא לדוכתא אמאי לא יחזיר דלהכי איצטריך למהדר אשינויא דחיקא דחיישינן לפרעון ולקנוניא דשמואל פליג עליה טפי הוה ליה לאוקמא כרב אסי ולמימר דלא אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו והוה מיתוקמא מתני' דהכא בשטרי דלאו הקנאה וזהו שכתבו התוספות משום דקשיא לאביי לא ניחא ליה שינויא דרב אסי:

מתניתין היינו טעמא דחייש לפרעון ולקנוניא וא"ת דקאמר לעיל אלא הא דתנן כותבין שטר ללוה וכו' ניחוש שמא כתב ללות בניסן וכו' משמע דפריך אהא דמשני דטעמא דמתני' משום דחיישינן שמא כתב ללות וכולי אבל אי לאו הך שינוי' איכא למימר דלא חיישינן להכי אם כן אביי דמפרש טעמא דמתני' דחייש לפרעון ולקנוניא מאי איצטריך ליה לשנויי דעדיו בחתומיו זכין לו הוה ליה למימר דלא חיישינן כלל לשמא כתב ללות בניסן כו' ולכך כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו וי"ל דלאביי נמי קשיא דכיון דחיישינן לפרעון ולקנוניא אם כן הא דתנן כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עמו לכתחילה היכי כתבינהו ליחוש לקנוניא שמא לא ילוה לו מידי ועצה של רמאות ביניהם לטרוף את הלקוחות שיקחו ממנו קרקע אחר זמנו של שטר זה והוה להו לתקן שלא יכתבו שטר ללוה אלא אם כן מלוה עמו ויתן המעות בפניהם ואע"ג דאכתי איכא למיחש לקנוניא שמא יחזיר לו המעות אח"כ י"ל דכולי האי לא חיישינן ולכך קאמר אביי דעדיו בחתומיו זכין לו וכן משמע מדברי רב אלפס ז"ל שכתב והא דתנן כותבין ללוה אע"פ שאין מלוה עמו ולא חיישינן לקנוניא וכו' אלמא דבכי האי גונא שייך נמי למיחש לקנוניא והרא"ש ז"ל כתב דברי רב אלפס דלא היה לו להזכיר קנוניא דלא

חיישינן לקנוניא אלא היכא דנפל ואיתרע דאי חיישינן לקנוניא בלא נפילה אפי' מלוה עמו איכא למיחש לקנוניא ולפי מ"ש ע"כ צ"ל דלכתחילה מיהא הוה חיישינן לקנוניא בכי האי גונא:

דברי הכל יחזיר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן כתבו התוספות ולשמא כתב ללות בניסן כולי נמי לא חיישינן כדאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו ולא הוצרכו ליכתב כן דאפי' לא אמרינן עדיו בחתומיו זכין לו איכא למימר דס"ל דליכא למיחש לשמא כתב ללות בניסן כולי דלאו חששא הוא כלל דכל הכותב ללות הוא לוה מיד ואינו ממתין כלל ואם הוא ממתין הוא כותב לו שטר אחר שלא להפסיד לקוחות דלעיל נמי משמע הכי דאי לאו דמפרש טעמא דמתני' משום דחיישינן שמא כתב ללות וכו' לא הוה פריך מידי אהא דתנן כותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו משום דאיכא למימר דלא חיישינן להכי ואם כן רבי אלעזר דמוקי מתניתין כשאין חייב מודה איכא למימר דסבירא ליה דלא חיישינן כלל לשמא כתב ללות וכולי כדפי':

לוה הוא דאמר לא היו דברים מעולם דוקא אליבא דשמואל ורבי אלעזר דבסמוך דמוקי פלוגתייהו כשאין חייב מודה צ"ל דלוה אמר לא היו דברים מעולם אע"ג דדוחק הוא כמ"ש התוספות דאם כן אמאי לא יחזיר אם לא יקיימנו לא יגבה כלום ואם יקיימנו בדין יגבה אבל ר' יוחנן דמוקי פלוגתייהו כשחייב מודה שפיר מצי למימר דלוה אמר פרעתי ולכך קאמר אבל כשאין חייב מודה דברי הכל לא יחזיר דחיישינן לפרעון ולא קאמר דחיישינן למזוייף ור"א דאמר ולא חיישינן לפרעון ולקנוניא הא דלא קאמר ולא חיישינן למזוייף ולקנוניא דאם הוא מזוייף אין צריכין לקנוניא זו דיכולין לעשות כמה שטרות מזוייפות בלא הך שטרא:

הכי גרסינן ורבנן סברי מגבא גבי ולא גרסינן ממשעבדי הוא דלא גבי דאי גרסינן לה אם כן תקשי לרבי אלעזר נמי מהך דקתני ברייתא דבסמוך וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה גובין מנכסים משועבדים. וכ"כ מהר"ש ז"ל דלא גרסינן ליה:

הני תרתי מילי חדא היא כתבו התוספות דהא דקאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן מתניתין קשיתיה וכיון דמכח מתני' קאמר לא חשיב לה לכאורה נראה דבריהם תמוה דכיון דהא דקאמר לפרעון ולקנוניא לא חיישינן מתניתין קשיתיה ע"כ איצטריך נמי למימר דפליגי באין חייב מודה ולרבי מאיר אין גובה כלום באין בו אחריות דהא בהא תליא דכיון דלא מצי לאוקמי פלוגתייהו כשחייב מודה מכח מתני' דלקמן צריך לאוקמי באין חייב מודה ויש לומר דמשמעות הסוגיא דאי לאו הא דרבי אלעזר ודרבי יוחנן הוה אמינא דפליגי בתרוייהו בין במודה בין באינו מודה כיון דמתני' סתמא קתני וקאתי ר'

אלעזר לאשמעינן דבחייב מודה לא פליגי אע"ג דסתמא קתני ודייק לה ממתני' דלקמן כיון דלא אתי לאשמעינן אלא הא דלא תימא דפליגי נמי בחייב מודה משמע דהא דקאמר מחלוקת באין חייב מודה מילתא דפשיטא ליה ולאו מכח מתני' קאמר לה:

דף יד

אלמא חיישינן לפרעון וליכא למימר טעמא דלא יחזיר משום דשמא כתב ללות בניסן וכו' אבל בשטר הקנאה ליכא למיחש להכי דכולה הך שקלא וטריא היינו למאי דאמר לעיל דשמואל כאביי ס"ל דאמר עדיו בחתומיו זכין לו וליכא למיחש שמא כתב ללות בניסן כו' דאי לאו דס"ל כאביי תיובתא קמייתא נמי ליתא לשמואל דמצי לאוקמי מתני' ובריייתא בשטרי דלאו הקנאה כרב אסי:

עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו פי' שאם יצאו עסיקין קודם שהחזיק בה יכול לחזור בו כיון שקודם שנשתמש בה יצאו עסיקין אין לך מום גדול מזה שעדיין לא נהנ' ובאו התובעין משהחזיק בה שהעסיקין יצאו אחר שנשתמש בה אפילו תשמיש כל דהו דדייש אמיצרא כדאמר בסמוך אינו יכול לחזור בו דאמר ליה חייתא דקטרי סברית וקבלית פי' דהכי דקדקתי ומכרתי לך שלא באחריות וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם והר"ן ז"ל ועוד יש לפרש דאיירי שיצאו העסיקין קודם שהחזיק בה והא דקאמר עד שלא החזיק בה לאו אעסיקין קאי אלא אתי לאשמעינן שאם לא החזיק בה אחר שיצאו העסיקין יכול לחזור בו אע"ג שקנאה בקנין גמור דאין לך מום גדול מזה אבל אם החזיק בה אחר שיצאו העסיקין אינו יכול לחזור בו דאמר ליה חייתא דקטרי סברת וקבלית וכיון שכבר יצאו העסיקין ואפילו הכי החזקת בה אם כן סברת וקבלת שק מלא רוח וכן משמע מדברי הטור בסי' רכ"ו שכתב אם אחר שיצא הקול גילה הלוקח בדעתו שהיה רוצה לקיים המקח וכן משמע בשלטי הגבורים אבל פשטא דשמעתא לא משמע הכי דא"כ הוה ליה למימר לא החזיק בה יכול לחזור בו החזיק בה וכו' אבל השתא דקאמר עד שלא החזיק בה משמע דקאי איציאת עסיקין שאם יצאו עד שלא החזיק וכו' ועוד דקאמר דאמר ליה אחוי טירפא ואשלם לך מדנקט לישנא דואשלם לך משמע דאיירי שכבר קבל מוכר המעות ואי כבר יצאו העסיקין א"כ באחריות אמאי יכול לחזור בו דליכא למימר הואיל וסופו לשלם מעותיו לכך צריך לשלם לו מיד דא"כ תיקשי וכי לעולם יכול לחזור בו כמו שכתבו התו' בפ"ק דב"ק שהרי לא נתחדש אצלו שום דבר בשעת חזרה שכבר החזיק ונתן מעות ויצאו העסיקין אבל לפי' ראשון שהעסיקין יוצאין אחר שהחזיק ניחא

דדוקא שלא באחריות אבל באחריות מצי למימר הואיל וסופך לשלם מעותי מיד שיצאו העוררין תחזיר לי מעותי מיד וכן כתב הרמב"ם ז"ל דאיירי שכבר נתן לו המעות:

משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו דא"ל חייתא דקטרי וכו' וא"ת מאי קמ"ל אבייי פשיטא דכיון שמכר לו שלא באחריות אפי' כבר טרפו ממנו השדה אינו חוזר עליו וליכא למימר דלא אתי לאשמעינן אלא הא דקאמר עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו דא"כ מאי איצטריך למימר שמכר שדה שלא באחריות ויצאו עליו עסיקין הוה ליה למימר ראובן שמכר שדה לשמעון כל זמן שלא החזיק בה יכול לחזור בו ותו לא ויש לומר דאתי לאשמעינן דיוקא דדוקא שלא באחריות הוא דאינו יכול לחזור בו משהחזיק בה אבל באחריות אפי' משהחזיק בה יכול לחזור בו הואיל וסופו לשלם מעותיו צריך לשלם לו מיד ולא מצי למימר ליה אחוי טירפא ואשלם לך ובפרק קמא דבבא קמא גרסינן בהדיא ודוקא שלא באחריות אבל באחריות לא ואיכא דאמרי אפי' באחריות נמי וכו':

שבח אין אבל פירות לא דמדקתני שבח משמע דוקא שבח שמחובר בקרקע לעולם ואילו עומד לינטל ממנה לכך בעל חוב גובה ממנו דגופו של קרקע הוא אבל פירות כיון דעומדין ליקצר לאו כקרקע דמי:

סיפא נמי בגוזל ובנגזל כתבו התוספות מרישא עצמה הוה יכול להקשות כדמקש' בסמוך ודבריהם תמוהים דהא רבא מותיב לה הך תיובתא ורבא גופא מוקי בסמוך רישא כגון שגזל שדה מלאה פירות ואכל את הפירות וחפר בה בורות וכולי וכיון דידע הך אוקימתא אם כן לא מצי לאקשויי מרישא מידי ואם תאמר אם כן סיפא נמי אמאי לא מוקי לה הכי כגון שגזל שדה מחבירו משובחת וקלקל את השבח וחפר בה בורות שיחין ומערות בא נגזל לגבות קרן גובה בנכסים משועבדים בא נגזל לגבות שבח גובה מנכסים בני חורין וי"ל דלא שייך לחלק בין שבח לבין גוף הקרקע דשבח כיון דמחובר לקרקע הוא כקרקע דמי כדפירש' לעיל ואי בגזל שדה משובחת איירי שבח נמי דבר ידוע הוא וכיון דגוף קרקע הוא דדוקא גבי פירות שייך לחלק בהכי כיון דפירות עומדין ליקצר ולא כקרקע נינהו דבר שאינו ידוע הוא דמצו לקוחות למימר לא ידענו שגזלה עם פירותיה אבל גבי שבח ליכא למימר הכי ולכך מוקי לה שגזלה ריקני' ומכרה והלוקח השביחה דהשתא שבח נמי דבר שאינו ידוע הוא:

תירץ נמי בבעל חוב והא דקתני הרי שגזל שדה מחבירו יש לומר דאיירי שעשאה המוכר לבעל חוב אפותיקי כמו שכתבו התוספות וכשמכרה הוה ליה כאלו גוזלה מיהו לא מיחזי כרבית דאיירי כגון שמכרה קודם שבא זמנו של בעל חוב דחל המקח עד הזמן ולא דמי לגזלן שלא חל המקח כלל כמו שכתבו התוספות לקמן:

דף טו

כגון שקנו מידו פירש"י ז"ל דהוה ליה מחוייב משעת המכר וכו' דקיימא לן כל קנין מעכשיו הוא כמ"ש בח"מ סי' ל"ח:

אי בבעל חוב מי אית ליה פירי וא"ת ודלמא הלוקח חושש לשניהם ולכך הוא חפץ שיכתבו שבחא ופירי שבחא דלמא אתי ב"ח וטריף לה ופירי שמא אתי נגזל וטריף לה וי"ל דשבחא ופירי הוו דומיא דשופרא וכי היכי דשופרא מילתא דפשיטא קאמר שאם יטרפו ממנו השדה יחזור עליו לגבות הקרן משפר נכסיו הכי נמי שבחא ופירי מילתא דפשיטא קאמר שאם ישרפו השדה יגבה שבחא וגם פירי ולכך לא קאמר שבחא או פירי:

הניחא למ"ד אי אית ליה זוזי ללוקח וכו' תימה למאי דס"ד דברייתא איירי דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא תיקשי נמי דקתני ובא בעל חוב וטרפה משמע דיהיב ליה ללוקח זוזי ותסלק ליה ואמאי נימא ליה אלו הוו לי זוזי הוה מסלקינך מכולה ארע' השתא הב לי גריוא דארעא וכו' וי"ל דאי אמרת בשלמא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא שפיר דלא מצי למימר אלו הוו לי זוזי הוה מסלקינן מכולה ארעא דאפי' אי ה"ל זוזי לא יסלקנו שאם יסלקנו יפסיד שאם גוף הקרקע אינו שוה אלא מנה והשבח חצי מנה אי מסיק ביה שיעור ארע' ושבחא מצי ב"ח למימר ללוקח כיון שהקרקע משועבד' לי אם אתה רוצה לסלקני הב לי מנה וחצי דאע"ג דארעא לא שויא אלא מנה מצי למימר בעיני היא שוה מנה וחצי כדי שלא יסלקנו כדאשכחן במלוה על משכון מלוה אמר סלע הלויתיך עליו ולוה אמר חצי סלע והמשכון אינו שוה אלא חצי סלע דמצי מלוה למימר אני אטלנו בחובי לפי שהוא שוה בעיני כדי חובי כמ"ש בח"מ סי' ע"ב א"כ הכא נמי מצי למימר הכי אבל השתא דמוקי לה דלא מסיק אלא כשיעור ארעא פריך שפיר אמאי יהיב ליה זוזי ומסלק ליה הא ודאי אלו ה"ל זוזי הוה מסלק ליה מכולה ארעא כיון דאין צריך ליתן לו אלא מנה א"כ השתא דלית ליה זוזי לימא הב לי גריוא דארעא שיעור שבחאי:

דף טז

האי שטרא חספא בעלמא הוא כתבו התוספות וא"ת ולימא דקני לה במה שהחזיק בה אחר שקנאה גזלן וי"ל דמשמע ליה משעת שקנאה הגזלן וכו' בלאו הכי נמי נראה דלאו קושיא האי דחזקה אינה קונה אלא בפני המוכר ושלא בפני המוכר לא קני אלא אם כן אמר ליה המוכר לך חזק וקני כדאיתא בפרק שור שנגח את הפרה לכך פריך שפיר האי

לוקח במאי קני דאפילו החזיק בה אחר שקנאה מן הגזלן כיון דהחזיק בה שלא בפניו ולא א"ל לך חזק וקני לא מהניא חזקה:

מתיב רב ששת מה שאירש מאבא מכור לך וכו' לא אמר כלום פירש"י ז"ל ולא אמרינן מה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו וקשה דהא בהדיא מפרש לעיל טעמא דאמרינן הכי משום דניחא ליה דלא נקרייה גזלנא או דליקו בהימנותיה והנך טעמי לא שייכי הכא גבי ירושה כיון דממילא אתיא וי"ל דהאומר מה שאירש מאבא מכור לך וכן מה שתעלה מצודתי מכור לך הרי הוא מכר לחבירו כל זכות שתבא לידו לכך פריך שפיר מדקתני לא אמר כלום אלמא דהמוכר לחבירו כל זכות שתבא לידו לא קני משום דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם א"כ לעיל נמי נהי דמכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו הא לא מהניא כלום עש משום דאין אדם מקנה דשלב"ל:

זו אינה צריכה לפנים פירש"י ז"ל בלשון ראשון אינה צריכה כדי לתרצה להכניס' לפני בני הישיבה שאין בהן יודע לפרקה ולשון אינה צריכה לא משמע כן ועוד קשה בין ללשון ראשון בין ללשון שני אמאי קאמר רבא זו צריכה לפנים ולפני ולפנים דכיון דידע שינוי דהכא סמכה דעתו כו' אם כן אמאי צריכה לפני ולפנים ובערוך פנס גרס רבא אמר אינה צריכה לפנים ולא לפני פנים פירוש אין צריך לדקדק יותר כלומר לא מיבעיא דאינה צריכה פנים דהיינו דקדוק גמור אלא אפילו לפני פנים דהיינו בחוץ אינה צריכה משום דהכא סמכא דעתיה וכו':

מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר ואם תאמר נהי דאמרה כרבי מאיר מכל מקום דלמא רב בשדה סתם דוקא קאמר דלא מסתברא ליה לרב מילתא דרבי מאיר אלא בשדה סתם אבל בשדה זו לא כדאמר רבא וי"ל דכיון דרב כרבי מאיר אמרה לשמעתיה אי איתא דלא מסתברא ליה מילתא דרבי מאיר בשדה זו ה"ל לפרש דבריו למימר ודוקא בשדה סתם אבל בשדה זו לא:

אימור אשתמוטי קא משתמיט ליה תימה לעיל בשטרי אחלפתא נמי נימא אישתמוטי קמשתמיט וליכא למימר דלכך קאמר אי נמי איבעי ליה למיכתב שטרא אחרינ' עילויה דדוקא אם דחהו לומר אבד מצי למימר הכי אבל באשתמוטי לא שייך למימר כתוב לי שטרא אחרינא כיון דא"ל למחר אחזיר שטרך וכ"כ מהר"ש ז"ל ותדע דאי לאו הכי הכי נמי תיקשי איבעי ליה למימר כתוב לי תברא ואי משום שאינו רוצה לשמרו מפני העכברים אם כן מהאי טעמא נמי לא איבעי למיכתב ליה שטרא אחרינא אלא ודאי הא דקאמר איבעי ליה למיכתב שטרא אחרינא דוקא אם דחהו לומר אבד הוא דבעי ליה למימר הכי וי"ל דלא דמי שטרי חלטתא לשטר חוב דגבי שטר חוב המלוה בא לגבות

מן הלוה ורודף אחריו לכך בתר דפרעיה איכא למימר אשתמוטי דכיון דמלוה היה צריך למעותיו עתה וא"ל למחר יהיבנא לך שטרא לא היה לו פנים ללוה למימר תחזיר לי המעות עד למחר אבל בשטרי חלטתא אדרבא הלוה רודף אחר המלוה שיחזיר לו שטרו והוא יתן לו מעותיו א"כ נהי דבעידנא דפרעיה לא אסיק אדעתיה דשטרא ליתיה גביה אפי' הכי בתר דפרעיה איבעי ליה למימר תחזיר לי מעותי עד למחר שהרי מלוה לא בקש ממנו עתה שום מעות:

דף יז

רב כהנא אמר כשחייב מודה תימה א"כ למה נקט הנפק במילתא דרבי יוחנן והתוספות כתבו דנקטיה משום דיוקא דאי אין כתוב בו ביום אפילו כתוב בו הנפק דודאי לוה לא יחזיר דחיישינן לקנוניא וכו' וקשה דהא רב כהנא מוקי לה להא דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן לעיל המוצא שט"ח בשוק אף על פי שכתוב בו הנפק לא יחזירו לבעלים כשחייב מודה ומשום קנוניא כמ"ש התוספות לעיל ואם כן תרתי למה לי הא מדיוקא שמעינן הך מילתא ועוד דנראה קצת דוחק לומר דדיוקא אתי לאשמעינן ואין לפרש נמי דהנפק דנקט לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אם אין בו ספק דיחזיר ולא חיישינן שמא נמחל שעבודו כיון דאיכא תרתי שמא עדיין לא לוה בו ואת"ל לוה בו שמא עדיין לא פרעו אלא אפי' כתוב בו הנפק דליכא אלא חדא שמא לא פרעו אפי' הכי יחזיר משום דמלוה גופיה לא שביק וכו' דאם כן הוה ליה למימר אע"פ שכתוב בו הנפק כדאמר רבי יוחנן לעיל המוצא ש"ח בשוק אע"פ שכתוב בו הנפק וכו' מדקאמר וכתוב בו הנפק משמע דלא יחזיר אלא אם כן כתוב בו הנפק וכן כתבו בהדיא הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל דלרב כהנא דוקא כתוב בו הנפק בעינן ורבינו זרחיה כתב דוכתב בו הנפק ממילתא דרבי אסי הוא דלרב כהנא לא אמר רבי יוחנן וכתוב בו הנפק וזה דוחק ועוד דמסתמא הוי דומיא דמימרא דלעיל דקאמר המוצא ש"ח בשוק אע"פ שכתוב בו הנפק וכו' והתם ע"כ ר' יוחנן גופיה נקט ליה דאי לאו הכי מאי קמ"ל דהמוצא ש"ח בשוק לא יחזירו לבעלים מתניתין היא. על כן נראה לפרש דדוקא כתוב בו הנפק בעינן אבל אם אין כתוב בו הנפק לא יחזיר אע"ג דחייב מודה דכיון דאיתרע בנפילה חיישינן שמא לא לוה בו עדיין והאי דקמודי משום דקבעי ללות בו לאחר זמן שאם נמצא בניסן חיישינן שמא ילוה בתשרי כדאמר לעיל ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין דליכא למימר מלוה גופיה לא שביק דהא אית ליה רווחא דקטריף מניסן ולא יהיב מעות עד תשרי ודוקא כשאין כתוב בו הנפק חיישינן שיעשה כן לוה משום פשיטי דספרא כיון שכבר נתן

לסופר ולא לוה בו עדיין אינו רוצה להפסיד אבל כשכתוב בו הנפק כיון שכבר לוה בו ולא הפסיד פשיטי דספרא לא חיישי' שמא פרע והאי דקמודי משום דקבעי למזפא ביה זימנא אחריתי לאחר זמן מרובה ולפשיטי דספרא חייש דמשום פשיטי דספרא לא יפסיד ללקוחות ממון מרובה כמו שכתבו התו' לעיל:

אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותא דאי לאו דאמרי הטוען אחר מעשה ב"ד לא אמר כלום איכא למימר דמתניתין במקום שאין כותבין כתובה אייריי והוציאה גט גט ממש קאמר דגט היינו כתובה וגביא בשטר גט וכותבין בגט שטרא דנן וכו' כדסבר רב בפרק הכותב אבל השתא כיון דאמרי הטוען אחר מעשה בית דין וכו' אשכחת מרגניתא ופירשתי מתניתין דהוציאה גט אפילו מדי גט ומשום דהטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום וקאמר אביי מאי מרגניתא דלמא אין הכי נמי במקום שאין כותבין עסקינן דגט היינו כתיבתה וכו' כדסבר רב בפ' הכותב ומסיק דלא שייך למימר הכי משום דלאו כל דמגבי כתובה בבי דינא מגבי:

אלמנה מן האירוסין במאי גביא תימה אלמנה מן הנישואין ובמקום שאין כותבין כתובה לפרוך במאי גביא והתוספות כתבו דבמקום שאין כותבין א"ש דאינו נאמן לומר פרעתי כיון דלא נתקנה כתובתה באותו מקום וקשה דאם כן גרושה נמי אמאי קאמר דגט היינו כתובתה משמע דגט ממש בעינן הא בעידי הגט נמי סגי דכיון דלא נתקנה כתובתה באותו מקום אינו נאמן לומר פרעתי ועוד תימה דא"כ במסקנא דקאמר אביי מגופא דמתניתין הדר ביה אכתי תיקשי מאי מרגניתא דלמא דוקא במקום שאין כותבין דכיון דלא נתקנה כתובתה באותו מקום לכך אינו נאמן לומר פרעתי אבל במקום שכותבין לא והתוספות כתבו לקמן דאביי מתניתין קשיתיה ודוחק הוא ונראה לפרש דאי אמרינן הטוען אחר מעשה בית דין לא אמר כלום אין לחלק כלל בין במקום שאין כותבין למקום שכותבין ואביי דאמר דלמא במקום שאין כותבין לאו דאתי לפלוגי בהכי אלא משום דאתי למימר דגט היינו כתובתה וזה לא שייך במקום שכותבין כתובה. לכך קאמר דלמא במקום שאין כותבין וגט היינו כתובתה והא דקאמר אבל במקום שכותבין וכו' הוה מצי לפלוגי במקום שאין כותבין גופיה ולמימר אבל אין גט בידה לא גביא אלא דסתמא דש"ס קאמר הכי לפרש טעמא דהדר ביה אביי דמעיקרא ס"ד דהדר ביה משום דלא שייך למימר דבמקום שכותבין אי נקיטא כתובה אין וכו' דאם כן אלמנה מן האירוסין במאי גביא והא דלא פריך מאלמנה מן הנישואין במקום שאין כותבין יש לומר דאין הכי נמי היורש נאמן לומר פרעתיה ואין להקשות דא"כ מאי הועילו חכמים בתקנתן דאיכא למימר דחכמים תיקנו להם כתובה ותיקנו נמי לכתוב שטר כתובה כדאשכחן

בכמה דוכתי דחכמים תיקנו למיכתב כתובה ושפיר הועילו בתקנתן ובמקום דלא נהיגי למיכתב כתובה אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו אבל אאלמנה מן האירוסין פריך שפיר דלא תיקנו חכמים כלל למיתב כתובתה מן האירוסין ואם כן מה הועילו חכמים בתקנתן:

דף יח

מצא גיטי נשים וכו' מתניתין דלעיל איירי בשטרי חוב לכך קתני סתמא מצא שטרי חוב וכו' לא יחזיר משום דשטרי חובות מחזירו ללוה אחר הפרעון הלכך אפי' ידוע לנו שנתן למלוה לא יחזיר שמא פרע לו והחזירו ללוה ומיד הלוה נפל והכא איירי בשטרות שאין מחזירין לבעליהן כגיטי נשים ושחרורי עבדים וכו' ואתי לאשמעינן דאפילו הכי לא יחזיר דחיישינן שמא כתובין היו ונמלך ולא נתנן מעולם:

טעמא דנמלך שלא נתנן הא אמר תנו נותנין כתבו התוספות דדייק מדקתני ונמלך ולא קתני כתובין היו ולא נתנן מיהו בפרק כל הגט גרסינן בכל הספרים הא אמר תנו נותנין ולא גרסינן טעמא דנמלך וכ"כ התוספות שם משמע דלא מלישנא דונמלך פריך ועוד דאיכא למימר אורחא דמילתא נקט דלכך כתבן ולא נתנן משום דנמלך לכך נראה דלאו מלישנא דנמלך פריך ומה שהקשו התוספות דלמא אפי' אמר תנו אין נותנין משום דחיישינן שמא אין זה גיטו אלא נפל מאחר ששמו כשמו יש לומר דמתניתין סתמא קתני משמע דאיירי בין בזמן מרובה בין בזמן מועט ובזמן מועט לא שייך האי טעמא ומה שהקשו התוספות נמי מנ"ל דאפי' לזמן מרובה יש לומר דהא גיטי נשים ודייתיקי ומתנה ושוברי' גבי הדדי קתני להו ובדייתיקי מתנה ושוברין אם אמר תנו פשיטא דנותנין אפי' לזמן מרובה דלא שייך לחלק בהו בין זמן מרובה לבין זמן מועט:

והא בי דינא דרב הונא דכי מקום שהשיירות מצויות דמי אע"ג דכל בית דינא כמקום שהשיירות מצויות דמי כדאמר בסמוך וב"ד במקום שהשיירות מצויות אפי' הכי לא מצי ש"ס למידק אלא מבי דינא דרב הונא משום דמתניתין דכל מעשה ב"ד יחזיר איכא לאוקמי דאשתכח אבראי כדאמר בסמוך דלא הוי שיירות מצויות וקא פשיט מיניה דלא חיישינן לנמלך כשהוא מקויים לכך קאמר והא בי דינא דרב הונא וכו' דההוא גיטא דאשתכח בי דינא דרב הונא משמע שמצאוהו בפנים במקום שהיה יושב ודן כדפירש"י ז"ל:

בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ואפילו לזמן מרובה תימה כיון שמודה שממנה נפל וכבר גירשה פשיטא דיחזיר אפילו לזמן מרובה כיון דנאמן לומר גירשתיה אפי' נפל מאחר נחזיר לה לראיה בעלמא והתוספות כתבו דלא נאמן לומר גרשתיה אלא מכאן

ולהבא הואיל ובידו לגרשה אבל הכא שאומר שכבר גירשה מזמן הכתוב בגט כמו שאינו נאמן, למפרע כך אינו נאמן להבא ויחזיר לאשה דקתני היינו בעדים ותתגרש בה בחזרה זו וכולי ודבריהם תמוה וכי יחזיר לאשה בעדים קתני יחזיר לאשה סתמא קתני ועוד דיחזיר לאשה אמוצא קאי וא"כ היאך תתגרש בחזרה זו והלא הבעל לא עשאו שליח לגרש את אשתו ועוד תימה דבסמוך פריך וליחוש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן לה עד תשרי ואי יחזיר לאשה דקתני היינו בעדים ומתגרשת עתה בחזרה זו א"כ מאי וליחוש דקאמר והא לפי האמת כך הוא שאינה מתגרשת אלא עתה בחזרה זו וזמן הגט מוקדם הרבה והוה ליה למיפרך בפשיטות אמאי יחזיר לאשה ניחוש דלמא אזיל בעל זבין פירי מניסן ועד תשרי וכו' על כן נראה דהא דקאמר בפ' יש נוחלין שאין הבעל נאמן לומר גירשתי אשתי למפרע היינו דוקא בדברים בעלמא אבל הכא כיון דהגט מסייעו נאמן אפילו למפרע וא"כ הא דקתני בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה בלא עדים קאמר שכבר היא מגורשת מזמן הכתוב בגט כיון שהבעל מודה דאע"ג דבעלמא אינו נאמן למפרע הכא שהגט מסייעו נאמן והשתא דייק שפיר בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה ואפילו לזמן מרובה ואמאי הא אין הבעל נאמן למפרע אלא מחמת הגט שמסייעו וא"כ לזמן מרובה אמאי נאמן הא איכא למיחש שמא מאחר נפל ואין הגט מסייעו:

דף יט

וליחוש דלמא כתב ליתן בניסן וכו' לפי מה שפי' לעיל דכל היכא שהגט מסייע לבעל נאמן אפילו למפרע אם כן הא דדייק לעיל אמתני' הא אמר תנו נותנין וכו' יש לפרש דהיינו שאמר תנו לה עתה לראיה לפי שכבר גירשתיה מזמן הכתוב בו נותנין דכיון דהגט מסייעו נאמן אפי' למפרע ולכך פריך ואפילו לזמן מרובה ואמאי הא כיון דאיכא למימר שמא מאחר נפל נמצא שאין הגט מסייעו ולא מהימן ואם תאמר א"כ כי פריך הכא אברייתא וליחוש שמא כתב ליתן בניסן וכו' אמאי לא פריך הכי אמתניתין דדייקינן הא אמר תנו נותנין כמ"ש התוספות דהשתא ליכא למימר דכיון דעתה בא לגרשה רואין שהזמן מוקדם ויש קול וכו' וי"ל דניחא ליה למיפרך אברייתא דקתני בהדיא בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אבל אמתניתין לא הוה מצי למיפרך אלא מדיוקא:

וליחוש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי מדלא קאמר ולא נתן עד תשרי צריך לפרש נמי כדפי' לעיל שהגט נמצא אחר תשרי וכיון דאיתרע בנפילה איכא למיחש שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי וכיון דלאו גט כשר הוא לכך לא היתה נזהרת בו לשומרו ואם תאמר בין לפירוש זה בין לפירוש התוספות אמאי פריך ניחוש דלמא אתיא

למיטרף לקוחות שלא כדין טפי הוה ליה למיפרך ניחוש דלמא תנשא לאיש בגט פסול זה כיון שהוא מוקדם וי"ל דטעמא דגט מוקדם פסול הוא משום דחיישינן דלמא אתיא למיטרף לקוחות שלא כדין א"כ הא בהא תליא וכי משני דכי אתיא למיטרף אמרינן לה אייתי ראיה וכו' נמצא הגט כשר הוא ומותרת להנשא בו:

למאי הלכתא אהדרוה ניהליה למיטרף הוא וכו' ואם תאמר ודלמא האי דאהדרו' ניהליה רבנן לאו למיטרף הוא אלא כדי שיגבה חובו מן הלוה עצמו הוא שלא יטעון להד"ם או פרעתי ויש לומר דאי משום לוה עצמו לא הוה להו לרבנן למיהדר האי שטרא אלא הוה להו למימר ללוה שיכתוב לו שטר אחר מהאי זימנא דמטא שטרא לידיה ואע"ג דאמרינן לעיל דלפשיטי דספרא חייש היינו דאנן חיישינן שמא הלוה חייש לפשיטי דספרא אבל רבנן לא הוה להו למהדר האי שטרא משום פשיטי דספרא כיון דאיכא למיחש שיטרוף בו מן הלקוחות וא"ת גבי גט אשה נמי מימר אמר ודאי למיטרף אהדרוה ניהלה דאי משום דלא תעגן ותיתיב הוה להו למימר לבעל שיכתוב לה גט אחר מהך זימנא דמטא גיטא לידה דלא תיתי למיטרף ביה לקוחות וי"ל דשאני גט אשה דאית ביה טירחא והוצאה מרובה דבעי כתיבה וחתימה לשמה וכמה דברים פסולים בו לכך מימר אמר לוקח הא דאהדרוה רבנן לגיטא משום דלא תעגן הוא והא דלא בעו שיכתוב לה גט אחר משום דלא אטרחוהו רבנן כולי האי מיהו קשה בסמוך גבי גט שחרור דאמרינן ליה אייתי ראיה אימת מטא שחרור לידך וע"כ צ"ל נמי שחרור שאני משטר חוב משום דמימר אמר לוקח האי דאהדרוה רבנן לגט שחרור כדי להודיע שמותר בקהל הוא ואמאי הוה להו למימר לרב שיכתוב לו גט שחרור אחר מהך זימנא וי"ל דבגט שחרור נמי איכא טירחא והוצאה מרובה דקי"ל בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגיטי נשים כדאי' בטור י"ד:

מצא שובר וכו' וליחוש דלמא כתב ליתן בניסן וכו' כתבו התוספות וא"ת ולפרוך על מתניתין דגט פשוט דכותבין שובר לאשה וכו' וכן לעיל גבי גט אשה דפריך ש"ס וליחוש שמא כתב ליתן בניסן וכו' כתבו התוספות נמי ואם תאמר אמאי לא פריך ממתניתין דכותבין גט לאיש ואף על פי שאין אשתו עמו ליחוש שמא לא יתן עד שנה וכו' וכן אמתניתין דהמביא גט ממדינת הים וכו' נראה דלא קשה מידי דאברייתא אלימא ליה טפי לאקשויי כיון דברייתא איירי דאיתרע בנפילה דאי לאו דפסול היה נזהר לשמרו אבל אמתניתין כיון דלא איתרע בנפילה לא הוה מצי פריך אלא דלכתחילה מיהא ניחוש שמא כתב בניסן וכולי וזהו לאו פירכא מעלייתא והא דפריך לעיל אלא הא דתנן כותבין שטר ללוה אף עפ"י שאין מלוה עמו לכתחילה היכי כתבינהו וכו' משום דלעיל לא מצי

למיפרך פירכא דעדיפא מינה אבל הכא דבעי ש"ס למידק מברייתא דגט אשה דכי אתיא למיטרף אמרינן לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך ומברייתא דשובר בעי למידק הא דשמואל ניחא ליה טפי למידק הנך מילי מברייתא ממה דהוה דייק להו ממתניתין משום דממתניתין לא אלימא למידק כיון דלאו פירכא מעלייתא היא:

דף כ

שמעת מינה קשר סימן פירש"י ז"ל דאי לא תימא הכי מאי סימנא איכא הכא ותימה דא"כ מאי פריך דלמא קשר לאו סימן הוא אלא מנין הוי סימן דהא ידע דמנין סימן הוא מדפריך בסמוך מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא אפילו תרין נמי משמע דאי שטרא מכריז ניחא ליה הא דנקט תלתא כי היכי דלימא כך וכך היו אלמא ידע שפיר דמנין הוי סימן. ועוד דע"כ צריך לומר דמנין סימן הוא מדקאמר במתניתין ובריייתא כמה ה"א אגודה וכמה הוא תכריך ולא קאמר איזהו אגודה ואיזהו תכריך משמע דהכי קאמר כמה הוא שיעורא דתכריך ואגוד' דליהוי בהו מנין סימן שלשה דוקא אבל תרי לא דמיעוט שטרות שתים ואין מנין סימן ועוד קשה אדפריך אברייתא תיקשי אמתניתין דקתני כמה אגודה של שטרות שלשה קשורין זה בזה ש"מ קשר סימן. לכך נראה דודאי ידע דמנין סימן הוא והכי פירש שמעת מינה דקשר סימן דאי לאו הכי למה ליה למיתני תכריך ואגודה תרתי למה לי ליתני חדא או תכריך או אגודה לאשמעינן דמנין סימן הוא אלא ודאי קשר נמי סימן הוא ולכך נקט תכריך ואגודה לאשמעינן דכל מה שאמר בין מנין בין כריכה בין קשירה הוי סימן. והשתא ניחא דלא דייק הכי אמתני' דאי לאו ברייתא מתני' איכא לדחויי דאיכא למימר דתכריך הוא שני שטרות כרוכין זה בזה ואתי לאשמעינן דבשנים נמי הוי מנין סימן ולהכי תני נמי אגודה לאורויי דתכריך היינו שני שטרות דאי לאו דתני אגודה ה"א דתכריך הוא שלשה שטרות אבל מברייתא דייק שפיר דקתני תכריך שלשה שטרות הוא כמו אגודה אלמא דקשר סימן הוא דאי לאו הכי למה ליה למיתני תרתי תכריך ואגודה:

הא תני רבי חייא שלשה כרוכין זה בזה והא דנקט שלשה קשורין זה בזה יש לומר דכיון דרמו אהדדי וכרוכות אדוקין הן טפי זה בזה ממה שהיו כרוכות כל חד וחד בראשו דחבריה לכך קרי להו קשורין:

מאי איריא תלתא אפילו תרין נמי משמע בהדיא דמנין הוי סימן ובפרק אלו מציאות דקא מיבעיא ליה מנין אי הוי סימן ופשיט מברייתא הא דלא פשיט ליה ממתניתין דהכא מדנקט שלשה אלא דמנין סימן הוא משום דאיכא לדחויי דמנין לחוד לא הוי סימן אלא

אם כן אמר נמי סימן דכריכה בהדי' כמ"ש הטור בשם הרמ"ה ז"ל אף על גב דהרא"ש ז"ל כתב דהכא סגי בסימן דמנין לחודא י"ל דהיינו לפי המסקנא דפשיט לקמן מברייתא דמנין לחודא הויא סימן:

דף כא

אלו מציאות פרק שני

כריכות בר"ה למ"ד סימן העשוי לידרס הוי סימן ומקום הוי סימן מיירי הכא דליכא סימן ומקום לא הוי סימן בר"ה אבל ברה"י הוי מקום סימן ומיירי דאשכח דרך הינוח וכו' כמ"ש התוספות וכתבו עוד וא"ת ואמאי נקט כריכות דאשכח דרך הינוח טפי משאר דאיירי דרך נפילה וי"ל דכריכות איידי דיקירי וכולי וקצת ק' דלקמן משמע דכריכות לאו יקירי נינהו דקאמר והאלומות בין בר"ה בין ברה"י נוטל ומכריז כיון דיקירי לא מינשתפא משמע דאלומות דוקא יקירי אבל כריכות לא לכך נראה דשאר כל הנך שאני שאין אדם מניח על הארץ ככרות או בשר ודגים וכן כולהו ופשיטא דדרך נפילה מצאן אדם מניח על הארץ ככרות או בשר ודגים וכן כולהו ופשיטא דדרך נפילה מצאן אבל כריכות דרך להניחן על הארץ אף על גב דלפעמים אדם נושאן על כתיפו מכל מקום הוי ספק הינוח לכך ברה"י לא יטול והשתא ניחא טפי הא דבר"ה הרי אלו שלו אף על גב דאמרינן לקמן ספק הינוח לא יטול דספק הינוח דהכא שאני כיון דר"ה לאו מקום משומר הוא:

חצי קב בשתי אמות מהו תימה הלא קב בד' אמות הוי נמי חצי קב בשתי אמות ומאי קמיבעיא ליה והתוספות כתבו בלשון שני דקב בד' אמות מרובעין הוי חצי קב בב' אמות רוחב וד' אמות אורך והכא בעי חצי קב בב' אמות על שתי אמות ודבריהם תמוהים מדקא' קב בד' אמות הוי מפוזרין הא קב בפחות מד' אמות או יותר מקב בד' אמות לא הוי מפוזרין משמע דלא מקרי מפוזרין אא"כ הפירות מונחין כפי שיעור קב בד' אמות ואם כן אמאי קאמר או דלמא משום דלא חשיבי וחצי קב בשתי אמות כיון דלא חשיבי מפקר להו אמאי פשיטא ליה דאי טעמא משום דלא חשיבי חצי קב בב' אמות נמי לא חשיבי דלמא דוקא קב בד' אמות על ד' אמות שהפירות מפוזרין הרבה לא חשיבי אפי' קב שלם לטרוח עליהן אבל חצי קב בשתי אמות על שתי אמות כיון שאינן מפוזרין הרבה כפי שיעור קב בד' אמות חשיבי לטרוח עליהן אע"ג דליכא אלא חצי קב ועוד דמסתמא כי היכי דחצי קב וקביים דנקט ר' ירמיה הוי פלגא שיעורא ותרתי שיעורי דקב

דנקט רבי יצחק הכי נמי ב' אמות וח' אמות דנקט ר' ירמיה הוו פלגא שיעורא ותרתי שיעורי דד' אמות דנקט רבי יצחק לכך נראה כלשון ראשון שכתבו התוספות:

תאנה נמי מידע ידיע דנתרא וכו' כתבו התוס' מיהו אית ספרים דגרסי שאני זית הואיל וזיתו מוכיח עליו דבזה מתרץ מה שהקשינו וכו' מה שפי' בזה מהר"ש ז"ל דוחק הוא ונראה דה"פ להך ספרים דגרסי הואיל וזיתו מוכיח עליו אם כן מתרץ ש"ס באמת כפי מה שהקשינו אבל ברוב ספרים גרסינן הואיל וחזותו מוכיח וכו' ונ"ל דהכי פירש מראיהן של זתים מוכיח עליהן דיש שדה מגדלה זתים לבנות ויש אדומות ויש שחורות כמו שכתב בערוך וכיון דזתים שנפלו דומין לזתים באילן אין הבעלים מתייאשין מהן דיודעין שהמוצא לא יקח' כי יאמר נהי דלא נפלו מאילן זה מכל מקום בין דמראיהן דומין לזתים שבאילן ודאי משדה זה הן באין והבעלים הניחום כאן דלא שייך למימר דנפלו מאניש דעלמא ואיתרמי מילתא דאותן זתים דומין במראיהן להנך שעומדין באילן דמידע ידיע דוכתא דאינש אינש הוא כלומר זיתי שדה של כל איש ואיש אינן דומין להדדי ולפי זה הדרא קושיא לדוכתא דמאי פריך לרבא נימא דאסירי משום דלא נתייאשו הבעלים לפי שהמוצא יחשוב שנפלו מן האילן וצריך לומר כמ"ש התוספות מעיקרא דאם כן בתאינה אמאי מותרים:

דוכתא דאינש איניש פירוש מקומו של אדם אדם הוא לפי שכל אדם משנה צורת מקומו כפי רצונו לכך נקרא שם אדם עליו וכן לקמן דקאמר ריפתא דאיניש איניש פירוש פתו של אדם אדם הוא לפי שכל אדם משנה צורת פתו כפי רצונו לכך נקרא שם אדם עליו ובפרק אחד דיני ממונות קאמר וניגמרו בחד בשבתא מינשו טעמייהו אע"ג דשני סופרי הדיינין וכו' נהי דבפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי פשטא דשמעתא משמע התם דאינשי לשון שכחה הוא מיהו מדנקט התם כי האי לישנא דהכא לכך נראה דהתם נמי הכי קאמר לבו של אדם אדם הוא והסופרים אין יכולין לכתוב מה שבלבו ואיכא למיחש שמא אין יכול ליישבו ולתת טעם הגון כבראשונה:

הכי גרסינן במקצת ספרים שאני זית הואיל וזיתו מוכיח עליו ותימה דאם כן אמאי קתני רישא קציעות בדרך מותרות משום גזל נימא שדה קציעות מוכיח עליהן וליכא למימר דהיינו הא דפריך אי הכי אפילו רישא נמי דלא משמע הכי מדמשני רב פפא תאינה על נפילתה נמאסת ולשון נפילה לא שייך אלא בתאנה המחוברת באילן ועוד אמאי נקט תאנה ולא נקט קציעה ועוד דלפי גירסא זו צריך לומר דהא דמשני תאינה עם נפילתה נמאסת היינו שמתלכלכת ומפקירה כמ"ש רש"י ז"ל והתו' וקשה דאם כן מאי איריא שמצא קציעות בצד שדה קציעות וכן תאינה הנוטה לדרך ומצא תאנים התחיה

אפילו מצא קציעות או תאנים בגוף השדה או בחצירו של חבירו נמי מותרות משום גזל כשהן מלוכלכות ונמאסות כיון שמפקירן. ועוד דרש"י ז"ל פירש לא ידיע לא גרסינן ליה ופירוש היה משובש בספרים ודוחק הוא למחוק ולשבש הספרים ועוד קשה דקתני קציעות בשדה וכו' וכן תאינה וכו' תרתי למה לי ליתני חדא מנייהו על כן נראה דגירסת הספרים דגרסי שאני זית הואיל וחזותו מוכיח עליו וכו' עיקר והשתא ניחא דלא מצ' פריך מידי מקציעות דבתאינות יבישות לא שייך למימר חזותן מוכיח עליהן דכל תאינות יבישות מראה אחד להן אבל מתאינה פריך שפיר נימא חזותה מוכיח עליה ומשני תאנה עם נפילתה נמאסת ולא ידיע דכיון דנמסא בנפילתה בטלה חזותה ולא ידיע דלא דמיא לאותו שבאילן והשתא ניחא דקתני קציעות ותאינה דלא זו אף זו קתני לא זו קציעות כיון דיבישות פשיטא דלא שייך בהו למימר חזותן מוכיח עליהן ופשיטא דמיאש אלא אפי' תאינה מיאש כיון דנמאסת בנפילתה אזלא לה חזותה:

דף כב

תרגמא רב פפא בליסטים מזויין משום דמטמר נפשיה מאינשי קרי ליה גנב כדאיתא בפרק הכונס:

כגון דשוייה שליח וא"ל זיל תרום כו' וא"ת אכתי תיקשי אמאי תרומתו תרומה הא בעידנא דתרם מן היפות לא הוה ידע הבית כיון דאין דרך לתרום מן היפות וי"ל כיון דחזינן לבסוף דניחא ליה איגלאי מילתא דמעיקרא כי א"ל זיל תרום הוה ניחא ליה שיתרום מן היפות נמצא דבעידנא דתרם מן היפות לא תרם שלא מדעתו:

אם נמצאו יפות מהן תרומתו תרומה דכיון דנמצאו יפות מהן ודאי דברים של אמת קא"ל שילך אצל יפות דניחא ליה אבל אם לא נמצאו יפות מהן מילי דכדי קא"ל ולא ניחא ליה:

רבה היכי מתרץ לה ורבא היכי מתרץ לה אבל אי לאו פלוגתייהו דרבה ורבא איכא למימר דכריכות בר"ה הרי אלו שלו משום דודאי נפלו ממנו שאין אדם מניח בר"ה כריכות דאיידי דזוטרי מיגנבי אבל אלומות דרברבי נינהו אדם מניחן בר"ה דלא מיגנבי וברה"י דרך להניח אפי' כריכות כיון דמקום משתמר הוא לכך חייב להכריז:

דף כג

הא של בעל הבית חייב להכריז ואע"ג דבהדיא תני לה במתני' איידי דנקט לאותביה מרישא כריכות בר"ה וכו' כדפירש"י ז"ל ועוד נראה דמרישא דייק שפיר דבין ברה"י בין

בר"ה חייב להכריז מדקתני רישא כריכות בר"ה הרי אלו שלו אלמא דככרות של נחתום דקתני בין בר"ה בין ברה"י איירי וש"מ דשל ב"ה ל"ש ר"ה ול"ש רה"י חייב להכריז:

והאיכא עובדי כוכבים כתבו התוספות אבל קשה דהיכי פריך ניחוש שידרסוהו עובדי כוכבים וכו' לפי זה מה שכתבו התו' בריש פירקין וא"ת כריכות אי דרך נפילה היא א"כ אינו יודע היכן נפלו וברה"י אמאי חייב להכריז הא מתייאש שסבר בר"ה נפול נראה דלא קשה מידי דהא בעי למימר דאפי' ברוב עובדי כוכבים ומזלות פליגי רבנן ומחייבי להכריז משום דכל מה דאפשר לתקן להשיב ממון לבעל על ידי הכרזה מתקנינן כמ"ש התוס' הכא א"כ גבי כריכות נמי צריך להכריז מהאי טעמא:

והא תנן כדי יין וכדי שמן חייב להכריז הוה מצי לשנויי דמתניתין לא איירי ברקתא דנהרא והוי מקום סימן לכך חייב להכריז ובריית' איירי ברקתא דנהרא כדאמר בסמוך אלא דאי הוה משני הכי הוה דייק מיני' דמקום הוי סימן לכך מוקי לה בשינויא אחרינא:

אמר ליה תניתוה מצא חבית של יין וכו' מכל הנך דמתניתין דריש פירקין לא מצי למידק דמקום לא הוי סימן מדקתני הרי אלו שלו דהתם איירי דמצאן בדרך נפילה לכך לא הוי מקום סימן אבל בריית' דקתני חבית של יין וכו' פשיטא דאיירי דמצאן דרך הנחה דאיירי דיקירי לא שייך למימר בהו שנפלו שלא מדעת:

כלים חדשים שלא שבעתן העין קצת תימה דהוה ליה למימר שלא שבעו העין דהוה משמע שהעין לא נשבע מהן דשלא שבעתן העין משמע שהכלים לא נשבעו מן העין ולכאורה לא שייך לשון שביעת עין גבי כלים ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע דגריס שלא שבעתן העין ותימה דקאמר בסמוך ומודה ר' שמעון בן אליעזר בכלים חדשים ששבעתן העין מדקאמר ומודה משמע דלרבנן אפי' לא שבעתן העין חייב להכריז כמ"ש התו' ואי גרסינן טבעתן במקום שבעתן כי לא טבעתן העין אמאי חייב להכריז לרבנן הא לית בהו טביעת עינא:

במסכת ובפורי' ובאושפיזא פי' הרמב"ם ז"ל כגון שהיה עוסק במסכת נידה ואמר במקואו' אני שונה כדי שלא ישאלוהו שאלות בענין נידה או שישן במטה זו ואמר בזו אני ישן שמא ימצא שם קרי או שנתארח אצל ראובן ואמר אצל שמעון אני מתארח כדי שלא יטריח זה שנתארח אצלו ע"כ ולפירושו קשה מה דאמרינן ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפיך שאם ישאלך אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד כמ"ש התו' וי"ל דודאי ת"ח שהגיע להוראה ומורה לרבים שממונה על כך צריך ליזהר שיאמר מיד ולא יגמגם אבל הכא איירי שאינו מומחה לרבים לכך כל מה שאפשר לו להשמט עדיף טפי:

דף כד

באושפיזא כתבו התוספות והא דלא חשיב מותר לשנות מפני דרכי שלום משום דהני נמי משום דרכו שלום הן וכו' וטפי נראה לומר משום דהא דמותר לשנות מתני דרכי שלום מילתא דפשיטא היא דאיכא למ"ד בפ' הבא על יבמתו דמצוה לשנות מפני ד"ש וכיון דמצוה היא פשיטא דמהדרינן ליה אבידה בטביעת עין ולא אתי לאשמעינן אלא אפי' בהני תלת דלאו מצוה קעביד אפילו הכי כיון דעבידי רבנן דמשני במילייהו מאן דמשני בהו מהדרינן ליה:

אי ידעינן דלא משני אלא בהני תלת מהדרינן ליה בטביעת עין בפרק הנודר מן הירק פריך ש"ס והאמר שמואל נו"ן סמ"ך עי"ן מנא סמא דעינא פירוש דגים מעלי למי שיש לו כאב עינים מייתי שמואל רמז לדבריו מסדר אותיות של אל"ף בי"ת ונראה דהך מילתא דהכא יש לי נמי רמז מסדרן של אותיות שסדורות סמ"ך עי"ן פ"א צדי"ק זה אחר זה לומר שיש לסמוך על טביעת עין במי שיש לו פה צדיק פי' דלא משני בדבורו ומהדרינן ליה אבידה בלא סימן:

מר זוטרא חסידא איגניב ליה וכו' וא"ת מה ענין הך עובדא דמר זוטרא להכא וי"ל משום דאמר לעיל דאי משני במילי אחרינא לא מהדרינן ליה וטעמא דחיישינן כי היכי דמשקר בהא הכי נמי משקר ואמר שהוא שלו ומשמע אע"ג דמשקר בדבר קל חיישינן להכי אע"ג דלכאורה לאו סברא הוא למיחשד צורבא מרבנן משום דמשקר כל דהו הכי נמי ישקר ויגזול לכך מייתי ש"ס עובד' דמר זוטרא חסיד' לאשמעינן דשפיר חיישינן להכי שהרי ההיא בר בי רב לא הוה עביד אלא מילתא בעלמא גזל כל דהו דנגיב בגלימא דחבריה אפי' הכי הוה חשיד ליה אגגיבה גמורה שהיא חמיר' ונראה דלכך פירש"י ז"ל דכסא דכספא של אושפיזא היה פי' ומר זוטרא דיינא הוה ודייניה וכפתיה והשתא מייתי מיניה ראיה שפיר:

מודה רבי שמעון בכלים חדשים ששבעתן העין ואם תאמר מאי קמ"ל ברייתא פשיטא דהא רשב"א בהדיא קאמר כלי אנפוריא אין חייב להכריז דהיינו כלים שלא שבעתן העין הא שבעתן העין חייב להכריז ויש לומר דאתי לאשמעינן דמודה רבי שמעון בכלים שנשתמש בהן אע"ג דלא נשתמש בהן הרבה ועדיין חדשים הן אפי' הכי חייב להכריז דכל שנשתמש בהן אפי' מקצת יש לו בהן טביעת עין ואי לאו ברייתא הוה אמינא דכלים חדשים שלא נשתמש בהן הרבה נמי כלי אנפוריא נינהו קא משמע לן דבכה"ג חייב להכריז כיון דשבעתן העין דלא מקרי כלי אנפוריא אלא א"כ לא נשתמש בהן כלל כגון

בדי מחטין וצינוריות דכיון שהמחטין תלוין בבדין ודאי עדיין לא נשתמש בהן כלל והיינו דקתני ברייתא ואלו הן כלים חדשים שלא שבעתן העין כגון בדי מחטין וכו':

ומודה ר' שמעון בכלים ששבעתן העין מדקאמר ומודה משמע דלרבנן אפילו לא שבעתן העין חייב להכריז כמ"ש התו' ועוד דמסתמא אתי לאפלוגי דומיא דר' יהודה דאמר כל שיש בו שינוי חייב להכריז כיצד מצא עיגול וכו' דר' יהודה פליג אתנא קמא כדקאמר לעיל מכלל דתנא קמא סבר הרי אלו שלו. וכתבו התו' וקשה דלא מצינו דאמרי רבנן זה בפירוש. ונראה דלאו קושיא היא דמדרבי שמעון נשמע לרבנן ותדע דהא רבי יהודה על כרחך פליג אתנא קמא כדאמר לעיל אע"ג דלא מצינו דאמר תנא קמא בפירוש דסימן הבא מאליו לאו סימן הוא אלא מדרבי יהודה נשמע לרבנן:

דף כה

הא בכובא וכיתנא הא בצנא ופירי לפי מה שפירש"י ז"ל דפירי עבידי דשרקי ונפלו מיניה כולהו תימא דאמאי קאמר רב פפא הא והא בצנא ופירי משמע דאתי למימר דאף על גב דתרוייהו איירי בצנא ופירי דשקרי אפה ניחא וזה אינו דכיון דשרקי כי לא אשתייר ביה מידי מאי הוה אכתי איכא למימר דנפיל מיניה כולהו כיון דשרק ולפירושו הוה ליה למימר הא והא בכובא וכיתנא אבל לפי מה שפירשו התוס' ניחא:

הא גופא קשיא אמרת מצא מעות מפוזרות וכו' וא"ת אמאי לא פריך הכי אמתניתין כמו שכתבו התוספות ועוד קשה דבסמוך קאמר והיכי דמי דעשויין כמגדלין רויחא תתאי וכו' אמאי נטר ש"ס לפרושי איזהו מגדלין במילתא דרבי חנינא ולא מפרש ליה במילתא דרבי יצחק ומגדלין דברייתא ועוד קשה דבסמוך קאמר מאי מכריז מנין מאי איריא תלתא וכו' מה ענין הך קושיא לשקלא וטריא דהך סוגיא ועוד קשה תפשוט ממתניתין דהכא דמנין סימן הוא מדקתני שלשה מטבעות ולא שתים ויש לומר דאמתניתין לא מצי פריך הא גופא קשיא דאיכא למימר דשלשה מטבעות זה על גב זה דקתני אפי' מקצת זה על גב זה דהיינו משלחפי שלחופי אע"ג דכבר קתני צבורי מעות יש לומר דשלש מטבעות היינו פיר' דציבורי מעות כמ"ש התוספות אבל אברייתא דקתני בהדיא מגדלין פריך שפיר והשתא ניחא כולה סוגיא דכיון דברייתא קתני מגדלין אם כן שלשה מטבעות זה על גב זה דמתני' על כרחך נמי במגדלין איירי לכך קאמר רבי חנינא לא שנו וכו' אתי לפרושי היכי דמי מגדלין דלא תימא אפי' שלשה מטבעות שוות ברחבן כל שהן מונחין זו על גב זו בשוה כי הדדי מגדלין קרי ליה לכך קאמר לא שנו אלא של מלך אחד כעין שלשה מלכים דלא הוי מגדלין אא"כ רויחא תתאי וכו' ורבי יוחנן סבר דאפילו של מלך

אחד נמי כיון דכי הדדי נינהו מגדלין קרי ליה דהרי הן כמגדל זה שמגביה והולך בשוה למעלה והשתא כיון דלכולי עלמא שלשה מטבעות דמתניתין כמגדלין איירי לכך בעו מאי מכריז אי מנין מכריז אי טבעא מכריז דאיכא למימר דמכריז מנין והלה בא ונותן סימן ואומר מגדלין הן עשויין אבל למאי דסלקא דעתך דשלשה מטבעות זה על גב זה אפי' בשלחופי איירי לא הוה קבעי ליה מידי דודאי צריך לומר דטבעא מכריז והלה בא ואומר מנין דאי מנין מכריז אם כן מאי סימנא אית ליה בגווייהו. וכיון דמתניתין כמגדלין איירי לכך לא קאמר ש"ס מנין הוי סימן דמצי למדחי דמנין ומגדלין הוי סימן וכה"ג פירש' לעיל בסוף פרק קמא:

מפני שיכול לומר לו של אמורים הן מדלא קאמר מפני שהן של אמורים משמע דאף על גב דלאו ודאי הוי של אמורים כגון שהיה הכותל שנים רבות של אבותיו ואפשר דשתוך משעה שנתנו אבותיו שם אפ"ה הן שלו דכיון דאיכא למיתלי מימות אמוריים היה שם ולא הוחזק ישראל זה בממון לעולם הרי הוא של מוצאו כמ"ש הרא"ש ז"ל:

דף כו

הכא נמי קמא אזיל כתבו התוספות ואם תאמר ולוקי מתני' כגון שנמצא בגומא שלא נמצא על ידי כיבוד כדמוכח בפרק קמא דפסחים גבי תיבה שנשתמשו בה מעות מעשר וחולין וכו' נראה דלא קשה מידי דמעות שאני לפי שהן דבר קטן כמ"ש התוספות לעיל לכך אין נמצאין ע"י כיבוד כשהן בגומא אבל מתניתין דהכא איירי באודרא ונסכא וכיוצא בהן דודאי נמצאין ע"י כיבוד אפי' כשהן בגומא:

נקיטנא ליה ואמינא ליה אנת הוא דשקלתיה פירש"י ז"ל משבענא ליה שבועת היסת וכתבו עליו התו' אך קשה דבימי בר קפרא עדיין לא נתקנה שבועת היסת נראה דלאו קושיא היא דשבועת היסת נתקנה בימי התנאים וכן משמע בהדיא בפרק כל הנשבעין דתנן התם אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו וכו' נשבע ב"ה ופירש"י ז"ל נשבע בעל הבית שבועת היסת אלמא דבימי התנאים נתקנה והא דקאמר ש"ס בכמה דוכתי דרב נחמן תיקן שבועת היסת י"ל דמעיקרא לא תיקנוה אלא היכא דמסתבר טעמא כההיא דחנוני ושולחני וההיא דשכיר דפרק כל הנשבעין ואתא רב נחמן ותיקנה בכל התביעות אפי' היכא דלא מסתבר טעמא משום דחזקה אין אדם תובע אא"כ יש לו עליו והכי נמי מסתבר טעמא הוא כיון שלא היה שם אדם אחר אלא הוא לכך בימי בר קפרא נמי הוי רמיא עליה שבועת היסת ובפ' כל הנשבעין הארכתי בכמה הוכחות דשבועת

היסת נתקנה קודם רב נחמן אלא דרב נחמן בא והוסיף ותיקנה אפילו היכא דלא מסתבר טעמא:

מתנה הוא דיהיב ליה תימה אמאי הויא מתנה הא אמר לעיל דאע"ג דשמעיני' דאייאש לבסוף כיון דאתי לידה באיסורא מחייב לאהדורי וי"ל כמ"ש רבינו זרחיה בשם מר יהודאי דשאני לעיל דבאיסור אבידה אתי לידה לכך חייב להחזיר אבל הכא כיון דנתכוין לגוזלה גזלן קונה לעולם ביאוש משום תקנת השבים ורב' לטעמיה דאמר בפרק מרובה יאוש כדי קני בגזלן לית הלכתא כוותיה ע"כ מיהו קשה דרב אלפס והרמב"ם והרא"ש ז"ל כולהו מייתי הא דרבא משמע דהלכתא כוותיה ואי טעמיה משום דס"ל יאוש כדי קני הא אנן קי"ל דיאוש כדי לא קני ובפרק מרובה כתבו התוספות דבהנזקין ובפרק בתרא דבבא קמא משמע דרבא סבירא ליה דיאוש כדי לא קני וכתבו דהא דאמר רבא בפרק אלו מציאות נטלה לפני יאוש על מנת לגוזלה עובר בכולן ואע"ג דאהדורי מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה אע"ג דיאוש לא קני מ"מ כיון דהועיל יאוש למוכרה או להקדישה חשיב גזלן:

הא על גבי שולחן דשולחן הוה מצי לשנויי דלאו דיוקא הוא דלפני שולחני איכא למימר דאף על השולחן במשמע כדמשמע בסמוך אלא דעדיפא משני והשתא ניחא דקאמר רבא בסמוך דר' אלעזר מתניתין קשיתיה דמאי איריא דתני בין הכסא לשולחני וכו' אף על גב דמרישא איכא למידק איפכא דסבירא ליה לרבא דמרישא ליכא למידק מידי דאיכא למימר דלפני שולחני אף על השלחן במשמע אבל דיוקא דסיפא דיוק מעלמא הוא דבין הכסא לשולחני משמע ביניהם דוקא הא על גבי שולחן הרי אלו שלו והא דקאמר אי נמי מצא בשולחנות הכי קאמר אי נמי על כרחך צ"ל דלפני שולחני היינו אפילו על גבי שולחן מדלא קתני דומיא דרישא, ולפי מה שפירשתי ניחא מה שכתב הרמב"ם ז"ל דבחנות נמי הנמצא על גבי התיבה הוא של מוצאו משום דבחנות נמי איכא למידק איפכא דמצא בחנות על התיבה נמי במשמע והא דקאמר אי נמי מצא בשלחנות כדקתני רישא מצא בחנות היינו דגבי שולחני איכא למידק נמי מדלא קתני דומיא דרישא מיהו דיוקא מעלי' הוא וכיון דאיכא למידק נמי הכי גבי חנות לכך התם נמי על גבי התיבה הוא של מוצאו וכיוצא בזה כתב בב"י:

דף כז

שור לגיזת זנבו ושה לגיזותיו כתבו התוס' דאיצטריך שחייב לגוזזה בעתה אע"פ שאין בה שוה פרוטה בשעה שגוזזה קצת קשה תינח בגיזת זנבו אבל שה לגזותיו דוחק לומר

שאין בה שוה פרוטה וא"כ אכתי פשיטא הוא לכך נראה דאע"ג דאית בה שוה פרוטה איצטריך שחייב לגוזזה בעתה כדי שיחזור ויגדל ולא תימא דלא קפיד רחמנא בהשבה אלא שלא יפסיד אבל שירויח לא וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל:

מי שאבודה הימנו ומצויה וכו' פרש"י ז"ל ואיידי דכתב ממנו כתב אשר תאבד ודבריו תמוהים דא"כ לרבי יהודה נמי נפקא ליה הא דר' יוחנן ממנו לחודא אלא דלא מצי למכתב ממנו אי לאו דכתב נמי אשר תאבד ואמאי קאמר בסמוך ואידך ממנו לא משמע ליה הוה ליה למימר ואידך איידי דכתב ממנו כתב אשר תאבד לכך נראה דלר' יהודה נפקא ליה הא דר' יוחנן מדכתיב אשר תאבד ממנו דמשמע מי שאבודה הימנו וכו' אבל ממנו לחודא לא משמע ליה שאבודה הימנו לכך איצטריך ליה נמי אשר תאבד:

ולמאן דאמר אשר תאבד הא בעינן ומצאתה וליכא וא"ת והא איצטריך ומצאתה לכדרבנאי דבריש מכילתין משמע דליכא מאן דפליג אהא דרבנאי ויש לומר דאע"ג דגופא דקרא דומצאתה מיבעי ליה לדרבנאי מ"מ כיון דיליף מיתורא דאשר תאבד שתהא קרויה אבידה פרט לכשאין בה שוה פרוטה ממילא שמעינן נמי מומצאתה שתהא קרויה מציאה פרט לכשאין בה שוה פרוטה ולעיל דקאמר ואידך הא דרבנאי מנא ליה לא מצי לשנויי דגופא דקרא אתיא לכדרבנאי וממילא שמעינן מיניה נמי פרט לאבידה שאין בה שוה פרוטה דכיון דאשר תאבד איצטריך ליה לכרבי יוחנן ולית ליה שום יתורא למעט אבידה שאין בה שוה פרוטה לא מצינו למילף ממשמעותא דומצאתה מידי. והא דקאמר לעיל למאן דנפקא ליה מאשר תאבד האי ומצאתה מאי עביד ליה ולא משני דאתי לאשמעינן דבעינן שיהיה נמי שוה פרוטה בשעת מציאה לאפוקי פרוטה שהוזלה דלאביי דאמר משמעות דורשין איכא בינייהו צריך לומר דמאן דנפקא ליה מאשר תאבד מוקי לה גופא דקרא דומצאתה לדרשא אחריתי דאי לאו הכי אם כן מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי מידי וליכא בינייהו אפילו משמעות דורשין:

דרשהו אם הוא רמאי מאי לאו בסימנין כתבו התוספות ועי"ל דבמתניתין מיירי בידוע שהוא רמאי לכך צריך עדים אבל הכא מיירי בסתם בני אדם ולמאי דמשני לא בעדים דבסתם בני אדם נמי בעי עדים מתניתין דקתני לקמן אמר את האבידה וכו' הכי פירוש מדאורייתא בין ברמאי בין בסתם בני אדם בעי עדים ואתו רבנן ותיקנו לאהדורי בסימנין בסתם בני אדם אבל ברמאי אוקמוה אדאורייתא והיינו דקתני אמר את האבידה ולא אמר סימניה לא יתן לו הא אמר סימנין יתן בד"א בסתם בני אדם אבל הרמאי אע"פ שאמר סימנין לא יתן לו דאוקמוה אדאורייתא שנאמר עד דרוש אחיך אותו וכו' מייתי ראיה דמדאורייתא לא מהדרינן כלל אלא בעדים ובריתא דקתני עלה משרבו הרמאין

התקינו הכי קאמר בראשונה שלא היו הרמאין מצויין תיקנו שכל מי שאבדה לו אבידה מסתם בני אדם היה נותן סימנין ונוטלה משרבו הרמאין שהיו מצויין הרבה תיקנו בסתם בני אדם שיביא תחילה ראיה דלאו רמאי הוא ונוטלה בסימנין ואם לא הביא ראיה דינו כודאי רמאי ולא מהדרינן ליה אלא בעדים דודאי רמאי לא התקינו כלל דאוקמוה אדאורייתא כדקתני מתניתין והרמאי אע"פ שאמר סימנים לא יתן וכו':

כיס וארנקי וטבעת לא משאלי אינשי וא"ת והא קתני נמי או שמצאו בין כליו וכלים ודאי משאלי אינשי ואמאי כשר ניחוש לשאלה וי"ל כדפירש רש"י ז"ל דהא דקתני בין כליו היינו כלי תשמישו שבביתו וכיון דהן בביתו לא שייך למיחש לשאלה אבל מצאו קשור בכיס וארנקי איירי שמצאן בשוק וא"ת כיון שמצאו בביתו פשיטא דכשר וי"ל אף ע"ג דרבים מצויין שם ואם נמצא בקרקע היה לחוש ליוסף בן שמעון אחר השתא שמצאו בין כליו אין נחוש שנתנו אחר שם אלא הוא וכ"כ התוספות בפרק בתרא דיבמות:

איבעית אימא כליו בחיורי ובסומקי נראה דהגירסא מהופכת דמעיקרא גרסינן אלא הא דתנן מצאו קשור וכו' עד וטבעת משום דמזייף והדר גרסינן ואי בעית אימא כליו בחיורי ובסומקי וכן משמע ביבמות:

כיס וארנקי משום דמסמני כתבו התוספות וא"ת והכתיב לא תנחשו וי"ל דבשילהי במה אשה אמרינן וכו' ועוד נראה דאינו אסור אלא אם כן מפרש ואמר שאינו משאילו שלא ימכור מזלו אבל אמר סתמא איני משאילך מותר וכ"כ הב"י בי"ד סי' קע"ט דמה שנוהגים העולם לשחוט תרנגולת שקראה גברית אף ע"ג דבס"פ במה אשה חשיב לה מדרכי האמורי היינו כשאומר שחטו תרנגולת שקראה גבריית אבל כשאומר שחטו סתמא אין לחוש:

דף כח

ומדת ארכו לא משתער לה וא"ת אדרבא מדת ארכו טפי משער לה כד מכסי לה מרה וקאי ממדת רחבו ושמא יש לומר בזמן הש"ס היו לובשין סודריהן רוחב הסודרא לקומת האיש ומפשילין קצה אחד למעלה מכתפיהן כדרך שאנחנו לובשין טלית של ציצית לכך יכול לשער רחבו ולא ארכו:

ויכריז יום אחד פירש"י ז"ל דאבעל אבידה קאי שיכריז אני אבדתי ואלו סימנים ולא משמע כן מדקתני רישא ועד מתי חייב להכריז והיינו מוצא האבידה ועלה קאי רבי יהודה ואומר שהמוצא יכריז שלש רגלים ואחר רגל האחרון שבעה ימים יכריז המוצא עוד יום אחד ולקמן קתני זה עומד ומכריז וזה עומד ונותן סימנים משמע נמי דבעל

אבידה לא מכריז מידי לכך נראה דיכריז יום אחד אמוצא קאי דבעינן שיכריז פעם רביעי שאם לא יכריז רביעית כשיחזור בעל האבידה לירושלים לא ידע על מי לחזור דאע"ג שכבר הכריז שלש פעמים אפשר דבעל האבידה אינו מכירו ולא ראהו מעולם ולא שמע הכרוז מפי עצמו אלא מפי אנשים אחרים שהיו אצל הכרוז דחברא חברא אית ליה כאשר אפרש בסמוך:

אבן טוען שהיתה בירושלים לפי שא"א שישמעו כל ישראל את קול הכרוז לכך היתה שם אבן טוען וכל אותן שכבר ידעו מאבידותיהן כגון שידעו מעצמן או נשמע להן הכרוז ברגל שהיה לפני רגל זה נפנו לשם וכל מוצאי אבידה נפנו גם כן לשם זה עומד ומכריז רגל ראשון וזה רגל שני וזה רגל שלישי ובעלי האבידות נותנין סימנין ונוטלין אבידותיהן וכיון שהן שומעין ג"כ שמכריזין שאר אבידות שהבעלים עדיין לא ידעו מידי מסתמא מגידים מה ששמעו לחביריהן עד שנשמע הדבר לבעלים דחברא חברא אית ליה. ונראה דלהכי תיקנו להכריז שלש רגלים דכיון דלא ברירא מילתא שיהא נשמע הדבר לבעלים אלא משום דחברא חברא אית ליה לכך תיקנו שיכריז שלשה פעמים דמסתמא בשלשה פעמים יגיע הדבר לבעלים דבשאר דברים נמי אשכחן תקנת חכמים בשלשה פעמים כדאמרינן בקצירת העומר מגל זו מגל זו מגל זו קופה זו קופה זו קופה זו ובתלת זימנין הוי חזקה וגבי הפרת נדרים צריך שיאמר ג' פעמים מופר לך:

כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל וכו' מפרש בש"ס דבדבר שעושה ואוכל מטפל שנים עשר חדש ואח"כ שם דמיהן ומניחן ובדבר שאינו עושה ואוכל יש שמטפל בו שלשה חדשים ואחר כך מוכרין ויש שמטפל בהן חודש ומוכרן וכו' ותימה כיון דדבר שעושה ואוכל מוכרו ג"כ כמו דבר שאינו עושה ואוכל ואין חילוק ביניהן אלא לענין זמן הטיפול אם כן תנא דמתניתין דלא נחית לפרושי זמן טיפולן כמה הוא אמאי פסיק ותני דדבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל ודבר שאינו עושה ואוכל ימכר כיון דלענין מכירה שניהן שוין. ורב אלפס ז"ל לא גריס בברייתא שם דמיהם ומניחן אלא גבי תרנגולת ובהמה גסה אבל גבי עגלים וסייחים וגבי אווזין ותרנגולין גריס מוכרן בבית דין וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל ולפי גירסא זו ניחא דאיכא למימר דדבר שעושה ואוכל אינו מוכרו לעולם והא דקתני שם דמיהן ומניחן לאו כפירש"י ז"ל שמוכרן ומניח הדמים אצלו אלא כדפירש הרמב"ם ז"ל ששם דמיהן עליו והרי הן שלו וש' בעלים בשותפות כדין כל השם בהמה למחצית שכר וכן כתב הראב"ד ז"ל דכל מה שיוכל לעשות להחזיר ליד בעלים מחזיר אבל דבר שאינו עושה ואוכל כיון דאין מקבלין אותן למחצית שכר לכך מוכרן בב"ד אחר זמן טיפולן. ומיהו קשה דלקמן גבי המוצא תפילין ומצא ספרים קאמר

נמי לישנא דשם דמיהן ומניחן והתם משמע כדפירש"י ז"ל דבתפילין וספרים לא שייך למימר ששם דמיהן עליו למחצית שכר. ועוד דבכל הספרים גרסינן בכולהו שם דמיהן ומניחן ורב אלפס גופיה ברייתא קמייתא גריס בכולהו שם דמיהן ומניחן לכך נראה לפרש דבדבר שעושה ואוכל לאו חיובא הוא למוכרו לאחר שנים עשר חודש שאם הוא רוצה לטפל בהן גם לאחר שנים עשר חודש ולהאכילן מה שהן עושין עדיף טפי לכך לא קתני בהו ימכר אבל דבר שאינו עושה ואוכל מחוייב למוכרו לאחר זמן טיפולו כדי שלא יאכיל עגל לעגלים וסיח לסייחין דכיון שאינן עושין ואוכלין נוטל מן הבעלים מה שמאכילן לכך קתני בהו ימכר לאשמעינן דצריך למוכרן:

דף כט

אלא בנשתמש בהן לאו דוקא אלא מפני שמותר להשתמש בהן כדפי' רש"י ז"ל והא דנקט בנשתמש בהן משום דלא פליגי אלא אי אמרינן דכמאן דאשתמש בגווייהו דמי אי לא דלרבי טרפון כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בגווייהו כמאן דאשתמש בגווייהו דמי כדאמר בסמוך לכך קאמר אלא בנשתמש בהן כלומר אי הוה כמאן דאשתמש בהן:

לפיכך דרבי טרפון למה לי כתבו התוספות דלרבה גם לפיכך דרבי טרפון אתי למידק נמי דדוקא משום דמותר להשתמש בהן חייב אבל אסור להשתמש פטור לאפוקי דרב יוסף ותימה דא"כ כי פריך לעיל אליבא דרב יוסף לפיכך דר' עקיבא למה לי טפי הוה ליה למיפרך מעיקרא לפיכך דרבי טרפון למה לי דדבריו שנויין במתני' קודם דברי ר' עקיבא אי נמי ה"ל למיפרך לעיל אתרוייהו אי הכי לפיכך דר' טרפון ודרבי עקיבא למה לי לכך נראה דלאו קושיא היא אלא פירושא בעלמא הוא כמ"ש התוספות במסקנא:

כאן בענין אחד כאן בשני ענינים פירש"י ז"ל בענין אחד אין קורין בשני ענינים קורין דלא אתי לשמוטי מהדדי ותימה דאם כן הא דקתני ולא יקרא בו שלשה בני אדם מה נפשך אי בשלשה דפין איירי אמאי לא יקראו בו מה לי שנים בשני דפין מה לי שלשה בשלשה דפין ואי שלשה בני אדם בשני דפין קאמר אם כן ע"כ שנים מהן קוראין בדף אחד ואם כן מאי איריא שלשה בני אדם אפי' שנים נמי לא ונראה לפרש איפכא בענין אחד קורין שנים דלא אתי לשמוטי מהדדי דיכולין להניח הדף שיהא מכוון בין שניהם אבל שלשה אין קורין דאפי' אם יניחו הדף מכוון נגד האמצעי מ"מ היושב מצד זה ומצד זה משמטי מהדדי ובשני ענינים אין קורין דאי אפשר לצמצם שיהא הדף מכוון לפני כל אחד בשוה ואתי לשמוטי מהדדי וכן פסק הרמב"ם ז"ל.

מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו ינער כסותו בכל יום וא"ת כיון דלא אתי למימר שיעשה כן אלא אדרבא אתי לאשמעינן שלא ינער אדם כסותו בכל יום ה"ל למימר בהדיא לא ינער אדם כסותו בכל יום וי"ל דאתי לאשמעינן דלא תימא שאין הניעור קשה לה אלא כל דהו לכך קאמר מי שיש לו גרדי אומן וכו' לאשמעינן שהניעור קשה לה הרבה שצריך טליתות חדשות תמיד וכן הא דקאמר כסא דחרשין ולא כסא דפושרין לא אתי למימר שיעשה כן שישתה כסא דחרשין ויניח כסא דפושרין דודאי מי שיש לפניו אלו שני כוסות לא ישתה לא זה ולא זה ולא אתי לאשמעינן אלא שלא ישתה כסא דפושרין והא דלא נקט בהדיא לא ישתה אדם כסא דפושרין לאשמעינן נמי דכסא דפושרין קשה הרבה והוא גרוע אפי' מכסא דחרשין. וכן הא דקאמר מי שהניח לו אביו מעות הרבה רוצה לאבדן וכו' נקט הך לישנא לאשמעינן נמי שכל העושה אלה מאבד הון ורב מהרה ולא תימא שאין אדם צריך להזהר מהן הרבה ולכך מייתי הכא הנך תלת מילי דרבי יוחנן:

דף ל

איבעיא להו לצורכו ולצרכה מאי כתבו התוס' דוקא בשיטות כסות מיבעיא ליה וכל דמי ליה דשמא יניחנה שטוחה יותר מכדי צרכה עד שתקלקל וכו' ודבריהם תמוה דבהא בסמוך בעי למיפשט מברייתא דפרה דהוה סלקא דעתא דפסולה משום דלצורכו ולצרכה חשיב לצרכו ואי טעמא משום דגזירה שמא יניחנה וכו' אמאי פסולה נהי דלכתחילה לא יעשה כן שמא יניחנה לדוש אחר יניקה מכל מקום כשלא דשה אחר כן ודאי כשרה היא ואין סברא לומר דפסולה היא מדרבנן. ועוד תימא דקאמר שאני התם דאמר קרא אשר לא עובד בה מכל מקום משמע מדקרינן עובד משני ליה הכי ולכך פריך ליה אי הכי אפי' רישא נמי ואמאי לא משני ליה מפשטיה דקרא דכתיב אשר לא עבד בה והא עבד בה דהשתא לא הוה מצי פריך ליה מרישא מידי. ועוד קשה אמאי מייתי ההיא דשכן עליה עוף ואי משום דרב פפא אמר למלתיה עלה אמאי לא אמרה אהך דהכניסה לרבקה כמ"ש התוספות על כן נראה דמתני' דקתני מצא ספרים קורא בהן איכא למימר דלצרכן דוקא קאמר כגון שיש לו ספרים שלו דומיא דגוללן דקתני שהוא לצורך הספרים בלבד ובריית דלקמן דקתני כלי נחושת משתמש בהן בחמין איירי נמי לצורכן דומיא דרישא דקתני כלי עץ משתמש בהן בשביל שלא ירקבו משמע שאין כוונתו אלא כדי שלא ירקבו והא דפריך פקדון מאי עבידתיה גביה משום דמתני' ובריית משמע שחייב לעשות כן משום משיב אבידה שאם מצא ספרים חייב לקרות בהן או לגוללן ואם מצא כלים חייב להשתמש בהן שלא יתקלקלו לכך פריך תינח מציאה שאין הבעלים יודעים

אבל פקדון מאי עבידתיה גביה אמאי צריך להשתמש בהן הא כיון דהבעלים יודעין אבידה מדעת היא והשתא ניחא הא דמשני כגון שהלכו בעליהן למדינת הים אבל למה שכתבו התוספות דפריך אמאי מותר להשתמש בפקדון אפי' לצרכו לא משני שפיר. והא דקמיבעיא ליה לצרכו ולצרכה מאי הכי פי' משום דאם לא נתכוין להשתמש בה אלא לצרכה בלבד וע"י שמשתמש בה לצרכה איכא נמי תועלת לצורכו פשיטא דשריא כיון דצורכו ממילא קאתיא כדאמר לעיל אם כשהוא גוללו פותחו וקורא בו מותר ולכך קמיבעיא ליה לצורכו ולצרכה פירש שנתכוין מתחילה לשניהם מהו מי אמרינן כיון שנתכוין לצרכה ובלא צרכו נמי הוה שטח לה שריא דאע"ג דקעביד לצורכו כממילא דמיא או דלמא כיון דמעיקרא מיהא לצורכו נמי קעביד לאו כממילא דמי ואסור. וקפשיט ליה מהא דקתני בשביל שתינק ותדוש פסולה דקסלקא דעתך דאינה נפסלת אלא א"כ נתכוין לעשות עמה מלאכה אבל עשתה ממילא לא לכך דייק שפיר והא הכא דלצורכו ולצרכה הוא וקתני פסולה ולא אמרי' כיון דלצרכה קעביד ובלאו צרכו נמי היה מכניסה לרבקה כדי שתינק אם כן מה שעשתה לצורכו כממילא דמיא אלמא דלצורכו ולצורכה לאו כממילא דמיא ומשני לעולם כממילא דמיא ושאני התם דאם עשתה ממילא נמי פסולה דאמר קרא אשר לא עובד מ"מ דעובד ממילא משמע והשתא פריך שפיר אי הכ' דעשתה ממילא פסולה רישא אמאי קתני דשה ממילא כשירה ומשני הא לא דמיא אלא להא דתנן כו' דעשתה ממילא זימנין דכשרה וזימנין דפסולה דאי לא ניחא ליה כשרה ואי ניחא ליה פסולה והוי רישא וסיפא דהכניסה לרבקה דומיא דרישא וסיפא דשכן עליה עוף דתרוייהו בעשתה ממילא איירי והשתא ניחא דרב פפא לא אמר מילתיה אהך דהכניסה לרבקה משום דלא מצי למידק מינה הך טעמא דאף על גב דדחי ש"ס ומשני לה דהא דלצורכו ולצורכה פסולה טעמא מדכתיב אשר לא עובד בה וכדרב פפא מכל מקום איכא למימר נמי דטעמא דפסולה מדכתיב אשר עבד בה והא דעבד בה דלצורכו ולצרכה לאו כממילא דמי כדקא סלקא דעתך אבל הך דשכן עליה עוף על כרחך לא מיתוקמא אלא כדרב פפא:

הכישה חייב בה פירש"י ז"ל הואיל והתחיל דכיון שהתחיל במצוה חייב לגומרה מיהו בפרק המוכר את הספינה משמע בהדיא דטעמא הואיל ואנקטיה ניגרי ברייתא ושמא גם רש"י ז"ל נתכוין דהואיל והתחיל ואנקטיה ניגרי ברייתא חייב:

לפנים משורת הדין הוא דעבד דתני רב יוסף וכו' וא"ת לעיל גבי הא דבעי מיניה רב יהודה משמואל מצא כאן ארנקי מהו דאמר ליה חייב להחזיר לפנים משורת הדין אמאי לא מייתי נמי הא דתני רב יוסף והתוס' כתבו לעיל דלא מייתי קרא אלא במקום שאחרים

חייבין והוא פטור וכו' טפי נראה דגבי השבת אבידה לא איצטריך לאתויי קרא דבעי למיעבד לפנים משורת הדין דסברא הוא כיון דלא מיחסרא ממונא מכיסו כלום אבל הכא בעובדא דרבי ישמעאל בר יוסי דיהיב ליה פלגא דזוזא מכיסו ורבי חייא נמי יהיב לה דינר מכיסו אע"ג דמן הדין הוו פטורין ולפנים משורת הדין הוא דאפסידו לכך מייתי ראיה מקרא וההיא דסוף האומנין דעשו לו הפסד גדול דאפי' לפנים משורת הדין אין לו להפסיד כל כך לכך מייתי התם קרא למען תלך בדרך טובים כמו שכתבו התוספות לעיל:

נוטל אחד בששים בחליו לאו דוקא אחד מששים אלא כלומר חלק קטן הוא נוטל ואותו חלק הוא בטל בכל החלי ולכך נקט אחד מששים משום דקי"ל דאחד בטל מששים באיסורין ונראה דהיינו הא דאיתא בפרק הרואה אש אחד מששים לגיהנם דבש אחד מששים למן שבת א' מס' לעה"ב שינה אחד מששים למיתה וכו' לפי שבא לומר שחום אש שלנו בטל לגבי חום אש של גהינם וכן מתיקת הדבש בטל לגבי מתיקות המן וכן כולהו לכך נקט גבי כולן שהן אחד מששים אע"ג דבעלמא פריך ש"ס וליעיילי שיתין גברי וליקום לאו דוקא שיתין קאמר אלא כלומר אנשים הרבה שיטול כל אחד אותו חלק קטן עד שלא ישאר כלום מחליו ומשני בעשורייתא דרבי שהראשון נוטל יותר קצת מן השני והשני יותר מן השלישי וכן לעולם וכל מה שנוטלין בטל במה שנשאר:

אלא אימא שהעמידו דיניהם על דין תורה לאו אדיינין קאי דאין כח ביד הדיינין לכוף לבעל דין לפשר עצמו וליכנס לפנים משורת הדין אלא אבעלי דינין קאי שהיו נושאין ומקפידין זה על זה ולא רצו שום א' לוותר על חבירו לפנים משורת הדין והשתא ניחא הא דקא' אלא אימא על שהעמידו דיניהם וכו' ולא קאמר דהכי קאמר על שדנו בה דין תורה ולא עבדו לפנים משורת הדין משום דעל שדנו בה דין תורה הוה משמע דאדיינין קאי וכן משמע ממה שכתב בש"ע טור ח"מ סי' י"ב שאין ב"ד יכולין לכוף ליכנס לפנים משורת הדין אע"פ שנראה להם שהוא מן הראוי אלמא דהא דקאמר הכא שהעמידו דיניהן על דין תורה כו' אבעלי דינין קאי ולא אדיינין ולפי זה אפשר לומר דהא דאמר ביומא דלא חרבה אלא מפני שנאת חנם חד מילתא הוא דמחמת שנאה העמידו דבריהם על דין תורה דוקא ולא רצו לוותר כלום:

לא צריכא דהוה חזי לה בקדמתא ובחשכתא תימא אמאי מוקי לה בכה"ג דחזי לה בקדמתא ובחשכתא ולכך איצטריך למימר דמתני' לאו לעולם קאמר אלא עד שלשה ימים לוקמא דחזי לה ביממא ואין הכי נמי הא דקתני מתני' אין זו אבידה אפי' טובא קאמר ויש לומר דרב מתני' קא קשיא ליה דקתני מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה למה למיתני הך מילתא פשיטא דלאו אבידה הוא כיון דאורחייהו בהכי ותו

מדקתני איזהו הוא כלל אבידה כלומר היכא דאיכא צד ספק אי אבידה היא או לאו מאי כללא איכא להוכיח דאבידה הוא אם כן על כרחך צ"ל דהא דקתני מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה אפי' בדאיכא צד ספק שמא אבידה היא אייריי לכך פריך ולעולם וכי אף אם ימצאנה שם לעולם נאמר מדעת היא דכיון דאיכא מיהא צד ספק שמא אבידה היא ודאי לאו לעולם קאמר וקאמר רב יהודה אמר רב שלשה ימים וטעמו כדמסיק דעד תלתא יומי אמרינן איתרמי ליה והדר מפרש לן סתמא דש"ס דטעמא דרב דמוקי לה הכי משום דאיירי דחזי לה בקדמתא ובחשכתא וכו' והשתא ניחא הא דקאמר תניא נמי הכי וכו' דהא דקתני ברייתא ג' ימים זה אחר זה הרי זה אבידה אייריי נמי בכי האי גוונא דאיכא צד ספק שמא אבידה היא דפרה רועה בין הכרמים צד ספק הוא דלאו אורחא לרעות בכרמים אלא בשדה או בדרך ורש"י ז"ל פירש ולעולם בתמיה וכו' וכי דרך שלא להכניס לעולם ולפי' קשה לוקמא דחזי לה ביממא ואפילו טובא נמי לכך נראה כדפי':

דף לא

יגיד עליו ריעו תנא רועה בדרך דלא הויא אבידה וכו' והא דלא קאמר איפכא יגיד עליו ריעו תנא רועה בדרך דלא הויא אבידה והוא הדין לר"ה בדרך תנא רצה בין הכרמים דהויא אבידה וה"ה לרועה בין הכרמים משום דברייתא דמייתי לעיל קתני בהדיא דרועה בין הכרמים אין זו אבידה:

אמר ליה השב אפי' מאה פעמים לכאורה משמע מדכתיב השב סתמא קאמר הכי ולפי זה בכל מה שכתוב בתורה סתמא נמי אמרינן הכי ותימה דמתני' לא משמע הכי דקתני החזירה וברחה אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב להחזירה שנא' השב תשיבם מדמייתי ראיה מקרא דהשב תשיבם משמע דמיתורא או מלישנא דהשב תשיבם דריש הכי אבל בעלמא לא אמרינן הכי וכן מתני' דלקמן דקתני פרק וטען פרק וטען אפי' ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר עזוב תעזוב משמע נמי דמיתורא או מלישנא דעזוב תעזוב דריש הכי ויש לומר דמלישנא דקרא דרשינן לה דכולהו כתיבי לשון פעול דעזב וכן פתח וכן שלח מדלא קרינן להו בשב"א לאו לשון ציווי הן אלא לשון פעול וכן כולהו לשון פעול הן וכל לשון פעול משמע שמחוייבים לעשותו תמיד כמה וכמה פעמים כדפי' רש"י ז"ל גבי זכור את יום השבת זכור לשון פעול הוא כמו אכול ושתה הלוך ובכה וכן פתרונו תנו לב זכור תמיד את יום השבת וכו' וכן משמע מתרגום אונקלוס דבכולהו מתרגם לשון פעול אתבא תתיבינון אקמא תקי' שלחא תשלח. אע"ג דועתה השב את אשת האיש

דאבימלך לשון ציווי הוא שאני הכא דכתיב בתריה תשיבם בתי"ו ולא כתיב נמי תשב משמע דלשון פעול הוא ואין להקשות אימא תשיבם לא אתי אלא לגלויי אהשב ולגינתו ולחורבתו מנא ליה דאם כן ליכתוב בהדיא לשון פעול כגון השב לאחיך תשיבם למה לי אלא ודאי לגינתו ולחורבתו:

ולמה לי למיכתב אבידה פירש"י ז"ל וליכתוב או הא או הא וליגמרי מיניה דהא כולהו אזהרה ממון ישראל הוא וקשה דא"כ תיקשי נמי לא תגזול לא תעשוק ולא תגנוב וכולהו אזהרת ממון ישראל למה לי ליגמרי מניה לכך נראה דפריקה וטעינה דקא מחייב רחמנא משום משיב אבידה הוא דלא מחייב אלא מי שפגע בחבירו בדרך שאם לא יסייעהו ילך הכל לאיבוד דקרא בהדיא כתיב נופלים בדרך לכך פריך שפיר ליכתוב חדא מנייהו כיון דכולהו משום משיב אבידה נינהו וכן משמע דפריקה וטעינה משום משיב אבידה נינהו דלעיל קאמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר וכל שבשלו פורק וטוען וכו' מדנקט להו גבי הדדי משמע דחד מילתא נינהו והשתא ניחא הא דכייל תנא דמתני' דלקמן דין פריקה וטעינה בהך פירקא דאלו מציאות דאיירי באבידה משום דפריקה וטעינה נמי משום משיב אבידה הוא ולהכי סמך הכתוב דין פריקה וטעינה גבי דין אבידה בפ' משפטים ובפרשה כי תצא:

למה לי למיכתב הני תרתי ולמה לי למיכתב אבידה צריכי וכו' תימא והא לא שייך הך צריכותא הכא אלא לקמן אמתני' דקתני בה דין פריקה וטעינה וכי האי גונא הקשו התוספות לעיל בסמוך גבי צריכותא דפריקה וטעינה ויש לומר דדוקא אהא דדריש מעזוב תעזוב ומהקם תקים דאפי' אין בעליו מסייע עמו חייב בפריקה וטעינה פריך דאי לאו הך דרשה איכא למימר דצריכי דאי אשמעינן אבידה משום דליתא למרה בהדה אבל הני תרתי דאיתא למרה בהדה אימא לא כדמסיק ואי כתב הני תרתי הוה אמינא דוקא הנך תרתי משום דמרה נמי מסייע בהדיה דכתיב עמו ולאו עליה דידיה לחודא רמיא מלתא אבל אבידה דמרה לא מסייע בהדיה ועליה דידיה לחודא רמיא אימא לא צריכא אבל השתא דילפינן. דמחייב בפריקה וטעינה אפילו אין בעליו מסייעו לכך פריך שפיר למה לי למיכתב הנך תרתי ואבידה ליכתוב הנך תרתי ונילף אבידה מנייהו:

אין לי אלא לעניי עירך משום דרישא דקרא כתיב כי יהיה בך אביון באחד שעריך ולמסקנא איצטריך באחד שעריך לומר דעניי עירך קודמין:

אין לי אלא מתנה מרובה אסיפא דקרא קאי דכתיב כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' וגו' וקאמר אין לי שמתברך אלא בנותן מתנה מרובה נתן מתנה מועטת מניין שמתברך וכן לעיל דקאמר חבל תחבול וכו' צריך לומר נמי דאסיפא דקרא קאי דכתיב עד בא השמש

תשיבנו ורש"י ז"ל פי' מתנה מועטת מניין אם אי אפשר לך ליתן מתנה מרובה משמע דאתי לאשמעינן דאפי' עני חייב ליתן צדקה דאי לאו הכי מאי קמ"ל וקשה דבפרק קמא דגיטין יליף לה מקרא אחרינא דאיתא התם ועניתיך אמר מר זוטרא אפילו עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה:

דברה תורה כלשון בני אדם נראה כמו אדם המצוה את חבירו לעשות דבר כשהוא רוצה לזרזו כופל את לשונו ומצותו פעמים כך הכתוב כפל את לשונו כדי לזרז ע' מעשה הצדקה דביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש בו חסרון כיס:

דף לב

והיא שעומדת תוך לתחום פירש"י ז"ל ברישא גרסינן והיא שעומדת תוך לתחום ובסיפא גרסינן והיא שעומדת חוץ לתחום משמע דבספרים ישינים הוה גרסינן איפכא. ונראה דהכי פי' מצאה ברפת אינו חייב בה והיא שעומדת חוץ לתחום דכיון דרפת אינה מתעה והיא עומדת מחוץ לתחום דטריחא ליה מילתא להשיבה מחוץ לתחום אל תוך העיר לכך לא אטרחוה רבנן איכא דמתני לה אסיפא בר"ה חייב בה והיא שעומדת תוך לתחום דלא טריחא ליה מילתא אבל עומדת חוץ לתחום דטריחא ליה אין חייב בה דלא אטרחוה רבנן כיון דאין ניכר בה שהיא אבידה דאיירי שעומדת בר"ה ואינה רצה וכלל אבידה לאו הוי אלא כשהיא רצה וחפה לגבי דברא כדאמר לעיל כך נראה לדחות לגירסת ספרים ישנים:

כולכם חייבים בכבודי תימא והא קרא במורא כתיב ואם כלכם חייבים במוראי מיבעי ליה וי"ל דהא דאיצטריך למיכתב אני ה' היינו משום דלא תימא הואיל והוקש כבודם לכבודו של מקום הלכך לציית לה כדאמר בסמוך וכיון דקרא דאני ה' אתי לאפוקי מצות כיבוד דלא לידחי כבודו של מקום לכך נקט לישנא דכולכם חייבים בכבודי. מיהו היא גופה תימא אמאי נקט קרא דדברי קבלה וקאמר סלקא דעתך אמינא הואיל והוקש כיבוד אב ואם וכו' טפי הוה ליה למינקט קרא דמורא וה"ל למימר סד"א הואיל והוקש מורא אב ואם למוראו של מקום דכתיב איש אמו ואביו תיראו וכו' כמו שכתבו התוספות ויש לומר דהא דקאמר הואיל והוקש כבודם שוה כדפירש"י ז"ל דכבד את אביך וכבד את ה' מהונך כמו גזירה שוה הוא אבל תיראו מתירא לא ילפינן:

התם משום איבה תימה ודקארי לה מה קארי לה והא סיפא דקתני היתה טעונה יין נסך אפילו למאי דמסיק דלהטעינה קאמר על כרחך משום טעמא דאיבה קאמר וא"כ רישא נמי דלמא טעמא משום איבה הוא ויש לומר דברייתא קשיתיה דקתני בהמת

עובדי כוכבים מטפל בה כבהמות ישראל ואי משום איבה הא ל"ה דומיא דבהמת ישראל דבהמת ישראל חייב לטפל בה ואם אינו מטפל קעביד איסורא ובבהמת עובדי כוכבים אם אינו חושש באיבתו אין צריך לטפל בה ולהכי קסלקא דעתך דצער בעלי חיים דאורייתא והכי קאמר בהמת עובדי כוכבים חייב לטפל בה כבהמת ישראל בד"א בפריקה דצער בעלי חיים דאורייתא אבל בטעינה אינו חייב בה כבהמות ישראל מיהו משום איבה צריך להטעינה אבל להטעינה יין נסך אין זקוק לה ונראה דלהכי דקדק המקשה בלישניה ונקט תרתי זימני מטפל בה כבהמת ישראל משום דמדקתני כבהמת ישראל דייק לה כדפי' ומשני התם משום איבה ולאו דוקא נקט כבהמת ישראל וה"נ מסתברא וכו':

הכי קאמר ולהטעינה יין נסך אין זקוק לה מדלא קאמר תני ולהטעינה יין נסך משמע דפרושי קא מפרש לה דהא דקתני היה טעונה יין נסך לאו שעדיין היא טעונה קאמר וצריך לפרוק ממנה אלא שהיתה טעונה כבר קאמר ונפל ממנה וצריך לחזור ולהטעינה: **ומה** לי שונא עובדי כוכבים כתבו התוספות דהוה מצי לשנויי ישראל בחנם ולעובדי כוכבים בשכר נראה דדוקא לעיל גבי ישראל משני שפיר דפטור בחנם וחייב בשכר דעל כרחו יטול שכר ואם הלה אינו רוצה ליתן שכרו כופין אותו בדין אבל הכא לא מצי לשנויי דולא שונא העובדי כוכבים בחנם אלא בשכר שאם אין העובד כוכבים רוצה לשלם שכרו ולציית דין ישראל הרי על כרחו צריך לפרוק עמו חנם משום צער בעלי חיים אי אמרינן דצער ב"ח דאורייתא:

דף לג

וזה הוא רוס כתבו התוספות דשבע ומחצה רום עולה אלפים דהוי שיעור מיל. אע"ג דשבע ומחצה רום עולה אלפים חסר חמשה מכל מקום קרי ליה רוס משום דבחמשה אמות יש בהן חמשה עשר שלישי אמה ואם תחלוק חמשה עשר שלישי אמה לשבע ומחצה חלקים לא יעלה כי אם שני שלישי אמה לחלק אחד וכיון דאין במותר אמה שלימה לא דק ולא חשיב ליה דלא חשיב אלא אמות שלימות דרס"ו אמות שלימות יש ברו"ס ובעל הערוך בערך רו"ס כתב הרי אלפים פחות חמשה אמה וזה חסרון החמשה אל יקשה בעינך לפי שלא היה יכול לעשות רי"ס שהיה עולה החשבון יותר מאלפים ולכן העמידו ברו"ס ולא הוצרך לכתוב כן וגם דבריו דחוקים וכי בשביל שלא היה יכול לעשותו ריס העמידו על חשבון שאינו מכוון:

אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת וכו' ואם תאמר למה ליה למיתני הך מילתא באבידה ובמשאוי ובשבי בחד מנייהו סגי, ועוד קשה דברישא וסיפא קתני שאם אביו חכם אביו קודם אמאי לא קתני נמי הכי במציעתא או ליתני הכי ברישא לחודא ויש לומר דהא דקתני היו אביו ורבו נושאין משוי לאו דאינהו גופייהו נושאין רמשא אלא בבהמתן קאמר ולענין פריקה וטעינה איירי. וכיון דאבידה ופריקה דמיין להדדי כדפי' לעיל דלהכי תני תנא דין פריקה וטעינה בהך פירקא גבי דיני אבידה הלכך כי היכי דקתני לענין אבידה דרבו קודם תני נמי לענין פריקה דרבו קודם ולהכי לא איצטריך למיתני נמי גבי דין פריקה שאם אביו חכם אביו קודם דארישא סמיך כיון דאבדה ופריקה חד מילתא נינהו וכי היכי דלא תימא דדוקא לענין צער ממון דינא הכי אבל לענין צער גוף לא לכך קתני נמי היה אביו ורבו בבית השבי וכו' ואי תנא הך הוה אמינא דאדרבא דוקא לענין צער גוף אבל לענין ממון לא קמשמע לן:

ונוטלין עליה שכר נראה לפי שהעוסק בתורה עיקר קבלת שכרו על הסברות דמיסבר קא סבר ומדמה מילתא למילתא שהוא עמל בתורה ומטריח בה כדאמרינן אגרא דשמעתא סברא וזהו שייך כשהוא עוסק במשנה וכל שכן בש"ס לאפוקי העוסקין במקרא לכך אין נוטלין שכר כל כך:

המפקיד פרק שלישי

מתקיף לה רמי בר חמא וכו' מדקאמר מתקיף לה משמע דאצריכותא פריך ונראה לפרש דאי לאו הך צריכותא איכא למימר דבמעות דיהיב ליה קניא גוף הפרה כאלו לקחו ממנו וכפילא נקנה לו ממילא ואע"ג דמעות אינן קונות היינו מדרבנן אבל מדאורייתא מעות קונות אלא דחכמים תיקנו משיכה שלא יאמר לו נשרפו חטיך בעלייה והאי טעמא לא שייך הכא כיון שהפרה כבר נגנבה וכל היכא דלא שייך האי טעמא העמידו על דין תורה כמו שכתב הטור סי' קצ"ח ואף על גב דקיימא לן אין אדם מקנה דבר שאינו ברשותו איכא למימר דהיינו דוקא כשלא היה אותו הדבר ברשותו מעולם כגון בית זה לכשאקננו אתננו לך אבל פרה זו כיון שהיא שלו בכל מקום שהיא ברשותיה קאי. אבל השתא דקאמר ואי תנא בהמה הוה אמינא כלים לא מקני ליה כפילא אלמא דהכא נמי מעות אינן קונות אי נמי כדאמר בסמוך דשילם לאו שילם ממש קאמר דאי לאו הכי מה בכך דלא מקני ליה בעלים כפילא הא כיון דקני לה לפרה במעותיו נקנה ליה כפילא ממילא ואם כן צ"ל כמ"ש התוספות בשעת משיכה הבעלים מקנין ליה כפילא וקא סלקא דעתך דאינן מקנין לו גוף הפרה אלא מקנין ליה הפרה לקנות הכפל כשיבא לכך פריך והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

דף לד

לכשתגנוב ותרצ' ותשלמני נקט ותרצה לאפוקי אם הוצרך לשלם על פי עדים שהעידו שפשע דלא קני כפלא:

איכא בינייהו קושיא דר' זירא תימא אכתי מאי נפקא מינה לענין דינא וי"ל דלישנא קמא כיון דטעמא משום דשבחא דמגופא לא עביד איניש דמקני א"כ כל גיזות וולדות דבעלים נינהו בין אותן שיש לה משעת מסירה עד שעת גניבה בין אותן שיש לה משעת גניבה עד שעה שנמצא הגנב ולא נתייאשו הבעלים ממנה אבל ללישנא בתרא כיון דליתא לקושיא דר' זירא איכא למימר דאותן גיזות וולדות דאית לה משעת גניבה עד שעה שנמצא הגנב דשומר נינהו כיון דקני לה לפרה סמוך לגניבותה והא דקתני חוץ מגיזותיה וולדותיה בהנך דאית לה משעת מסירה עד שעת גניבה קאמר וכן משמע מדברי הרב המגיד ז"ל:

שואל שאומר הריני משלם לפי סדר הענין דנקט פשעתי בשומר חנם ונגנבה בשומר שכר הל"ל שואל שאמר נאנסה אלא דרבותא נקט דשומר חנם ושומר שכר כיון דטען טענה דמחייב לשלם על ידה אף על גב דלא אמר הריני משלם קנה כפילא ושואל אפילו אמר בהדיא הריני משלם אפילו הכי לא קנה כפילא:

ללישנא קמא דרב פפא ודאי לא הוי תיובתא כתבו התוספות דר"ח גריס וודאי הוי תיובתא וכן נראה דלפירוש רש"י ז"ל כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ספיקא מיהא הוי ואמאי קאמר ודאי לא הוי תיובתא אבל לגירסת ר"ח ניחא דלכאורה משמע דללישנא קמא אפי' בשלם קאמר דלא מקני ליה כפילא משום דאע"ג דתרי לישני נינהו במילתא דרב פפא מיהו רב זביד דאהדר ליה לרב פפא משמיה דאביי שואל עד שישלם בסתמא בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא הכי מהדר ליה דדוחק לו דלישנא קמא סבר דמעולם לא מהדר ליה רב זביד לרב פפא מידי וכיון דללישנא קמא נמי אהדר ליה הכי צריך לומר דהכי קאמר ליה לדידך דאמרת טעמא דמילתא משום דמתה מחמת מלאכה לא שכיח אם כן אית לך דאפילו שילם לא מהני אבל אביי אית ליה דשואל עד שישלם וכששילם מיהא מקנה ליה כפילא אלמא דאפילו שילם לא מהניא לרב פפא. ועוד דאי שילם מהניא ללישנא קמא דרב פפא אף על גב דאית ליה מתה מחמת מלאכה לא שכיח אם כן אמאי קאמר טעמא דאביי דאמר עד שישלם משום דכל הנאה שלו ולא קאמר טעמא דלעיל משום דמתה מחמת מלאכה לא שכיח אלא ודאי אי אמרי' דמתה מחמת מלאכה לא שכיח אפי' שילם נמי לא מהניא:

דעבד לי נייח נפשאי ואם תאמר היאך אפשר לומר דעל ידי תשלומין לחוד לא מקני ליה כפילא אלא אם כן עבד ליה נמי נייח נפש דאם כן אמאי פסיק ותני לעיל סתמא קדם השואל ושלם משלם תשלומי כפל לשאול דלמא לא עביד ליה שואל נייח נפש מעולם מיהו מתניתין דאיירי במפקיד איכא למימר דעביד ליה נייח במה ששמר פקדונו ויש לומר סתמא דמלתא המפקיד אצל חבירו או שואל מחבירו אוהבין ונוחין זה לזה ועשו קורת רוח זה לזה דאי לאו הכי לא הוה שואל ממנו וחבירו נמי לא היה משאילו לכך מצי למימר לאבוכון אקנאי כפילא דכיון שהייתי משאילו מסתמא עבד לי קורת רוח:

שאל מן האשה ושלם לבעלה מאי פירש רש"י ז"ל פרה של נכסי מלוג שהקרן שלה ופירות לבעל וכן נראה עיקר דבפרק השואל גבי שאלה בבעלים דפטור קמיבעיא ליה נמי כי הכא דקאמר שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן מהו שותפין ששאלו ונשאל אחד מהן מהו שאל מהאשה ונשאל בעלה מהו אשה ששאלה ונשאל לבעל מהו והתם ליכא למימר דשאל מן האשה כשהיתה פנויה וניסת ואחר כך נשאל בעלה קאמר או שאל ממנה ומתה ואחר כך נשאל בעלה דבכי האי גונא פשיטא דלאו שאלה בבעלים היא דלא הוי שאלה בבעלים אלא א"כ היו הבעלים עמו בשעת שאלה כדתנן לקמן ריש פרק השואל וע"כ צריך לפרש התם דשאל מהאשה אחר שנישאת ונשאל בעלה בשעת שאלה קאמר ואם כן תיקשי נמי דמאי קמבעיא ליה והא כי שאל פרה מהאשה כאלו שאל הפירות מן הבעל וכיון שנשאל בעלה הוי שאלה בבעלים אלא צריך לומר דאי אמרינן קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי כי שאל פרה מהאשה לא הוי כאלו שאל הפירות מן הבעל לכך לא הוי שאלה בבעלים ואם תאמר דלקמן פשיט לה הבעיא דקאמר בעל פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי אי קנין פירות כקנין הגוף דמי אי לאו ואמאי לא פשיט לה נמי הכא כי התם ויש לומר דשאני התם דשאלה בבעלים רחמנא פטריה וגזרת הכתוב הוא לכך אי קנין פירות כקנין הגוף דמי בעליו עמו קרינן ליה ואי לאו כקנין הגוף דמי לאו בעליו הוא אבל הכא דתקנתא דרבנן היא דהכי קים להו לרבנן דניחא להו לבעלים בתשלומי הקרן על מנת שיהא ספק כפל לשומר הלכך שאל מן האשה ושלם לבעלה אפילו אי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי איכא למימר דלא קני כפילא דשמא לא קים להו לרבנן הכי אלא אם כן משלם ליד בעלים ממש אבל שאל מהאשה ושלם לבעלה כיון דלא נתן תשלומין ליד' לא מקני כפלא וכן משמע מדברי רב אלפס והרמב"ם והרא"ש ז"ל שסתמו דבריהם וכתבו סתמא שאל מהאשה ושלם לבעלה כולי משמע דסבירא ליה כפירוש רש"י ז"ל:

אמר שמואל אריאשא נראה דבסיפא נמי נפקא מינה היכא שהמלוה רוצה להפך השבועה על הלוה והלוה רוצה בכך דאע"ג דשבועה דאורייתא לא מהפכינן אם שניהן רוצים מהפכינן כמ"ש הטור סי' פ"ז ובכי האי גוונא אפילו שניהם רוצים לא מהפכינן שמא יוציא הלה את הפקדון כולי והוי שבועה לבטלה וחילול השם לפי פיר"ח ז"ל ואפשר דמשום הכי לא קתני מי נשבע כו' ברישא לאשמעינן דבסיפא נמי איכא נפקותא:

דף לה

תהא במאמינו אסיפ' לחודא קאי כמ"ש התוספ' וליכא למימר דארישא נמי קאי דבפ' שבועת הדיינין משמע דשינוי' דרב אשי קאי דקאמר התם והשתא דקיימא לן דזה נשבע וזה נשבע מתניתין מי נשבע תחילה קאמר וא"כ צ"ל כמ"ש התו' דברישא לא ירצה להאמינו כיון שעל ידי כן לא יוכל לישבע. ולפי זה הא דפריך בסמוך להימניה מלוה ללוה לרב אשי דוקא פריך דאמר זה נשבע וזה נשבע אע"ג דהא דפריך נימא מיגו דמשתבע כו' פריך נמי לאביי כמ"ש התוס' מ"מ הך קושיא לא מצי פריך לאביי דכיון שע"י שיאמין מלוה ללוה יפסיד ולא ישבע פשיטא שלא ירצה להאמינו:

ופרקין המפקיד הוה הוצרך לומר כן לפי שהשיב בקצרה ואמר ליה שילם ולא רצה לישבע ותו לא לכך קאמר לפי שהיו עוסקין בפרק המפקיד לכך לא הוצרך להאריך ולפרש הקושיא:

בעל בנכסי אשתו לוקח הוי כתבו התוס' אפי' אי הוה יורש לא מהדר כדאמר זבנה אורתא כו' אלא משום לא מהדרינן ליה נקטיה ומדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל משמע דלא גרסינן ומתה אלא איירי שהאשה קיימת ולהכי כיון דלוקח הוא לא מהדר דמיד כשנשאה הוה לוקח אבל אם היה יורש היה צריך להחזיר כיון שהיא קיימת דלא הוי יורש אלא אחר מיתתה וכן שמו מינה דהאשה ואנסיבה איירי נמי שהיא קיימת וכיון דבעל לוקח הוא הוי כאלו מכרה האשה זכותה לבעלה לכך לא מהדרינן להו אבל אם היה יורש היינו מחזירין לאשה כיון שלא יצא זכותה מתחת ידה שאין בעל יורש אשתו כל זמן שהיא קיימת והרא"ש ז"ל כתב בעל בנכסי אשתו לוקח הוי ולא מהדר אבל אי הוה יורש מהדר ולא דמי לאורתא דאמרי' אדעתא דארעא נחית דהיינו כגון שכתבה בחייו לאחד מיורשיו דומיא דזבנה ויהבה במתנה אבל יורש דממילא במקום המוריש קאי ומחזיר עכ"ל וכן משמע בפרק קמא גבי הא דקאמר פשיטא זבנה אורתא ויהבה במתנה לאו לאוקמי' קמי לוקח בעי דאורתא דהתם אי אפשר לפרש אלא כגון שכתבה בחייו לאחד מיורשיו דבירושה דממילא לא שייך למימר דאחר כך לקחה:

רבא אמר מכי מטיא אדרכתא לידיה כתבו התוספות והקדים רבא לאביי כו' משמע בהדיא דלאו אורחא דש"ס להקדים רבא לפני אביי והא דאמר בפ"ק דר"ה ובפרק מצות חליצה רבא ואביי מדבית עלי קאתי רבא דעסק בתורה חיה ארבעין שנין אביי דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שתין שנין צריך לומר דרבה גרסינן התם דאין דרך להקדים רבא לפני אביי וכן כתבו התוספות שם דרבה גרסינן דרבא לאו כהן הוה כדמוכח בפרק הזרוע ורש"י ז"ל כתב בפ"ק דר"ה מפי השמועה דשמא אמו מדבית עלי היתה ותימה דהא על כרחך אי אפשר למיגרס התם רבא דבפרק שלשה שאכלו קאמר אביי ורבא הוו יתבי קמיה דרבה אמר להו רבה למי מברכין אמרי ליה לרחמנא ורחמנא היכא יתיב רבא אחוי לשמי טללא אביי נפק לברא ואחוי כלפי שמיא משמע דבההיא שעתא תרוייהו קטנים הוו ובפרק אע"פ קאמר חומה דביתהו דאביי אתאי לקמיה דרבא אמרה ליה פסוק לי חומרא וכו' והתם רבא הוה דקא תבעה לה לבת רב חסדא אלמא דרבא חיה בתר דמית אביי ואי גרסינן רבא חיה ארבעין שנין אם כן בשעה שנולד רבא הוה אביי לכל הפחות בר עשרין שנין וא"כ מאי רבותיה דנפק לרבא ואחוי כלפי שמיא כיון דגדול יותר מעשרים שנה הוה:

מכדי חדא פרה הויא עיילה ואפקה כולי פירש"י ז"ל ולענין תשלומין נמי לישלם ליה פרה אחת תחת שתי השאלות ותהא שלו ואחת ימסור לו לעשות בה עשרים יום. וכתב עוד דמר בר רב אשי סבירא ליה כדאתקפתא דרב אחא מדיפתי ולא משמע כן מדאיצטריך לפרושי טעמא דמשום שאלה אחת וכו' משמע דלאיפלוגי קאתי. ועוד תימה דפריך מכדי חדא פרה היא עיילה ואפקה כו' ולפירש"י ז"ל עיקר חסר מן הספר וסיומא דקושיא ליכא והכי איבעי ליה למימר מכדי חדא פרה היא עיילה ואפקא כולו ואם כן בתרתי סגי. ועוד קשה דקאמר ומי איתא לפרה בעינא דנימא ליה הכי משמע דאמרינן ליה מלתא ולפירושו הא לא אמרינן ליה ולא מידי. לכך נראה דהא דקאמר עיילה ואפקה וכו' סיומא דפירכא היא והכי פריך מכדי חדא פרה היא א"כ עיילה ואפקה כו' פירש דכיון דחד פרה הויא סגיא ליה שישלם רק פרה אחת תחת כל השאלות והשכירות ונימא ליה הכי טול הך פרה ועיילה ואפקה כלומר טול אותה מתחילה ועשה בה עשרה ימים להשלים שכירות קמייתא ואח"כ אפקה משכירות ועיילה לשאלה פי' טול אותה בתשלומין שאלה קמייתא והדר אפקה משאלה ועיילה לשכירות לעשות בה עשרה ימים להשלים שכירות תניינא וכן לעולם ליעיילה וליאפקה. עד שיקבל תשלומי כל השכירות והשאלות בחדא פרה והשתא ניחא דמשני ומי איתא לפרה בעינא דנימא ליה הכי דודאי אלו הוה פרה בעינא שפיר מצי א"ל הרי לך פרתך שהשאלתני וששכרת ממני ועיילה

ואפקה אבל השתא כיון שבא עליו בתורת תשלומין צריך לשלם בעד כל תביע' ותביע' ולפי זה ניחא דמר בר רב אשי לאפלוגי אתי וס"ל דאין לו עליו אלא שתי פרות:

דף לו

המפקיד מעות אצל חבירו וכו' מתניתין היא לקמן בפרקין ופירש"י ז"ל ונעל בפניהם בפני אותן הקטנים שלא יצאו לחוץ ויאבדו המעות ולפירושו צ"ל דרבותא קמ"ל דאע"ג דנעל בפניהם כיון שלא נעל כראוי חייב דאי לאו הכי ליתני מסרן לבנו ובתו הקטנים ותו לא ואין להקשות לפירושו אמאי לא דייק טעמא דנעל שלא כראוי הא נעל כראוי פטור ואמאי נימא ליה אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר דכל שנעל כראוי כמאן דלא מסר הפקדון לידו דמי אבל תימה מנא ליה למידק טעמא דקטנים הא גדולים פטור דלמא גדולים נמי חייב דא"ל אין רצוני שיהא פקדוני וקטנים לרבותא נקט דאע"ג דנעל בפניהם ולא שייך למימר אין רצוני כו' אפ"ה חייב כיון דלא נעל כראוי ועוד תימה דלקמן פריך אהך מתניתין בשלמא כולהו שלא שמר כדרך השומרין אלא צררן והפשילן לאחוריו מאי הוה ליה למיעבד ולפירושו לא הל"ל בשלמא כולהו דלפירושו ליכא אלא חד מילתא אלא הכי איבעי ליה למימר בשלמא מסרן לבנו ובתו הקטנים שלא שימר וכו' ע"כ נראה דהא דקאמר ונעל בפניהם אמעות קאי שהפקידן בתיבה ולא נעל התיבה כראוי ומלתא באפי נפשי' הוא ורב אלפסי והרא"ש ז"ל גרסי בהדיא או נעל בפניהם שלא כראוי שוב מצאתי שכ"כ בנמוקי יוסף:

כל דיינא דלא דאין כי האי דינא לאו דיינא הוא כלומר לא תימא הא דמחייב רבה טעמיה משום דסבר כמ"ד תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב אבל למאן דפטר תחילתו בפשיעה וסופו באונס ה"נ פטור ואם כן איכא למימר מאן דלא דאין כי האי דינא נמי דיינא הוא דאטו היכא דפליגי תרי תנאי או אמוראי וסוגיין דעלמא כחד מנייהו וקם דיינא ועביד כדאידך לאו דיינא הוא לכך קאמר דהכא מאן דפטור לאו דיינא הוא כלל דאפילו למאן דאמר פטור קאמר רבה דחייב דלא מיבעיא למ"ד וכו':

מתיב רמי בר חמא כו' לעיל דאמר אביי דמצי למימר אין רצוני כו' והיינו כמ"ש התו' שאם מתה בבית שומר שני תלינן דהבלא דאותו בית קטלה לא מצי פריך מהך דהעלה לראשי צוקין כו' כי היכי דפריך ממתני' דהמפקיד מעות דשמא טעמא דאין רצוני כו' דמחייב משום דשינה מדעת המפקיד הוא כמו שרצו התו' לפרש לעיל אבל השתא דא"ל אביי לרבא ולימא ליה מלאך המות כו' ע"כ טעמא לאו משום דשינה מדעת המפקיד כמ"ש התו' לעיל:

הא מתה כדרכה הרי זה אונס ופסול הוי מצי לשנויי ה"ה דמתה כדרכה נמי חייב ואיידי דתני רישא עלתה לראשי צוקין ונפלה לאשמעינן דאפילו נפלה הרי זה אונס תנא נמי סיפא נפלה אלא דעדיפא משני:

א"ה אימא רישא עלתה פי' בשלמא לרב' דאמר מלאך המות וכו' ולא מוקי לה במרעה שמן וטוב איכא למימר דס"ל שאין הרועה מחוייב לתוקפה וכי יאחזנה בזנבה וילך כמ"ש הרא"ש ז"ל בסוף פרק הפועלים וכיון דלא איבעי ליה למיתקפה לכך פטור בעלתה מעצמה כיון שלא פשע בה אבל בהעלה ונפלה חייב דלאו אונס הוא אלא פשיעה כיון דלא איירי במרעה שמן וטוב ומתה כדרכה פטור אפי' בהעלה דאמר מלאך המות מה לי הכא כו' אבל השתא דאמרת שהיה לו לתוקפה א"כ רישא נמי איבעי ליה למיתקפה בין בעלייה שלא תעלה בין בירידה שלא תפול ומשני דבין בעלייה בין בירידה תקפתו על כרחו:

דף לז

התם דקא תבעי ליה הכא בבא לצאת ידי שמים מדלא קאמר התם מדינא הכא בבא לצאת ידי שמים משמע כיון דקא תבעי ליה דקתני זה אומר אותי גזל וזה אומר אותי גזל מסתמא לא בעי לצאת ידי שמים אלא דינא בעי וקשה דא"כ אמאי כתבו התוס' דכול' מתניתין איירי בבא לצאת ידי שמים הא כיון דקא תבעי ליה דקתני זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים מסתמא לא בעי לצאת ידי שמים אלא דינא וא"כ מנא להו למימר דבסיפא אפי' לצאת ידי שמים אינו חייב ועוד מדלא קאמר אלא התם דקתבעי ליה משמע דלא הדר ביה משינוי' קמא וכן משמע לקמן כמ"ש התוס' וקשה כיון דסגי ליה בשינויא בתרא לפרוקי נמי קושיא קמייתא אמאי לא הדר משינויא קמא לכך נראה דסיפא דזה אומר שלי מאתים וכו' כיון דקא תבעי ליה מדינא דוקא איירי אבל לצאת ידי שמים חייב אף על גב דלא הוה ליה למידק כיון דקא טעין ברי והא דלא הדר משינויא קמא משום דבעי לאוקמי סתמא דמתניתין כרבי עקיבא דהלכה כר' עקיבא מחבירו ולרבי עקיבא אפי' מדינא חייב לשלם לכל אחד ואחד בגזל אחד מחמשה או לקח מאחד מחמשה אע"ג דלא עבד איסורא כדאמרי' בהגוזל וא"כ סיפא דזה אומר שלי מאתים כו' אמאי פטור לכך צריך לחלק בין כרך אחת לשתי כריכות. והשתא איכא למימר דלא מחייב ר' עקיבא מדינא אלא היכא דאיכא תרתי לריעותא דהיינו בברי ושמא והיכא דהוה ליה למידק אבל בברי ושמא ולא הוה ליה למידק או הוה ליה למידק ובשמא ושמא אינו חייב מדינא אבל לצאת ידי שמים חייב ובשמא ושמא ולא הוה ליה למידק

אפילו לצאת ידי שמים פטור הלכך בגזל או לקח מאחד מחמשה דקא תבעי ליה דהוה ברי ושמא והוה ליה למידק ממי לקח חייב לר' עקיבא אפי' מדינא אבל אמר לשנים גזלתי או אביו של אחד מכם הפקיד לי מנה אף על גב דהוה ליה למידק כיון דשמא ושמא הוא אינו חייב מדינא אלא לצאת ידי שמים והיינו דקתני שהודה מפי עצמו. וכן זה אומר שלי מאתים וזה אומר שלי מאתים אע"ג דברי ושמא הוא כיון דלא הוה ליה למידק פטור מדינא וחייב לצאת ידי שמים ומתני' דקתני פטור מדינא דוקא איירי והא דלא קתני דחייב לצאת ידי שמים כדקתני רישא משום דלא נחית תנא לפרושי הך מילתא ולא אתי לאשמעינן אלא פלוגתייהו דרבנן ור' יוסי דלרבנן השתא מונח ולרבי יוסי הכל מונח ובנפל הבית עליו ועל אמו דשמא ושמא הוא ולא הוה ליה למידק נכסים בחזקתן ואפי' לצאת ידי שמים אינו צריך והשתא ניחא דנקט רישא או אביו של אחד מכם לאשמעינן דאיירי דלא תבעי ליה ולא בא אלא לצאת ידי שמים וסיפא לא נקט שני אבותיכם לאשמעי' דאיירי דתבעי ליה ולא בא לצאת ידי שמים אלא דינא והשתא פריך שפיר לקמן ומי אמר רבא כל שתי כריכות הוה ליה למידק והא אמר רבא כו' דאף על גב דמתני' לצאת ידי שמים איירי כמו שהקשו התוס' לקמן אפ"ה דייק שפיר כיון דסיפא דזה אומר שלי מאתים מדינא איירי וטעמא דבכרך א' דלא הוה ליה למידק לכך פטור מדינא הא בשתי כריכות דהוה ליה למידק חייב אפילו מדינא כיון דברי ושמא הוא וא"כ גבי רועה אמאי קאמר מניח ביניהם ומסתלק הא ברי ושמא הוא והוה ליה למידק. ובש"ע סימן ש"כ כתב דאם זה אומר שלי מאתים וזה אומר כולי היכא דלא הוה ליה למידק פטור אפי' בבא לצאת ידי שמים וכתב עליו בהג"ה וי"א דאם תבעי ליה חייב בבא לצאת ידי שמים ע"כ וכן נראה עיקר ולפי מה שפירשנו נראה דלהכי פריך לקמן ומי אמר רבא כל בשתי כריכות הוה ליה למידק ולא פריך הכי בלא רבא מרבי עקיבא דאמר גבי מקח אף על גב דלא עבד איסורא משלם לכל אחד ואחד והתם אמר רבא דאפילו לרבי עקיבא מניח רועה ביניהם ומסתלק משום דבלא רבא דהכא איכא למימר דרבא סבר כמ"ד בהגוזל לא נחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון אלא בגזל דעבד איסורא אבל בלקח לא פליגי ולה"ק דרועה מניח ביניהן ומסתלק אבל מדקא מחלק רבא בין כרך א' לשתי כריכות ולא סגי ליה בשינויא בתרא לפרוקי נמי קושיא קמייתא ע"כ צ"ל משום דבלאו הכי לא מיתוקמא מתניתין כר' עקיבא כדפירש אלמא סבר דאפילו לא עביד איסורא נמי פליג דאי לאו הכי הא שפיר מיתוקמא מתניתין כוותיה אפי' אין חילוק בין כרך א' לשתי כריכות ובזה אומר שלי מאתים וכולי דפטור משום דלא עביד איסורא:

לא זו הדרך מוציאתו מידי עבירה נקט הכי דלא תיקשי לדידיה והא בכולהו דוכתי קיי"ל דהמע"ה ואם כן ה"נ נימא לכל חד אייתי ראיה דחייב לך וסגי ליה כשמוציא הגזילה מתחת ידו ומניחה ביד ב"ד כדרבי טרפון לה"ק דלא זו הדרך מוציאתו מידי עבירה כלומר דבעלמא שאני דליכא שום ודאי גזלה אבל הכא דודאי עבר עבירה דהא ודאי גזל או לקח מחד מנייהו ואתה רוצה להוציאו מידי עבירה לכך אין דרך זו מוציאתו וכדאמרינן בעלמא המע"ה ה"נ אין אתה מוציאו מידי עבירה ודאית עד שישלם לכל אחד אבל אין לפרש דנקט הכי לאשמעינן דלא פליג אדרבי טרפון אלא בגזל דאיכא עבירה ולכך אין דרך זו מוציאתו אבל בלקח דליכא עבירה מודה דהא בהגוזל בעי לאוקמי פלוגתייהו בדאשתבע והיכא דאישתבע מה לי גזל מה לי לקח:

דף לח

מחלוקת בכדי חסרונן כתבו התוס' שנתחסר בחדש או בחדשים יותר משרגילות להתחסר ופליגי עד שיעלה החסרון ט' חצאי קבין לכור שהוא כדי חסרונו לשנה שלמה וקשה מכדי כדי חסרונן לשנה קאמר בכדי חסרונן סתמא קאמר משמע בכדי חסרונן שרגילות להתחסר דהיינו ט' רביעי קבין לחצי שנה וט' חצאי קבין לשנה וט' קבין לשתי שנים וכן לעולם דהא דתנן לקמן יוציא לו חסרונות תשעת חצאי קבין לכור לדוגמא בעלמא נקט שיעורא דשנה א' כמה הוי ומניה שמעינן שיעורא דשאר כל הזמנים דהוו לפי ערך תשעת חצי קבין לכור לשנה כדקתני סיפא בהדיא הכל לפי הזמן ועוד קשה דא"כ מאי טעמייהו דרבנן דפליגי דכיון דביותר מכדי חסרונן מודו דמשיב אבידה הוא ע"כ משום דכיון דאין רגילות להתחסר כל כך אמרינן מסתמא ניחא ליה שימכרם א"כ בכדי חסרונן נמי כיון שאין רגילות שיחסר בחדש אחד כל כך כפי מה שרגיל להתחסר בשנה שלמה מסתמא ניחא ליה שימכור דאמאי קים להו לרבנן דניחא ליה שימכר ביותר מכדי חסרונן טפי מבכדי חסרונן כיון דבתרוייהו אין רגילות הוא ואין זה אלא מלתא בלא טעמא. ועוד קשה דבסמוך קאמר דרבה בר בר חנא סבר יותר מכדי חסרונן לא שכיח וכו' משמע הא בכדי חסרונן שכיח ולפירושא הא ודאי מלתא דלא שכיחא הוא שיחסר בחדש אחד כפי מה שרגיל להתחסר בשנה שלמה. לכך נראה מחלוקת בכדי חסרונן כדרך שאר תבואות קאמר כדפירש"י ז"ל ומה שהקשו התוס' וכי פליגי במשהו י"ל דשפיר פליגי במשהו וכיון דרגילות כך הוא א"נ עד בכדי חסרונן קאמר דבפחות מכדי חסרונן נמי פליגי וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפי' המשנה דבפחות נמי פליגי ומה שהקשו דא"כ מאי טעמא דרשב"ג לאו קושיא היא דכשאין בעל הפקדון

בעיר איירי דאם הוא בעיר יודיענו כמ"ש הרב המגיד בשם ספר המקח וכיון דאינו בעיר והפירות הן אובדין פירוש חוסרין ומתמעטין והולכין כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות פקדון אע"ג שאינן חוסרין אלא כדרך שאר תבואות או פחות מכל מקום אם יחסרו כך זמן רב יכלה הקרן כדאמרינן בסמוך ואיכא למימר אלו היה בעל הפקדון בעיר היה מוכרן או אוכלן ולא היה משהה אותן כל כך לכך סבירא ליה לרבי שמעון בן גמליאל דמשיב אבידה הוא. והרמב"ם ז"ל כתב במה דברים אמורים כשחסרו חסרון הראוי להן בכל שנה וכתב עליו הרב המגיד ואפשר שדעת רבינו כמו שכתבו התוספות וביאור דבריו כשחסרו בזמן מועט חסרון הראוי להן בשנה עכ"ל ואין נראה מדכתב הרמב"ם בכל שנה ולא כתב בשנה משמע דה"ק שחסרו עתה כפי ערך מה שרגיל להתחסר בכל שאר השנים ועוד דבפי' המשנה כתב דבפחות נמי פליגי ומדלא פירש כמה משמע אפי' בפחות ממה שרגילין להתחסר בכל שנה והטעם כיון שמתמעטין והולכין ובעל הפקדון אינו בעיר ואיכא למיחש שיכלה הכל ובש"ע סימן רצ"ב העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וצריך לומר כדפי':

ורב נחמן בר יצחק סבר כו' כתבו התוס' דלה"ק דרב נחמן פליג דמתניתין איירי אפי' בפשתן או בפירות מתוקנים וכו' ועוד נראה דאע"ג דצ"ל דרב נחמן חייש נמי לשמא יעשה וקא אכיל טבלים דאי לאו הכי נזבנינהו לכהנים מ"מ עיקר טעמא דידיה משום דאסור להאכילן לזרים מדקאמר חיישינן שמא עשאן לשון עבר והאי טעמא שייך נמי ביתר מכדי חסרונן:

מאי לאו אפילו יתר מכדי חסרונן משמע דאדרבה בר בר חנא פריך וקשה תיקשי נמי לדרב נחמן בר יצחק דמידי הוא. טעמא ולא נזבנינהו אפילו לכהנים דחיישינן שמא יעשה וקא אכיל טבלים והאי טעמא לא שייך גבי יין והחמיץ שמן והבאיש דבש והדביש דכיון דכבר החמיץ והבאיש ליתיה בתרומה ומעשר ואי יעשם אפי' לא זבנינהו קא אכיל טבלים ותו אמאי קאמר מאי לאו אפילו יתר מכדי חסרונן הא אפי' אי לא הוי אלא בכדי חסרונן נמי תיקשי אמאי לא יגע בהן דהא כיון שכבר הבאיש והדביש ליתיה בתרומה ואי נמי לא זבנינהו קאכיל טבלים ועוד קשה דבסמוך פריך שמן והבאיש דבש והדביש למאי חזי ובתר הכי נמי פריך וחכמים אומרים עושה להן תקנה מאי תקנתא עביד להו מדלא קאמר אמר מר שמן והבאיש אמר מר וחכמים אומרים כולי משמע דאמאי דמשני ליה פריך ואמאי לא פריך הכי אגופא דברייתא ונראה דאגופא דברייתא לא קשיא ליה דקא ס"ד דיין והחמיץ קצת וכן שמן והבאיש דבש והדביש שהבאיש והדביש קצת קאמר ואכתי ראויין לאכילה ושתיה ושפיר איתנהו בתרומה ומעשר וס"ל

לר"מ דלא יגע בהן אע"ג דיתקלקלו יותר וחכמים סברי דעושה להן תקנה ומוכרן שלא יתקלקלו יותר ולהכי פריך והא יין והחמיץ שמן והבאיש דיתר מכדי חסרונן נינהו דאף על גב דלא נתקלקלו אלא קצת אפילו הכי יש בקלקולן יותר מכדי חסרונן ומשני שאני הכי כיון דקם קם דאיירי שכבר נתקלקלו לגמרי ולא יתקלקלו יותר ולהכי פריך שמן והבאיש דבש והדביש למאי חזי דכיון דאיירי שנתקלקלו לגמרי לא חזו מידי ולהכי פריך נמי מאי תקנתא עביד להו במכירתן כיון דאיירי שלא יתקלקלו יותר מכן ורש"י ז"ל כתב עושה להם תקנה לקמיה מפרש מאי תקנה יש עוד הלא כל קלקול העתיד לבא כבר בא הוא מדכתב הכי אגופא דברייתא משמע דהא דפריך דבש והדביש למאי חזי אגופא דברייתא פריך הכי ולא משמע כן כדפי':

להפסד מועט לא חששו פירש"י ז"ל כגון בכדי חסרון דרקבון פירות משמע דפירות והרקיבו למסקנא נמי בכדי חסרונן איירי מיהו מדנקט פירות והרקיבו דומיא דיין והחמיץ שמן והבאיש ולא קאמר פירות ורוקבין כדקתני מתניתין המפקיד פירות אפי' הן אובדין משמע שהרקיבו כבר כל מה שעתידין לרקוב ולא ירקבו יותר מכן ועוד דא"כ הא דקאמרי עושה להן תקנה צריך לחלק בין פירות לבין יין שמן ודבש דגבי פירות עביד תקנה לפירות גופייהו וגבי יין שמן ודבש עבד תקנה לקנקנים וזה דוחק קצת. לכך נראה כי משני שאני הכי כיון דקם קם פירות והרקיבו נמי בכה"ג איירי שכבר הרקיבו מה שראוים לרקוב ולא יתקלקלו יותר והדר ביה משינויא קמא דמוקי להו בכדי חסרונן והא דלא קאמר אלא משום דלא נזכר אמורא קודם לכן וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות פקדון שכתב המפקיד אצל חבירו פירות והרקיבו דבש ונפסד יין והחמיץ עושה תקנה לבעל הפקדון ומוכרן בב"ד אע"פ שעמדו בהפסדן ואין ההפסד פושה בהן הרי הקנקנים והסלים מוסיפין הפסד מדכתב אע"פ שעמדו בהפסדן ואין ההפסד פושה בהן וכו' סתמא משמע דאפירות והרקיבו נמי קאי ועוד דאי פירות והרקיבו שכתב כשההפסד פושה בהן קאמר א"כ ע"כ בכדי חסרונן איירי דביתר מכדי חסרונן לא מיתוקמא ברייתא וא"כ דבריו סתרי אהדדי דלעיל מיניה פסק כרבנן דמתני' שכתב המפקיד פירות אצל חבירו הרי זה לא יגע בהן אע"פ שהן חוסרין בד"א כשחסרו חסרון הראוי להן כו'. ועוד מדכתב הרי הקנקנים והסלים מוסיפין הפסד ואין דרך להשים יין ודבש בסלים משמע דאפירות קאי ולפי רבנן דברייתא אפירות והרקיבו נמי קאי וא"ש כרבנן דמתניתין והלכתא כוותייהו ועיין מה שכתב רבינו זרחיה והרא"ש ז"ל על דברי רב אלפס ז"ל:

דף לט

וכולם שמין להן כאריס כתבו התוספות דגם בנכסי נטושים אוכל כל הפירות חנם ואם זבל וחרש וזרע ובאו בעלים קודם שקצר יטול כאריס שכר טרחו והא דקאמר ואלו התם זריז ונשכר שמניחין אותו לקדם ולתלוש אף על פי שהפירות ישוו הרבה מעמלו כיון שאם לא יקדם אין משלמים טרחו וק' לפירושם טובא חדא בנטושים דלא שמעו שמת כיון דלאו אדעתא דכולה נחית אמאי תיקנו חכמים שיפסידו הבעלים פירות של כל השנים הוו להו לתקן שיטול כאריס והמותר יחזיר לבעלים ואי משום כדי שלא יפסיד הקרקעות הא כיון שיטול כאריס אינו מפסיד כדאמר לעיל כיון דאמר מר שיימינן להו כאריס לא מפסיד להו ועוד דבסמוך קאמר הא לא דמיא אלא להא דתנן המוציא הוצאות על נכסי אשתו קטנה משמע דתרוייהו שוין ואם כן כי היכי דהתם שמין ליה כאריס שאם אכל יותר מכן מחזיר המותר ואם אכל פחות מכן משלמת לו עד כאריס ולא חיישינן שמא יפסיד הקרקע דמימר אמר שמא לא תמאן ואם תמאן הרי אטול שבחו כפי עמלי כדפירש"י ז"ל בפ' האשה שנפלו ה"נ הוו להו לתקן שיטול כאריס ותו לא דמימר אמר שמא מת ואם יבא הרי אטול כאריס ולא יפסיד ועוד קשה היאך מצינו למימר דבשמעו שמת ולא קדם ותלש אינו נוטל כאריס דהא קאמר אלימא אשבויין השתא זריז ונשכר הוי מאי דאשבח מבעיא אלמא דנוטל כאריס והרא"ש ז"ל תירץ דהיינו מקמי דידע אמאי שמין לו כאריס אבל בתר דמסיק טעמא משום דלא סמכא דעתיה בשמעו בו שמת דסמכא דעתיה דינו כמוצי' הוצאה על נכסי אשתו גדולה וזה דוחק. ועוד כיון דלא קאי אלא אנטושים מאי וכולם דלשון כולם לא שייך בבציר מתרתי ואע"ג דמייתינן נמי בורח מ"מ לישני דוכולם אהנך דקתני ברייתא בהדיא קאי ומדלא קתני ושמין להן כאריס וקתני וכולן מייתינן נמי בורח דלא קתני בהדיא. ועוד דא"כ הוה ליה לתנא לפרושי דנטושים שמין להן כאריס דהשתא איכא למיטעי ולומר דבשבויין נמי שמין כאריס מדקתני וכולן. וע"ק בשמעו בו שמת אמאי מניחין אותו לקדם ולתלוש משום דאין משלמין לו טרחו הוה להו לתקן שיטול כאריס כמו בנטושים ולא היה להם להניחו לקדם ולתלוש. ועוד כיון דטעמא דמניחין אותו לקדם ולתלוש בשביל שכר טרחו ועמלו אמאי יתלוש פירות שוין הרבה מעמלו. ועוד דמשמע דבשבויין נוטל כאריס מכל מה דאשבח אפי' בכמה שנים ולפעמים חלקו בשבח שוה יותר מכל פירות שנה זו נמצא דבנטושים שקיל טפי מבשבויין ובריייתא משמע דבשבויין הקילו טפי. על כן נראה כדפירש"י ז"ל דדוקא בשמעו בו שמת אוכל כל הפירות כיון דנחית לכולהו פירי אבל בנטושים דלא שמעו שמת כיון דלא נחית לכולהו פרי אע"ג דאוכל כל הפירות מ"מ כשיבאו הבעלים שמין לו

כאריס ומחזיר המותר ובשמעו בו שמת נמי שקיל כאריס ולהכי קתני וכולן שמין. ומה שהקשו התוספות מהא דאמר שמואל שבוי שהניח קמה לקצור מעמידין אפוטרופוס כו' אמאי אין מורידין קרוב כו'. לאו קושיא היא דהא דמורידין קרוב לנכסי שבוי בתורת אריסות דוקא לשדות וכרמים שצריכין עבודה וטורח ומורידין הקרוב כדי שלא יפסדו אבל כשהניח השבוי מטלטלין וכן קמה העומדת לקצור וענבים לבצור דכמטלטלין דמו מפקידין אותן ביד נאמן ע"פ ב"ד ואין מוסרין אותן לקרוב שמא יאכל וכ"כ הרמב"ם ז"ל והרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל ובש"ע סימן רפ"ה ומה שהקשו דמאי פריך מהמוציא הוצאות על נכסי אשתו דהתם יורד לאכול כל הפירות כו' י"ל דמכל שכן פריך שפיר דאף על גב דהתם יורד לאכול כל הפירות אפילו הכי אכל קימעא אין שמין ליה כאריס כל שכן הכא דלא נחית לכולי פירי אם אכל קימעא דלא שמין ליה כאריס דדוקא בשמע בעלים ממשמשין ובאין וקדם ותלש ואכל מחלקינן בהכי דבשמעו שמת כיון דנחית לכולי פירי אם קדם ותלש הכל הרי זריז ונשכר הכל ובלא שמעו שמת דלא נחית לכולי פירי לא הוי זריז ונשכר אלא שמין ליה כאריס אבל הכא כל שכן הוא. ומה שכתבו דמאי קאמר אף בניהם כלל לא הא ודאי אין לו כלל כו' לאו קושיא היא דדומיא דנשותיהם קתני מה התם כלל כלל לא שום ענין נשואין בעולם אף הכא כלל כלל לא דאפילו בתורת אריסות אין מורידין אותן לתוכן דלמא מפסיד להו ומה שהקשו דאמאי לא משני לירד ולאכול תנן יש לומר דודאי יורדין ואוכלין אלא שלבסוף כשבאין הבעלים שמין מה שעשו ומה שאכלו כמנהג שאר אריסין לכך קאמר לירד ולמכור וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות נחלות דבנטושים אין אוכלין כל הפירות חנם אלא כשיבאו הבעלים שמין להן כאריס. וכן פסק בש"ע סימן רפ"ה אבל בהג"ה שם כתב ויש אומרים דוקא בשבח שמין כאריס אבל פירות נוטל הכל ואם שמעו בו שמת כו' אין לו בשבח כלום והיינו דעת התוס' ודעת הרמב"ם ורש"י ז"ל עיקר:

אמר שמואל שבוי שנשבה מורידין כתבו התוספות דאשמעינן דאף על גב דבשבוי מורידין יצא לדעת אין מורידין וקשה דהא בהדיא קתני לה ברייתא היורד לנכסי רטושים מוציאין אותו מידו והיינו יצא לדעת ושמא לא שמיע ליה ברייתא מיהו קצת קשה מה שכתבו התוספות בסמוך היינו לדעת דמסתמא לא פליג אשמואל תיפוק להו דברייתא קתני דיצא לדעת מוציאין מידו:

ולא שנא אחי דאמא פירש"י ז"ל פן יאמר של אמי היו נכסי מלוג וכו' ולפי טעם זה נראה דקטן פירש נכסים מאביו אין מורידין אחי חורגו לנכסיו אע"ג דליכא שום צד קורבה

שלא יאמר של אמי היו נכסי מלוג ואביו של קטן הי' מוחזק מחמת הפירות שאכל ומת קודם לאמי נמצא שאני יורש כולן מחמת אמי:

אמר אביי היכי נעביד אדרב הונא דסמיך ליה קאי פירש היכי נעביד ונקיים הנך תרתי מילי דרב הונא דאמר אין מורידין קטן לנכסי שבוי ולא קרוב לנכסי קטן דמה נפשך חדא לא מתקיים דאי נוקמא לכולהו נכסי בידא דאחתא ונקיים שפיר הא דאין מורידין קטן לנכסי שבוי דלמא שכיבא סבתא ולא מתקיים הא דאין מורידין קרוב לנכסי קטן וה"ה דהוה מצי למיפרך אמאי יהבינן כולהו נכסי לאחתא נוקמא פלגא לינוקא על ידי אפוטרופוס אלא דלא חש למיפרך פירכא אחריתי כי אם הא דלא נוכל לקיים תרתי מילי דרב הונא דלעיל וקאמר נוקמינהו לכולהו נכסי בידא דינוקא ומתקיים הא דאין מורידין קרוב כו' דלמא לא שכיבא סבתא ולא מתקיים אידך דרב הונא והוה מצי למימר נוקמינהו פלגא בידא דאחתא ופלגא לינוקא דלמא לא שכיבא סבתא כולי אלא איידי דמעיקרא בעי לאוקמי כולהו נכסי בידא דאחתא נקט נמי גבי ינוקא כולהו נכסי וה"ה דהוה מצי למיפרך אמאי יהבינן כולהו לינוקא ולא יהבינן פלגא לאחתא ומה נפשך אי שכיבא סבתא אי לא שכיבא אלא דלא חש למיפרך פירכא אחריתי כדפי' ועוד דניחא ליה טפי למיפרך דלמא לא שכיבא סבתא וכולי כי היכי דתו ליכא למימר נמי נוקמא פלגא בידא דאחתא ופלגא בידא דינוקא ורש"י ז"ל כתב לוקמינהו לפלגא דנכסי בידא דינוקא ולא משמע כן מדקאמר סתמא לוקמינהו לנכסי בידא דינוקא משמע דכולהו נכסי קאמר דומיא דלוקמינהו לנכסי בידא דאחתא דהוי כולהו נכסי. ועוד מדקאמר בתר הכי הלכך פלגא יהבינן לאחתא ואידך פלגא כולי משמע דמעיקרא בעי לאוקמי או כולהו לאחתא או כולהו לינוקא וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ח מהלכות נחלות וכן אין מורידין לזה הקטן בנכסים כולי מדכתב וכן משמע דהוי דומיא דאין מורידין לבת שכתב מעיקרא. והתוספות כתבו דמשמע דאי ודאי לא שכיבא סבתא הוה יהבינן כל נכסי לאחתא ולפי מה שפירש' לא משמע מידי:

מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא לפי מה שפירש' לעיל דהא דמורידין קרוב לנכסי שבוי היינו דשמין ליה כאריס כשיבאו הבעלים הכי נמי מוקמינן ליה אפוטרופוס לינוקא למיהוי כדין קרוב היורד לנכסי שבוי והתוספות כתבו לפי פירושם דלעיל דלא מוקמינן ליה אפוטרופא לאכול כל הפירות כדין היורד לנכסי שבוי אלא שישמו' האפוטרופא וכולי ולא משמע כן מדקאמר מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא משמע דמשום תקנתא דינוקא מוקמינן אפוטרופוס לא משום תקנתא דסבתא ומה שהקשו התוספות והא אין מורידין קטן לנכסי שבוי ומסתמא אפי' על ידי אפוטרופוס דהא משמע דאי ודאי לא

שכיבא סבתא וכולי כבר פירשנו דלא משמע מידי. ועוד דהא דבעי למימר דאי ודאי לא שכיבא סבתא הוה יהבינן כולהו לאחתא משום דאכתי לא הוה אסיק אדעתיה הך סברא דמוקמינן אפוטרופוס לינוקא אבל למסקנא לא אמרינן הכי ועוד נהי דאי ודאי לא שכיבא סבתא לא הוה מוקמינן אפוטרופוס לפלגא דינוקא היינו משום דכיון דודאי ליכא חסרון כיס לינוקא טריחא להו מילתא לבקש אפוטרופוס דליכא דשמע להו לבית דין להיות אפוטרופוס משום מקצת רווחא דינוקא אבל היכא דאיכא לספוקי דלמא שכיבא סבתא איכא דשמע להו דאי שכיבא סבתא איכא חסרון כיס לינוקא דאז הנכסים שלו הן וקעביד האפוטרופא מצוה רבה שלא יתקלקלו נכסיו:

ויכר יוסף את אחיו פירש"י ז"ל שכשיצא מהם היו כולם חתומי זקן וקשה דהא כל השבטים זולת בנימין נולדו באותן שבע שנים אחרות של עבודת יעקב אבינו נמצא דישששכר וזבולן לא היו גדולים מיוסף יותר משנה או שנתים ומסתמא לא היו חתומי זקן כמוהו ונראה דש"ס לא יהיב טעמא אלא מה שהאחים לא הכירו את יוסף אבל מה שיוסף הכיר אחיו לא איצטריך טעמא דבמדרש רבה קאמר דיוסף גזר שכל מי שנכנס לשבור יכתוב שמו ושם אביו וכיון שבאו בני יעקב כל אחד נכנס בשער שלו וכתבו את שמותם לערב הביאו לו את הפתקים זה קורא ראובן בן יעקב וכולי ועוד כיון שקצתם חתומי זקן היו בשעה שיצא יוסף מאתם הכיר גם האחרים מסברא:

דף מ

וכן אמר רבה השביחו לאמצע כתבו התוספות דש"ס מביא שמעשה כיוצא בזה בא לפני רבה ופסק דהשביחו לאמצע והביאו ש"ס משום קושיית אביי וכו' וקשה כיון דאמר רבה השביחו לאמצע היינו שפסק כן אמאי קא"ל אביי מי דמי התם גדולים כו' והא לא נזכר כלל בדבריו דטעמיה משום הא דתנן הניח בנים גדולים כו' ועוד מדנקט רבה השביחו לאמצע לישנא דמתניתין דהתם משמע דאמתניתין קאי ולא שפסק כן. ועוד קשה מנא ליה לש"ס דרבה לא חש לקושיא דאביי ודן דהשביחו לאמצע דלמא אדרבה מעיקרא דן דהשביחו לאמצע וכי אקשי ליה אביי הדר ביה אבל לפירוש רש"י ז"ל דאביי לרב חסדא אקשי ליה צ"ל דלא חשש רב חסדא לקושייתו דאי הדר ביה לא הוה אמר רבי אמי השתא דידיה לא יהבינן ליה. ועוד קשה דאם כן אמאי הפסיק ש"ס הענין דמעיקרא הוה ליה לסיים עובדא דרב חסדא ובתר הכי הוה ליה למימר וכן אמר רבה לכך נראה כדפירש"י ז"ל דלא גרסינן ליה:

אמרו לו לרבי יוחנן הרבה אובדות מהן כתבו התוספות דלדבריו דרבי יוחנן קאמר אפילו לית לן טעמא דמפרש בירושלמי וכולי ותימה דהא ודאי אי לית להו טעמא דירושלמי שפיר קאמר להו ר' יוחנן דמה נפשך א' שיעורא דט' קבין מאובדות ומתפזרות לחוד אם כן בכור אח' ליבעי טפי מט' כיון דאי' ביה נמי אכילת העכברים ואמאי אמרי הכל לפי המדה ואי שיעורא דט' קבין מכל החסרונות מאובדות ומתפזרות ואכילת העכברים א"כ אמאי סבירא להו דמשני כורין יוציא לו י"ח קבין והלא אין העכברין אוכלין אלא מכור אחד. לכך נראה להגיה דבריהם אפילו לית לך טעמא דמפרש בירושלמי כולי דרבנן הקשו לרבי יוחנן דאמר שאינו מוציא לו חסרונות אלא מכור אחד אמאי לא יוציא מן המותר על הכור האובדות ומתפזרות וכן הגיה מהר"ש ז"ל:

כמה מדה מרובה י' כורין כתבו התוספות ולא יוציא להם חסרונות היינו כל החסרון וכו' ולא משמע כן דמשמע דאינו מוציא לו חסרונות כלל קאמר וכן פירש"י ז"ל במתני' ויותר נראה דר' יהודה כר' יוחנן בן נורי ס"ל דאינו מוציא חסרונות אלא מכור אחד וכן עולה היתרון די' קבין ולהכי אינו מוציא לו חסרונות כלל וכן משמע בתוספתא דבתר מילתא דר' יהודה קתני אמרו לו הרבה אובדות מהן כו' משמע דלרבי יהודה נמי אמר ליה הכי:

במזופפין שנו כתבו התוס' וא"ת כ"ש דבלע טפי וכו' דכלי המזופפין בולעין יותר מכלים דלא חפו כלל דהזפת בולע הרבה כמ"ש בטור י"ד ריש סי' קנ"ה ולא מייתי ראיה מהא דאמרינן לעיל אלא דכופרא מייץ הרבה. מיהו מה שכתבו וי"ל דהיינו חדש אבל ישן שכבר בלע אינו בולע יותר דבריהם תמוהים דמשמע דלהך שינויא אין חילוק בין יין לשמן דביין נמי כשהכלי ישן שכבר בלע אינו בולע יותר ולא משמע כן מדקא מפליג תנא דמתני' בסיפא גבי שמן דקתני אם היו קנקנים ישנים אינו יוצא לו בלע ולא קתני הכי ברישא גבי יין שהם היו קנקנים ישנים שא"צ להוציא לו שתות משמע דס"ל דביין אפי' היו קנקנים ישנים מוציא לי' שתות וטעמ' דמסתבר הוא דרך היין להתייבש בדופני הקנקן אבל דבר שמן אינו מתייבש לכך נראה כאידך שינויא שכתבו התוספות:

אף המוכר שמן מזוקק לחבירו כל ימות השנה וכו' נקט כל ימות השנה לרבותא דלא מבעיא מכר לו הרבה שמן ונותן לו הכל בבת אחת דמקבל עליו לוג ומחצה למאה אפילו מכר לו הרבה שמן ונותן לו כל ימות השנה מעט מעט מתוך חביותיו כשהוא מסתפק תמיד והוא מזוקק אפילו הכי לבסוף כשמצטרף לחשבון גדול מנכה לו לוג ומחצה למאה ורבנן פליגי וסברי דאפילו נותן לו הכל בבת אחת אינו מנכה לו כלום וקאמר אביי דטעמא דרבי יהודה משום דמותר לערב שמרים כשנותן לו הכל בבת אחת

הלכך מצי למימר אי בעינא ניתן לך הכל ביחד ולערובי לך מי לא ערבי לך השתא נמי קבל ורבנן סברי דאסור לערב לכך לא מקבל ורב פפא סבר דאדרבה לרבנן מותר לערב וכיון דלא ערב מחל ליה ולרבי יהודה אסור לערב ולהכי מקבל משום דזבון וזבין תגרי איקרי. ומדברי רש"י והרא"ש והטור ז"ל משמע דפליגי במוכר לו שמן סתם ונותן לו מזוקק אבל במפרש ואומר שמן מזוקק אני מוכר לך דברי הכל אינו מנכה לו כלום אבל הרמב"ם ז"ל בפי"ח מהלכות מכירה כתב המוכר לחבירו שמן מזוקק אינו מקבל שמרים מכר לו שמן סתם מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה וכתב ב"י בשם המפרשים דס"ל להרמב"ם דבמוכר לו סתם פליגי ופסק כרבי יהודה וקשה דבפירוש המשניות כתב הרמב"ם בהדיא דאין הלכה כרבי יהודה גם דוחק לומר דפוסק כיחידאה וה' המגיד גם הבית יוסף כתבו דשפיר פסק כרבנן וס"ל דמפרש פליגי וקשה דאם כן מאי קאמר אביי דטעמא דרבי יהודה משום דא"ל אי בעי לערובי לך כו' ואי במפרש ואמר שמן מזוקק אני מוכר לך היאך מצי לערובי ליה ובש"ע הביא דעת שניהם וצ"ע:

הא דיהיב ליה זוזי בניסן והוא רבותא אשמעינן דאע"ג דלא יהיב ליה זוזי אלא השתא כיון דשקיל מניה ביוקר כי השתא אינו מקבל וכל שכן אי יהיב ליה זוזי כבר בתשרי ושקיל כי השתא דלא מקבל ומעיקרא נמי רבותא קאמר דאע"ג דיהיב ליה זוזי בתשרי כיון דשקיל מני' השתא כי מדה דתשרי מקבל וכל שכן אי יהיב ליה זוזי השתא ושקיל מינה השתא כי מדה דתשרי דמקבל:

דף מא

מובלנא מאניה בתרי' לבי מסותא כלומר אודה לו שהוא גדול, ממני בתורה ושאני ראוי לשמש לו כתלמיד המשמש לרבו וכה"ג איתא בפרק כיצד הרגל גבי הא דא"ל רב חסדא לרמי בר חמא לא הוית גבן באורתא בתחומא דא"ל לכי תשמש לי כלומר לכשתודה לי שאני גדול ממך בתורה ושאתה ראוי לשמש לי כתלמיד המשמש לרבו ונקט הכא מובלנא מאניה בתריה לבי מסותא משום דקיימא לן תלמיד אל יכנס עם רבו לבית המרחץ אלא אם כן רבו צריך לו שישמשנו:

תרגמה רבי יעקב בר אבא וכו' קצת תימה מה נפשך אי אליבא דרבי יוחנן דמוקי למתניתין בתרי תנאי איירי נמי בגזלה ובחד מהנך גווני א"כ אינהו לא היו צריכין לפרש דמתניתין בהכי איירי כיון דעליה קאי ואי אליבא דרבי יוחנן מתניתין בשאלה בעלמא איירי וקסבר דלרבי עקיבא בשאלה בעלמא נמי צריך דעת בעלים וגונב לרבותא דרבי ישמעאל נקט אם כן אינהו נמי אמאי לא מוקי לה למתניתין בשאלה בעלמא ואפילו

בשאלה צריך להניחה במקומה ושמא אינהו לאו אהך שקלא וטריא דרבי יוחנן קאי ולא הוו ידעי מיניה מידי אלא אתו לפרושי מתניתין דמה לי יחדו מה לי לא יחדו וקאמרי דמתניתין לאו בשאלה בעלמא איירי אלא בגזלה ובגזלה לא הוי חזרה אלא כשמניחה במקומה וסיפא כשהניחה שלא במקומה:

הא לא משכה תימא אמאי לא משני דאיירי שמשכה ועוד דבסמוך דייק והא לא חסרה אלא ש"מ קסבר רב שליחות יד אינה צריכה חסרון רב מאי עבידתיה והא ברייתא היא ואי משום דאיהו מפרש לה לברייתא והא לוי נמי על כרחך צריך לפרושי ברייתא הכי. ועוד דמעיקרא פריך והא שקלינהו מאי דוחקיה הלא בעי לפרושי ברייתא בעודן עליו ונראה לפרש דודאי מצינו לאוקמי ברייתא כשמשכה וחסרה כגון שהוליכה במקלו ותרמילו שעליה דרך מרובה והכחישה בטורח משאן אלא דלרב לא ניחא ליה לאוקמי בכי האי גוונא כיון דלא נזכר בברייתא מידי שמשכה והוליכה עמהן דפשטא דברייתא משמע דרק שהניח מקלו ותרמילו עליה חייב בהנחה בעלמא ולהכי פריך מעיקרא והא שקלינהו דמשמע ליה רק שהניחן עליה שעה מועטת אף על גב דשקלינהו מיד חייב ומשני בעודן עליה ופריך והא לא משכה כיון דמשיכה לא נזכר' בברייתא כדפי' ומשני דמשיכה שפיר נזכרה בברייתא דהניח מקלו דקתני היינו שהכישה במקל שהניח עליה בחוזק עד שהכישה ורצתה לפניו ולהכי כתבו התוספות ומשני שהניח מקלו וכו' והשתא דייק שפיר אליבא דרב והא לא חסרה כיון דחסרה לא נזכר בברייתא משמע דבלא חסרה איירי וקאמר אימא שהכחישה שהניח מקלו עליה כל כך בחוזק עד שהכחישה. ולפי זה הא דקאמר דיקא נמי דקתני שהכישה במקל מדנקט הכישה דייק ולא מדנקט מקל דמקל נקט רב לפרושי ברייתא דנקט הניח מקלו כדפי'. ובספרים שלנו פירש"י ז"ל ומדרב סבר צריכה חסרון דהא דייקינן מדנקט מקל צ"ל דהיינו מדנקט הכשת מקל:

דף מב

אלא בדבר הסמוי מן העין אין לפרש משום עין הרע דבסמוך גבי הולך למוד את גרנו נמי קאמר הכי ופשיטא דלא יהיב איניש עין הרע לנפשיה אלא טעמא משום דאין דרך וכבוד הנס והברכה לבא אלא בסתר כדאשכחן גבי אלישע דאמר לה ובאת וסגרת הדלת בעדך וגו':

לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול וכו' והא דאמר בפרק כל הבשר דכל מידי דצייר וחתים ומני וכייל לית לן רשותא למשקל מנייהו משמע דדבר שאינו מדוד ומנוי

גרע טפי שהשד שולט בו הא קאמר התם אנא כי משכחנא מידי דהפקרא משמע דאין להן רשות ליטול אפילו כשאינו מדוד אלא א"כ הפקר הוא ועי"ל דקרא דיצו ה' אתך את הברכה באסמיך כשישראל עושין רצונו של מקום איירי דהיינו בצדיק שאין השד שולט בנכסיו לכך לדידי' עדיף דבר שאינו מדוד יותר מכשהוא מדוד שאין הברכה מצויה בו והתם בסתם בני אדם או ברשע איירי שאין הברכה מצוי' בנכסיה' ולדידהו עדי' דבר המדוד יותר מכשאינו מדוד דאז השד שולט בו:

סבר דלמא מיבעי ליה זוזי לאבדלתא ואע"ג דהמפקיד סבר שכבר קבריהו בע"ש דאדעתא דהכי יהיב ליה בע"ש והנפקד נמי נהי דלא אטרחוה רבנן מ"מ אם ירצה יכול לקברם מיד אפ"ה מצי למימר הכי דדלמא בעי דלאפקינהו ולחזור ולמקברינהו:

כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים הרי"ף והרא"ש ז"ל העתיקו לישנא דש"ס וכ"כ הטור סתם בסי' רצ"א שאל המפקיד פקדונו ואמר הנפקד איני יודע אנה הנחתיו הרי זו פשיעה וחייב לשלם משמע דלא אתי לאשמעינן אלא דמחייב לשלם אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות פקדון כתב שאפי' אמר המתן לי עד שאבקש ואמצא ואחזיר לך הרי זה פושע וחייב לשלם מיד וכן פסק בש"ע וכן נראה דהכי משמע מעובד' דריש פרקין גבי ההיא דאפקיד כיפי דקאמר זיל שלים לא שילם אזל רב נחמן אגביה לאפדנא מיניה לסוף אשתכח כיפוי ועל כרחך צ"ל דר"ג א"ל זיל שלים מיד ואיהו לא בעי לשלומי מיד עד שיבקש תחילה אולי ימצאם ואזל רב נחמן ואגביה מיד לאפדניה דליכא למימר דרב נחמן א"ל זיל שלים ואיהו לא רצה לשלם כלל דא"כ כי חזא ליה לרב נחמן דבעא לאגביה לאפדניה אמאי לא צעק אז ואמר לו המתן לי עד שאבקשם תחילה שמא ימצאם דהא ליכא למימר שכבר בקש ולא מצא שהרי לסוף אשכחינהו ועוד מדלא קאמר לא רצה לשלם אלא לא שילם משמע שקבל עליו הפסק אלא שהיה ממתין מלשלם עד שיבקש תחילה ועוד דזיל שלי' לאלתר משמע כמו צא תן לו:

בספסרא דזבן מהכא ומזבין להכא הרמב"ם ז"ל בפי"ו מהלכות מכירה כתב היה המוכר ספסר ישבע שלא ידע במום זה ויפטר מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור ולהחזירו קודם שימות ויהיה הספסר מחזירו על מוכר הראשון והואיל שלא עשה כן הפסיד על עצמו וכתב עליו הטור סימן רל"ה דאין נראה כן מהך עובדא דהכא דהא מסקינן דמוכר חייב לשלם ליתמי אף על פי שהיה ספסר כיון דמכל מקום הטעה אותה צריך לשלם ובית יוסף דחק לפרש הך עובדא לדעת הרמב"ם ז"ל וכתב שגם המפרשים דחק ליישב דעת הרמב"ם ולא ידענא דהא דברי הרמב"ם נכונים הם דהא דמסקינן דמוכר חייב לשלם ליתמי היינו משום דמקח טעות הוא ומעיקרא לא הוה מקח כלל ויתמי לא פשעי

מידי לכך צריך לאהדורי ממונייהו דאין לו דין עמהם אלא עם האפוטרופוס ובקרא דבין שניהם מית תור' ומסיק כיון דהאפוטרופא לא פשע מידי אלא בקרא לכך משלם דמי בשר בזול אבל הרמב"ם ז"ל איירי דמית ביד הלוקח לכך נשבע ספסר ונפטר דלוקח פשע מה שלא בדק השור בפני עצמו כע"ש בהדיא מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו כו' ולפי זה תשובת הרא"ש ז"ל שהביא הטור שם בענין המוכר בצים ונמצאו מוזרות כו' איכא למימר דלא פליגא על הרמב"ם ז"ל דשאני התם דלא פשע מידי כמ"ש ב"י שם ובשלחן ערוך מייתי דעת הרמב"ם וכתב בהג"ה ויש חולקין דהיינו דעת הטור ונראה דדעת הרמב"ם עיקר:

ואי דשהה שיעור לאתויי ליה ה"ה דהוה מצי למיפרך איפכא שאם של פקדון קרוב ושלו רחוק ולא שהא שיעור לאתויי ליה ואייתי ליה גלי אדעתיה דניחא ליה ולשנויי בדשהא אלא דחדא מנייהו פריך ומשני. אף על גב דבכי האי גונא נראה דסרסיה נמי פושע הוא דמידי הוא טעמא דפטור משום דמצי למימר סבור הייתי מראה מקום הוא לי כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות פקדון ובכה"ג דשלו רחוק ושל פקדון קרוב לא שייך למימר הכי דאם כן טפי הוה ליה להראות לו את הקרוב מכל מקום בעל הבית לחודא חייב כיון דידע דשל פקדון הוה והטילו בשכר והפסידו בידים:

דף מג

והא אבדו קתני לא מצי לשנויי איידי דתני רישא אבדו תני נמי סיפא אבדו דכולהו רישא משנה שאינה צריכא היא ולא תני לה אלא איידי סיפא דכיון דאסור להשתמש בהן פשיטא דאינו חייב באחריותן כיון דשומר חנם הוא וכן כתבו התוספות בפרק אלו מציאות גבי הא דקאמר לפיכך דרבי טרפון למה לי דסיפא איצטריכא ליה דמותרין ישתמש בהן ולפיכך אם אבדו חייב באחריותן:

ההיא שעתא דקא שתי לה או דקא תבר לה קא גזל מיניה כו' מיהו היכא דמעיקרא שוי ארבעה והשתא שוי זוזא אפילו שתי' או תברא משלם ארבעה כדמעיקרא כדאמר בסמוך דבחס' ליכא מ"ד דתנן כל הגזלנין משלמים כשעת הגזילה וכן כתב הרי"ף ז"ל ואם תאמר כי תברא ושתיה אמאי משלם ארבעה נימא כיון דאם איתא הדרא למרה בעינא ההיא שעתא דקתברה גזל מיניה וי"ל דא"כ חוטא נשכר דאם תברא ממילא ע"כ בעי לשלומי ארבעה כיון דהשתא לא עביד מידי כ"ש היכא דתברא איהו דבעי לשלומי ארבעה:

ואי נמי דאהדריה לדוכתיה ואיתבר לכאורה תימה דמאי ענין זה לזה ואמאי קבע רבי יוחנן הנך תרתי הלכתא להדדי ושמא י"ל משום דתרוייהו בשולח יד בפקדון איירי הך

דהכא וכן ההיא דלעיל הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס דבפרק הגוזל בתרא מוקי לה בשומר שגנב מרשותיה דהיינו שולח יד בפקדון וכתבו התוספות דרבי עקיבא פליג אזול ויוקר דאמר משלם כשעת התביעה בין הוזל בין הוקר וקשה דאם כן לית ליה מתני' דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה ולעיל קאמר מי איכא למ"ד וצ"ל דלרבי עקיבא שעת התביעה היינו שעת הגזילה כיון דמעיקרא בהיתרא אתי לידיה:

החושב לשלוח יד בפקדון הך מחשבה הוי דבור כמו שכתבו התוספות ונקט החושב לאשמעינן דלא מחייב אלא א"כ נראין הדברים שיש במחשבתו לעשות כן דזימנין אמר אינש דרך השטאה וגזים ולא עביד:

דף מד

אבל החמיצה משלם את כולה פירש"י ז"ל שבשביל שחסרה החמיצה שכן דרך יין להחמיץ כשהוא בכלי חסר ולפי זה אם הטה את החבית ליטול הימנה רביעית ולא נטל והחמיצה פטור דלאו גירי דידיה הוא אבל הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה כתב דטעמא דהוה גירי דידיה לפי שבסבת מה שהטה נתקלקל השאר ולפי' אם הטה את החבית ליטול הימנה אפילו לא נטל והחמיצה חייב. ואין לתמוה על פי' הרמב"ם ז"ל שיחמיץ היין ע"י נענוע דהכי איתא נמי בפרק המוכר פירות חמרא אכתפיה דמאריה שוור ופירש שם רבינו תם כלומר היין כיון שנשאו בכתפים נתקלקל ע"י שנענע ומיהר להחמיץ:

הזהב פרק רבעי

הנחושת קונה את הכסף כתב הרא"ש ז"ל בשם התוספת דנחשת טיבעא הוי לגבי דהבא מדהוה ס"ד דאפי' לגבי כספא הוי טיבעא וכו' וקשה לפירושא דא"כ ליתני הזהב קונה את הנחשת הנחשת אינו קונה את הזהב הנחשת קונה את הכסף הכסף אינו כו' דהוה רבותא טפי ושמעת מיניה דכ"ש דהזהב קונה את הכסף והרא"ש ז"ל כתב דיראה לו דנחשת פירא הוי לגבי דהבא דנהי דאהני לכספא חריפותיה לבטל חשיבות הזהב משום דאיהו חשיב נמי אבל נחשת דלא חשיב לא אהני חריפותא לבטל חשיבות הזהב ואין להקשות לפי' מהא דאמר לקמן שאני פריטי באתרא דסגיין חריפי ולהכי מחללין פירות עלייהו ואין מחללין על דהבא משמע דפריטי עדיפי מדהבא כיון דחריפי טפי מדהבא דשאני התם כיון דמעשר שני אינו נאכל אלא בירושלים וירושלים אתרא דסגיין בה פריטי לכך מחללין עלייהו טפי מדהבא אבל לענין קנין לא מהניא חריפותייהו לגבי דהבא כיון דאיכא דוכתא דלא סגיא בהו ואע"ג דאיכא נמי דוכתא דסגיין מ"מ לא פלוג רבנן מיהו קשה דהא ע"כ למאי דשנה רבי בילדותו הכסף קונה את הזהב צ"ל דאתי

חשיבות הזהב ומבטל חריפות הכסף אע"ג דחריף טובא וחשיב נמי א"כ השתא נמי אמאי לא נימא דאתי חריפותייהו דפריטי ומבטלי חשיבות הזהב אע"ג דחשי' טיבעא לגבייהו ושמא זהב שאני דחריף מיהא קצת אבל פריטי לא חשיבי כלל לגבי דהבא:

מעות הרעות קונות את היפות כתבו התוס' תימה אמאי איצטריך למיתני השתא נחשת דסגי טובא הוי פירא כולי הך קושיא י"ל דלא תימא דוקא נחשת לגבי כסף הוי פירא משום דכסף חריף וחשיב מיניה אבל מעות הרעות קונות את היפות בכל מילי איירי אפילו שניהם של כסף או של נחשת דיפות אינן אלא חריפי מן הרעות ולא חשיבי אימא לא הוי פירא קמ"ל:

אסימון קונה את המטבע מדלא קאמר אסימון קונה את המעות כדנקט לעיל מעות רעות מעות יפות משמע דדבר והיפוכו נקט דאסימון הוא הפך המטבע דלא נקרא מטבע אלא על שם צורתו שהוא טבוע וכן משמע לקמן גבי הא דקאמר אין מטבע נעשה חליפין משום דצורתא עבידא דבטלא אבל אסימון לאו מטבע מיקרי דאין עליו צורה או יש בו צורה דלא חשיבא דכמאן דלית ביה צורה דמיא ואם כן קשה על מה שכתבו התוספות דמטלטלין קונין המטבע אשמעינן דקונין אפילו מטבע כמו אסימון דהא לאו מטבע קרי ליה כיון דאין עליו צורה:

לקדושי אשה כתבו התוספות המ"ל דנ"מ לחמשה פרוטות דמתניתין אלא חדא מנייהו נקט והא דלא נקט ההודאה שוה פרוטה דמיתני ברישא משום דמילתא דשכיחא נקט:

לגבי פירא טבעא הוי פירש"י ז"ל כדקתני סלעין וכולי וכן כתבו התוספות לקמן יש מקשין והא קרא בהדיא כתיב ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך ויש לומר דדוקא היכא דכתיבי זהב וכסף גבי הדדי הוי כסף כסף ממש אבל כסף לחודא אשכחן דלאו דוקא כסף הוא כגון כי קנין כספו הוא את כספך לא תתן לו בנשך והרבה כיוצא בהן מצינו דזהב בכלל כסף הוא ובסמוך נמי קאמר ש"ס כסף ראשון ולא כסף שני קרי ליה לזהב כסף:

דף מה

לגבי נפשיה מי איכא למאן דאמר לאו טיבעא הוי ואם תאמר אמאי פשיט ליה בדינר של כסף דלגבי נפשיה טיבעא הוי טפי מבדינר של זהב ואי משום דמחללין פירות אסלעין דלמא שאני התם דלגבי פירא ודאי טיבעא הוי כיון דחריף וחשיב אבל לגבי נפשיה כיון דכי הדדי נינהו אימא פירא הוי ועוד מנא ליה למידק דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין כיון דאית ליה אסור ללות דינר זהב בדינר זהב דלמא לגבי נפשיה דוקא הוא דהוי פירא כיון דכי הדדי נינהו אבל לגבי פירא דחריף וחשיב מינייהו אימא טבעא

הוי ועוד קשה בסמוך דאמר רבי יוחנן אף על פי שאמרו אסור ללות דינר בדינר אבל מחללין מעשר שני עליו אמאי לא קאמר הכי אמתניתין דאף על גב דתנן הזהב קונה את הכסף אבל מחללין כו' ויש לומר דבכולה שמעתא משמע דתרתי מיני פירי נינהו פירות ממש או שאר מטלטלין דאינהו לחודא פירי נינהו אע"ג דליכא טבעא לגבייהו משום דאינהו אוקירי וזילי ואיכא נמי פירא דאיהו לחודא לאו פירא הוא אלא דלגבי טבעא דעדיף מיניה פירא הוא כגון דהבא לגבי כספא לב"ש ומעות הרעות לגבי יפות וכיוצא בהן. והשתא למאן דאמר אין מחללין פירות על דינרין אף על גב דליכא טבעא לגבייהו על כרחך אית ליה דדהבא לחודא פירא הוי דאיהו ניהו אוקיר וזיל וכיון דאיהו אוקיר וזיל פשיטא דלדידיה אסור ללות דינר זהב בדינר זהב דכיון דאיהו לחודיה פירא הוי סאה בסאה הוא ולהכי דייק רבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין מדקאמר אסור ללות דינר בדינר דינר דמאי אלימא של כסף מי איכא למ"ד לגבי נפשיה לאו טבעא הוא דאי אפילו לגבי נפשיה לאו טבעא הוא אף ע"ג דליכא גביה טבעא דעדיף הימנו ע"כ סבירא ליה דאיהו לחודיה פירא הוא משום דאוקיר וזיל וא"כ אמאי מחללין פירות עלוייה כדקתני סילעין וכו' הא אין מחללין פירות אפירות אלא בדינר זהב איירי וס"ל דאין מחללין פירות אדינרין. ומשני דהלואה שאני דכיון דאשכחן מיהא חד זימנא דדהבא פירא הוי לענין מקח וממכר אלמא דאיהו אוקיר וזיל לכך החמירו רבנן לענין איסור ריבית ואסרו להלות דינר בדינר דחיישינן שמא יתייקר אבל לגבי מעשר לא שייך האי טעמא לכך מותר לחלל אדינרין כיון דזמנין דהבא טבעא הוי כגון לגבי פירות ומטלטלין. והשתא ניחא דקאמר ר' יוחנן אע"פ שאמרו אסור ללות דינר בדינר דאפילו לגבי נפשיה פירא הוי אע"ג דליתא גביה טבעא דעדיף מיניה אפ"ה מחללין עליו דגבי רביא החמירו כדפי' אבל אמתני' דהזהב קונה את הכסף לא מצי למימר דשאני התם דהא דדהבא פירא הוי היינו לגבי כספא דעדיף מיניה:

אדמיפלגי בסלעין אדינרין שיש לטעות ולומר טעמא משום דדהבא פירא הוי אבל בסלעין אסלעין דלגבי נפשיה ליכא מ"ד דלאו טבעא הוי אימא מודו ב"ש דמחללין לפלוגי בסלעין וכו' ואם תאמר למ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת תיקשי נמי אדמיפלגי בסלעין על דינרין כו' כדפירש ללישנא קמא וי"ל דלדידיה כיון דפליגי ב"ש וב"ה אי דהבא פירא הוי אי כספא פירא הוי ניחא דמפשט פשיטא ליה דאיכא לשנוי כדמשני לעיל דה"א בסלעין על דינרין מודו ב"ה לב"ש דדהבא פירא הוי אבל למ"ד דפליגי אי דרשינן כסף ראשון ולא כסף שני פריך שפיר כיון דלדידיה איכא למימר דב"ש נמי ס"ל דדהבא טבעא הוי קסלקא דעתך דאי הוה פליגי בסלעין על סלעין ליכא למיטעי

לב"ה מידי כיון דאינהו דרשי כסף כסף ריבה א"כ סלעין על דינרין נמי מחללין מהאי טעמא דליכא למימר דה"א דדהבא לגבי כספא פירא הוי דהא לא איירי מידי בהכי ומשני דאע"ג דלא איירי מידי בהכי אפ"ה איכא למיטעי ולמימר דב"ה מודו לב"ש ולאו מטעמיה אלא משום דדהבא לגבי כספא פירא הוי וזהו שפירש"י ז"ל אבל בסלעין על דינרין אימא מודו להו דלא מתחלי כו' היפך לישנא דש"ס דליכא למימר דמודו להו דדהבא פירא הוי דהא לא איירי מידי בהכי:

ת"ש הפורט סלע של מעשר שני בירושלים מתניתין היא בפ"ב דמעשר שני מעיקרא קתני הך דמייתי בסמוך הפורט סלע ממעות מעשר שני והדר קתני הך דהכא ותימה אמאי לא פריך מעיקרא מהך דבסמוך שהיא שנויא תחילה ועוד דלקמן פריך אין מחללין מבעי ליה ופירש"י ז"ל הכי איבעי ליה למיתני אין סלעים מעשר שני מתחללין על דינרי זהב אי משום כסף שני ותימה דהא הך לישנא דכסף ראשון ולא כסף שני איתותב בסמוך ממתניתין דהפורט סלע ממעות מעשר שני והך תיובתא אלימתא מההיא דלקמן דאיכא לשנויי דקתני לא יעשה להודיעך כחו דבית הלל ולהכי קאמר ש"ס קשיא ולא קאמר תיובתא. ועוד קשה דדייק השתא כספא לגבי פריטי מחללינן ולא אמרינן כסף ראשון כו' למה ליה הך דיוקא ולא פריך מפשטא דמתניתין דמשמע בהדיא דלא אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני מדקא מחללינן סלעים אמעות דבסמוך נמי פריך מפשטא דמתניתין דהפורט סלע ממעות מעשר ועוד דמעיקרא נקט ש"ס אמר רבא ירושלים קמותבא ובתר הכי קאמר סתמא אלא דכולי עלמא הכסף כסף ריבה ולא קאמר אלא אמר רבא דכולי עלמא וכו' משמע דרבא לא חש להך תיובתא דבסמוך ולא הדר ביה אלא סתמא דש"ס פריך הכי והדר ביה ואמאי הא תיובתא אלימתא היא. ונראה לפרש דרבה ודאי לא הדר ביה מעולם דקסבר דממתני' דהפורט סלע ממעות מעשר שני ליכא לאותובי מינה מידי דשאני התם דעילוי עלייה למעשר שני שהפרוטות רגילות להתעפש וגם לא חריפי בכל מקום כסלעים ובכי האי גונא לא אסר הכתוב דלא אסר אלא לעשות מסלעין דינרין דגרועי גרעין למ"ש דסלעין חריפי טפי מדינרין ומקשה דרבא נמי אית ליה הך סברא ולכך פריך מסיפא ולא מרישא והיינו דדייק השתא כספא לגבי פריטי מחללינן ולא אמרינן כו' כלומר וכי תימא סלעין על דינרין שאני דגרועי גרעין למעשר שני לכך קאמר ולאו קל וחומר הוא כיון דאפילו כספא לגבי פריטי מחללינן אף על גב דאיכא תרתי לריעותא דכספא חשיב וחריף מינייהו כספא לגבי דהבא דליכא אלא חדא לריעותא מיבעיא אבל סתמא דש"ס דהוה בתר רבא לית לה הך סברא וסבירא ליה דאין לחלק בין עילוי עלייה לגרועי גרעיה דלעולם אמרי' כסף ראשון ולא כסף שני ולהכי פריך מהא

דהפורט סלע ממעות מעשר שני ומוקי פלוגתייהו במלתא אחריתי מיהו קשה דאם כן מאי פריך לעיל אדמפלגי בסלעין על דינרין לפלוגי בסלעין על סלעין דהא אליבא דרבא עד כאן לא פליגי בית שמאי אלא בסלעין על דינרין דגרועי גרעיה אבל בסלעין על סלעין דעלויה עלייה דאלו חריפין מאלו כמ"ש התוספות מודו ב"ש דמחללין לכך נראה כריב"ן ז"ל דלא גרסינן ליה:

ועוד תניא הכסף אינו קונה את הזהב כתבו התוספות דמייתי ראיה מדקתני עד שימשוך משמע דאי אפשר לקנות אלא במשיכת הזהב ולא בחליפין ולא משמע כן מדקאמר אי אמרת בשלמא בדמים משום הכי לא קני אלא אי אמרת בחליפין נקני משמע דדייק דברייתא בדמים איירי ולא איירי בחליפין כדדייק מעיקרא ממתניתין ועוד דאם כן תיקשי מברייתא למאן דאמר מטבע נעשה חליפין גם מה שכתבו התוספות דפריך מאי לאו אף בחליפין נראה דוחק מדלא קאמר בהדיא מאי לאו אף בחליפין ונראה כפי רבינו תם שכתבו התוספות לקמן דאפילו לרב נחמן דאמר אין חליפין קונה אלא בכלי בחליפין שוה בשוה מודה דקונה אפי' בפירי ולהכי פריך תנן הזהב קונה את הכסף מאי לאו בחליפין דקא סלקא דעתך דמתניתין בחליפין שאינו שוה בשוה איירי ולהכי הזהב קונה את הכסף דכיון דלא חריף בהוצאה אורחא לתלותו בצואר בתו והוי כלי וכן נחושת כיון דלא חריף אורחא לעשותו משקולת לכך קונה את הכסף אבל כסף כיון דחריף ויוצא בהוצאה לאו אורחיה בהכי והוי פירי וכי האי גונא כתב רבינו ירוחם שיש מי שכתב שמטבע שנפסל קונין בו דלא מיעטו אלא מטבע היוצא כי הנפסל ראוי למשקולת ולתלותו בצואר בתו וכן כתב בש"ע סימן קצ"ה ורב ולוי בכל מטבע פליגי מיהו למאן דאמר נעשה חליפין אם הוא יוצא בהוצאה בעינא שוה בשוה ומשני לא בדמים כולי הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא הכסף כולי דאי זהב כלי הוא כסף נמי כלי הוי דאין סברא לחלק בהכי כיון דזהב נמי יוצא בהוצאה אף על גב דכסף חריף טפי ועוד תניא הכסף אינו קונה את הזהב כיצד מכר לו עשרים וחמשה דינר של כסף בדינר של זהב אלמא דבשוה בשוה איירי ואי בחליפין איירי כסף נמי נקני דאע"ג דלאו כלי הוא הא בשוה בשוה ליכא מאן דפליג דלא בעינן כלי:

דף מו

ואיכפל תנא לאשמעינן גברא ערטילאי כו' פירש"י ז"ל נתעסק התנא וטרח להורות לנו הלכה בדבר שאינו מצוי שיהיה אדם עומד בגורן ערום משמע מפירושו דסבירא ליה דהא דמשני דלית ליה סודר היינו שעומד בגורן ערום וזה דוחק דא"כ מאי קס"ד

פשיטא דלאו אורח ארעא הוא ועוד תימה דא"כ מנא ליה למידק מהכא דאין מטבע נקנה בחליפין לוקמי שאינו עומד ערום אלא שהוא מלובש בבגדים שאולים שאינן שלו דאינו יכול לקנות בהן כמ"ש בש"ע סימן קצ"ה דהכי נמי מוקי לה בגורן שאינו שלו ועוד כיון דפריך דלא הוה ליה למיתני מילתא דלא שכיחא שיהא אדם עומד בגורן ערום א"כ מאי הוצרך למימר דלית ליה ולא מידי הוה ליה למימר ואיכפל תנא לאשמעינן גברא ערטילאי ותו לא גם מה שפירש דהא דפריך ונקנינהו ניהליה אגב קרקע אמתני' קמתמה ולא אדרב פפא דוחק הוא לכך נראה דהא דמשני דלית ליה סודר היינו שהוא עני דלית ליה סודר משלו מיהו מלובש הוא בבגדים שאולים ופריך ונקניניה אגב קרקע אדרב פפא פריך כמ"ש התוספות דאי מטבע נקנה בחליפין צריך לאוקמי מתניתין דהסודר שעליו אינו שלו וכיון דגם הגורן אינו שלו אם כן איכפל תנא וכו' בגברא דלית ליה לא סודר ולא גורן ואם תאמר על כרחך הא דקאמר נקנו ליה מעות להאיך אגב סודר אליבא דלוי דאמר לקמן בכליו של מקנה קאמר הכי דלרב דאמר בכליו של קונה צריך לומר איפכא דהאיך יתן סודרו לבעל המעשר והא דנקט ש"ס אגב סודר אף על גב דהלכתא כוותיה דרב י"ל איידי דנקט בתר הכי אגב קרקע ואם כן אכתי מאי דייק לוקמא אליבא דרב דהאיך אין לו סודר ובעל המעשר אין לו גורן אבל לפירש"י ז"ל ניחא דאין מצוי שיעמוד האיך בגורן ערום וי"ל דלרב כל שכן דייק שפיר וכי איכפל תנא לאשמעינן דבר שאינו מצוי דמתרמי מלתא שיהיו שניהם עניים זה אין לו גורן וזה אין לו סודר:

ונקנינהו נהליה אגב קרקע הקשו התוספות דליקני ליה המעות בהודאה כמו שקנה רב מרי מרבא כולי נראה דלאו קושיא היא דהא קמא שמיא גליא דהמעות שלו הן ולא של חבירו ונהי דחבירו קני בהודאתו מכל מקום אין זו תקנה שלא יהא נראה ערמה כל כך דאין לך ערמה גדולה מזו שמוציא דבר שקר מפיו:

אקנינהו לרב שמואל בר אחא אגב אסיפא דביתא ומסתמא רב שמואל לא קנה מפתן ביתו בחזקה אלא בסודר אקני ליה רב פפא מפתן ביתו ואגב המפתן הקנה ליה המעות ואי מטבע נקני בחליפין הוה ליה לאקנויינהו בסודר לחודא וכן פירש רשב"ם ז"ל בפרק מי שמת דבקנין סודר אקני ליה מפתן ביתו:

רב אשי אמר לעולם בפרוטטות פי' בעל הבית מחזיר לו פרוטטות אבל השולחני נותן לו מעות ואיצטריך למימר דמחזיר לו פרוטטות כי היכי דליהוי דרך מקח וממכר דאי לאו הכי אסור דסאה בסאתים לא אשכחן דשרי וכן כתב הרא"ש ז"ל מיהו קשה דלעולם בפרוטטות משמע כדאמר מעיקרא דאידי ואידי בפרוטטות איירי ועוד מאי איצטריך לאוקמי בפרוטטות לוקמא שמחזיר לו דינר יפה וטבוע דהוי נמי דרך מקח וממכר כיון

דהשולחני נתן לו מעות ואי משום דקתני יפה דינר אם כן ברייתא גופא קשיא אמאי לא קתני דינר יפה כיון דבכי האי גונא נמי הוי דרך מקח וממכר הואיל ומין אחר הוא ושמא יש לומר דלא שרי אלא בפרוטטות דלא טביעי והוה להו כפוסק על הפירות ומוזיל גביה אבל דינר טבוע אף על גב דמין אחר הוא אסור דכיון דאיהו נמי טבוע כמין אחד דמי ועוד לישנא דלעולם בפרוטטות לא אתי שפיר דמשמע דאי איירי בפרוטטות גרע טפי לכך נראה דהגירסא הנכונה רב אשי אמר לעולם בדמים וכיון דאית ליה עושה כולי וכן גריס בספר התרומות שער מ"ו וכן משמע ברבינו נסים ז"ל מיהו קשה על מה שכתב הראב"ד ז"ל הביאו בטור י"ד סימן קס"ב שלא התירו כשיש לו אלא ללות סאה של חטין בסאה של חטין אבל סאה חטין בדוחן אסור אף על פי שהן בשער אחד ויש לו דוחן דהא הכא דכשמחזיר לו מין אחר עדיף טפי דאפי' סאה בסאתים מותר וצריך לחלק בין פירות למעות דשער הפירות עביד להשתנות לכך מין בשאינו מינו אסור דפעמים שאינן שוות ועיין בספר התרומות שער מ"ו דמייתי דברי הראב"ד וראייתו:

הכי קאמר ופירי נמי עבדי חליפין תימה דלעיל גב' הא דקאמר מ"ט דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין פירש"י ז"ל הא ליכא למימר דאית ליה הא דרב נחמן דאמר לקמן אין קונין אלא בכלי וכולי משמע דס"ל דמטבע לאו כלי הוא ובתר הכי כתב דכל דבר שאינו כלי קרוי פירא לגבי חליפין אלמא סבר דמטבע נמי פירי קרי ליה וא"כ מאי קא משמע לן מתניתין דפירי נמי עבדי חליפין הא מרישא דכל הנעשה דמים באחר שמעינן לה כיון דמטבע נמי פירא הוי ועוד דלקמן קאמר ביה למעוטי מטבע ולפי' דמטבע פירא הוה ביה למה לי תיפוק ליה ממאי דכתבינן במנא לאפוקי פירא שוב מצאתי דגם הרמב"ן ז"ל הקשה עליו כמ"ש ודחה דבריו:

הכי קאמר יש דמים שהן כחליפין פירש"י ז"ל רישא וסיפא חדא היא וכולי והכי קאמר כל הנישום דמים באחר כל המטלטלין שאדם שם לחבירו ונותן לו שומת דמיהן בשביל חפץ אחר שהיה לו ללוקח וכו' ופירושו תמוה דהא למאי דסלקא דעתין מעיקרא לאו כל הנישום קאמר אלא כל הנעשה דהיינו כל הרגיל להיות נותן דמים באחר דהיינו מטבע אם נתנו בתורת חליפין כיון שזכה זה וכולי ועוד דמסתמא השתא נמי סיפא מלתא אחריתי אשמעינן ולאו חדא היא דומיא דשינויא קמא דאשמעינן סיפא מילתא אחריתי דפירא נמי עבדי חליפין. ונראה לפרש דלמאי דסלקא דעתך מעיקרא בין לרב ששת בין לרב נחמן רישא וסיפא תרתי אתי לאשמעינן רישא אשמעינן אליבא דתרוייהו דמטבע נעשה חליפין וסיפא אשמעינן לרב ששת דפירי נמי עבדי חליפין ולרב נחמן אשמעינן דדמים נמי אשכחן דבחליפין נינהו ותנא קולא דחליפין קמ"ל ולא זו אף זו קתני והכי

קאמר כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע כיון שזכה כו' ולא מיבעיא מטבע דנעשה חליפין אלא אפילו פירי דכלין ונרקבין אפי' הכי נעשו חליפין כיצד החליף בשר שור בפרה כו' ולרב נחמן נמי הכי קאמר כל הנעשה דמים באחר דהיינו מטבע כיון שזכה וכו' ולא מיבעיא מטבע דנעשה חליפין אלא אפילו תורת דמים אשכחן שיש להן דין חליפין כיצד החליף דמי שור וכו' אע"ג דהנך דמים שחייב לו בעד השור לאו בעינייהו נינהו ואין להן תורת חליפין אלא תורת דמים אפי' הכי כחליפין דמו וקנו וכן כתב רב אלפס ז"ל דלרב נחמן נמי סיפא מילתא אחריתי היא:

ואפילו כיס מלא מעות כו' נראה דלהכי נקט כיס ולא קאמר אפי' מעות במעות משום דמטלטלין לא משמע ליה מעות מדקתני רישא מטלטלין קונין את המטבע משמע דמטבע לאו מטלטלין קרי ליה לכך מוקי לה בכיס מלא מעות דכיס מלא מעות שפיר קרי ליה מטלטלין:

בדינרי אנקא ואניגרא פי' מחליף מלא כיס דינרי אנקא בכיס דינרי אניגרי אבל אין לפרש ששני הכיסין של אנקי או שניהן של אניגרי וצריכא דקאמר אדרב אחא קאי דאיצטריך לאשמעינן דין אנקא ודין אניגרא חדא דמשמע דעביד צריכותא אמתניתין ועוד דא"כ אמאי נקט ריש לקיש מילתיה בשני כיסין הוה ליה למימר אפי' כיס מלא מעות ותו לא ואי משום דמתניתין קתני כל המטלטלין קונין זה את זה ולא קתני כל המטלטלים קונין ותו לא לכך משמע ליה דבשני כיסין אייריי א"כ אמתניתין גופא קשיא אמאי נקט מלתא בשני כיסין אלא ודאי מתני' שתי מיני מעות פסולות אתי לאשמעינן דלא תימא דוקא אנקא קונה או אניגרא דוקא ואע"ג דנקנה מסתבר טפי מנעשה כמ"ש התו' לעיל ולהכי נקט ש"ס הכא אימא אכתי מטבע הוא ואין מטבע נקנה בחליפין פי' דאפילו נקנה לא הוי וכ"ש דאינו נעשה וא"כ אכתי איכא למטעי ולמימר דפסלתו מלכות קונה את שפסלתו מדינה אבל פסלתו מדינה נקנה ואינו קונה איכא למימר איפכא דפסלתו מדינה קונה ופסלתו מלכות נקנה דוקא יש לומר דקונין זה את זה משמע זה את זה וזה את זה אנקי' לאניגרי ואניגרא לאנקא מיהו קשה למאי דסלקא דעתך מעיקרא דריש לקיש במעות יפות איירי אמאי נקט מילתיה בשני כיסין ומתניתין נמי אמאי לא קתני כל המטלטלין קונין ותו לא ויש לומר דהוה מצי למימר ולטעמיך:

דף מז

לא שנו אלא בכלי פירש"י ז"ל לא שנו דקונין קנין משמע דלא שנו אקרא קאי דהא דקונין קנין בכלי מקרא דשלף איש נעלו נפקא אע"ג דאקרא לא שייך למימר לא שנו יש לומר

דנקט הכי משום דהך מילתא קודם שנכתב הפסוק נשנה מסיני או בתר הכי מדכתיב וזאת לפנים בישראל:

מה נעלו דבר המסויים ובשר שור דלעיל נ"ל דאיירי בבהמה שלמה דהוי דבר המסויים: **כדרך** שתיקנו משיכה במוכרין להכי תלי לקוחות במוכרין דרבנן נמי סבירא להו דעיקר התקנה במוכרין הוה כיון שהכסף בידו אלא איידי דתיקנו במוכרין תיקנו נמי בלקוחות כדי להשוות לקוחות למוכרין ורבי שמעון לית ליה האי סברא והשתא ניחא אליבא דרבנן דלא תיקנו מעיקרא משיכה בלקוחות דוקא מטעמא דלא יאמר נשרפו חטיך אלא משום דמוכר עיקר כיון שהכסף בידו:

כך תיקנו משיכה בלקוחות פירש"י ז"ל ולקמן אמרה רב חסדא גבי ההיא דיהיב זוזי אחמרא שמע דבעו למנסביה דבי פרזק רופילא והדר ביה הוצרך רש"י ז"ל להאריך ולאתויי הך עובדא הכא משום דמשמע מפירושו דמה שהלוקח מצי למיהדר קודם משיכה היינו דוקא קודם שנשרפו כשיראה דליקה יחזור בו אבל אחר שנשרפו אינו יכול לחזור בו וכ"כ בהגהת אשר"י בשמו להכי כתב דרב חסדא אמרה לקמן גבי ההוא דיהיב זוזי אחמרא כו' כלומר דמההיא עובדא משמע ליה כן מדקאמר שמע דבעו למינסביה כו' והדר ביה ולא המתין עד שיקחנו דשמא לא יקחנו אלא ודאי חושש היה שמא יקחנו ושוב לא מצי למיהדר ביה דאינו יכול לחזור בו אלא קודם שנעשה האונס:

תנן אבל אמרו מי שפרע מדור המבול תימה מעיקרא הוה ליה לאותובי הך תיובתא דמתני ברישא והדר הוה ליה לאותובי מהא דרבי שמעון דמתני בסיפא ויש לומר דמעיקרא לא מצי פריך מרישא דידע שפיר דאיכא לשנויי דקאי באבל משום דברי ובריית דקתני והנושא בדברים אינו אלא שאין רוח חכמים נוחה הימנו בדברים לחוד קאמר אבל היכא דאיכא מעות בהדייהו קאי באבל דאי לאו הכי תיקשי גופא דברייתא דמעיקרא קתני אבל אמרו מ' שפרע כו' והדר קתני שאין רוח חכמים נוחה הימנו אלמא צריך לחלק בהכי אבל השתא דמשני דרבי שמעון אית ליה דמעות קונות אפילו לריש לקיש אם כן גופא דברייתא שאני דכיון דמעות קונות שפיר שייך לחלק בין דברים לחוד לבין היכא דאיכא מעות בהדייהו אבל לרבנן דאין מעות קונות לר"ל קס"ד דהוי כמו דברים בלא מעות לרבי שמעון כמ"ש התוס':

דף מח

ואלו תשומת יד לא אהדריה קרא כתבו התוספות הכי נמי לא היה צריך להחזיר עושק ובשביל שום דרשה מהדריה לא ידענא דהא בסמוך קאמר ליה רבא לאביי דקרא תרי

גווני פקדון נקט אלמא ניחא ליה לקרא להחזיר כולי גונא ותדע דאי לאו הכי תיקשי מתשומת יד דנהי דלא אהדריה קרא לתשומת יד בהדיא ברמז מיהא אהדריה כדאמר בסמוך ואם כן תיקשי למה ליה למיהדר כלל ואפילו פקדון גזל ואבדה נמי לא היה צריך להחזיר אלא חדא מנייהו אטו כולהו לשום דרשה אהדרינהו אלא צריך לומר דניחא ליה למיהדר כולי גונא ואפילו תשומת יד נמי הוה ניחא ליה למיהדר בהדיא אלא כי היכי דליהוי סייעתא לא אהדריה אלא ברמז לומר דלא רבייה קרא אלא דומיא דפקדון כשנטלו ממנו וחזר והפקידו:

אימא מעושק הוא דאהדריה קרא פירש"י מכיון דאהדרי' קרא לעושק דמחוסר נמי משיכה לא איצטריך לאהדורי לתשומת יד דמעושק נילף לה ופירושו תמוה דמאי משני דאי אהדריה קרא לא תיובתא ולא סייעתא דרבי יוחנן לוקמא בדלא משך א"כ השתא נמי דלא אהדריה קרא לא הוי סייעתא דהדרא קושיא לדוכתא אימא מעושק הוא דהדר קרא דמכיון דאהדריה קרא לעושק לא צריך לאהדורי לתשומת יד ולעולם תרוייהו בדלא משך ואכתי ליכא סייעתא ועוד קשה דבסמוך פריך רב פפא ותשומת יד לא אהדריה והתניא כו' והא לדידיה נמי קשיא דסבירא ליה דעושק דקרא במחוסר משיכה איירי א"כ רבויא דאו מכל אשר ישבע למה לי למיהדר לתשומת יד והלא מעושק הוא דהדר קרא דמשומת יד ילפינן לה מעושק ועו"ק דמאי פריך אי הכי תשומת יד נמי ליהדריה ולפירש"י ז"ל דלרב פפא תשומת יד בכלל עושק הוא א"כ אדרבא אי אהדריה קרא נמי לתשומת יד הוי מיותר. ועוד דמאי א"ה דקאמר תקשי נמי לדידיה דסבר דעושק דקרא בלא משיכה הוא ליהדר נמי לתשומת יד ולוקמה בלא משיכה אלא ודאי ס"ל דבכלל עושק הוא א"כ השתא נמי לישני הכי ועוד קשה דאם כן אמאי פריך לר"ל מתשומת יד דקאמר אימא מעושק הוא דאהדריה קרא לתשומת יד טפי הוה ליה למיפרך לריש לקיש תיובתא מעושק דמחייב אפי' בלא משיכה ור"ל אית ליה דמשיכה דאורייתא וגם לישנא דאימא מעושק דהדר קרא לא משמע כדפירושו מדלא קאמר אימא מעושק ילפינן ליה. ועוד דקאמר אי אהדריה קרא לא תיובתא ולא סייעתא מאן דכר שמיה הוה ליה למימר אי אהדריה קרא לא הוה סייעתא. על כן נראה דהכי פריך אימא מעושק הוא פי' מנא לך לאתויי סייעתא לריש לקיש מתשומת יד כיון דלא אהדריה קרא אדרבא אימא איפכא לאותובי תיובתא לריש לקיש מעושק דהדר קרא דכיון דאהדריה קרא לעושק שמע מיניה דלא בעינן משיכה כדר' יוחנן ואי לא גרסי' הוא אלא אימא מעושק דהדר קרא כדמשמע מפירש"י ז"ל ניחא טפי ומשני דעושק דהדר קרא איירי כגון שנטלו ממנו וחזרו והפקידו דהוי משיכה ופריך אי הכי תשומת יד נמי ליהדר קרא ולוקמי' כו' פי'

בשלמא לדידי אין הכי נמי דאהדריה קרא נמי לתשומת יד מרבויא דכל אשר ישבע אלא לדידך דאמרה דתשומת יד לא אהדריה קרא ועושק דאהדריה מוקמית ליה כגון שנטלו והחזירו א"כ תשומת יד נמי ליהדר ולוקמיה כגון שנטלו והחזירו:

נתנה לבלן מעל מתני' היא בסוף פרק הנהנה מן ההקדש וכתבו התוס' דמסיפא דייק דקתני שהוא אומר לו הכנס ורחוץ כו' מיהו קצת קשה דבסמוך פריך והתניא נתנה לספר מעל אמאי לא פריך לה התם אגופא דמתני' דהתם לא פריך מידי ורבא נמי אמאי מייתי מהא דרב ולא מייתי מסיפא דמתני' ויש לומר דמתני' יש לדחות ולומר דהוא הדין נתנה לספר וחד מנייהו נקט וסיפא דקתני שהוא אומר לו כו' ה"ק אע"פ שלא רחץ שנתחרט אפ"ה מעל כיון שאין המניעה מצד הבלן שהוא אומר לו הכנס ורחץ והרי נתרצה מעיקרא וכי נתחרט בתר הכי מאי הוי וא"כ נתנה לספר נמי שהוא אומר לו שב ואספר לך ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות מעילה:

נתנה לסיטון מעל פירש"י ז"ל אע"ג דלא משך כל הפירות משמע דמקצת פירות מיהא משך וקשה דא"כ אין ראיה דלמא מעל בשביל אותו מקצת שמשך וי"ל כיון דנתן המעות על כל המקח לא מקרי משיכה אא"כ משך הכל כדאמרינן לעיל גבי מכר חמור בפרה וטלה, מיהו קשה דה' המגיד כתב בפ"ה מהלכות מכירה בשם הרשב"א ז"ל דשאני חמור דאינו ראוי ליחלק אבל אמר ליה פרה וטלה אני מוכר לך בכור חטים ומשך לפרה ולא משך לטלה קנה חטים כנגד הפרה והביא ראיה מהא דתניא בקדושין מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחד מהן קנה כולן ואמרינן לא שנו אלא שנתן לו דמי כולן אבל לא נתן לו דמי כולן לא קנה אלא כנגד מעותיו אלמא כנגד מעותיו מיהת קני וכן כתב בנמוקי יוסף בפירקין וא"כ הכא נמי מקצת הפירות שמשך מוהת קני ולכך מעל ע"כ נראה דעל כרחך בדלא משך כלל איירי כההיא דנתנה לבלן ונתנה לספר דאיירי בלא משך דאי משך מאי קמ"ל פשיטא דמעל והא דנקט סיטון ולא חנוני משום דאורחא דמילתא ליתן דמים מועטים בתחילת הקנייה לחנוני גדול דוקא:

נתנה לסיטון מעל כתבו התוספות בשם הר"ר חיים דהא דמשני בע"א בזונה עובדת כוכבים אתי שפיר כר' יוחנן, אף על גב דמדאורייתא מעות קונות לר' יוחנן וא"כ לוקמא אפי' בזונה ישראלית דהא משיכה אינו אלא תקנתא דרבנן ואין סברא דאתיא תקנתא דרבנן ומפקיע איסור דאורייתא יש לומר דשפיר הפקיעו חכמים כהאי גונא איסור דאורייתא כן כתבו התו' בריש פ' השוכר את הפועלים:

דיו שיקנה כנגד ערבונו פירש"י ז"ל לא זה ימחול ולא זה יכפול אבל הרמב"ם ז"ל פי"א מהלכות מכירה כתב שאם חזר בו הלוקח קנה זה הערבון שהרי הוא תחת ידו פי' דכיון

שהוא תחת ידו לאו אסמכתא היא ואם חזר בו המוכר אין מחייבין אותו לכפול הערבון שזו אסמכתא היא וכתב ה' המגיד ולשון דיו שיקנה כנגד ערבונו מסייע לזה דמשמע דלא פליג ר' יהודה אלא כשהמוכר חוזר בו בדוקא:

דף מט

ההיא שלא ידבר אחד בפה פירש"י ז"ל אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לפי שינוי השער אין כאן חסרון אמנה משמע דסבירא ליה דבחד תרעא מודה רב דיש בו משום חסרון אמנה ואם תאמר מאי פריך בסמוך מברייתא דר' שמעון דקתני סיפא החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו לישני דהתם בחד תרעא אייריי"ל דסיפא דומיא דרישא אייריי דהא דקתני רישא אבל אמרו מי שפרע כו' אפילו בתרי תרעי קאמר כדאמר לעיל דרבי חייא בר יוסף יהבו ליה זוזי אמילחא לסוף אייקר מילחא וכו':

שהן בני אברהם יצחק ויעקב בריש הפועלים פירש"י ז"ל וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה כדמפרש בש"ס משמע מפי' דהא דקאמר שהן בני אברהם בסעודה שעשה למלאכים אייריי דעבד תלתא תורי לתלתא גברא כדאמר התם ותימה דא"כ יצחק ויעקב מאי עבידתייהו דלא אשכחן דסעודתייהו הוה עדיפא מדשלמה. ועוד דא"כ מאי מייתי דלמא אברהם משום כבוד אורחי' הוא דעבד הכי אבל סעודת בני ביתו כשאר אינשי הוה לכך נראה דהכי קאמר שהן בני אברהם יצחק ויעקב ברוכי השם שנתברכו מפיו ית' בעושר וכבוד וגדולה וכיון שנתברכו מפי השכינה מסתמא סעודתייהו עדיפא הוה מדשלמה דלא כתיב גביה ברכה ולכך פריך התם למימרא דסעודת בני ביתו דאברהם עדיפא מדשלמה והכתיב ויהי לחם שלמה וגומר ואלו גבי אברהם כו' דאפי' בשעה שהכניס אורחים לא ה"ל אלא תלתא תורי ומשני התם תלתא תורי לתלתא גברי וכו' ולעולם סעודת בני ביתם של אברהם יצחק ויעקב עדיפא מדשלמה הוה לפי ערך האנשים ולפי זה ניחא הא דקאמר בסמוך ואי סלקא דעתך דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה היכי אמר ליה זיל הדר בך דלכאורה תימה הא פשיטא דפועלים לא סמכי דעתייהו שיעשה להן בכל יום כסעודת אברהם תלתא תורי לתלתא גברי ועוד דלקמן משמע דרב אפי' במתנה מועטת אייריי וא"כ מאי ראיה מייתי מהך עובדא דהא ודאי סעודתו דאברהם כמתנה מרובה דמיא, אבל השתא א"ש דאברהם משום כבוד אורחים הוא דעביד הכי כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל אבל סעודת בני ביתו נהי דעדיפא הוה מדשלמה לפי ערך האנשים היינו בתבשילין מרובין וכיוצא בו אבל פשיטא שלא צוה לשחוט לכל סעודה כל כך שוורים כפי מנין אנשי ביתו כדי להאכיל לכל אחד לשון

בחרדל ולהכי דייק דאי דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה היכי אמר ליה זיל הדר בך הוה ליה למיעבד להו תבשילין הרבה כסעודת אברהם כדרך שהיה רגיל לעשות לבני ביתו אף על גב דעדיפא מדשלמה הוה מכל מקום לאו דבר גדול הוה אם האכילן ארבעה וחמשה תבשילין או אפילו יותר מכן:

ומודה ר' יוחנן במתנה מועטת אף ע"ג דליכא מאן דקא מודי ליה נקט לישנא דמודה כלומר אע"ג דסבר ר' יוחנן במתנה מרובה דמותר לחזור בו במתנה מועטת מודה דאסור וכי האי גונא אשכחן בסוף פרק אותו ואת בנו דתנן התם בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו וכו' אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו ריוח אבל יש לו ריוח אין צריך להודיעו ומודה ר' יהודה במוכר את האם לחתן וכו' אע"ג דאימתי דרבי יהודה לפרש הוא וליכא מאן דקא מודה ליה אפי' הכי נקט לישנא דמודה כדפי' והתו' כתבו שם ומודה ר' יהודה, תימא למאן מודה דאימתי דר' יהודה לפרש הוא כדאמרינן בפרק זה בורר מיהו כיון דהכא נמי אשכחן כי האי גוונא נראה דלאו קושיא היא דאורחא דש"ס למימר הכי וכדפי':

דאי הוו יהבי לי' כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבוריה בפרק חלק איתא נמי כי האי גוונא דקאמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי ההוא מרבנן ורב טבות שמיה דאי הוו יהבי ליה כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבוריה זימנא חדא וכו' ומשמע שם מפירש"י דנקט הכי לאשמעינן דכדבריו כן הוא שלא היה מוציא דבר שקר מפיו בכל חללו של עולם:

האונאה ארבעה כסף וכו' אתי לאשמעינן דבבציר משתות וטפי משתות לא הוה אונאה והא דנקט מלתיה כשהמקח בדמי סלע ולא נקט גונא אחריתי משום דלא משכחת לה בתורה מטבע אחריתי כי אם סלע דארבע מאות שקל כסף דעפרון ושלשים שקלים דעבד וחמשת שקלים דבכור ומאה כסף דמוציא שם רע וחמשים כסף דאונס ומפתה כולן מתרגמינן סלעין ולהכי נקט נמי סיפא כמה תהא הסלע חסרה וכו' והשתא ניחא הא דתנן לקמן האונאה ארבעה כסף והטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה וכו' אע"ג דבבציר מארבעה כסף נמי משכחת לה אונאה ולא הוי דומיא דהטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה דבבציר מהכי לא משכחת להו דמכל מקום אונאה נמי לא משכחת לה בבציר משתות וארבעה כסף לדוגמא בעלמא נקט דכשהמקח בדמי סלע לא משכחת לה בבציר מהכי ומשום דסלע נזכר בתורה לכך לא נקט גונא אחרינא וא"כ האונאה ארבעה כסף דקתני לקמן הוי כאלו אמר האונאה שתות והא דלא קתני סתמא האונאה שתות למקח ותו לא משום דניחא ליה לפרושי בהדיא חד גוונא. והתוספות כתבו לשמואל דאמר

שתות מעות נמי שנינו תימה דלשתוק משתות למקח. ונראה דאדרבה עיקרא דמילתא לא אתי תנא לאשמעינן אלא הא דאונאה לא הוה בבציר משתות שנהיה במקח ואי לאו דקתני נמי שתות למקח הוה אמינא דלא שייך אונאה אלא כשהמקח בדמי סלע אבל כשהמקח בציר מהכי לית ביה אונאה קמ"ל שתות למקח דכל היכא דאיכא שתות למקח אפי' כשהמקח בציר מסלע אית ביה אונאה:

תנן הורה ר' טרפון בלוד אע"ג דלא הוסיף כלום י"ל דמרישא וסיפא הוה קא מותיב בחד זימנא אלא משום דלא דמיא להדדי דברישא איצטריך למימר מאי לאו דזבין שוה עשרין בעשרין וארבע ובסיפא איצטריך למימר מאי לאו דזבין שוה שיתסרי בעשרין וארבע לכך סידר כל חדא באפי נפשיה:

דף נ

אמר רבא הלכתא שתות קנה ומחזיר אונאה כתבו התו' דהיינו אם רצה כרבי יהודה וזה דוחק דקנה ומחזיר אונאה משמע דעל כרחו קנה ועל כרחו מחזיר אונאה ועוד דא"כ הוה ליה לפרש בהדיא אם רצה קנה וגם דוחק גדול לומר דקנה ומחזיר אונאה דרבא אין פירושו כקנה ומחזיר אונאה דרבי נתן לכך נראה כדפירש"י ז"ל דקנה בעל כרחו קאמר כרבי נתן וכן כתב רב אלפס ז"ל ומה שהקשו התוספות וכי חולק רבא על סתם מתני' יש לומר כדפירש"י ז"ל דשאני הכא דרבי נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא לכך הלכתא כוותיה בדינא אפי' לגבי סתם מתני' ולגבי דר' אע"ג דהלכה כרבי מחבירו בעלמא הכא שאני והא דרבא מוקי מתני' כרבי יהודה לאו משום דס"ל כוותיה אלא משום דהכי מסתבר ליה לפרושי מתניתי' דמתני' הכי דייקא כדאמר רב אשי דיקא נמי דקתני אחד הלוקח ואחד המוכר וכו' והא דקאמר תניא כוותיה דרבא אע"ג דרבי פליג עליה בהך ברייתא גופא יש לומר דממלתא דרבא נפשט תרתי בעיי דלעיל דכיון דאמר דזה וזה בכדי שיראה לתגר נפשט בתרייתא וכיון דאמר שתות קנה ומחזיר אונאה נפשט קמייתא דכיון דבשתות קנה, על כרחו אם כן צריך לומר דפחות משתות נקנה מקח ולאלתר הויא מחילה כמ"ש התוספות דזהו ההפרש בין שתות לפחות משתות ועל זה קאמר תניא כוותיה דרבא דמדרבי נתן ור' יהודה הנשיא נמי שמעינן הכי דהא תרווייהו אית להו דזה וזה בכדי שיראה לתגר ואפשר דתרווייהו אית להו נמי דבפחות משתות נקנה מקח ולאלתר הוי מחילה דהא רבי נתן על כרחך הכי אית ליה מדקאמר שתות קנה ומחזיר אונאה כדפי' ורבי יהודה נמי אפשר דהכי ס"ל דעד כאן לא פליג עליה אלא אהא

דקאמר שתות קנה ומחזיר אונאה אבל אהא דקאמר פחות משתות נקנה מקח ולאלתר הוי מחילה לא אשכחן דפליג:

אי אמרת בשלמא מוכר לעולם חוזר משום הכי חזרו וא"ת למאי דס"ד דתגרי לוד נמי עבידי דטעו קשיא במאי שמחו מעיקרא הא אינהו נמי אם יטעו פחות משליש כל דהו הוי מחילה וי"ל דקסבר משתות ועד שליש לרבי טרפון כשתות עצמה לרבנן דמי ולהכי שמחו דלרבנן ביתר משתות המקח בטל בכדי שיראה ולר"ט ביתר משתות ועד שליש קנה בעל כרחו אלא שמחזיר האונאה כשתות עצמו לרבנן וכדרבא דאמר שתות קנה ומחזיר אונאה ותגרי לוד לא היו חפצים שיתבטל המקח וכשאמר להם כל היום חזרו משום דלרבנן ביותר משתות מיד לאחר כדי שיראה הוי מחילה ולר' טרפון כל היום אלא אי אמרת מוכר נמי כלוקח דמי מאי נפקא להו מינה וכו' מכאן משמע נמי דהא דאמר רבא קנה ומחזיר אונאה היינו בעל כרחו כדפירש"י ז"ל:

דף נא

אמר רב ענן לדידי מפרשא לי לכאורה תימא אמאי הפסיק הענין הוה ליה לסדר מלתא דרב ענן לעיל בתר המימרא או לקמן בתר שינוי דרבא ועוד דמסיק אביי מחוורתא רב דאמר כר"מ ושמואל כרבי יהודה שמואל מאי עבידתיה דלא מוקי ליה כר"מ והא אדרב לחודיה הוא דפריך ולפירוש רבינו שמואל שכתבו התוספות דלא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה אא"כ אומר על מנת שאין לך בו אונאה אבל כשאומר על מנת שאין לך עלי אונאה לא קא עקר מידי אלא מתנה עמו שימחול לו האונאה אתי שפיר דבמלתא דרב ענן אתי לדחויי הא דבעי לאוקמי שמואל אפילו כרבי מאיר דכיון דאית ליה לשמואל דבעל מנת שאין לך עלי אונאה לא עקר מידי א"כ גבי קידושין נמי כיון שאמר לה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה לאו עקירה הוא אלא מחילה ותנאו קיים אליבא דשמואל וא"כ לא מתוקמא שמואל כר"מ והדר מותיב אדרב דלא מצי סבר כרבי יהודה ולהכי מסיק רב דאמר כר' מאיר ושמואל כר' יהודה מיהו תימא לפירוש רבינו שמואל זכרונו לברכה. דא"כ לא מיתוקמא מלתא דשמואל אפילו כרבי יהודה דמשמע דרבי יהודה סבר דעל מנת שאין לך עלי מתנה על מה שכתוב בתורה הוא והוה עקירה ואפ"ה בשאר כסות תנאי קיים כיון דממון הוא דאי לאו עקירה הוא אם כן עונה נמי אמאי תנאו בטל הא לא עקר מידי ועוד דבסוף פרק הפועלים משמע בהדיא דלרבי יהודה מתנה על מה שכתוב בתורה הוי אע"ג דאמר לה על מנת שאין ליך עלי:

שכבר נתן לו שכר משלם כתבו התו' המוכר הראשון שקנאה תחילה ממנו וצריך לומר שהן שוים יותר מעשרה דינרין אלא דמוכר ראשון אורחיה להוזיל גבי לוקח כדי שישתכר שכר טרחתו אבל הערוך כתב אמר רב פפא בצדרויי פירוש מוכרי בגדים של בעלי בתים מנהגם להוסיף להן ארבע אמות למאה שירויחו אותן משמע מפירושו דלאו בלוקח ממש איירי אלא בסרסור שמוכר בגדי בעלי בתים ובעל הבית נותן לו הבגד בכך וכך ואם מרויח הוא של הסרסור ונותן ד' מאה בשכר טרחתו ועיין בערך צדר ובערך אמנה:

דף נב

מאי קאמר פירש"י ז"ל דמאי איריא איסר אפי' משהו נמי דהא אמר בסלע עד שקל ותו לא אע"ג דסלע מותר להוציאו כל כמה דלא נפחת כדי אונאה היינו משום דהפחת ניכר בסלע שלם אפי' בכל שהוא והלוקח ידע ומחל ואינו מוציאו ברמאות אבל שקל הבא מסלע ונפחת משקל אפי' כל שהוא אסור להוציאו דאין פחת שלו ניכר לגבי שקל מתוך שהוא רחב ולא ידע דמחיל ואף על גב דגבי טלית פחות משתות הוה מחילה אף על גב דאין הלוקח יודע אונאתו סלע שאני דלהוצאה ניתנה וכל היכא דלא סגי להדיא אפי' בפחות משתות אסור אלא א"כ ידע ומחיל. ומיהו מה שפירש רש"י ז"ל דהא אמר בסלע עד שקל ותו לא לאו ראיה היא דאיכא למימר תנא והדר מפרש דלא תימא בסלע עד שקל אבל פחות מכן משהו אסור לכך מפרש דפחות מכן איסר דוקא אסור. ובנמוקי יוסף כתב דאין הפרש בין סלע לבין שקל הבא מסלע דשקל הבא מסלע נמי מותר להוציאו כל כמה דלא נפחת כדי אונאה ולפי זה נראה דהכי פירש מאי קאמר דהא ליכא למימר דאם עמד סלע על פחות משקל איסר דאסור להוציאו דאם כן הוי דלא כמאן דאפילו רבי מאיר דמחמיר איסר לדינר מיהא בעי ואי אמרת דאם עמד סלע על פחות משקל איסר דאסור להוציאו אם כן צ"ל דס"ל לברייתא דאונאה הוי בחצי איסר לדינר וזהו דלא כמאן:

מאי לאו שפחתה יותר מכדי אונאה מלישנא דיתר על כן דייק אבל מהא דקתני מוכרה בשויה לא דייק דלמאי דמשני דאכתי לא פחתה כדי אונאה ומכרה ביפה אתי נמי שפיר לישנא דמכרה בשויה דכל כמה דלא פחתה כדי אונאה עביד איניש דמחיל נמצא שהיה שוה סלע יפה ומכרה בשויה היינו ביפה:

סלע שנפסלה רבינו שמעון ז"ל בפירש המשנה כתב שנפסלה שנחסרה או שפסלתו מלכות מיהו מדקתני סיפא עד כמה תיפחת וכו' משמע דרישא נמי בנחסרה איירי

ובמסכת כלים פי"ב גרסינן עד כמה תפחת וכו' משמע בהדיא דרישא בחסרה אייר דהא אריש קאי. וא"ת היאך רשאי לעשותה משקל הא בסמוך תניא לא יעשנה משקל בין משקלותיו וי"ל דאייר כשחסרה שני דינרים כדקתני סיפא דבכה"ג מותר לקיימה ולעשותה משקל:

והתקינה כתבו התו' אם צריכה מעשה כמו חיתוך אתי שפיר נראה דודאי בהכי אייר דומיא דרישא דקתני התם דינר שנפסל והתקינו לתלותו בצואר בתו טמא והתם צריך מעשה לנוקבו כמ"ש שם ר"ש ז"ל:

מיתיבי עד כמה תיפחת בסלע עד שקל ממתני' דכלים גופא הוה מצי לאקשויי דקתני נמי עד כמה תיפחת עד שני דינרין מאי לאו דפחית פורתא אלא כיון דמעיקרא אותיב ליה מברייתא דקתני יתר על כן מסיים ואזיל ומותיב מברייתא אבל אין לפרש משום דברייתא קתני בסלע עד שקל דמשמע פורתא ומתניתין לא קתני עד דהתם במסכת כלים גרסינן נמי עד שני דינרין:

הכי גרסינן בספרים ישנים או יהתוך או יקוץ אלא שהסופרים טעו בין ה"א לחי"ת וכתבו יחתוך ואין צורך להגיה יתוך דיהתוך נמי לשון מתכת הוא וכן הוא בספר הרמב"ם ז"ל:

לא יעשנה משקל בין משקלותיו וכו' פירוש ולא אמרינן כיון שעשאה בין שאר משקלותיו מבטלה ושוב לא יציאנה וכן כשהניחה בין שאר גרוטותיו או תלה בצואר בתו ודאי מבטלה ולא יוציאנה:

כאן באמצע כאן מן הצד פירש"י ז"ל באמצע יקבנה דמשנקבה לא סגיא מן הצד לא יקבנה לפי שהרמאי שימצאנה יקוץ אותה סביב וכו' ותימה דא"כ אמאי קתני אלא או ישחוק או יתוך וכו' הא אפי' לנוקבה שרי אלא שיקבנה באמצע וליפלוג וליתני בדידיה בד"א מן הצד אבל באמצע יקבנה ולעיל נמי במתני' דכלים אמאי קתני פחות מכן יקוץ הוה למימר פחות מכן יקבנה באמצע ויתלנה כו'. ועוד דאין סברא כלל לומר דבשביל נקב כל דהו באמצע שאין בו חסרון כדרך שנוקבין את המטבע כדי לתלותו בצואר לא סגי בשביל כך וגם לאו אורח ארעא לנקוב המטבע באמצע כשרוצין לתלותו בצואר על כן נראה דהא דמשני כאן באמצע כאן מן הצד לאו אנקב קאי אלא הכי קאמר כאן דאסור לנוקבה מן הצד פירש שהסלע חסרה מן הצד דהיינו סביב הסלע שאין החסרון ניכר כל כך כאן דמותר לנוקבה באמצע שהסלע חסרה באמצע כגון שנחסרה ונפגמה ברוחבה דאז החסרון נראה וניכר ולא סגיא כלל לכך מותר לנוקב' ולתלותה בצואר בתו ואע"פ כן לא ימכרנה לחרם ולהרג שמרמין בה ומיראה יקבלוה ומתני' דכלים נמי איירי שחסרה מן הצד וא"ת אכתי אמאי קתני יקוץ או יתוך ולא קאמר או יפגמנה באמצע ויקבנה

ויתלנה בצואר בתו וי"ל נהי דבדיעבד אם נפגמה כבר מותר לנוקבה ולתלותה בצואר לפוגמה לכתחילה כדי לנוקבה ולתלותה מיהא אסור שמא ימצאנה רמאי ועוד דלאו תקנת היא דע"י פגימה מתקלקלת ולאו מטבע היא ובכלל יקוץ הוא ועוד דלא אסיק אדעתיה האי תנא תקנתא דפגימה דלא איירי בה וכן משמע בהדיא מדברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל דהא דמשני כאן באמצע כאן מן הצד אחסרון הסלע קאי כדפי' והתימה על הרא"ש והטור ובית יוסף ז"ל שלא הביאו דבריהם כלל ובש"ע סי' רכ"ז כתב ולא יעשנה משקל כו' אלא יתיכנה או יקבנה באמצע אבל לא יקבנה מן הצד והיינו כדפירש"י זכרונו לברכה אבל למה שפירשתי אם חסרה סביבותיה אסור לנוקבה אפי' באמצע ואם נפגמה באמצע מותר לנוקבה אפי' מן הצד וכן נראה עיקר:

ונותנה למעשר שני לפירוש ראשון שכתבו התוספות דמחללה ביפה דאמר חזקיה לאו כמשמעו הוא אלא היינו בשוי' כאלו מתחילה היתה כן זהו דוחק ופי' שני שכתבו בשם ריב"ם דקאי אפחות מכדי אונאה נמי דוחק הוא דהא לעיל מיניה קתני עד מתי מותר להחזיר וכו' ואם היה מכירה וכו' דאיירי כשחסר כדי אונאה ועלה קאמר ונותנה למעשר שני משמע דקאי נמי אחסרה כדי אונאה. ועוד תימה דלעיל משני רב חסדא מדת חסידות שנו כאן מאי שנא בסלע דקתני מדת חסידות ומאי שנא בטלית דלא קתני מדת חסידות כדפריך לעיל לכך נראה כפירוש ריב"ן דנותנה למעשר שני בסלע שלם אותה שחסרה כדי אונאה קאמר והא דהוי נפש רעה אע"ג דחסרה כדי אונאה כבר תירץ רב פפא בהא דקאמר והוא דסגי להו דאיירי שיכול להוציאה בדוחק אע"ג שחסרה כדי אונאה וכיון דסלע להוצאה קיימה והוא יכול להוציאה בדוחק נפש רעה הוא מי שאינו מקבלה לאפוקי גבי טלית לא שייך האי טעמא דלאו להוצאה קיימה ואף על גב דחייב להחזיר האונאה יש לומר דאדרבא בדין הוא דלא להוי ביה אונאה אלא כיון דאיכא נפש רעה שאינו מקבל' לכך תיקנו חכמים להחזיר אונאה ומ"מ כל מי שאינו מקבלה וכל התובע אונאתו נפש רעה הוא כיון שיכול להוציאה בדוחק דהרבה בני אדם מקבלין אותה ביפה ולהכי נותנת למעשר שני ביפה כיון דסגי לה ולהכי קתני שאם היה מכירה אפי' לאחר י"ב חדש מקבלה הימנו במדות חסידות דכיון דסגי לה בדוחק אע"ג שחסרה כדי אונאה צריך לקבל אפי' אחר י"ב חודש ממדת חסידות אבל גבי טלית לא שייך האי טעמא כדפי' והשתא הא דקתני מתני' שאינו אלא נפש רעה לאו אנותנה למעשר שני לחודא קאי אלא קאי נמי אהא דקתני אם היה מכירה כו' דטעמא נמי דצריך לקבלה הואיל ואינו אלא נפש רעה כיון שיוצאה ע"י הדחק אבל אם אינה יוצאה כלל חייב לקבלה ממנו אפי' לאחר י"ב חדש מן הדין שלא ממדת חסידות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות

מכירה וטעמא נראה דכיון דלא סגי כלל לאו בכלל אונאה הוא אלא כמוכר לו חטים לבנות ונמצא אדומות דמי דקיימא לן דלאו מכר כלל הוא אפילו רוצה להחזיר אונאתו הכי נמי כמין אחד דמי דמטבע קנה מיניה ואיהו יהיב ליה נסכא כיון דלא סגי כלל. ומההיא טעמא נראה לי שהנותן סלע לחבירו ואינו יכול להוציאה כלל אפילו חסרה פחות מכדי אונאה הרי זה מחזירה אפי' לאחר שנים עשר חדש וחייב ליתן לו סלע אחר מן הדין דלא קבלה אלא על מנת להוציאה וכיון דלא סגי כלל כמין אחר דמי וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם זכרונו לברכה בפ"ד ממעשר שני דהא דתנן ונותנה למעשר שני אפי' כשחסרה כדי אונאה קאמר ונותנה בסלע יפה ממש שכתב היתה הסלע חסרה שתות או פחות משתות אם היתה יוצאת ע"י הדחק מחלל עליהם לכתחילה בשוה סלע ואינו חושש ואם תאמר אם כן אמאי כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות גניבה שאם לא חסרה סלע אלא פחות משתות יקיימה משמע דאם חסרה שתות אסור לקיימה וכיון דלכתחילה נותנה למעשר שני אמאי אסור לקיימה וי"ל כיון דאיכא נפש רעה שאינו מקבלה ולהכי תיקנו חכמים להחזיר אונאה לכך אסור לקיימה שכח ירמה בה נפש רעה דאע"ג דנפש רעה וקמצן הוא מ"מ אסור לרמותו:

האי מאן דמוקים אזוזי הרמב"ן ז"ל בפרשת ויחי גבי ולו יקהת עמים כתב שמצא בהרבה נוסחאות ישנות מאן דקהי אזוזי שמתקשה לקבל אותו מחבירו כמו מקהו קהיאתה בשוקא דנהרדעא וכן הוא בערך ק"ה:

ש"מ האי מאן דמוקים אזוזי כתבו התוס' שבא להוסיף אפילו שאר מטבעות וקשה דמה לי סלע מה לי שאר מטבעות לכך נראה דבא להוסיף שאר מיני פגמים כיון שנשברה קצת או נפחת קצת צורתה וכיוצא בהן וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב דמוקי אזוזי מעמיד עצמו מלקבלה כשמוצא בהן שום פגם דבפירש"י הנדפס באלפסי גרסינן שום פגם ואפשר דלהכי סמיך ש"ס מסייע ליה לחזקיה בתר מילתא דרב פפא דמדרב פפא שמעינן דנתנה למעשר שני דקתני מתני' היינו ביפה כדחזקיה דבשאר פגמים לא שייך למימר שאינו רוצה לקבלה בשוייה דכיון דלא חסרה מידי אלא נשברה או נפחת צורתה מה נפשך או נסכא היא או יפה היא ובנסכא אמאי לא יקבלנה אלא ודאינו רוצה לקבלה ביפה ואפילו הכי קאמר דמקרי נפש רעה:

מקרי נפש רעה ונראה דלהכי מקרי נפש רעה דבספר קהלת בגנות הקמצנים כתיב יש רעה חולה וגומר עד זה הבל וחלי רע הוא וכתב הזוהר. דמלאך הממונה על העצרנים חולה רעה שמו ואיני מניחן ליהנות מנכסיהן:

דף נג

דלמא אתי לאתויי פרוטות כתבו התוספות דהתם לא טעי דידע דחצי פרוטה לא תפסה אבל הכא כו' קצת קשה דהכא נמי לא טעי כיון דאי אפשר לצמצם שיהיו דמעשרות שוין פחות משתי פרוטות פחות מפרוטה לא תפסה ואם שוין יותר משתי פרוטות אם כן העודף עליהן אוכל בלא חילול:

וליהדר ונעלייה כתבו התוספות לעיל גבי אין בו שוה פרוטה לא פריך הכי וכו' ועוד נראה דשאני לעיל כיון דאין בו שוה פרוטה לא אטרחוה רבנן להביאו לירושלים אבל הכא פריך שפיר דלמאי דקס"ד בהרבה נמי איירי:

כשנטמא פי' ולהכי נקט שנכנס בירושלים לאשמעינן דבהכי איירי כלומר דאע"ג דמעשר שני שנטמא פודין אותו ירושלים שאני דכתיב כי ירחק ממך ונתתה בכסף ופריך אכתי נפרקי' דהאמר ר' אלעזר מעשר שני שנטמא אפילו בירושלים פודין אותו ומשני בלקוח בכסף מעשר שני פירש ולהכי נקט שנכנס בירושלים לאשמעינן דבהכי איירי כלומר שכבר קנה בירושלים צרכי סעודה בכסף מעשר ונטמא:

והאמר רבא מחיצות דרבנן לקלוט וכו' משמע דאי מחיצות לקלוט דאורייתא כי נפול מחיצות נמי אין פודין אע"ג דכתיב כי לא תוכל שאתו וכו' והאי נמי אי אפשר למיכל מ"מ אית ליה תקנתא להמתין עד שיבנו המחיצות אבל נטמא לית ליה תקנתא כלל:

דף נד

מכלל דפליגי אפילו בשבת וכיון דאפילו בשבת פליגי קא סלקא דעתך דאין סברא לאוקמי פלוגתייהו בחוששין לפשיעותא דמשום עונג שבת ליכא למיחש לפשיעה:

מכלל דפליג אפילו במעשר פירש בהך ברייתא גופא דאיירי בין בהקדש בין במעשר אבל אין לפרש מכלל דפליגי אפילו במעשר היינו בברייתא דלעיל דא"כ אמאי קאמר סתמא נראין דברי חכמים במעשר הא אמר לעיל דסבר ליה כוותיה דרבי יהושע בחדא ופליג עליה בחדא כיון דפליגי בין בשבת בין בחול אלא ודאי בהך ברייתא קאמר ובחול איירי ותימה לספרים דגרסי' נתן לו משמע דבהקדש לחודא איירי דבמעשר לא שייך למיתני נתן לו:

מכלל דפליג אפילו בהקדש תימה לישני דהכי קאמר נראין דברי ר' אליעזר לרבי יהושע בהקדש שאף רבי יהושע לא פליג אלא במעשר דבהכי משני בפרק קמא דחולין והתוספות כתבו דאי גרסינן הכא תרי זימנין נראין ונראין אתי שפיר ודוחק להגיה. גם מה שכתבו דלספרים דגרסינן נתן לו מוכח בהדיא דמיירי בהקדש קשה קצת דא"כ

מאי איצטריך למידק מדקאמר נראין דברי חכמים במעשר מכלל דפליגי אפילו בהקדש תיפוק ליה דמוכח בהדיא דמיירי בהקדש. ולפי מה שפירשתי הסוגיא בפרק קמא דחולין הקושיא מעיקרא ליתא דהא דקאמר התם שאף ר' חנינ' בנו של ר' יוסי הגלילי לא נחלק עליו אלא באשפה שבבית לאו כדפירש"י ז"ל שם דהא דקאמר רבי ודברי ר' חנינא בנו של רבי יוסי הגלילי שמצאן בבית הכי קאמר שאף רבי חנינא המתיר אינו אלא כשמצאן באשפה שבבית דכיון דפשטא דברייתא לא משמע כן א"כ מנא ליה לרב נחמן בר יצחק דהתם למימר הכי לוקמא דפליגי ברוב מצוין אצל שחיטה אי מומחין הן אי לאו ויפרש ברייתא כפשוטה כדבעי התם למימר מעיקרא וכי בשביל דאתו לדחות הבעיא יוציא ברייתא מידי פשוטה ועוד דא"כ מאי איצטריך רב נחמן בר יצחק למימר התם דבבית כולי עלמא לא פליגי דשרי והא שפיר מצי לאוקמי פלוגתייהו בין בבית בלא אשפה בין באשפה שבבית אלא באשפה שבשוק כ"ע ל"פ דאסור וקאמר ר' דנראין דברי רבי יהודה לרבי חנינא באשפה שבשוק. לכך נראה דלמסקנא דהתם אינו מוציא ברייתא מידי פשוטה כלל אלא מפרש לה דה"ק נראין דברי רבי יהודה אפילו לרבי חנינא באשפה שבשוק כדאמר רב נחמן בר יצחק התם דבאשפה שבשוק כולי עלמא ל"פ דאסור ונראין דברי רבי חנינא אפילו לר"י בבית כדאמר נמי רב נחמן בר יצחק התם דבבית כולי עלמא לא פליגי דשרי ולא נחלקו אלא באשפה שבבית והא דקאמר ש"ס התם שאף ר' חנינא בנו של ר' יוסי הגלילי לא נחלק עליו כו' לאו לפרושי סיפא דהתם דקתני ודברי רבי חנינא וכו' קאתי אלא כולה פירושא דרישא הוא ולא איצטריך ש"ס לפרש נמי נראין דסיפא דמפירושא דרישא שמעינן לה וחדא מנייהו נקט. והשתא ניחא הכא דלא שייך לשנויי הכי דליכא למימר דנראין דברי רבי אליעזר לרבי יהושע בהקדש קאמר דלא פליגי בהקדש ונראין דברי רבי יהושע לרבי אליעזר קאמר דלא פליגי במעשר דאם כן במאי פליגי:

גבי גזל כתיב וחמשיתיו יוסף עליו תימ' והא איצטריך קרא למלתא אחריתי דרבא גופיה קאמר בפרק מרובה שאם נשבע וחזר ונשבע הרבה פעמים והודה משלם חומש על כל אחת ואחת שנאמר וחמשיתיו יוסף עליו התורה ריבתה חמשיות הרבה לקרן אחת ובמסכת שבועות נמי תנן השביע עליו חמשה פעמים וכו' חייב על כל אחת ואחת ואפשר דלהכי נקט מספר חמשה דוחמשיותיו היינו חמשה חומשין שיש בקרן יוסף עליו כשהשביעו עליו חמשה פעמים וצריך לומר דדרשינן מיניה תרתי ונראה דלהכי מייתי נמי מתניתין דנתן לו את הקרן דלכאורה הוי כיהודה ועוד לקרא אלא משום דמקרא לחודא לאו ראיה דאיכא לאוקמי למילתא אחריתי כדפי':

גבי תרומה כתיב איש כי יאכל קדש פירש"י ז"ל גבי תרומה כתיב חמשיתו דלא משמע אלא חד חומש ואפילו הכי תנן בה חומשא דחומשא וקשה דכיון דלא מייתי ראיה מהך קרא אלא אדרבא קרא משמע דלא משלם אלא חד חומש אם כן לא הוה ליה לאתויי קרא כלל אלא מתניתין לחודא ועוד מדנקט גבי תרומה כתיב ותנן כדנקט גבי גזל משמע דגבי תרומה נמי קאמר דכתיבא ותנינא ועוד דקאמר בסמוך גבי תרומה כתיב ויסף גבי קדש נמי הא כתיב ויסף מדפשיט ליה דבתרומה איכא כתיבא משמע דמעיקרא מייתי דגבי תרומה איכא כתיבא. ועוד קשה דבסמוך דקאמר ולא איבעיא מיבעיא לן משמע דמילתא אחריתי קאמר דלא כתיבא ולא תנינא וגם לא מיבעיא לן וזה אינו דהא דלא מיבעיא לן היינו משום דלא כתיבא ולא תנינא ועוד כיון דבגזל ובתרומה פשיטא ליה לרבא אמאי לא קאמר פשיטא גבי גזל דכתיב וחמשיתיו וכו' דהכי אורחא דש"ס לכך נראה דהכי פירוש גבי גזל איכא כתיבא וחמשיתיו יוסף עליו ואיכא תנינא נתן לו את הקרן גבי תרומה איכא כתיבא ויסף חמשיתו עליו מדלא כתיב יסף כמו גבי גזל ואיכא תנינא האוכל תרומה בשוגג גבי מעשר ליכא לא כתיבא ולא תנינא הלכך בהני תלתא לא איבעיא מיבעיא לן דבגזל ותרומה לא מיבעיא לן דמוסיף חומש על חומש ובמעשר לא מיבעיא לן דאינו מוסיף וגרסינן לא איבעי' בלא וי"ו אלא גב' הקדש דכתיב ואם המקדיש יגאל את בתו ויסף חמשית ואיכא למימר דכתיבא הוא מדלא כתיב יסף ותנינא ליכא דחומש' דחומשא לא תנן מאי מי הוה ויסף דהקדש כתיבא דומיא דויסף דתרומה דהתם על כרחך כתיבא הוא דאי לאו הכי מנא ליה לתנא דמשלם חומשא דחומשא או לא מי אמרינן גבי תרומה כתיב ויסף וממשמעותא ילפינן ליה דמשמע שתי תוספות הכי נמי כתיב ויסף או דלמא שאני תרומה דאי שקלת ליה לוי"ו דיוסף וכו':

ונתן הכסף וקם לו כתבו התוס' דדרשינן בכלל ופרט וכלל ויסף חמשית כלל וכו' מיהו תימה דמאי קמיבעיא ליה חומש מהו שיתחלל על גבי קרקע והא עיקר המיעוט בחומש כתיב ויסף חמשית כסף ערכך וכ"כ התוספות בפרק כל שעה:

דף נה

נדמייה לתחילת הקדש כתבו התו' ומיעוט' אתי לסוף הקדש כגון שלקח אבנים כדי לשוקען בבנין ונמלך עליהן לפדותן וכו' וקצת קשה דלפי זה סוף הקדש נמי הוי דבר דשייך אחריו קדושה וא"כ מאי קאמר אדרבה לתחילת הקדש הוה ליה לדמויי שכן דבר שיש אחריו קדושה. ועוד דהא דקאמר לעיל דלמא לענין חומש קאמרת וכר' יהושע בן

לוי נמי לא אתי שפיר דלפי זה ברייתא לא איירי מידי מהא דר' יהושע בן לוי דלא אתי למעוטי מינה אלא סוף הקדש ואנן הוא דילפינן אמצע הקדש מסוף הקדש:

הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה איצטריכא ליה ואם תאמר וכי לא ידע דהא נמי תנינא והא מתניתין היא ריש פרק שבועות הדיינין ויש לומר שהתנא רצה לשנות הכא הא דחמש פרוטות הן ומשום דלא תליא הך מילתא הכא דאיירי בדיני אונאה להכי חוזר ותני האונאה ארבעה כסף דאיירי ביה וסמיך ליה הא דהטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה דהא בהא תליא והדר תני חמש פרוטות הן דתליא בהא דקתני ההודאה שוה פרוטה ואיידי דקתני חמשה פרוטות הן תני נמי בתר הכי חמשה חומשין הן ואחר כך חוזר לענין ראשון וקתני אלו דברים שאין להן אונאה והשתא ניחא דקאמר הטענה שתי כסף כו' איצטריכא ליה דאי לאו דתני הך מילתא לא הוה מצי למיתני הכא הא דחמש פרוטות הן:

אין אונאה לפרוטות לכאורה תימא כיון דבכל מקום שוה פרוטה ממונא הוא מאי שנא אונאה דלא הוי אונאה בפרוטה. עוד תימה אין אונאה לפרוטות אמאי נקט לשון רבים אין אונאה לפרוטה מיבעיא ליה ועוד אין אונאה לפרוטות אין אונאה בפרוטות הוה ליה למימר. ועוד מנא ליה למידק דאין אונאה לפרוטות דלמא הא דלא תנא אונאה משום דתנו ליה גזל כדאמר בסמוך אישיבת הדיינין ונראה לפרש דאונאה לא דמי לגזל דשיעור אונאה לאו בסך האונאה תליא אלא בשיעור המקח או המעות שאם הוא פחות משתות למקח אפי' נתאנה במאה סלעים א"צ להחזיר דהכי קים להו דמחיל איניש בפחות משתות לגבי המקח ואם הוא שתות למקח אפילו לא נתאנה אלא דינר אחד צריך להחזיר דכל שהוא שתות לגבי מקח לא מחיל איניש וכיון דמתניתין לא קתני האונאה בפרוטה ס"ל לרב כהנא דאין אונאה בפרוטה דאף על גב דממונא הוא אונאה שאני דלאו בממונא תליא מלתא דהא זימנין אפי' ק' סלעים לא הוו אונאה אלא בשתות למקח תליא מילתא הלכך מקח חשוב בעינן ולהכי היכא דשתות למקח לא הוי אלא פרוטה לאו אונאה היא כיון דלאו מקח חשוב הוא דאינו בכלל דינרין ומעות ואיסורין אלא בכלל פרוטות דהיינו ו' פרוטות ובמקח כל דהו כי האי סבירא ליה דעביד איניש דמחיל אפילו בשתות והיינו דקאמר אין אונאה לפרוטות כלו' למקח כל דהו שהוא בכלל פרוטות אע"ג דנתאנה בפרוטה דממונא כיון דאין המקח חשוב אין בו דין אונאה:

הנך איצטריכא ליה גזל הגוזל מחבירו וכו' נראה דלהכי נקט בתרוייהו לישנא דמתניתין ולא קאמר גזל אם נשבע לו יוליכנו כו' אבידה אע"ג דזל לא שמעינן דמתניתין גופא הכי משמע מדלא קתני הגוזל מחבירו שוה חייב להשיב וקתני ונשבע לו יוליכנו משמע

דלהכי איצטריך ליה וגבי אבידה נמי מדלא קתני המוציא אבדה שוה פרוטה חייב להשיב וקתני חייב להכריז משמע דאתי לאשמעינן אע"ג דזל לפי שזמן הכרזה נמשך יותר משלש רגלים כדאיתא בפרק אלו מציאות ובמשך הזמן השער עביד להשתנות ליוקר או לזול ואפילו הכי חייב להכריז:

הפודה את הקדישו מוסיף חומש פירש"י ז"ל ולא של אחרים המקדיש כתיב אף על גב דלעיל יליף מיניה המקדיש ולא המתפיס שמא יש לומר דתרתי כתיבי ואם המקדיש יגאל את ביתו ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו:

דף נו

מדוחק אין שלא מדוחק לא פירש"י ז"ל וגבי דמאי קתני מחללין אלמא לרבי מאיר לא עשו בו חיזוק נראה דפירושו נכון הוא ומה שהקשו התוספות דמכמה מקומות הוה מצי לאתויי דמצינו דמאי קל מודאי דתנן הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור כו' והיינו רישא דמתניתין דמחללין אותו כסף על כסף דמייתי הכא יש לומר דלא קשה מידי דבירושלמי איכא דמוקי מתניתין דהדמאי אין לו חומש אפי' באוכל תרומת מעשר של דמאי ופליג אמתניתין דהכא דמתניתין דהכא כרבי מאיר ומתניתין דהתם כרבנן דפליגי עליה וסבירא להו דלא עשו חיזוק אע"ג דבסיפא קתני דברי רבי מאיר יש לומר דדברי רבי מאיר לא קאי אלא אהא דקתני ומחללין אותו כסף על כסף וכו' דמילתא אחריתי היא אבל רישא דקתני הדמאי אין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן כו' לאו מדברי רבי מאיר הוא אלא רבנן היא וכן כתב רבינו שמשון ז"ל במסכת דמאי והכי איתא בירושלמי רבי אומר אין המשנה הזו יוצאה ידי תרומת מעשר של דמאי מהו כדון תמן רבי מאיר הכא רבנן מתניתין דהכא דקתני ומעשר שני מוסיף חומש ולא קתני של דמאי כדתני גבי האוכל תרומת מעשר אין ראיה דשמא אריש סמוך דכיון דקתני דשוין הן לענין אכילת תרומת מעשר שמעינן נמי דשוין לענין פדיון מעשר שני. ועוד כיון דלא קתני לה בהדיא אלא מדיוקא שמעינן לה ניחא ליה טפי לאותובי ממתניתין דדמאי ודמעשר שני דקתני בהדיא דדמאי קילא מודאי. ומה שהקשה עוד והלא עדיפא הוה מצי למיפרך דכסף על כסף אסור בודאי אפילו מדוחק ובדמאי שרי יש לומר כמו שכתבו התוספות ריש פרקין דעל כרחך מה שמחלל כסף על כסף הוא מפני שהראשונים אינם חריפים להוציאן בירושלים כמו השניים ולכך מותר לחלל כסף על כסף דהוי דרך חילול אבל ההיא דסלע של מעשר שני ושל חולין שנתערבו בשוין איירי כיון שאינו מכירה אף על גב דקתני ובורר את היפה היינו יפה במשקל וכן כתבו התוספות לעיל בהדיא דבשוין

איירי ולכך אין מחללין זה על זה דלא הוי דרך חילול אבל מכסף על נחושת פריך שפיר דכסף חשיב וחריף טפי מנחשת ואפילו הכי קתני מחללין בדמאי והרמב"ם ז"ל בפירש המשנה דדמאי כתב בהדיא דמחללין כסף על כסף אפי' בודאי ולעיל נמי אמרינן הכסף כסף ריבה ואפי' כסף שני וצריך לומר כדפרישית דאיירי שהשני חריף טפי וכן כתב ר"ש ז"ל במסכת דמאי:

הלוקח מן הפלטר פירש רש"י ז"ל פלטר הוא לענין ככרות כסיטון לענין תבואה לוקח ככרות הרבה ומוכר לחנונים ולנחתומים ובירושלמי דהך מתני' משמע איפכא דאדרבה הנחתום מוכר לפלטר דאיתא התם רבי מאיר אומר נחתום עושה דפוס אחד ופלטר משתמש בכמה נחתומין רבי יהודה אומר נחתום עושה כמה דפוסין ופלטר משתמש בנחתום אחד וכן כתבו הרמב"ם ז"ל ור"ש בפירש המשנה וכן כתב הערוך בערך דפוס וכן משמע ממה שכתבו התוספות ומנהג דנחתו' מחד גברא זבין ולוקח פעמים שני מיני תבואות:

מתיב רבינא הלוקח מן הנחתום תימה וכי לא ידע סיפא דמתניתין דרבי מאיר אוסר בפלטר ועל כרחך צריך לחלק דפלטר מתרי תלתא גברי זבין ונחתום מחד גברא זבין כדמסיק מיהו התוספות כתבו דפריך מכח דמקיל רבי מאיר מדרבנן אבל לפירש רש"י ז"ל קשה ולפירש התוספות נמי דוחק דלא מייתי הכ' מלתא דרבי יהודה כלל ויש לומר דרבינא סבר דלרבי מאיר כשהן מדפוס אחד דליכא ריעותא בין נחתום בין פלטר מסתמא מחד גברא זבני אלא כשהן משני דפוסים כיון דאיכא ריעותא חיישינן שמא מתרי תלתא גברי זבן הלכך בפלט' אוסר דאיכא למיחש תרתי שמא משני נחתומין לקח ואם תמצא לומר מנחתום אחד שמא הנחתום עצמו מתרי גברי זבין רעה וטובה ולכך הן משני דפוסין דרוב מוכרין אין תבואותיהן דומות זו לזו אבל חד גברא לא שכיח למכור שני מיני תבואות אבל בנחתום מתיר כיון דליכא למיחש אלא חדא וקא מותיב רבינא מרישא דמתיר רבי מאיר אע"ג דאכתי איכא ספיקא דלמא נחתום מתרי גברי זבין ואתי לאפרושי מן החיוב על הפטור וכו' אלמא לא עשו חיזוק וקאמר אביי אדמותיב מנחתום לסייע מפלטר דאף על גב דאיכא למיחש תרתי מ"מ ספיקא מיהא הוי דאיכא למימר מחד נחתום זבין ונחתום נמי מחד גברא זבין שני מיני תבואות א"נ כדפירש"י ז"ל דיש אדם אחד עושה כמה דפוסין חלוקים וא"כ ש"מ דעשו חיזוק אלא מאי אית לך למימר בפלטר ליכא ספיקא כלל דהכי אורחיה דזבין מתרי תלתא גבי וכשהן מדפוס אחד דמותר משום דאז על כרחך לא עבוד כי אורחיה דהא אין דפוס שני נחתומין דומין זה לזה נחתום נמי אורחיה דזבין מחד גברא דוקא וליכא ספיקא כלל על גב שהן משני דפוסין:

ולמאי דמותיב רב ששת ורב יוסף שפיר משני ליה פי' אע"ג דלכאורה לאו שפיר משני ליה דאיכא למימר דרבי מאיר אינו מחלק בין פדיון לאכילה וטעמיה גבי סיטון משום דדמאי יש בו מיתה כשלא נוטלה ממנו תרומת מעשר וגבי חילול ליכא אלא לאו לכך קאמר דלמאי דאותיב רב ששת מלאו אמיתה ואית ליה דאין לחלק בהכי שפיר משני ליה דלסברתו ע"כ צריך לחלק בין פדיון לאכילה והשתא ניחא לאביי דאמר שמואל לאו שפיר משני ליה וא"כ לדידיה תיקשי הא דרבי אלעזר וכי עשו חכמים חיזוק וכו' וצריך לומר דאביי מוקי מתני' כרבי מאיר דסיטון דאיירי נמי במיתה בידי שמים:

וכל היכא דכתיב ידו לאו ידו ממש והתני' כו' רוב ידות דקראי ורובא דרובן כולהו ידות ממש נינהו כגון הרימותי ידי החזיקי את ידך בו שלח ידך ואחוז הבא נא ידך וידו אוחזת וכיוצא בהו ולא איצטריך לאתויי ראיה להכי מברייתא אלא משום דליכא למימר בהו כי אם יד ממש אבל או קנה מיד עמיתך איכא למימר יד ממש ואיכא למימר רשות וסבירא ליה לתנא דברייתא דיד ממש הוא דומיא דשאר ידות הכתובין בקרא לכך פריך רבא בר ממל וכי וכל היכא דכתיב ידו ידו ממש הוא והא אשכחן נמי דלשון רשות הוא ונימא דהכא נמי רשות הוא דומיא דההיא וקאמר וכל היכא דכתיב ידו לאו ידו ממש והתניא וכו' דהתם נמי איכא למימר יד ממש ואיכא למימר רשות ואפי' הכי טעמא דכתב רחמנא אם המצא תמצא הא לאו הכי הוה אמינא יד ממש הוא דהוה ילפינן ליה משאר כל ידות אע"ג דכתיב נהי ויקח את כל ארצו מידו אלא ודאי יד סתמא נמי יד ממש הוא ושאני התם דליכא למימר אלא מרשותו:

והאי נמי ביומיה מכירה הוא כתבו התוס' תימה דבפרק קמא דע"א מוכח דשכירות לא קניא כו' ויש לומר דהכא גבי אונאה כתב ממכר מיותר לרבות שכירות משמע דלא אמרי' שכירות ליומיה ממכר הוא אלא באונאה דוקא ולא בשאר דוכתי ותימה דהרא"ש ז"ל כתב דשכירות יש בו משום דינא דבר מצרא משום דשכירות ליומיה ממכר הוא וכן כתב הטור בשמו בסימן קע"ה וגם הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שכירות כתב כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקח וממכר כך מתנה בשכירות שהשכירות מכירה מכירה לזמן קצוב הוא וכן כתב הטור וכתב ה' המגיד מפורש בהזהב אלמא דבשאר דוכתי' נמי אמרינן דשכירות ליומי ממכר הוא ממכר מדקאמר ועוד סתמא כתיב והאי נמי ביומי' מכיר' הוא משמע דלאו מייתורא יליף לה לכך נראה דאף על גב דשכירות לא קני גוף הדבר ולהכי קאמר התם דכהן ששכר פרה מישראל אסור להאכילה כרשיני תרומה מכל מקום כיון דיכול להשתמש בה ולעשות עמה כל צרכיו בכלל מכירה הוא וממכר מקרי כדאשכחן בעבד עברי דאין גופו קנוי לרבות כדאמר שמואל בפרק השואל

בתורת שכירות הוא אצלו דשכיר קרייה רחמנא דכתיב תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש ואפי' הכי נקט קרא גביה לישנא דמכירה דכתיב וכי ימכור איש את בתו לאמה:

דף נז

אבל הקדיש לא כדשמואל כו' משמע דמאן דקאמר אהקדישות לית ליה דשמואל מיהו למאי דקאמר בסמוך דרבי יוחנן וריש לקיש תרוייהו אית להו דשמואל ובלכתחילה פליגי הכא נמי איכא למימר דרבי יונה ורבי ירמיה תרוייהו אית להו דשמואל בנתכוון לחללו פחות מדמיו ובנתכוון לחללו שוה בשוה דהיינו לכתחילה פליגי והכי איתא בהדיא בתרומה דרבי יונה ורבי ירמיה תרוייהו אית להו דשמואל כדפי':

ליתני נמי זה חומר בהקדש מבהדיוט ואם תאמר וכי לא ידע דלאו חידוש הוא דהקדש חמור מהדיוט ועוד כיון דקתני רבית ואונאה להדיוט ולא להקדש אלמא דהדיוט חמיר מהקדש למה ליה למיתני תו זה חומר בהדיוט ועוד דהא טובא אשכחן דהדיוט חמיר מהקדש כל הנך דמתניתין ויש לומר דאף על גב דקתני זה חומר לאשמעינן חידוש דהדיוט חמור מהקדש מכל מקום עיקרא דמלתא אתי לאשמעינן נמי דלא תימא הא דקתני רבית ואונאה להדיוט תורת רבית ואונאה קאמר כגון לפסוק על הפירות משיצא השער וכיוצא בו דבהדיוט שרי ובהקדש אסור קא משמע לן זה חומר בהדיוט ולכך פריך ליתני נמי זה חומר בהקדש דלא תימא איסור אונאה קאמר דומיא דרבית ומשני דזה חומר בהקדש לא שייך למיתני דפשטא דמלתא הוה משמע דחידוש הוא והאי לאו חידוש הוא:

לספק סלתות מארבע ועמדו משלש כתבו התו' תימה היכי מיירי אי יצא השער או לא יצא השער ויש לו א"כ כו' ויש לומר כגון שהתנדב אדם לתת מאה סלעים וכו' טפי נראה דאיירי שיש לו גדיש של חיטין והוא מחלל מעות הקדש על הגדיש וקא משמע לן דבהקדש מותר לקבל עליו לספק סולת מן הגדיש מארבע וכו' אף על גב דבהדיוט בהאי גוונא אסור דכיון דעדיין חסר שלש מלאכות דישה טחינה והרקדה כאין לו דמי כדאמרינן בסוף פרק איזהו נשך אמר רב מחוסר שתים פוסק שלש אינו פוסק אבל בהקדש שר:

דף נח

רבי יוחנן אמר הא מני רבי שמעון היא תימא מאי קסלקא דעתך דרבי יוחנן וכי לא ידע דאיכא לאקשויי משנתרמת התרומה דאינו חייב באחריותן מאי איכא למימר דהא קתני

נשבעין לגזברין ויש לומר דבירושלמי דשקלים פריך למאן דאמר רבי שמעון היא גזברין מאי עבידתייהו ומשני נשבעין לבני העיר במעמד גזברין כי היכי דלא נחשדינהו אי נמי דלא נשוו להו פושעי' שאפי' קבלו עליהן בני העיר לשלמן אין הקדש יוצא בלא שבועה:

בה' וכחש בעמיתו וכחש דהוה מצי למיכתב נפש כי תחטא ומעלה מעל וכחש בפקדון וגומר בה' ובעמיתו למה לי לכך דרשינן בה' וכחש בעמיתו וכחש:

עד כדי דמיהן נראה דלא קאי אלא בהמה ומרגלית אבל ספר תורה הא אמר בהדיא דאין קץ לדמיה ועוד דטעמא דעד כדי דמיהן נראה משום דכיון שאדם רוצה לזווגן דומה בעיניו כאלו קונה עתה בדמים הללו שני השוורים או שתי המרגליות כיון דשור אחד לבדו לאו כלום הוא לחרישה וכן מרגלית אחת וטעמא דזיווג לא שייך בספר תורה:

אף המוכר סוס וסייף לעיל כתבו התוספות דהא דתנן הקרקעות אין להן אונאה עד פלגא קאמר ומייתי ראיה מדנקט רבי יהודה אף המוכר וקשה דאם כן אמאי נקט רבי יהודה בן בתירא לישנא דא' דהנך ודאי אין להן אונאה כלל קאמר כיון דטעמא משום חיי נפש וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו:

אם היה גר ובא ללמוד תורה קמיית' נמי הוה מצי למינק' בגר שלא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים ולא יאמר לו זכור מעשי. אבותיך אלא דרבות' נקט דלא מיבעיא גר דלא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים כיון דמעיקרא עכו"ם גמור הוה אית ליה זילותא רבה אם אומר לו כן אלא אפילו לבעל תשובה דלית ליה זילותא כולי האי דמעיקרא נמי ישראל מיהא הוה אפי' הכי לא יאמר לו כן ולא מיבעיא לגר עצמו שלא יאמר לו זכו' מעשה אבותיך כיון דאביו עכו"ם הוה אית ליה זילותא טפי אלא אפילו לבן גרים דאביו גר הוה אלא דאבי אביו או אבי אבי אביו עכו"ם הוה דלית ליה זילותא כולי האי אפי' הכי לא יאמר לו כן. ואם תאמר מתניתין דמייתי ראיה לבן גרים מקרא דוגר לא תונה מנא ליה דלמא גר דוקא קאמר קרא דאית ליה זילותא טפי ונראה דאכולה מתניתין קאי ולא מייתי ראיה אלא אהא דקתני רישא דיש אונאה בדברי' דקרא דוגר לא תונה משמע דבאונאת דברים מיירי ולא בממון מדכתיב בתריה ולא תלחצנו דאיירי בממון וכן משמע לקמן בסו' שמעתין:

כל היורדין עולין כתבו התוספות שעולין מיד ואין אור של גיהנם שולט בהן וא"ת אם כן למה יורדין וי"ל לטבול הנשמה ולטהרה מחלודת העונות שכל חטא עושה חלודה וכתם בנשמה ואינה יכולה, לשוב למקומה עד שתתלבן תחילה בגיהנם כמ"ש הזוהר פרש' ויקהל מההוא זומא דחיות אתעביד נהר דינור ונשמעתין אסתיין בההוא נהרא וסלקין לקורבנא ולא מתוקדן אלא אסתחיין ת"ח מסלמנדרא דעבדין מיניה לבושא ומגו

דאיהו מנורא לא אסתחייה ההוא לבושא אלא בנורא אשה אכיל זוהמא דכיה ואסתחי הכי נמי נשמתא דנור דאתנטלת מגו כורסייא קדישא דכתיב ביה כרסייה שביבין דנור בזמנא דבעיא נאסתחיי' מההוא זוהמא דבה אתעבר בנור' ואסתחייא ונורא אכלה כל ההיא זוהמא די בנשמת' ונשמתא אתלבנת ואי תימא אי הכי עונשא לית ליה לנשמתא בהאי תא חזי וי לנשמתא וכו' ובפרק עושין פסין מפורש באריכות:

דף נט

נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש ואם תאמר אפילו בא על ודאי אשת איש נמי טוב ממלבין מדקאמר דוד הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אבל מלבין כו' כמ"ש התוס' ויש לומר דהבא על אשת איש אין לו חלק לעולם הבא אע"כ נידון במיתתו הכתוב' בתורה על פי סנהדרין ומתודה תחילה דאז מיתתו מכפרת כדתנן בפרק נגמר הדין היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומר לו התודה וכו' שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא וכו' עד אמור תהא מיתתי כפרה כו' ומהאי טעמא כעס דוד כשהרגו לאבשלום לפי שרצה לדונו בסנהדרין במיתה הכתובה בו כדי שיהא לו חלק לעולם הבא ורבי יוחנן בזמנו איירי שכבר בטלו ארבע מיתות בית דין והבא על ודאי אשת איש אין לו חלק לעולם הבא כיון שאין דנין אותו אבל ספק אשת איש יליף שפיר מדוד דיש לו חלק לעולם הבא ועדיף ממלבין שהרי דוד לא נידון על כך ואפילו הכי השי' דמיתתו בחנק ויש לו חלק לעולם הבא אלמא סבר דספק אשת איש לא גרע מודאי וכיון דבודאי יש לו חלק לעולם הבא כשנידון ספק נמי כיון דלא חייבו רחמנא מיתה לכפר עונו יש לו חלק אף ע"ג שאינו נידון ולפי מה שפירש' הא דקאמר לעיל חוץ משלשה שיורדין ואינן עולין יש לפרש דאין עולין לעולם ואיירי שבא על אשת איש ולש נידון במיתתו והכא איירי כשנידון כדפי':

כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה לאו שאין התפילות נכנסות כלל דרך השערים כיון שהן סגורות חלילה לומר כן דודאי הן נכנסות אלא שצריך האדם לאפושי ברחמי הרבה ולכוין דעתו בכל לבו עד שיפתחו השערים ואינו נענה מיד כשמתפלל אלא כאדם הדופק על שער הבית ואין פותרין לו מיד עד שהוא דופק בכל כחו וכדאמרינן בפרק מרובה דלת הננעלת לא במהרה תפתח אבל שערי אונאה פתוחין הן והצועק על אונאת דברים נענה מיד כדבר שנאמר עוד הם מדברים ואני אשמע וכן משמע בעובדא דרבי אליעזר בסמוך דקאמר אשכחתיה דנפל על אגפיה אמרה ליה קום קטלי לאח אדהכי נפק שיפורא כו' מדקאמר אדהכי משמע דמיד חוץ כדי דבור יצתה נשמתו של ר"ג והיינו

לפי ששערי אונאה פתוחין לכך נענה מיד כשנפל על אפיה. ונראה דהיינו דנקט נפק שיפורא ולא קאמר אדהכי שכיב ר"ג לאשמעינן כי בעוד שהיתה מדברת אליו שמעו הקול שמת ר"ג שכל כך מיד נענה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ד מהלכות מכירה שכתב וכל הצועק מאונאת דברים נענה מיד שנ' כי אני ה' וכן משמע קצת לעיל דקאמר שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה פי' הפורענות ממהרת לבא כיון דגם שערי דמעות פתוחין הן ונכנסים מיד:

הכל נפרע בידי שליח חוץ מאונאה משמע דפורעניות ע"י הקב"ה בעצמו קשה טפי מע"י שליח וקשה דבפרק חלק תניא ופרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה בעצמו סנחריב שחירף ע"י שליח נפרע ע"י שליח ופירש"י ז"ל שם בעצמו לא היה בזוי כל כך לכך הקב"ה פרע בעצמו ולא מתביי' כל כך דאינו דומה מתבייש מן הגדול כו' משמע דעל ידי שליח גרע טפי ואי משום דהבושת מרובה מכל מקום על ידי הקב"ה העונש יותר מרובה ועוד דעונש פרעה וסנחריב מיתה היה ולאו בבשת תליא מלתא ועוד דבאגדה דרש והכיתי כל בכור אני ולא מלאך ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ולא השליח משמע דעונש פרעה כיון דע"י הקדוש ברוך הוא היה העונש קשה טפי לכך נראה דהכי קאמר פרעה שהעיז פניו וחירף בעצמו לכך ענשו מרובה שנפרע ממנו הקדוש ברוך הוא בעצמו סנחריב שלא העיז פניו ולא חטא אלא ע"י שליח נפרע ע"י שליח:

שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו וכי האי גונא איתא ביבמות השרוי בלא אשה שרוי בלא ברכה שנאמר להניח ברכה אל ביתך והטעם נראה כמו שכתב הזוהר פ' בראשית וזה לשונו תא חזי בזמנא דבר נש הוא בביתיה עיקרא דביתה ביתהו בגין דשכניתא לא אתעדי מן ביתא בגין ביתהו כמה דתנינן ויביאה יצחק האהלה שרה אמו דשרגא אתדלקת מ"ט בגין דשכינתא אתא לביתא רזא דמלה אימא עלאה לא אשתכחא לגביה דכורה אלא בזמנא דאתקנת ביתא ואתחברו דכר ונוקבא כדין אימא עלאה אריקת ברכאן לברכה לון בגוונא דא אימא תתאה וכו'. ונראה דהיינו הא דאיתא בספ"ג שאכלו עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכת המזון וחד מנייהו הא דמשגרו לאינשי ביתו במתנה ומפרש התם כי היכי דתתברך דביתהו ואחז"ל איה שרה אשתך דלכך שאלו לשגר לה כוס של ברכה הטעם נראה דדוקא אשתו של אדם מסוגלת לכוס של ברכה לפי שהמבר' ברכת המזון על הכוס הוא מושך שפע ברכה העליונה מלמעלה למטה ומתברך כמו שהאריך בזוהר ריש פר' עקב נמצא דכוס של ברכת המזון כוס ישועות הוא ומלא שפע ברכה עליונה ועל ידו הברכה שרויה בביתו לכך נכון לשגרו במתנה לאשתו כדי שתתברך ממנו דכיון דהאשה עיקרא דביתא ואין הברכה מצויה

בבית אלא בשבילה נמצא כשהיא שותה כוס של ברכה ומתברך הבית ממנה תוספת ברכה בשפע רב כדאשכחן בברכת כהנים דכתיב בהו ואני אברכם שהקב"ה מברך לכהנים תחילה ועל ידי כן נמשך הברכה בשפע מן הכהנים על ישראל וכתיב ואברכה מברכך שהוא יתברך מברך תחילה להמברך מהטעם שפירש'. וכן משמע שם בספ"ג שאכלו דקאמר ליה רב נחמן לעולא לישדר מר כסא דברכתא לילתא ואמר ליה הכי אמר רבי יוחנן פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש שנאמר וברך פרי בטנך פרי בטנה לא נאמר וכו' משמע דהא בהא תליא דעולא סבר דברכת הבית לאו באשה תליא אלא באיש ולהכי לא בעי לשדורי לה כסא דברכתא לילתא אבל למ"ד משגרו לאנשי ביתו ס"ל דאין הברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתו כדאמרינן הכא ולכך משגר לה כוס של ברכה כדי שתתברך ממנו ותשפיע תוספת ברכה בביתה:

אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח לכאורה תימה אמאי הוכיח דבריו דוקא מן החרוב ואמת המים וכותלי בית המדרש ונראה לפרש דכי היכי שנזדמן לו לרבי שמעון בן יוחאי ורבי אליעזר בנו מערה ללמוד בה בבית המדרש ואיברו להו חרובא ועינא דמיא להתפרנס מהן כך היו רגילין לבנות בית המדרש ולנטוע חרובא ולתקן אמת המים להתפרנס מהן אותן התלמידים דדחיקא להו מלתא וישבו בבית המדרש תמיד כרשב"י ובנו ובא ר' אליעזר להוכיח שהלכה כמותו ודבריהם בטלים לגביה אף על גב שהן מרובין לכך אמר אם אמת שהלכה כמותי ודבריכם בטלים לנגדי יתבטל מקום וועד מדרש שלכם והתחיל בחרוב שהיה לצורך בית המדרש כדפי' ואמר חרוב זה יוכיח שיהא נעקר מכאן ואמרו לו אין מביאין ראיה החרוב פי' אין זה ראיה דאף על גב שנעקר ארבע מאות אמה אכתי יכולין התלמידים ללכת שמה ולהתפרנס ממנו אי נמי אפשר לנו לפרנס התלמידים בלא החרוב ואין וועד המדרש יתבטל על ידי כך חזר ואמר אמת המים יוכיח שיחזרו לאחוריהם ולא יהיה מים לתלמידים לשתות ויתבטל המדרש אמרו אין מביאין ראיה כדפי' גבי חרוב. חזר ואמר כותלי בית המדרש יוכיחו שיפלו ולא יהיה מקום לתלמידים להתוועד שמה לכך נער בהם רבי יהושע שאם נפלו כדברי רבי אליעזר לא היה באמת מקום מדרש לתלמידים ללמוד בו והיה מדרש זה בטל וכיון שזלזל רבי אליעזר בכבודן בהוכחות הללו לכך נמנו עליו עתה וברכוהו שהמזלזל תלמיד חכם חייב נידוי:

לקה העולם שליש בזיתים שליש בחטים וכו' הטעם שלקה העולם שליש דוקא נראה משום דאין העולם מתקיים בפחות משלשה צדיקים עמודי עולם אי נמי בשני צדיקים והקדוש ברוך הוא צדיקו של עולם מצטרף עמהן דאין שום דבר יכול לעמוד בבציר

מתלתא כרעי אומן העושה מטה כסא ושלחן ומנורה בבציר מתלתא כרעי לא עביד להו ולכך אמרו על שלשה דברים העולם עומד והעולם קיים דלא סגי להו בפחות ובזה ניחא הא דאיתא במדרש איכה רבה בשעה שקם רבי יוחנן קדם רבי צדוק אמר ליה קדם הדין סבא צותרא את קאים אמר ליה חייך אלו הוה עוד חדא דכוותיה כו' לא יכולית לחץ וטעמא כדפי' דאלו הוו בירושלים שני עמודי עולם כרבי צדוק היה הקדוש ברוך הוא מצטרף עמהן והוו להו תלתא ואז היתה מתקיימת. ובפרק במה מדליקין דאמר ליה רבי שמעון לרבי אליעזר דיו לעולם אני ואתה טעמא נמי כדפי' דאז הוו להו תלתא על ידי צירופו יתברך. ובזה ניחא בסדום שלא בקש אברהם על פחות מעשרה משום דפשטא דקרא משמע שבכל פעם היה מבקש על כל חמשה המקומות וכ"כ הרמב"ם ז"ל נמצא דבעשרה יגיעו לכל עיר שנים והקדוש ברוך הוא צדיקו של עולם יצטרף לכל אחת והוו להו תלתא בכל עיר ואז היה אפשר להן להתקיים. ורבי אליעזר הגדול נמי היה אחד משלשה הצדיקים שהעולם עומד עליהם נמצא ששליש העולם היה מתקיים על ידו לכך כשברכוהו ופגעו בכבודו נענשו ולקה העולם שליש דהיינו כפי חלקו שהיה מתקיימת על ידו אי נמי ה"ק לקה העולם שליש העולם בזיתים ושליש העולם בחטים וכו':

כל מקום שנתן בו רבי אליעזר עיניו נשרף בכמה דוכתי אשכחן שהיה כח ביד החכמים הגדולים לענוש בראות עיניהם כרבי שמעון בן יוחאי בפרק במה מדליקין ורבי יוחנן בפרק חלק דיהבו בהו עינייהו ונענשו גל של עצמות טעמא דמלתא נראה משום דשורייני דעינא בלבא תליין אשר משכן הנשמה בקרבו ונשמת צדיק גמור יחיד בדורו כרבי אליעזר וחבריו דבוקה בו ית' אפי' בחייו כמו שכתוב ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כי על כן השפע יורד מאתו יתברך על נשמתו תמיד לא יפרד עולמית וזה סוד הנביאים שהיו גוזרים ומתחדשים בדבריהם אותות ומופתים כי על ידי צינור השפע היורד מאתו יתברך עליהם תמיד היתה פיהם ומאמרם כמאמרו של הקדוש ברוך הוא כאלו הוא הגוזר ומקיים וזה טעם חטאו של משה שהוצרך להכות על הסלע פעמים לפי שע"י כעסו שכעס עליהם ואמר שמעו נא המורים נפסק צינור השפע שהיה יורד עליו תמיד מאתו ית' ונחשב פעולתו אז פעולת עצמו לא פעולתו יתברך על כן לא יצאו מים בהכאה ראשונה וכאשר הרגיש בדבר מיד הסיר כעסו מלבו והבין לבבו כבראשונה ונחה עליו רוח ה' שפע צינורו כבתחילה לכך בהכאה שנייה יצאו מים רבים כי אז פעולת יתברך היתה זאת וכיון דלבו של רבי אליעזר וחבריו היה דבוק בו ית' ושורייני דעינא בלבא תליא לכך היה כח זה בידם לחדש אות ומופת בעיניהם לענש ולשרוף בכל מקום שנתנו עיניהם כי מאת ה' היתה זאת כאלו הוא יתברך נותן עיניו גוזר ומקיים:

דף ס

ואין צריך לומר חדשים בישנים פירש"י ז"ל אבל ישנים בחדשים שפיר דמי וזה תימה דבתוספתא קתני בהדיא אין מערבין פירות בפירות ואפילו חדשים בחדשים וישנים בישנים ואין צריך לומר חדשים בישנים ישנים בחדשים. ועוד דגריס בברייתא אין צריך לומר חדשים מארבע וישנות משלש דאין מערבין וכולי משמע דאין מערבין חדשות בישנות קאמר וקשה דא"כ מאי קאמר מפני שאדם רוצה ליישנן אדרבא כיון דלוקח רוצה ליישנן חדשות עדיפי ליה ומה שפירש"י ז"ל דקאי אעילוי דמיהן של חדשות זהו דוחק לכך נראה דישנות בחדשות נמי אסור לערב כדקתני בתוספתא והטעם מפני שהלוקח רוצה לישנן והכי גרסינן בברייתא אין צ"ל חדשות משלש וישנו' מארבע פי' וקא מזבן חדשות דאין מערבין אלא אפי' חדשות מארבע וישנות משלש אין מערבין מפני שרוצה לישנן וכן גריס רב אלפס ז"ל וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל ואי גרסי' במתני' ואין צ"ל ישנים בחדשים ניחא טפי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל:

איזהו נשך פרק חמישי

המלוה סלע בחמשה דינרין סאתים חטין בשלש נקט הנך תרתי משום דכתיבי בקרא נשך כסף נשך אוכל אע"ג דכתיב נמי נשך כל דבר מ"מ הנך תרתי כתיבי בהדיא:

ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין כתבו התוספות ואם תאמר למה שנה בלשון לכתוב כספך לא תתן בנשך ובנשך לא תתן אכלך וי"ל כיון שהוצרך שני לאוין וכו' וטפי נראה דאיצטריך לשנות הלשון דהא דעובר אשני לאוין נפקא לן מדסמך נשך ומרבית זה לזה כדאמר בסמוך דנשך ומרבית קאי אכספך ואאכלך ואי הוה כתיב בנשך ובנשך אף על גב דהוה קרינן להו למעלה ולמטה אפילו הכי לא הוה עבר אלא חדא כיון דליכא אלא חד לאו בכסף וחד לאו באוכל אבל השתא דכתיב בנשך ובמרבי' שפיר עובר אשני לאוין אף על גב דליכא אלא חדא בכסף וחדא באוכל כיון דמחולקין הן בשמותיהן כל חדא כמלתא אחריתי דמי וכן משמע בסמוך דקאמר אם אינו ענין לנשך כסף וכו' תנהו ענין לרבית כסף אמאי דחיק נפשיה לאוקמי קרא דנשך לרבית ולא קאמר דנשך כסף לנשך גופיה אתי ולעבור עליו בשני לאוין משום לא תשיך לאחיך ומשום נשך כסף אלא ודאי כל היכא דליכא אלא חד לא עביד תרתי אלא א"כ מחולקין הן בשמותיהן דכשני עניני' דמיא וקאי הלאו אכל חדא באפי נפשי':

רבית בכסף מניין פירש"י ז"ל והשתא דשמעינן מלא תשיך בין כסף ובין אוכל אייתרו תרוייהו נשך כסף ונשך אוכל לחייב את הלוה על לאו של רבית על שניהן וקשה לפירושו למאי דמסיק רבינא דבמלוה גופיה ילפינן דבין בכסף בין באוכל עובר בנשך ומרבית

מדסמך נשך ומרבית זה לזה אם כן נשך כסף ונשך אוכל דכתיבי בלוה למה לי נילף לוה ממלוה בגזירה שוה מה מלוה לא חלקת בו בין בכסף בין באוכל וכולי לכך נראה כמ"ש התוספות דמנשך כסף לחודא ילפינן רבית כסף ואוכל דנשך קמייתא אכולהו קאי אכסף ואוכל וכל דבר אשר ישך והשתא ניחא דנהי דלא אצטריך ליה משום רבית כסף ואוכל דמצינו למילף להו ממלוה מכל מקום איצטריך ליה משום כל דבר אשר ישך לאשמעינן דבעצים ואבנים נמי עובר בשני לאוין ולא תימא דאינו עובר בשני לאוין אלא בכסף ואוכל בלבד דנשך כל דבר לא כתיב במלוה:

דף סא

רבינא אמר לא נשך באוכל וכו' תימה מנא ליה לרבינא להוציא את הברייתא מידי פשוטה ולדחוק ולפרש דאלו לא נאמר קאמר ואי משום דסמך נשך ומרבית זה לזה דלמא תנא דברייתא ס"ל דלאו קושיא היא כרבנן דפליגי אדר' יוסי גבי מפני שיבה תקום והדרת פני זקן בפרק קמא דקידושין וי"ל דמכח קושיא דייק הכי דקשיא ליה לרבינא אתנא דברייתא אמאי הפסיק באמצע הענין דהתחיל ודריש רישא דקרא דלא תשיך לאחיך נשך כסף נשך אוכל והפסיק וקאמר אין לי אלא בלוה במלוה מניין ועו' והדר דריש סיפא דקרא נשך כל דבר אשר ישך ולפי סדר הענין ה"ל למימר תחילה מניין לרבות כל דבר שנאמר נשך כל דבר אשר ישך והדר ה"ל למימר אין לי אלא בלוה במלוה מניין נאמר נשך בלוה כו' דהוה דריש קרא כסדר בלא הפסק והוה קאי ג"ש אכולה מילתא דהשתא משמע דלא קאי גזירה שוה אלא אתרתי דרשי קמייתא לחוד לכך קאמר רבינא דתנא אלו לא נאמר קאמר ומדסמך נשך ומרבית אהדדי יליף והכי פירושא דברייתא אליבא דרבינא את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך הוקשה ליה לתנא בהאי קרא אמאי לא קאמר נמי ואכלך לא תתן במרבית דומיא דאת כספך לא תתן לו נשך ובא התנא כמתרץ ואמר אין לי אלא נשך בכסף וכולי פירש אלו לא נאמר כן לא הוה ידעינן אלא נשך בכסף ורבית באוכל נשך באוכל ורבית בכסף מניין תלמוד לומר נשך אוכל נשך כסף ואכתי אין לי אלא בלוה במלוה מניין והיינו מוכרחין לומר דילפינן מלוה מלוה בנ"ש דנשך נשך לכך כתב רחמנא את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך סמך הכתוב נשך ומרבית להדדי כדי למילף הני תרתי דרשי מקרא דכתיב גבי מלוה גופיה בלא ג"ש והדר קשיא ליה לתנא אם כן ג"ש למה לי ולכך בא כמתרץ ואמר מנין לרבות כל דבר וכו' פירש דג"ש איצטריך למילף במלוה כל דבר דלא כתיב גביה ואח"כ מפרש ש"ס דברי רבינא וקאמר והא תנא נאמר קאמר הרי קאמר אלו

לא נאמר וכולי אלא גזירה שוה למה לי וכולי כל זה פירושא דברייתא הוא דתנא גופיה קא קשיא ליה אלא ג"ש למה לי כדפריש':

אלא לאו דגזל למה לי לכובש שכר שכיר הקשו התוספות ולוקמיה בגזל גופיה ובגזל עבדים דלא אתי מרבית ואונאה יש לומר דלא קשה מידי משום דנראה לפרש דבכובש שכר שכיר נמי גוזל ומחסר ממון הוא דהא מוקי לה קרא דלא תגזול אכובש שכר שכיר ודלא כפירש רש"י ז"ל שכתב ולא מחסר ליה דהא אין לך חסרון ממון גדול מזה דלא משלם שכרו שחייב לו ולהכי בפ' המקבל עביד צריכותא ואמר דאי כתב עושק דלא מטי לידיה ולא קאמר דלא מיחסר ליה משום דפשיטא דמחסר הוי והשתא קרא דגזל מיותר דאי משום גזל עבדים הא מצינו למילף גזל מרבית ועושק דכי פרכת מה לעושק דטרח רבית יוכיח מה לרבית דחידוש הוא עושק יוכיח וחזר הדין וכו' הצד השוה שבהן דגוזל ומחסר וכו' וא"כ גזל עבדים נמי יכולין למילף במה הצד ואין להקשות כיון דעושק נמי מיחסר ממון הא כי פריך שכר שכי' בהדיא כתיב לא תעשוק שכיר טפי ה"ל למיפרך למה לי קרא בעושק נילף ליה מאונאה ורבי' במה הצד דהא עושק נמי מחסר ממון הוא משום דאיכא למיפרך מה להנך משום דאיתנהו בידים תאמר בעושק דלא מטי לידיה. עוד כתבו התוס' דהא דקרקע אינה נגזלת אינו מן המקרא וכו' אבל עבדים אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול לכאורה משמע מדבריהם דהגוזל קרקע אינו עובר בלא תגזול כדפירש"י ז"ל גבי לא תסיג גבול רעך והלא כבר נאמר לא תגזל למד על העוקר תחום חבירו שעובר בשני לאוין משום לא תגזול ומשום לא תסיג וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות גניבה והא דאמרינן קרקע אינה נגזלת היינו שאם גזל שדה ושטפה נהר אומר לו הרי שלך לפניך כדאיתא בפ' הגוזל בתרא לאפוקי גזל פרה והוקירה או טלית ונפסדה משלם כשעת הגזילה מיהו יש לדחות ולומר דסבירא ליה דגזל קרקע נהי דעובר באיסור דלא תגזול כיון דמחסר ממון הוא מ"מ גופיה דקרא דלא הגזול לא מיתוקמא אגזל קרקע כיון דאינה נגזלת אבל אין הלשון משמע כן מדכתבו אבל עבדים אע"ג דהוקשו לקרקעות יעבור בלא תגזול משמע דבקרקע אינו עובר:

אלא לאו דגזל למה לי לכובש שכר שכיר לאו דמפקינן קרא מגזל ממש ומוקמינן ליה בעושק באם אינו ענין דודאי קרא בכל מיני גזל איירי אלא דלא איצטריך ליה אלא בעושק ותדע דהא בפ' שלוח הקן קאמר דגזל לאו הניתק לעשה הוא והיינו מדכתיב והשיב את הגזלה והך קרא דוהשיב את הגזלה על כרחך בגזל ממש איירי דאי בעשק הא כתיב התם בהדיא או את העשק אשר עשק:

לא תגנובו על מנת למקט וכו' נראה דממשמעותא דקרא ילפינן דאיירי בגונב על מנת למקט או לשלם תשלומי כפל מדכתיב לא תגנובו בלשון רבים לפי שהרוצה לגנוב על מנת למקט או לשלם כפל דרכו לגלות הדבר תחילה לחבירו שיהא עד בדבר שאין כוונתו לשם גניבה גמורה אלא על מנת למקט כי חושש שמא יוודע הדבר לבעל החפץ ויחשדנו בגנב גמור והיינו דקאמר לא תגנבו לשון רבים דאזהר רחמנא לתרווייהו לגנב עצמו וגם לחבירו היודע בדבר ואינו מגלה לבעל החפץ:

אני הוא שהבחנתי במצרים בין טיפה של בכור ואם תאמר מה ענין הבחנות הללו להדדי וי"ל דהכי קאמר אני הוא שהבחנתי במצרים על דבר הרמאות שעשאו המצריות לבעליהן שהיו מזנות ותולות בבעליהן כדפירש"י ז"ל גבי כי אין בית אשר אין שם מת שהמצריות היו מזנות מרווקים ותולות בבעליהן והיה כל אחד בכור לאביו והיה הקב"ה מבחין ברמאותיהן ודקדק בין טיפה של בכור וכו' כך הוא מבחין מי שמרמה בני אדם באלו ולפי זה תולה קלא אילן דקאמר במוכר תכלת אייריי שמרמה בני אדם כמ"ש הרא"ש ז"ל והשתא ניחא הא דנקט אני הוא שהבחנתי בין טיפה של בכור ולא קאמר אני הוא שהבחנתי בין בכור לאינו בכור לפי שיש בכור לאם פטר רחם ויש בכור לאב ראשית אונו ובמצרים נלקו שניהם שנאמר ויך כל בכור בארץ מצרים ראשית אונם באהלי חם ובכור פטר רחם לא הוצרך הבחנה שאם היה לאשה אחת ארבעה וחמשה בנים הכל ידעו שהגדול שבהן הוא בכור פטר רחם אבל בכור ראשית אונו הוצרך הבחנה דכיון שהיו מזנות מרווקים נמצא שלפעמים השני היה בכור מרווק והשלישי לא היה בכור הרביעי היה בכור והחמישי לא היה בכור והוצרך הקב"ה להבחין איזהו בא מטיפה של בכור דהיינו ראשית אונו ואיזהו מטיפה שאינה של בכור לכך קאמר אני הוא שהבחנתי בין טיפה של בכור:

דף סב

וחי אחיך עמך חייך קודמין תימה דבפ"ק דקידושין תניא כי טוב לו עמך עמך במאכל עמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקייה והוא פת קיבר אתה ישן על גבי מוכין והוא על גבי תבן מכאן אמרו הקונה עבד עברי כאלו קונה אדון לעצמו והקשו התוס' שם מאי אדון די לו להיות כאדונו וכתבו דאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחד אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו היא מדת סדום נמצא שעל כרחו צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו וקשה כיון דדרשינן הכא וחי אחיך עמך חייך קודמין אף על גב דכתיב עמך אם כן התם נמי נימא

הכי דאף על גב דכתיב עמך חייו מיהא קודמין נמצא כשאין לו אלא כר אחד רבו קודם ויש לומר דהכא שאני דאי לאו דכתיב עמך הוה מסתבר למימר דשניהן שוין כדדריש בן פטורא הלכך השתא דכתיב עמך על כרחך אתי קרא לאפוקי מסברא לאשמעינן דחייך קודמין אבל התם ליכא שום ייתורא למילף מיניה דחייך קודמין דאי משום דכתיב עמך הא איצטריך ליה דאי לאו דכתיב עמך הוה אמינא שהאדון רשאי לאכול פת נקייה והעבד פת קיבר כדמשמע התם לכך כתיב עמך לאשמעינן דשניהן שוין:

וחי אחיך עמך חייך קודמין ואם תאמר ואמאי נכתב הך קרא גבי רבית כיון דדרשינן מיניה מילתא בעלמא ויש לומר דגבי רבית גופיה איצטרך לאשמעינן דחייך קודמין משום דמצות עשה הוא להלות מעות לעני דכתיב אם כסף תלוה ואמרו חכמים דהאי אם חובה הוא וברישא דהאי קרא דרבית נמי כתיב וכי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו משמע דהזהיר הכתוב להחזיק יד עני להלותו דלכך הזהיר בתר הכי אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך ולהכי איצטריך למיכתב עמך דלא תימא מי יוכל לעמוד בזה דזמנין אין לו לאדם מעות אלא כדי חייו או פחות וא"כ מה יעשה כשיבא עני ללות ממנו אם לא ילונו עובר בעשה ואם ילונו בחנם ימות הוא עצמו ברעב לכך כתיב עמך לומר חייך קודמין לאשמעינן דלא אזהר רחמנא להלוות אלא למי שהוא עשיר שאם ילוה לעני ישאר לו די ספוקו אבל מי שאין לו אלא כדי חייו לא דחייך קודמין ושמא להכי כתיב אם כסף תלוה אע"ג דחובה הוא דלפעמים אינו מוזהר כגון שאין לו אלא כדי חייו:

וחי אחיך עמך וכו' ורבי אלעזר סבירא ליה דאף על גב דבעינן קרא להכי מכל מקום מדכתב לן הך קרא גבי רבית ילפינן מיניה נמי אהדר ליה כי היכי דניחי:

גזלנין מאי אע"פ שגבו איכא אין לפרש דמלשון שגבו פריך כדמשמע פשטא דשמעתא דא"כ מאי קאמר ואי לא גזול הא אכתי הקושיא במקומה עומדת דבין בגזול בין בלא גזול לא ניחא האי לישנא דשגבו לכך נראה דמלשון אע"פ פריך דבשלמא גבי מלוה ברבית ניחא לישנא דאף על פי דאתי לאשמעינן דמי שהלוה כבר ברבית לא מיבעי שלא יגבנו אלא אפי' אם כבר גבה אותו יחזירנה אבל גבי גזלנין לא שייך למימר הכי ומה נפשך אי גזל כבר הרי גזל וא"כ מאי אע"פ דקאמר ואי לא גזל עדיין והשתא ניחא לישנא דאע"פ דהכי קאמר לא מיבעיא שלא יגזול אלא אפי' אם גזל כבר יחזירנו אם כן קשה גזלנין קרית להו דכל כמה דלא גזל לא שייך למימר הגזלנין דלא שייך לקרותו גזלן עד אחר שגזל:

ואי לא גזול גזלינן קרית להו וא"ת למאי דס"ד טפי ה"ל למיפרך גזלנין למאי תננהו פשיטא דמחזירין ויש לומר דסתמא דש"ס פריך הכי ולא המקשה וסתמא דש"ס ידע

שפיר דמחזירין לצאת ידי שמים קאמר כדמסיק בהגוזל וס"ד דלכך תני נמי גזלנין לאשמעינן דמחזירין לצאת ידי שמים אף על גב דאין מקבלין מהן לאחר התקנה כדאמר בהגוזל ומה שהקשו התו' דלמא אף על פי שגבו משום מלוה ברבית נקטיה לאו קושי' הוא דכיון דגבי הדדי קתני להו משמע דאתרוייהו קאי:

הא אביהן חייב להחזיר ולא מצי לשנויי דלצאת ידי שמים קאמר דאם כן ה"ל למימר אין מחזירין דהוה משמע הא אביהן מחזיר לצאת ידי שמים אבל מדקאמר אין חייבין להחזיר משמע דאביהן חייב להחזיר מדינא וכ"כ התוספות בפרק הגוזל:

וכי אין לו יין מאי הוה והתני' אין פוסקין תימה לרש"י ז"ל שפירש דמקח חטים הוי היתר ולא קאי אסור אלא איין ומיין הוא דפריך אם כן מאי פריך דלמא סיפא דמתני' שלא יצא שער על היין דכיון דלא יצא השער וגם יין אין לו הוה תרבית הא יש לו יין אף על גב דלא יצא השער מותר לכך צ"ל כמו שכתבו התוספות דכי קתני ויין אין לו הוא הדין דגם חטין אין לו ומחסים הוא דפריך דגבי חטין קתני בהדיא וכן השער:

דף סג

כולם אם יש לו מותר אין לו אסור אף על גב דע"כ רישא כשיש לו איירי מדקתני והלך ועמד על גורנו כדפירש"י ז"ל לעיל יש לומר דה"ק כולם אם יש לו שאם עמד על גורנו כדקתני מעיקרא מותר אין לו שלא עמד על גורנו אסור מיהו קשה דמאי דאיצטריך למתני ברישא שהלך ועמד על גורנו דכיון דקתני סיפא כולם אם יש לו מותר אין לו אסור הוה ליה למיתני ברישא סתמא:

אמר רב הונא אמר רב כשמשך ואם תאמר אם כן אמאי קתני אין לו אסור לפלוג וליתני בדידיה בד"א כשמשך אבל לא משך אסור ויש לומר דמשום חטין קמייתא נקט הכי דחטין קמייתא אם יש לו מותרין בלא משיכה דלא בעינן משיכה בחטין קמייתא אלא משום יין דבתר הכי אבל חטין גופייהו אם יש לו מותרין בלא משיכה דעושין אמנה בדמים לכך איצטריך למימר אם אין לו אסור וכן צריך לפרש אליבא דרב מתני' דקתני ויין אין לו הא יש לו מותר דלדידיה ע"כ צריך לומר דבמשך איירי וא"כ אמאי קתני ויין אין לו הא אפי' ביש לו משכחת לה דאסור בשלא משך החטים אלא צ"ל נמי דמשום חטין קמייתא נקט הכי דחטין קמייתא נמי אסור כמו שכתבו התוספות ואי יש לו אפילו לא משך חטין קמייתא מותרין דלא בעינן משיכה בחטין אלא משום יין דבתר הכי לכך קאמר ויין אין לו והוא הדין דגם חטין אין לו:

איתיביה רב פפא ורב הונא תימה דהא אינהו נמי הוי ידעי שיש לחלק בין הלואה לזביני דאי לאו הכי תיקשי מתניתין דקתני יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה אהא דתני רבי אושעיא אם אין לו אסור אלא צ"ל דמתניתין שאני דאיירי בזביני ורבי אושעיא בהלואה קאמר וליכא למימר דאינהו הוו סבירי דיצא השער דמתניתין בשער גדול איירי כגון דאכלבי וארבי ורבי אושעיא בשער שבשוק שהוא קטן קאמר דע"כ רבי אושעיא אפילו בשער גדול קאמר מדפריך לעיל וכי אין לו יין מאי הוי והתנן יצא השער פוסקין ולא משני דהא דיצא השער פוסקין בשער גדול קאמר ומתניתין דהכא בשער קטן איירי אלא צ"ל דס"ל דמסתמא כי היכי דמתניתין דלקמן בשער גדול הכי נמי מתניתין דהכא ואם כן כיון דמתניתין דהכא איירי בשער גדול ר' אושעיא נמי בשער גדול קאמר דאי לאו הכי היאך משני רבא דמתניתין דהכא אתיא כדרבי אושעיא דאמר אין לו אסור דלמא שאני התם דמיירי בשער קטן אלא ע"כ רבי אושעיא נמי בשער גדול קאמר. ולהנך ספרים דלא גרסינן במתניתין דלקמן יצא השער פוסקין וגרסינן לעיל והתניא אין פוסקין וכולי כמ"ש התוספות לעיל ניחא קצת דאיכא למימר דאינהו ס"ל דהא דתני רבי אושעיא פליג אברייתא דקתני יצא השער פוסקין כי היכי דפליג נמי אברייתא דמייתי רבה לעיל דס"ל דאפילו יש לו אסור בהלואה ולא ניחא להו למימר דרבא אתיא כהך ברייתא דאמרה יצא השער פוסקין ופליג אדרבי אושעיא כיון דמוקי לעיל הא דרבי ינאי כדרבי אושעיא:

מ"ט אמרי רבנן פוסקין על השער שבשוק ואף על פי שאין לו מדנקט שער שבשוק ולא קאמרי סתמא מ"ט פוסקין על השער אף על פי שאין לו משמע דדוקא אמלתא דרבא קבעו דדייק מדר' ינאי דפוסקין על שער קטן דהיינו שער שבשוק שהוא על ידי קצת חמרין שמביאין תבואה לשוק ותימה אמאי לא קבעו הכי אמתניתין דלקמן דקתני בהדיא יצא השער פוסקין אף על פי שאין לזה יש לזה וי"ל דאמתניתין פשיטא להו דאיכא למימר האי טעמא דשקילא טיבותא דמאי אהניה לי וכו' אבל אהך מילתא דדייקינן דפוסקין על השער שבשוק שהוא שער קטן קבבו שפיר מאי טעמא פוסקין דלכאורה לא שייך האי טעמא כיון שהלוקח יכול לפסוק אפילו על תבואה הרבה שיתן לו המוכר כל השנה כולה כשער הזה ולפעמים כל התבואה כולה שמביאין החמרין על השוק איננה כדי השיעור שפוסק הלוקח עם המוכר ואם כן לא שייך האי טעמא אבל מתניתין דאיירי בשער גדול כדורמוס ואכלבי וארבא כיון שמביאין הרבה תבואה פשיטא דשייך שפיר האי טעמא. וקאמרי דאפ' בשער שבשוק שהוא קטן שייך נמי האי טעמא דנהי דלפעמים כל התבואה שמביאים שמה אינה כדי שיעור שפסק אפי' הכי מצי למימר אלו הוו זוזאי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא כלומר נהי דבפומבדיתא גופא מקום רבה ורב

יוסף ליכא תבואה הרבה כשיעור שפסק מכל מקום המקומות שהן סביבות פומבדיתא כגון היני ושילי התם נמי מייתי תבואה ביומא דשוקא וא"כ שייך שפיר למימר אלו הוי זוזי בידי כו' והיינו דנקט היני ושילי לפי שהיו סמוכין לפומבדיתא כדפירש"י ז"ל וחשיבי כולהו כשער אחד דמצטרפות להדדי מיהו קשה קצת כיון דאמתני' פשיטא לן דטעמא משום דמצי למימר אלו הוו זוזאי כולי א"כ אביי דפריך לרב יוסף אלא מעתה מותר ללות סאה בסאה טפי הוה ליה לאקשויי הכי אמתני' וי"ל דאי לאו הא דרבה ורב יוסף אמתני' לא קשה מידי דאיכא למימר דלאו בלוקח תליא מילתא אי מהניא ליה אי לאו אלא במוכר תליא מילתא דכיון דקבל דמים מן הלוקח והוא יכול לקנות התבואה בדמים הללו שהרי יצא השער כאיתנהו בידיה דמי ואם לא קנה עתה בשער הזול ונותן ליה לאחר זמן בשער היוקר איהו דאפסיד אנפשיה לאפוקי גבי סאה בסאה דלית ליה ללוה לא שייך למימר הכי ולכך כשפורע לו לאחר זמן כשער היוקר מחזי כריבית אבל אדרב יוסף פריך שפיר דתלי טעמא משום דלית ליה הנאה ללוקח אם כן סאה בסאה נמי כיון דלית ליה הנאה למלוה אמאי אסור:

האי מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא וכו' דוקא נקט תרעא חריפא שהתבואה עדיין בשבולין ואין פוסקין עליו אלא למי שיש לו גורן כדפירש"י ז"ל דכיון שהתבואה בשיבולין אין הלוקח יכול להכיר עדיין אם היא יפה אם לאו ולכך אורחא דמילתא דיהיב לבי תרי תלתא מעיקרא ולאחר דישה הוא בורר היפה שבהן ולוקח ולהכי צריך לאתחזויי לבי דרי דאי לאו הכי לא סמכא דעתיה אבל מאן דיהיב זוזי אשער הברור לא שייך למימר הכי שהרי פוסקין אף למי שאין לו ואם יש לו יכול להכיר אם יפה היא כיון שכבר דשה והוא בעין ולא יהיב זוזי אלא לחדא הלכך לא בעי לאתחזויי והכי גרסינן ומאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא לבי תרי תלתא יהיב וכן הוא בפסקי הרא"ש ז"ל:

האי מאן דיהיב זוזי לקיראה וקא אזלי ארבע ואם תאמר אמאי נקט מילתיה דיצא השער דקא אזלי ארבע וא"ל יהיבנא לך חמשה חמשה אפילו לא יצא השער נמי מצי למימר הכי דהאי מאן דיהיב זוזי לקיראה אי אתנהו גבי שרי ליתנהו גביה אסור וקמ"ל דאע"ג דאית ליה אשראי במתא אסור. וי"ל כמ"ש התו' בפוסק על הגדיש דלא שרי אלא לפסוק עמו בשער לקוטות אבל לפסוק שוה שיתא בחמשה לא כיון דאכתי לית ליה שעדיין צריך תיקון ואי מוזיל גביה כולי האי מיחזי כאגר נטר הכא נמי היכא דאית ליה אשראי במתא לא אמרינן אלא אי אזלי ארבע ארבע וא"ל יהיבנא לך חמשה חמשה דכיון דאכתי מחסרא גוביינא אי מוזיל גביה כולי האי מיחזי כאגר נטר אבל אם לא יצא השער יכול לפסוק עליו אי אית ליה אשראי במתא אף על גב דליתנהו גביה:

דף סד

מה שעזי חולבות מכור לך מותר כתבו התוספות הך ברייתא לא קשיא לרב דאסר לקמן פרדס' דהכא אין רגילות לזלזל בשביל המתנת יום או יומים ונראה דהיינו דנקט ההולך לחלוב את עזיו וכו' ולא קתני האומר לחבירו מה שעזי חולבות מכור לך וכו' לאשמעינן דאיירי בגיזה העומדת ליגזז ודבש העומד לרדות ועתה הוא הולך לגזוז ולרדות דבכי האי גונא מסתמא אין רגילות לזלזל הרבה מיהו תימה דההולך לחלוב ולגזוז לאלתר משמע שכבר הכל מוכן ואינו ממתין אפי' שעה אחת וא"כ אמאי קתני סיפא דאם אומר לו מה שעזי חולבות כך וכך אסור דהא כל היכא דאיתנהו בההיא שעתא ליכא מאן דפליג דשרי ועוד קשה כיון שאינו מעכב אלא יום או יומים אמאי אסור כשאומר לו מה שעזי חולבות כך וכך והלא הצמר כבר היא גדילה כל צרכה ועומדת ליגזז וכן הדבש וכאיתנהו דמי דאין סברא לומר דבשביל אותו דבר מועט מה שהצמר והדבש גדילין ביום אחד נחשבו כליתנהו ועוד דומיא דחלב דגבי חלב לא שייך המתנה כלל שהרי חולבין שנים שלשה פעמים ביום אחד על כן נראה דההולך לחלוב לאלתר קאמר וכשאינו אומר מה שרחלי גוזזות כך וכך שרי דכיון שנותן לו המעות על מה שיגזוז הן רב הן מעט יגיע אין כאן שום צד רבית אבל כשאומר מה שרחלי גוזזות כך וכך מכור לך כגון שמוכר לו עשרה ליטרין בעשרה סלעין ואוזיל גביה אסור דאיכא למיחש שיבא לידי איסור רבית דשמא לא יהיה בכל הגיזה כדי עשרה ליטרין נמצא שיצטרך הלוקח להמתין עד שתחזור ותגדיל הגיזה למלאות ממנה המותר נמצא דאוזיל גביה בשביל המתנה זו וכן משמע בהגהת אשירי אבל קשה דאם כן מאי ראיה מייתי מהך ברייתא דאע"ג דממילא קא רבו אסור דלמא שאני התם דכשחולב וגוזז או רודה לא נשאר אז כלל מן הדבש והחלב ולכך לא מהניא אע"ג דממילא רבו כמ"ש התוספות דגבי פרדיסא איירי שעדיין לא יצא הפרי כלל אבל הכא כיון דאיתנהו מוהא בני זרת מהניא שפיר הא דממילא קא רבו ואם היינו מפרשים דהא דקאמר לעיל איתנהו שרי ליתנהו אסור היינו איתנהו בגנו שרי ליתנהו כלל אסור הוה ניחא אבל קשה דאם כן מאי פריך פשיטא דלמא הא קמ"ל דאיתנהו שרי משום דממילא קרבו אף על גב דעדיין קטנים הם:

ומ"ד הלוני אבל הלוהו לא פירש"י ז"ל ומתניתין בדקצץ ליה או בשעת מתן מעות וכו' וקשה דהא מתניתין בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר איירי מדקתני ולא ישכור ממנו בפחות כמ"ש התוספות ואי מתניתין בהלויני איירי מאי קמ"ל פשיטא דהוי רבית בכי האי גונא דזהו רבית האמור בתורה דכתיב נשך כל דבר אשר ישך ונראה לפרש דלהך לישנא נמי מתניתין בהלוהו איירי וכן משמע לישנא דמתניתין דבהלוהו

כבר איירי וטעמא דהוי רבית משום דמתניתין איירי בחצר דק דקיימא לאגרא ובחצר דקיימא לאגרא מודי רב נחמן דאסור אפילו בהלוהו והא דקאמר הלוני ודור בחצירי צריך להעלות לו שכר אבל הלוהו לא איירי בחצר דלא קיימא לאגרא שהרי קאי אהא דאמרו הדר בחצר חבירו שלא מדעתו וכו' והתם בדלא קיימא לאגרא איירי וכיון דמתניתין בהלוהו איירי ניחא הא דקתני טעמא מפני שהוא רבית דלכאורה מימרא יתירא היא דהא כולה הך פירקא באיסור רבית איירי ופשיטא דלא ידור משום רבית הוא שלא אתי לאשמעינן דאע"ג דלא קצץ עמו בשעת הלואה רבית גמור הוא ולא אבק רבית והיינו דקאמר מפני שהוא רבית כלומר רבית גמור ויוצא בדיינין:

מאי טעמא עביד מר הכי פי' ולא חיישת משום איסור גזל וכן משמע מדמייתי הך עובדא בהגוזל אמתניתין דגזל עבדים ולהכי לא מייתי מעיקרא הא דאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן דבסמוך:

דף סה

ניחא ליה דלא נסתרי עבדיה כתבו התוספות וא"ת בלאו האי טעמא נמי פטור דהא תנן גזל עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה נראה דלא קשה מידי דרב לא ס"ל כת"ק דאמר משלם כשעת הגזילה אלא כר"מ דאמר לו הרי שלך לפניך דעבד' כמקרקעי דמי וכיון דכקרקע דמי אי לאו האי טעמא דלא ניחא ליה דלא נסתרי עבדיה היה צריך לשלם שכר פעולתו דתנן בפרק הגוזל גזל עבדים והזקינו משלם כשעת הגזילה ר"מ אומר אומר לו הרי שלך לפניך וקאמר התם אמר רב הלכה כרבי מאיר ופריך מי אמר רב עבדא כמקרקעי דמי והאמר רב התוקף בעבדו של חבירו ועשה בו מלאכה פטור ואי ס"ד עבדא כמקרקעי דמי אמאי פטור ברשותיה דמר' קאי הכא במאי עסקינן שלא בשעת מלאכה כי הא דאמר רב הונא הדר בחצירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר הכי השתא התם ניחא ליה דשאיה יוכת שער אלא הכא מי ניחא ליה דנכחוש עבדיה אמרי ה"נ ניחא ליה דלא נסתרי עבדיה משמע בהדיא דאי לאו האי טעמא דניחא ליה דלא נסתרי עבדיה היה צריך לשלם פעולתו כיון דס"ל עבדא כמקרקעי דמי וליכא למימר דקושיית התוספות קאי אדרב יוסף בר חמא דלמה ליה טעמא דלא נסתרי תיפוק ליה מטעם דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה דרב יוסף בר חמא ע"כ איצטריך להאי טעמא דאם לא כן גזלנא משוית ליה ועוד דאם כן תיקשי לרב יוסף בר חמא אמאי מייתי ראיה ממילתא דרב טפי ה"ל לאתויי ממתני' דכל הגזלנין משלמין כשעת הגזילה:

אמר רב פפא טרשא דידי שרי כתבו התוספות דרב פפא ורב חמא איירי אפי' בקץ וכו' ונראה דבלאו ה"נ יש לדקדק מדבריהם דע"כ בדקץ איירי מדקאמר רב פפא אנא הוא דעבידנא מילתא גבי לוקח וכי מה טובה הוא עושה ללוקח אדרבא הרי הוא מוכר לו בשער הזול כבשער היוקר אי אמרת בשלמא דאיירי בדקץ ניחא דה"ק חרשא דידי שרי אע"פ שאני מתנה שאם יתן לי הדמים מיד אתן לו כשער הזול אפ"ה מותר לי ליקח בהקפה כבשער היוקר כיון דשכראי לא פסיד וזוזי לא צריכנא ויכול אני להמתין עד שער היוקר הרי אינו עושה לי שום טובה בזה וכי תימה דהא ע"כ הלוקח עושה עמי טובה דאם לא כן אמאי נתתי לו הברירה שאם יתן לו הדמים מיד אתן לו כשער הזול אע"ג דשכראי לא פסיד לכך קאמר מילתא הוא דקא עבידנא גבי לוקח פי' אני רוצה לעשות ללוקח טובה ליתן לו כשער הזול אם יתן לי הדמים מיד ולא בשבילי אני עושה כן אלא בשביל הלוקח דהא זוזי לא צריכנא וקאמר רב חמא טרשא דידי ודאי שרי אפילו בדקץ דטרשא דרב פפא ספק הוא דאי אזלינן בתר המוכר לא הוי רבית אבל אי אזלינן בתר הלוקח הוי רבית אבל טרשא דידי שרי אפילו אי אזלינן בתר לקוחות דאע"ג שאני מתנה עמהם שאם יתנו לי הדמים מיד אתנם כמו במקום הזול אפי' הכי שרי דלא שייך לאקשויי כדאקשי ליה רב ששת לרב פפא דזיל בתר דידהו דאי הוה להו זוזי הוו שקלי כבמקום הזול דודאי אפילו הוי להו זוזי אפילו הכי ניחא להו טפי לשקול ממני בהקפה כבמקום היוקר ממה שיקנו בזוזי כשער הזול דניחא להו שיהיה שמי נקרא על הסחורה כי היכא דלישבקי להו מכסא ולנקוט להו שוקא והיינו דקאמר מ"ט ניחא להו דליקו ברשותי דכל היכא דקאזיל שבקי להו מכסא וכו' דכל כמה דלא פרעי לי הדמים נקרא שמי על סחורתן וכל היכא דקאזלי אפילו בחזרתן שבקי להו מכסא ונקטי להו שוקא כדי שיפרעו לי מהרה אבל אי קנו ממני בדמים כבמקום הזול תו לא הוה לי שום עסק עמהן והוי להו סחורה דידהו ולא הוו נקטי להו שוקא ולא שבקי להו מיכסא:

פעמים ששניהן מותרין דא"ל קני כשיעור זוזך פירש"י ז"ל קני מהשתא כשיעור זוזך והשאר לכי מייתי' זה אוכל פירות קרקע המגיע לדמים שנתן והמוכר אוכל את השאר וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ו ממלוה והרא"ש ז"ל והטור סי' קע"ד דכל א' אוכל כשיעור מעותיו וקשה דשניהן מותרין משמע דבין לוקח בין מוכר מותרין בכל השדה דומיא דמוכר מותר ולוקח אסור לוקח אסור ומוכר מותר דקתני דהיינו שכל א' מותר לאכול פירות כל השדה לא כשיעור מעותיו בלבד וכן שניהן אסורין היינו נמי שכל אחד אסור לאכול מכל פירות השדה הה"נ שניהן מותרין היינו שכל אחד מהן מותר בכל השדה. לכך נראה דכשא"ל קני כשיעור זוזך מעכשיו והשאר לכי מייתית שניהן מותרין לאכול כל

השדה הלוקח מותר גם באידך פלגא דמוכר דדוקא כשא"ל לכי מייתית קני מעכשיו כל השדה אסור הלוקח לאכול כלל דשמא לא יביא מותר המעות ויחזיר לו מוכר מה שקבל נמצא דמעות הראשונות כמלוה היו ביד המוכר והלוקח אכל הפירות בשכר ההלואה אבל בנדון זה אפילו אם לא יביא הלוקח מותר המעות מ"מ קני פלגא שדה כשיעור המעות שנתן ואין המוכר יכול להחזיר לו המעות שנתן שהרי קני כשיעור זוזך מעכשיו קא"ל וא"כ ליכא למימר דמעות הראשונות מלוה היו אצל המוכר וע"כ אידך פלגא נמי דאכל לאו בתורת רבית הוא דאכיל אלא מתנה בעלמא הוא דיהיב ליה וכמ"ש התוספות דכשהוא מניח לו כולה אינו עושה משום רבית אלא מילתא בעלמא הוא דעביד גביה שמחל לו בחנם. וכן המוכר מותר נמי בכל השדה גם באידך פלגא דלוקח דדוקא כשאמר ליה לכי מייתית קני כל השדה מעכשיו אסור המוכר דשמא יביא מותר המעות ונמצא שהשדה קנויה לו למפרע משעת המכר ומאותו היום כבר נתחייב הלוקח באידך פלגא ובתורת הלואה איתנהו גביה והמוכר אכל בשכר המתנת מעותיו אבל בנדון זה לא שייך למימר הכי דאפילו אם יביא הלוקח מותר מעותיו מכל מקום אינו קונה אידך פלגא אלא כשמביא המעות וקודם שהביא המעות לא היה לו למוכר שום חוב או הלואה גבי לוקח ואם כן אידך פלגא נמי דאכיל על כרחך לאו בתורת רבית קא אכיל שהרי אינו חייב לו כלום אלא במתנה בעלמא כדפירש':

מאן תנא שניהן אסורין וכולי אבל אמתניתין לא מצי למימר הכי דאיכא למימר דאסור דקתני קאי אלוקח אבל מוכר מותר אי נמי אמוכר אבל לוקח מותר וכאידך בבי דתני הך ברייתא ואתיא שפיר כר' יהודה כדפירש"י ז"ל דבסיפא אפילו רבי יהודה מודה דהתם ודאי איכא רבית:

דף סו

טעמא דא"ל מדעתיה וא"ת לפי מאי דסלקא דעתיה דרב אשי דלא מהניא אלא אם כן א"ל בהדיא מדעתיה א"כ ברייתא דקתני לכשיהיו לי מעות החזירם לי אסור לפלוג וליתני בדידיה והכי הוה ליה למיתני מכר לו בית ואמר לי לכשיהיו לך מעות אחזירם לך מותר בד"א דא"ל מדעתיה אבל א"ל סתמא אפי' לכשיהיה לך אסור וי"ל דרב אשי הוה סבר דתנא אורחא דמלתא נקט שהרי בברייתא לא נזכר מדעתיה ושלא מדעתיה אלא דאורחא דמלתא הוא כשהלוקח מתנה טובת המוכר דרכו להתנות ולפרש בהדיא הריני אעשה לך טובה זו ואחזירנו לך מדעתי שלא תתבעני אבל כשהמוכר מתנה טובתו דרכו להתנות סתמא כדי שיוכל לתובעו בדין והיינו דאמר רבא רישא דלא א"ל מדעתיה סיפא

דא"ל מדעתיה דמסתמא בכה"ג איירי ברייתא כיון דאורחא דמלתא הכי הוא ולעולם כשהלוקח מתנה טובת המוכר ואמר ליה סתמא אחזירם לך נמי אסור:

מהו דתימא הוא גופיה וכו' קמ"ל כתבו התוספות פי' דכי נמי אדעתא דידה מקנה להו כולי דליכא למימר קמ"ל דלא אמרינן הך סברא דאיהו גופיה אדעתא דידה קיהיב דאם כן למה ליה למימר פטומי מילי הא אפי' אי הוה תנאי אינו חוזר כיון דאיהו לאו אדעתא דידיה קא יהיב ולאו בדידה קיימא למישדי תנאי בגיטא. מיהו פשטא דלישנא משמע דקמ"ל דלא אמרינן הך סברא דאיהו גופיה וכולי קאמר לכך נראה דהכי פירש מהו דתימא אי לאו דאמר פטומי מילי הוה אמינא דתנאי הוה וכיון דתנאי גמור מסתמא איהו גופיה אדעתא דתנאה דידה קיהיב קמ"ל דפטומי מילי הוא ואם כן לא שייך למימר הך סברא דאיהו גופיה וכולי דכיון דאיהי פטומי מילי קאמרה ולא תנאי ליכא למימר דאיהו אדעתה דתנאי דידה קיהיב דהא מילי בעלמא קאמרה:

אפילו לאחר מתן מעות קנה הכל ואם תאמר כיון דליכא שום קנין ולא שעת מתן מעות במאי קני והלא אין אדם מקנה בדבור בעלמא ויש לומר דאיירי דיהיב ליה שטרא על תנאי זה כדמשמע בסמוך דקאמר קרע רב יהודה לשטריה וקני על ידי השטר:

אי קפיד בדמי ודאי קני ואם תאמר אכתי דלמא לא גמיר ומקנה והאי דקפיד בדמי משום דמספקא ליה שמא לא יהיה לו מעות לפדותו וי"ל דלא הוי אסמכתא אלא היכא שהמתנה סבור שבודאי יקיים התנאי אבל כל היכא דמספקא ליה גמיר ומקנה כמ"ש בהדיא בטור סימן ר"ז:

לסוף טרפוה מיניה שהמערער הביא ראיה שהיה של אבותיו אבל בעל חוב לא הוה מצי למיטרף דהא מצי למימר הנחתי לך מקום:

סבר רב פפא למימר כי אמרינן אסמכתא וכו' פי' כי אמרינן אסמכתא לא קניא אפילו היכא דלא גזים ולא יהיב ליה אלא כשיעור חובו כגון דא"ל קני לגוביינא הני מילי בארעא דכיון דלאו לזבינא קיימא אע"ג דלא יהיב ליה טפי מחובו כגזים דמי אבל חמרא כיון דלזבוני קאי ולא שייך ביה גזים כלל הוה סבר דכזוזי דמי א"ל רב הונא הכי אמרינן משמיה דרבא כל דאי לא קני שירש אפילו לא גזים כלל כיון דאמר בלשון אי לא גמיר ומקנה דסבר שלא יבא לידי כך לכך לא קני. והתוספות כתבו דגבי חמרא נמי טעמא דהוי כמו גזים לפי שעדיין לא הגיע זמן מכירת היין ולא משמע כן מדאמרו משמיה דרבא כל דאי לא קני משמע דטעמא לאו משום דגזים הוא אלא משום דאמר לשון אם יהיה אם לא יהיה לכך לא קני ובסוף פירקין דפריך ולרב אשי מ"ש מהא דתנן אם אובי' ולא אעביד וכו' משמע דכל היכא דהוי בידו ולא גזים לאו אסמכתא הוא שאני התם

כיון דאפסדיה בהכי דעליה הוה סמיך צריך לשלם הפסדו והכי פי' ולרב אשי מ"ש מהא דתנן אם אוביר וכו' אלמא כיון דאפסדיה חייב לשלם אע"ג דא' לשון אם א"כ כי יהיב זוזי לחמרא אמאי פטור המקבל ליחייב נמי כיון דאפסדיה ומשני התם בידו וכיון דבידו הוא כאפסדיה בידים הוא לכך צריך לשלם הפסדו אבל גבי כיון דלאו בידו הוא דשמא לא ימכרוהו לו לאו מפסיד בידים הוא ולכך פטור כיון דהוי אסמכתא וכן משמע מפירש"י ז"ל לקמן. אי נמי אנותן קאי וה"פ התם היה ביד הנותן לחורשה ולזורעה לכך מפסיד הוא וחייב לשלם אבל גבי יין לאו בידו שלא היה בדעת הנותן לילך לאותו מקום שמוכרין היין לאו מפסיד הוא ופטור:

דף סז

אמר רבא הוה יתיבנא קמיה דרב נחמן וכולי כתבו התוס' דרבא הוה סבר דטעמא דרב נחמן משום דמחילה בטעות הוי מחילה ולפי סברת רבא היה משיבו מאיילונית וזה נראה דוחק ובהגהת אשירי מפרש הסוגיא בענין אחר:

הכא נמי לא קץ ליה פירש"י ז"ל ופליג אדרב נחמן דאמר לעיל הדרא ארעא והדר פירי וצ"ל דהדרי פירי דרב נחמן היינו אפילו אותן שאכל תוך ג' שנים וטעמא כיון דמעיקרא בהלואה אתיא לידי כרבית קצוצה דמיא כדפירש"י לעיל אבל לפירוש הרא"ש ז"ל שכתב דהדרי פירי דרב נחמן היינו אותן שאכל לאחר ג' שנים וטעמא משום דהוי מחילה בטעות כיון שלא אכלן בתורת רבית אלא משום דהוה סבר שאינו יכול לפדותם עוד אבל אותן שאכל תוך ג' שנים כיון שאכלן בתורת רבית לא הוי מחילה בטעות ומשום רבית א"צ להחזיר דלא הוי אלא אבק רבית א"כ איכא למימר דלא פליגי דהא דרבה איירי בפירות שאכל תוך ג' שנים:

וחשיב ואפיק פירי נקט וחשיב לומר דחשיב אם הפירות שאכל הן יותר משיעור זוזי דיהיב ואפיק מניה המותר דדוקא לענין רבית מחלק בסמוך בין אכיל שיעור זוזי לבין אכיל טפי מנייהו דכיון דאבק רבית הוא לא מפקינן מיניה אם אכל טפי אבל רבינא דאפיק פירי משום דהוי מחילה בטעות כמ"ש התו' לכך צריך להחזיר גם המותר דכיון דטעות הוה גזל גמור הוא חייב להשיב:

הכי גרסינן בכל הספרים ובדיתמי אכל שעור זוזי מסלקין ליה אכל טפי מפקינן מיניה ופירש"י ז"ל לפי שבבית דין שבעיר אביהן של יתומים וכו' וקשה דאם כן מאי איצטריך תו למימר ומחשבינן משטרא לשטרא השתא זוזי מפקינן מיניה כל שכן דמחשבינן משטרא לשטרא ורב אלפס ז"ל גריס ובדיתמי אכל שיעור זוזי מסלקינן ליה אכל טפי

לא מפקינן מיניה ומחשבינן וכו' וכ"כ הרמב"ם הרמב"ם ז"ל דביתמי נמי אכל טפי לא מפקינן מניה:

דף סח

נותן לו שכרו כפועל בטל כתבו התוס' דהיינו כיושב ובטל לגמרי ופשוט הוא דהיינו שאומדין מלאכה הראשונה כמה נותנים בשכרה ואומדין כמה הוא רוצה ליקח ולהבטל ממלאכה ראשונה לגמרי וכך נותנין לו וכן משמע ממה שכתבו התוספות בסמוך דמשמע ליה ברייתא דקתני כפועל בטל שנותנין לו כמו שירצה פועל לישב וליבטל לגמרי וכן פי' הבית יוסף ז"ל ומהר"ש פירש דרואין אדם שבעל ואין לו שום מלאכה כמה שהיה רוצה ליקח להתעסק בזה העסק והשתא לא קשה הצריכותא דהכא קאמר אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא שיימינן כפועל בטל שהוא מוזיל במלאכה אלא בסתם אדם שיש לו עסקי' וכתב דמהרי"ק לא ירד לעומקו מדלא פריך נמי הכא והא לא קא בטל מיניה כדפריך התם ופירושו תמוה דא"כ אכתי תקשי דאמאי קאמר אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא סגי כפועל בטל הא כיון שהיא כבידה הוא נוטל יותר ועוד דבסמוך כתבו התוספות וא"ת א"כ הוא נוטל שכר על השבת אבידה וכו' ולפירושו לדברי התוספות נמי הוא נוטל שכר על השבת אבידה על כן נראה כדפי' ומה שהקשה דאמאי לא פריך נמי הכא והא לא בטיל מניה י"ל דשאני ממונא מאיסורא דהתם הלה עומד וצווח שישלם לו שכר ביטול מלאכתו ואינו רוצה לוותר לו כלום לכך פריך אמאי אינו נותן לו אלא כמו שירצה פועל לישב וליבטל לגמרי והא לא בטל הוא אבל הכא אשמעינן דאפי' אם הלה רצה לישב בחנותו חנם אסור לעשות כן משום רבית וקמ"ל דסגי ליה שיתן לו כפועל בטל דתו לא מיחזי כרבית וכן משמע בהדיא מדברי הרא"ש ז"ל מיהו מה שכתבו התוספות דלעיל בסוף אלו מציאות גבי השבת אבידה נראה כפירוש הקונטרס מדפריך התם האי לאו בטל הוא וכולי דבריהם תמוהים כיון דאביי משני לה הכא והתם ובחד לישנא נקט להו אין סברא כלל לפרש חד שינויא בתרי גווני ובריש פרק האומנין נמי נקט ש"ס לישנא דפועל בטל כמה זימנין ומשמע התם בהדיא דהיינו כפועל שרוצה לישב בטל ממלאכתו לגמרי וגם דוחק לפירש"י ז"ל דאם כן נוטל שכר על השבת אבידה כמ"ש התוספות ע"כ נראה דלעיל נמי אין נותנין לו אלא כמו שירצה לישב בטל לגמרי ומלישנא דבטל פריך דמשמע ליה דנותן לו כמי שהיא עוסק במלאכת השבת אבידה כמה הוא רוצה ליקח ולהבטל הימנה דברייתא אמתניתין קאי דקתני נותן לו כפועל היינו כפועל שעוסק במלאכת השבת אבידה ועלה קתני ברייתא כפועל

בטל משמע שיבטל ממלאכת השבת אבידה לכך פריך והא לא בטיל מינה ונהי דאסור לקבל שכר על השבת אבידה מ"מ לישנא דפועל בטל לא אתי שפיר כיון דלא בטל מינה ומשני כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה דפועל בטל לא קאי אמלאכת השבת אבידה אלא מאותה מלאכה דבטל מינה קאי שאם הוא חרש או נגר אומדין כמה עולה שכר נגרות בשעה זו שהשיב את האבידה וכמה היה רוצה ליקח ולהבטל לגמרי ממלאכת הנגרות בשעה זו וכך נותן לו ובשמעתין נמי הא דקאמר מה כפועל בטל אלישנא דבטל פריך דמשמע ליה נמי דנותן לו כמי שהוא עוסק במלאכת חנוני כמה הוא רוצה ליקח ולהבטל ממנה משום דברייתא אמתניתין קאי כדפי' לעיל וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות גזילה ואבידה שכתב דנותן לו שכרו כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק בה ולא כתב ולהתעסק בהשבתה ובש"ע טור ח"מ סי' רס"ה העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכתב שם בהגה ויש מפרשים כפועל בטל כפי מה שרוצה ליבטל ולהתעסק בהשבה וכו' והיינו כדפירש"י ז"ל ודברי הרמב"ם ז"ל עיקר וכן יש להורות והערוך בערך פעל כתב כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה כגון חייט שתופר כל בגד בכסף ועתה שאין בידו מלאכה לעשות אלא יושב ובטל תופר בגד בשני שלישי כסף נותן לו שני שלישי כסף בשכרו וחלקו בריוח ולפי' נמי א"ש הא דקאמר אבל סיפא דנפיש טירחא אימא לא סגי ליה כפועל בטל:

אלא אם כן נותן לו שכר עמלו ומזונו כתבו התוספות הכא לא שייך למיתני כפועל בטל דאין מתבטל להאכילה אלא רגע אחד וכו' ולפי זה נותן לו שכר טירחא משלם כפי מה שנותנין לפועל שיתעסק במלאכה זו וא"ת אמאי לא תיקנו חכמים ה"נ שיתן לו דבר מועט כמו שתיקנו בחנוני וי"ל לפי שיש בגידולן טורח ועמל גדול שצריך להוציאן ולהכניסן על כתפו כדאמרינן לקמן לכך לא סגי ליה בדבר מועט דאפילו במעות ליקח בהן פירות אי לאו דתנא ליה מתניתין הוה אמינא דלא סגי ליה כפועל בטל כיון דנפיש טרחי' קצת ולקמן דקאמר רבי יוסי בר יהודה סבר ליה כאבוה אע"ג דברחלים ועזים נפיש טרחייהו טפי מבחנוני י"ל דע"כ רבי יהודה בעזים ורחלים נמי סבר דסגי ליה בדבר מועט כדאשכחן בתרנגולת דסגי ליה בבצים מוזרות אף על גב דנפיש טרחייהו מיהו מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שותפין משמע בהדיא דהא דתנן נותן לו שכר עמלו היינו כפועל בטל:

מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות שכר כתף היינו שכר עמלו שמוציאן ומכניסן על כתפו וקאמר דבמקום שנהגו להחמיר בשכר עמלו דלא סגי להו בנסיובי ותותרי ובצים מוזרות וכיוצא בהן אלא מעלין אותו למעות אין משנין המנהג וצריך ליתן מעות דוקא

וקאמר רשב"ג דאפילו במקום שנהגו להחמיר כששמין אותן לבדן מכל מקום כששמין אותן עם אמן סגי להו בגללים כדמסיק:

ורשב"ג לא בעי שכר עמלו ומזונו כתבו התוספות פשיטא דשכר מזוני בעי למיתב דהיאך יהיו גללים שכר מזונו אלא מעמלו גרידא פריך וכו' וזה דוחק מדנקט עמלו ומזונו משמע דפריך מתרוייהו ועוד מדקתני סתמא שמין עגל עם אמו משמע דלא בעי למיתב ליה מידי וכן משמע ממתני' דלקמן דקתני סתמא שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה משמע כיון דעושה אע"ג דאוכל לא יהיב ליה מידי דאי יהיב ליה מזונו לאו הוה ליה למיתני שהוא אוכל אלא הוה ליה למיתני שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה למחצה ועוד מדלא קתני אין שמין פרה וחמור וכל דבר שהוא עושה ואוכל למחצה אא"כ נותן לו שכר מזונו דומיא דרישא דקתני אין שמין עגלין וסייחין אא"כ נותן לו שכר עמלו ומזונו משמע דשמין פרה וחמור אף על גב דלא יהיב ליה מידי ועלה קתני רהב"ג אומר שמין עגל עם אמו משמע נמי דשמין אותו יהיב ליה מידי דומיא דשמין פרה וחמור לכך נראה דממזונו נמי פריך דאף על גב דשכר מלאכת האם מספיק נמי קצת למזון העגל מ"מ אינו עולה כדי מזונו ומשני דגללים עולין לשכר עמלו ומזונו ואף על גב דגללים דבר מועט הוא ואפילו עם אמן אינן עולין כדי עמלו ומזונו ס"ל לרשב"ג דסגי בהכי כיון דלאו רבית דאורייתא הוא הקילו חכמים בדבר מועט דרשב"ג ורבי יהודה בשיטה אחת אמרו וכי היכי דלרבי יהודה בכל דהו סגי לשכר עמלו הכא נמי לרשב"ג בכל דהו סגי לשכר עמלו ומזונו כששמין אותו עם אמו דאין לחלק כלל בין שכר עמלו לחודא לבין שכר עמלו ומזונו כדמשמע מברייתא דלעיל דקתני אין שמין לא את העזים ולא כל דבר שאינו עושה ואוכל משמע אבל עושה ואוכל פעולתן הוא שכר עמל ומזון כדפירש"י ז"ל ועלה קתני ר' יוסי בר יהודה אומר שמין את העזים וכו' מפני ששוטפות ומורטות כלומר דשפיר עושות ואוכלות א"כ לדידיה לא יהיב ליה מידי לא שכר עמלו ולא מזונו אע"ג דבנסיובי ותותרי פליגי דדבר מועט הוא כדקאמר רבי יוסי כאבוה ס"ל דאמר אפי' לא טבל עמו אלא בצים וכו' אלמא דלמ"ד בדבר מועט סגי אפי' היכא דמחייב ליה תרתי שכר עמלו ומזונו אפי' הכי סגי ליה בדבר מועט:

דף סט

דאמר ליה או מותר שליש או ריש עגלא פי' הבריה תהא בידי וקמ"ל דאם לא מצא מותר שליש צריך למיתב ליה ריש עגלא דלא שייך ברירה אלא היכא דאיתנהו תרוייהו:

אי משתתפת בהדיה יהיב לך נמי אליתא כיון דמעיקרא יהיב לך גופא דרישא כולה דאגרא פלגא דשבחא דיליה דהא לא הוה לך מעיקרא בגופא דרישא מידי אלא בפלגא דשבחא אם כן השתא דפלגא דרישא גופיה דילך הוא על כרחיה בעי למיתב לך נמי אליתא באגרא דפלגא דשבחא דקא שקיל כדמעיקרא:

פליג זוזי בלא דעתיה דחבריה פירש ובתר הכי הרויח בהן ושקל רווחא דפלגא דיליה וחצי רווחא דפלגא דחבריה:

דף ע

דקא מקבלי עלייהו חוסכא דנחשא. כתבו התוספות מכאן קשה לפי' ריב"ן שפירש לעיל דמותר ליתן עיסקא למחצית שכר קרוב לשכר ורחוק להפסד כיון דמקבל עליה נותן יוקרא וזולא דאם כן למה היה צריך הכא לקבל חוסכא דנחשא כולי י"ל דשאני הכא דיתמי שקלי אגרא ודאי ולית להו ספיקא כלל ודמיא לרבית קצוצה כיון דדודא הויא ליה מלוה לגבי השוכרין לכך בקבלת זולא לא סגיא אלא בעי חוסכא דנחשא אבל נותן עיסקא קרוב לשכר ורחוק להפסד אי מפסיד או אינו מרויח לא שקיל נותן רווחא מידי לאו רבית קצוצה הוא לכך בקבלת זולא סגי ומה שהקשו מעובדא דרב עיליש יש לומר דרב עיליש לאו סחורה קיבל מיניה אלא זוזי דלא שייך בהו יוקרא וזולא או שמא לא נתרצה רב עיליש אא"כ יקבל עליו הנותן נמי הפסידא:

קרוב לשכר ורחוק להפסד פירש"י ז"ל שיהו נוטלין חלק בשכר ואין נוטלין חלק בהפסד וכן איתא בהדיא בירושלמי דא"ל פסידא עלך ורווחא דידי ודידך וקרוב לשכר דנקט פי' אם יהיה שכר יקרב עצמו אליו ליטול ממנו חלק ואם יהיה הפסד יתרחק ממנו ולא יהיה לו חלק בו מיהו קשה דקאמר קרוב להפסד ורחוק לשכר חסיד והיינו נמי שיטול חלק בהפסד ולא בשכר ותימה דמאי חסיד דקאמר אין זה אלא שוטה וכסיל שיתן מעותיו להפסד ולא לריוח וי"ל דחסיד היינו מי שמחמיר על עצמו אפי' בדברים המותרין כדי לעשות סייג וגדר לאיסור כדאמרינן בצפורנין זורקן רשע קוברן צדיק שורפן חסיד וקמשמע לן תנא דברייתא שהמלוה לחבירו וחושש שלא יבא לידי איסור רבית אם הלוה לו קרוב לשכר ורחוק להפסד דלא שקיל מיניה מידי כי ליכא רווחא רשע הוא אע"ג דבכה"ג נמי רבית קצוצה מיהא ליכא מ"מ הוי רשע. ואם הלוה לו קרוב להפסד ורחוק לשכר פי' דאע"ג דכשאין לו חלק לא בהפסד ולא בריוח ודאי שרי מ"מ מי שמחמיר על עצמו לעשות גדר וחושש שמא יפסיד הלוה מן הקרן וכשיפרע לו נהי דלא שקיל מיניה רבית מ"מ דמיא לנשך דדבר זה נושך את הלוה שצריך לשלם לו יותר ממה שנשאר בידו

מהלואתו לכך מלוה לו קרוב להפסד ורחוק לשכר למיגדר מילתא שלא יקבל שום ממון מחבירו כשנושכו אם הוא דרך הלואה הרי זה חסיד ואם הלוה לו קרוב לזה ולזה שיטול חלק בריוח ובהפסד או רחוק מזה ומזה שלא יטול חלק לא בריוח ולא בהפסד הרי זה מדת כל אדם דפעמים הרבה אדם מלוה לחבירו הלואת חנם שלא יטול חלק לא בשכר ולא בהפסד:

ויהבינן להו זוזי זוזי פירש מעט מעט נותנין להן שלא יכלו הכל בבת אחת:

ואתי מריה ויהיב סימנין ושקיל כתבו התוספות דחיישינן שמא יבאו עדים שהפקיד בידו חפץ שיש בו סימן זה ולא מצי למימר לקחתיו ממנו בתר הכי דהמפקיד בעדים אין הנפקד נאמן לומר לקחתיו אלא במגו דהחזרתי כמ"ש בטור סי' קל"ג ולא שייך מגו אלא בדבר שביד האדם לטעון אבל הכא ביד ב"ד הוא ודלמא אינהו לא ירצו לשקר ולומר החזרנו:

גברא דמשפו נכסיה ומהימן דאי לאו דמהימן חיישינן שמא ירויח וישקר ויאמר לא הרוחתי ורבה דלא בעי נמי גברא דמהימן משום דגברא דאית ליה דהבא פריכא לא שכיח כל שכן שיהיה נמי נאמן ולהכי נקט רבה לישנא דבדקינן דגברא דאית ליה דהבא פריכא צריך למיבדק בתריה אבל רב אשי נקט חזינן דהנך שכיחי ונראה לעינים הוא. מיהו הרי"ף והרא"ש ז"ל גרסי נמי בהא דרב אשי בדקינן והא דלא נקט רבה דיהבינן להו בבי דינא למה שפירש הרא"ש ז"ל דטעמא כי היכי דליהוי עליה אימת' דבי דינא ניחא דכיון דנקטינן מיניה משכון לא חיישינן להכי:

למימרא דברשותא דמקבל קיימא פירש"י רש"י ז"ל למימרא דסתם צאן ברזל ברשותא דמקבל קיימא ובאחריותו וזה תימה דודאי באחריותו דמקבל קיימא דאי לאו הכי לא הויא קרי ליה צאן ברזל ומהרש"ל כתב דובאחריותו שכתב לאו מן התימה הוא וכתבו התוספות דפריך מדקתני מפני שהוא רבית משמע דהוי רבית דאורייתא אם כן יצא מרשות בעלים לגמרי כשאר מלוה וקשה דהא לעיל קתני לא ישכור הימנו בפחות מפני שהוא רבית והיינו רבית דרבנן כמ"ש התוס' ועוד דאי רבית דאורייתא הוא אם כן כיון דקתני אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם מאי איצטריך תו למיתני ולוין מהן ומלוין אותן ברבית דהא מעיקרא נמי ברבית דאורייתא איירי ועוד בסמוך דפריך איתיביה לוין מהן כולי הוה ליה לשנויי דמתני' מדאורייתא קאמר ורבנן הוא דגזרו שמא ילמוד ממעשיו לכך נראה דמתניתין מפני שהוא רבית דרבנן קאמר וכ"כ הרמב"ם ז"ל ופשיטא דכל אחריות הנכסים על המקבל אלא לפי שאינו נותן לו מעותיו עד סוף הזמן שקבעו לחלוק את השכר לכך איכא למימר כיון דאכתי לא יהיב ליה זוזי כל היכא דאיתנהו ברשותא

דמרא קמא קיימא וכפקדון בעלמא נינהו לגבי דמקב' ואף ע"ג דאחריותו עליו הא ק"ל מתנה אדם עם שומר חנם להיות כשואל ואיכא למימר דאע"ג דלא יהיב זוזי ברשותא דמקבל קיימא וזוזי הלואה נינהו גביה דמקבל לכך פריך למימרא דכרשותא דמקבל קיימא וזוזי הלואה נינהו גביה ורמינהו המקבל צאן ברזל מן העכו"ם ולדות פטורין מן הבכורה אלמא דכל כמה דלא יהיב ליה זוזי ברשותא דמרא קמא קיימא וכפקדון נינהו לגביה דמקבל ולהכי פטורין מן הבכורה וכיון דלא נפקא להו מרשותא דנותן עד דיהיב ליה זוזי אם כן אמאי קתני אין מקבלין צאן ברזל מישראל הא אפי' רבית דרבנן ליכא דפקדון בעלמא נינהו לגביה דמקבל אלא שהתנה עמו להיות כשואל ואי משום דשקיל פלגא דרווחא הא פשיטא דהמפקיד את הצאן גבי שומר חנם ומתנה עמו להיות כשואל דמצי למימר ליה שיטריח עצמו בגיזות וולדות ויחלוק עמו בשכרן אבל אמתניתין דבכורות לחוד' לא קשה מידי דאיכא למימר דכל כמה דלא יהיב זוזי לא נפקי מרשותא דנותן ופקדון נינהו דגבי דמקבל כדפירש' ולכך פטורין מן הבכורה ומשני אביי דתרי גווני צאן ברזל נינהו חדא קיימא ברשותא דמקבל וחדא ברשות הנותן ורבא מסיק דהאי דפטור מבכורה לאו משום דברשותא דמרא קמא קיימא אלא משום דהוה ליה יד עכו"ם באמצע:

דף עא

לא נצרכה אלא בכדי חייו אבל קרא מרבה הונו קאמר דמשמע שרוצה להרבות יותר מכדי חייו מדלא כתיב נותן הונו בנשך:

והא חזינן דלא מוזפי ברבית וקא מתמוטטין וא"ת תיקשי הכי אגופא דקרא דכתיב כספו לא נתן בנשך וגומר עושה אלה לא ימוט והא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטין וי"ל דאי לאו ברייתא איכא למימר דעושה אלה לא ימוט עושה כל אלה קאמר אבל אברייתא פריך שפיר מדקתני כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא ברבית עליו הכתוב אומר וכו' משמע דבהך מילתא לחודא אינו מתמוטט מדלא קאמר כל ההולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו וכל הנך דחשיב להו קרא התם עליו הכתוב אומר וכו' אלמא דבחדא סגי ועושה אלה לא ימוט עושה אחת מאלה קאמר לכך פריך והא קא חזינן דלא מוזפי ברבית ומתמוטטין ולפי זה מה שכתבו התו' ודלמא משום שאר עבירות הכתובים באותו פסיק וכו' לאו קושיא היא:

משפחת גר זה העובדי כוכבים כשהוא אומר או לעקר כו' אע"ג דאו לעקר כתיב תחילה איצטריך לפרש משפחת גר תחילה דאי לאו דכתיב משפחת גר ה"א דאו לעקר היינו עובדי כוכבים כמ"ש התוספות:

מאתו כתיב מישראל נראה דלהכי כתיב וחי אחיך עמך וברישא דקרא כתיב וחי אחיך משום דסיפא דקרא אישראל לחודא קאי:

שליחות דכל התורה כולה נמי מתרומה גמרינן לה פירוש שליחות דכל התורה כולה נמי אין שליחות לעובדי כוכבים דמתרומה גמרינן ליה. ורש"י ז"ל כתב שליחות דכל התורה כולה שיהא שלוחו כמותו מתרומה גמרינן לה בקידושין משמע דמתרומה גמרינן לכל התורה דשליחות מהניא וזה תימה דבריש פ"ב דקידושין איתא בהדיא דאדרבא הא דשליחות מהניא בתרומה גמרינן לה משאר מילי:

דף עב

במאי קמיפלגי ר"מ סבר וכו' לכאורה תימה דמאי קמיבעיא ליה הא בהדיא תני ברייתא דטעמא דר"מ משום דקונסין אותו וא"כ פשיטא דטעמייהו דרבנן משום דלא קנסינן ליה ונראה לפרש כדאיתא בפ' המניח גבי פלוגתא דרב וזעירי דקאמר התם לימא כתנאי שטר שכתוב בו רבית וכו' ומשני אמר לך רב אנא דאמרי אפי' לרבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא קרן דבהתירא אבל הכא קרן גופא קא מזיק פי' שטר שכתוב בו רבית וכן המלוה מנה לחבירו על פה ומתנה עמו שיתן לו רבית דל רביתא מהכא קרנא גופא בהתירא הלוה לו אבל הכא גבי זבל בקרנא גופא עביד איסורא דאפילו ליכא שבחא עביד איסורא במה שהוציא תבנו לר"ה וה"נ קאמר במאי קמיפלגי באיזה סברא פליגי וקאמר ר"מ סבר קנסינן התירא משום איסורא דאע"ג דקרנא גופא שכתב בשטר התירא הוא דלא עביד איסורא אלא מה שכתב נמי רביתא אפ"ה קנסינן התירא אטו איסורא ורבנן סברי דלא קנסינן התירא אטו איסורא דלא שייך קנסא אלא היכא דעביד איסורא בקרנא גופא בלא שבחא כההיא דהוצאת זבל כדאמר התם בהמניח. והשתא שטר שיש בו רבית דברייתא לאו שהרבית מפורש בשטר איירי דא"כ הוה להו העדים פסולין ואמאי גובה את הקרן לרבנן ממשעבדי ומה שתירצו התוספות בזה נראה דוחק אלא איירי שכתב סתם פלוני חייב לפלוני מנה וכללו הקרן עם הרבית והעדים לא ידעו ואפ"ה אית להו לרבנן דגובה את הקרן אע"ג דאיכא למיחש שמא יגבה גם את הרבית אפ"ה לא קנסינן ליה דלא קנסינן התירא אטו איסורא כיון דקרנא התירא הוא והא דקאמר ר' יוחנן אפילו תימא רבנן גזירה שמא יגבה מזמן ראשון ה"ק כיון דאיכא למיגזר שמא יגבה מזמן ראשון

נמצא דבקרנא גופא קעביד איסורא לכך קנסינן ליה דלא שייך התם טעמא דלא קנסינן התירא אטו איסורא דאם יגבה מזמן ראשון ליכא התירא כלל וכן משמע דאין סברא כלל לומר דמודו רבנן כשאין הרבית מפורש בשטר דקנסינן התירא אטו איסורא הואיל ואיכא למיחש שמא יגבה גם הרבית ויעבור בלאו דאל תקח מאתו נשך דהא השתא ברבית מפורש דכבר עבר מיהא ודאי אלאו דלא תשימון אפ"ה אית להו דלא קנסינן ליה התירא אטו איסורא כל שכן דלא קנסינן ליה התירא אטו איסורא משום חששא בעלמא דשמא יגבה ויעבור בלאו דאל תקח. וכן משמע מדברי הרמב"ן ז"ל שהביא ה' המגיד ונימוקי יוסף ולפי זה למאי דק"ל כרבנן דר"מ דלא קנסינן התירא אטו איסורא המוצא על חבירו שטר וכלל הקרן עם הרבית והחייב מודה או יש עדים אחרים גובה הקרן ובש"ע טור ח"מ סימן נ"ב כתב שאם כלל הקרן עם הרבית והחייב מודה צריך לשלם לו את הקרן ויש אומרים דפטור דקנסינן למלוה וסברא ראשונה נראה עיקר:

יצא השער פוסקין כו' יש ספרים דלא גרסינן ליה ובגמ' גרסינן אלא מתני' דקתני אין פוסקין כו' הא יצא השער פוסקין כמ"ש התוספות לעיל וכן משמע מדלא קאמר אלא מתניתין דקתני יצא השער פוסקין היכי משכחת לה דמאי איצטריך לאתויי רישא דאין פוסקין:

אין לווין על השער שבשוק ושקלא דלווין פירש"י ז"ל בלשון ראשון דלווין מעות בדרך הלואה שאם לא ישלם עד זמן פלוני יתן לו פירות כשער הזול וקשה דלעיל קאמר מ"ט אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק דא"ל שקילא טיביתיה וכו' ופריך אלא מעתה מותר ללות סאה בסאה דא"ל נמי שקילא טיבותיה כו' ומשני התם הלואה הכא זביני משמע דאין פוסקין אלא בדרך מקח וממכר אבל בדרך הלואה אסור וי"ל דאינו אסור אלא בהלואה גמורה כמו סאה בסאה דלוה חיטין ופורע חיטין אבל לוה מעות ופורע חיטין כיון דאיכא צד מכר שרי מיהו פי' הלכות גדולות עיקר וכן כתב רב אלפס ז"ל דלפירש"י ז"ל הוה ליה למימר הא חטי בהיני והא חיטא בשילי בזולא כדאמר לעיל שקילא טיבותיה ושדיא אחיזרי אי הוי זוזאי בידי הוה מזביננא בהיני ובשילי בזולא דהא עיקר טעמא היא משום דמצי לפרוע פירות בזול אבל לפירש ה"ג רק שימצא פירות אפי' ביוקר סגי כמו שכתבו התו' ועוד דקאמר דיזפי בתשרי ופרעי בטבת משמע דפרעי ליה מה דיזפי ועוד דא"כ אמאי קאמר דאי בעי זבני ופרעי ליה תיפוק ליה דשקילא טיבותיה דבני בי רב גופייהו אי בעו הוו זבני בהיני ובשילי בזולא כדאמר לעיל ותו דקאמר אי בעי זבני ופרעי ליה משמע דאי בעי זבני ופרעי ליה מיד קאמר ולפירש"י הא לאו בדידהו תליא לפרוע לו השתא בשעת הזול דלהכי הלוה להן שאם לא ישלמו עד זמן פלוני שיתנו

לו אז פירות כשער הזול. ונראה דאין לווין מעות על השער שבשוק בדרך הלואה דלא שרי אלא דרך פסיקא דהוה ליה זבינא אבל דרך הלואה אסור והא דמותר ללות סאה בסאה על שער שבשוק שאני התם שאינו קובע לו זמן דכל אימת שירצה מצי לשלם לו הסאה לא מיחזי אגר נטר אבל ללות מעות על שער שבשוק כיון דקובע לו זמן שאם לא ישלם לו עד זמן פלוני יתן לו אז פירות כשער הזול אגר נטר הוא ואסור וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י ממלוה דהא דמותר ללות סאה בסאה על שער שבשוק איירי דוקא שאינו קובע לו זמן דכיון דאי בעי זבין ופרע ליה מיד הוה ליה כעד שיבא בני או עד שאמצא המפתח:

דף עג

ניחא להו דמגלו להו תרעא פי' בעלי בתים המלוים מגלים להם שערי היוקר כדפי' ר"ת ז"ל ולפי זה ניחא להו דמוזלי גבייהו דקאמר נמי אבעלי בתים המלוים להם קאי דומיא דמגלו להו תרעא וצ"ל דלאו מכ"ע הוו שקלי חמרי זוזי ליתן להן פירות כשער מקום הזול אלא ממוכריהן ומספסריהן כמ"ש הרמב"ם ז"ל וע"י שנותנין להן פירות כשער מקום הזול היו רגילין למכור לחמרין מיני סחורות בזול וקאמר איכא בינייהו תגרא חדתא דתגרא חדתא נמי מוזיל גבייהו במכירת סחורה אבל אינו בקי לגלויי תרעא מיהו קשה בסמוך בעובדא דרב מאי פריך ונשקול שיתא דרב ודאי לא הוה מגלה להו תרעא ולא אוזיל גבייהו דלאו תגרא הוה לגלויי תרעא ולסייעם במכירתן ושמא בני ביתו הוו מגלו להו תרעא ומוזלי גבייהו. ועוד קשה למה שכתבו התו' דהא דהחמרין מעלין במקום היוקר כו' כשהאחריות על בעל הבית דוקא איירי א"כ בעובדא דרב מאי איצטריך ש"ס לפרש דקבל עליה אונסא דאורחא הוה ליה למימר סתמא יהיב רב זוזי לחמרי ושקיל מנייהו חמשה. גם מה שכתבו התוס' לעיל ברשות מוכר מותר כגון שנתן לו שכר עמלו ומזונו איירי לכאורה לא משמע כן מדנקט סתמא משמע דבקבלת אחריות לחודא סגי וכ"כ ה' המגיד בפ"ט מה"מ שי"א דכל שהוא ברשות מוכר אע"פ שאינו נותן לו שכר עמלו מותר וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שסתם דבריו לכך נראה דבעובדא דרב לא שייך טעמא דמגלה תרעא ומוזיל גבייהו כדפי' וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דמייתי מעיקרא מילתא דרב והדר מייתי הא דהחמרין מעלין וכו' ומשום דרב קבל עליה אונסא דאורחא לחודא שרי כדקתני ברייתא ברשות מוכר מותר. והא דקתני החמרין מעלין וכו' אפי' כשהאחריות על החמרין נמי שרי מטעמא דמגלו להו תרעא וכו' ובטרשא דרב חמא איכא למימר דאחריות על המקבלים הוה ולהכי בעי טעמא דשבקא להו מיכסא וכ"כ רבינו זרחיה ז"ל. וא"ת אמאי סגי בקבלת אחריות לחודא והא נמצא דטורחי' לו בשכר

הלואה כבר תירץ בית יוסף ז"ל בסי' קע"ג דאינו מתנה עמו שילוה לו אלא הוא מעצמו נוטלן ומשתמש בהן וכו' ועיין בספר המלחמות מה שכתב בזה גבי טרשא דרב חמא:

ומודה רב בתורי דנפיש פסדייהו פי' ר"ח ז"ל שמוכר עגלים קטנים ולדות עדרו אשר יולדו לו בשנה זאת כו' משמע שמוכר לו הולדות בכלל מה שיולדו הן רב הן מעט ולמאי שכתבו התוספות לעיל גבי מה שעזי חולבות מכור לך דרב לא אסר פרדסא אלא דוקא כשאמר ליה כך וכך הינין מכור לך אבל אם מכר לו הן רב הן מעט מה שיגדל מודה רב דשרי אי אפשר לפרש הכא כפירש ר"ח דא"כ אמאי קאמר דמודה רב בתורי הא אפילו בפרדיסא גופא נמי מודה בכי האי גונא כשמוכר לו הפרדס בכלל והרמב"ם ז"ל בפ"ח ממלוה כתב אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמור וכו' אבל אם קנה עגל בזול והיה אצל הבעלים עד שיגדיל הרי זה מותר שהרי אם מת או כחש ברשות הלוקח הוא והכחש והמיתה דבר מצוי תמיד וזהו פירש להא דקאמר בתורי דנפיש פסדייהו ולפירש' ניחא מה שכתבו התוספות לעיל מיהו פירש"י ז"ל נראה עיקר דמודה רב במקום שבוצרים הכרמים בשוורים קאמר מדקאמר בפרק אלו מציאות מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן ישכור פועלים ואל ישב עמהן תרגומה בתורה דנפיש פסדייהו והתם אי אפשר לפרש אלא כדפירש"י ז"ל וכיון דחד לישנא נקט ש"ס הכא והתם משמע דחד ענינא וצ"ל דלאו ודאי הוא דנפיש פסדייהו אלא דרגילות הרבה לבא לידי הפסד רב ומ"מ יכול להזהר שלא יבא לידי הפסד כדמשמע לעיל שאם הוא יושב עם הפועלים אינו בא לידי הפסד רב. ובש"ע טור יורה דעה סי' קע"ג העתיק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב אבל מותר לקנות עגל בזול ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל שאם ימות או יכחיש ברשות לוקח הוא כו' ופירש"י נראה עיקר וכ"כ הראב"ד דפי' הרמב"ם ז"ל אינו נכון:

דשבשי שבשי פי' ר"ח שנותנין מעות לבעל הזמורות צ"ל דהנהו דשבשי שבשי יהבי זוזי לבעל הזמורות דהיינו בעל הכרם מדקאמר שמואל להנהו דשבשי שבשי הפוכו בארעא וכ"כ הרמב"ם ז"ל הנותן מעות לבעל הכרם על השריגים ועל הזמורות וכו' ודברי הרא"ש ז"ל בזה צ"ע. וקצת משמע מדברי רבינו חננאל ז"ל שכתב בכך וכך המשוי דוקא בכה"ג מצריך שמואל להפוכי בארעא אבל מכר לו בכלל זמורות הפרדס הן רב הן מעט מה שיגדלו א"צ להפוכי בארעא דבכה"ג איכא תיוהא:

ומשעבדי בהו טפי וא"ת לספרים דידן דגרסי' טפי מאי השיב רבא דמלכא אמר מאן דלא יהיב כרגא לישתעביד כו' דהא מלכא לאו גזלנא הוא ולא קאמר דלישתעביד טפי מדמי כרגא וא"נ קאמר הכי לאו דינא דשלטון הוא אלא גזילה דשלטון ואסור וי"ל כיון דמוהרקייהו דהני דהיינו חותם עבדות שלהן בטפס' דמלכא מנח א"כ משועבדים המה

לעבודתו כל השנה כולה דהכי הוא דינא דמלכותא אלא שהן פודין עצמן מן העבדות בכרגא שנותנין לו כל שנה ושנה לכך דינא דמלכותא הוא למימר דלא יהיב כרגא דלשתעביד לי' כל השנה למאן דיהיב אף על גב דעבודת כל השנה הוי טפי מדמי כרגא: **דתניא** ראית שאינו נוהג כשורה לכאורה תימה דמאי ראיה דלמא התם בלא כפייה איירי ותדע מדקאמר יכול אפי' נוהג כשורה, ואי בכפייה קרא למה לי פשיטא דאסור לכוף למי שנוהג כשורה ולהשתעבד בו ועוד קשה מה ענין עובדא דרב סעורם בהך שמעתא ועוד דדוחק לומר דרב סעורם היה כופה ומשתעבד בחנם אפילו לאינשי דלא מעלו ועוד מאי איצטריך ש"ס לפרש עבודתם דהוה מעייל להו בגוהרקא ולא קאמר סתמא ועביד בהו עבידתא כדאמר לעיל רב יוסף בר חמא תקיף בעבדי דאינשי דמסיק בהו זוזי ועביד בהו עבדתא ונראה לפרש לפי שהקונה עבד עברי אסור להשתעבד בו עבודת פרך דכתיב ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך וקאמר דרב סעורם כי הוה יהיב זוזי אכרגא דאינשי דלא הוו מעלו הוה משתעבד בהו עבודת פרך דהוה מעייל להו בגוהרקא דרבא דהיינו עבודת סוסים וחמורים דמכורים היו לו בדמי כרגא מדינא דמלכותא וכיון דלא הוו מעלו היה משתעבד בהו עבודת פרך וקאמר ליה רבא דשפיר למיעבד הכי דהקונה עבד עברי אם אינו נוהג כשורה מותר להשתעבד בו עבודת פרך דתניא ראית עבד עברי שאינו נוהג כשורה מניין שאתה רשאי להשתעבד בו פירש בעבודת פרך דקאי אהא דכתיב ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ת"ל לעולם בהם תעבודו ובאחיכם:

דף עד

תני רבי חייא על כומר של זיתים כתבו התוספות דחימור הזתים מקרי בידי שמים ולפי זה כי פריך מעביט של ענבים וממעטן של זתים והא מחוסר מכמר אדשמואל נמי פריך כיון דמכמר בידי שמים הוא וכן הא דפריך מביצים של יוצר והא מחוסר לפופי ויבוטי אשמואל נמי פריך דצריך לייבשן בחמה דהיינו בידי שמים וכן משמע מפירש"י ז"ל שכתב כולהו לאותבינהו לרב ושמואל נקט להו והשתא ניחא דפריך בסמוך לשמואל דאמר אפילו מאה פוסק למה לי משישקענו בכבשן ולא פריך הכי מכולהו מעביט ומעטן וביצים דכיון דאפי' מאה פוסק א"כ אפי' קודם שנתנן לעביט ומעטן וקודם שנעשו ביצים נמי לפסוק אלא משום דאדרבא פריך מנייהו דאף ע"פ שכבר נתנן בעביט ומעטן וכבר נעשו ביצים אפילו הכי אמאי פוסק לשמואל הא מחוסר מלאכה דבידי שמים היא:

דלמא ר' שמעון היא אע"ג דהלכתא כרבנן ניחא לאוקמי כר' שמעון טפי דהשתא לא הוה אלא שני מחלוקת ועוד דסברא הוא דלרבנן דרבי שמעון וכו' כמ"ש התו' ומשני אימור דאמר רבי שמעון בחד תרעא וכו' וכיון דבתרי תרע' מודה דמעות אינן קונות כי מוקמית לה נמי מתני' כרבנן לא הוה אלא שני מחלוק' וכי מוקמית לה כרבי שמעון אכתי צריך לומר הך סברא דחזקה דבעי לקבל מי שפרע אפי' בתרי תרעי אף ע"ג דלא נגמר המקח ולא קניא ליה זוזי וכיון דע"כ צ"ל הך סברא לכך ניחא לאוקמי מתני' כרבנן דהלכתא כוותייהו:

דף עה

לוה עליה כמה כורין שאנו רואין כאלו לוה סאה כנגד סאה שיש לו ונמצא שיש לו שתים ואח"כ רואין כאלו לוה שתים כנגד שתים שיש לו וכן לעולם דכיון דהלואת סאה בסאה דרבנן הקילו בו:

אבל חכמים אומרים לוים סתם ופורעים סתם נקט פורעים סתם לפי שאמר לעיל שאם לא קצץ בשעת הלואה צריך לקצוץ בשעת פרעון דקאמר אם לא קצת הוקרו נותן דמיהם קמשמע לן בככרות לא מיבעיא דלווין סתם שאין צריך לקצוץ בשעת הלואה דלא חיישינן שמא תתייקר אלא אפי' פורעין סתם שאפי' נתייקרו בשעת פרעון אינו קוצץ דמיהן ופורש אלא פור' סתם דבככרות הקילו:

אמר רב הונא יש לו סאה לוה סאה ולעיל דאמר רב הונא לוין על השער שבשוק וכתבו שם התוספות דלפי' בה"ג דאיירי בסאה בסאה מיירי ביש לו מעות או יש לו מעט כדרבי יצחק בסוף פירקין אע"ג דרב הונא פליג הכא אדרבי יצחק מ"מ נפקא מינה לדידן דקיימא לן כרב הונא דלעיל וכדרב יצחק דהכא מותוקמא הא דרב הונא דלעיל אפילו ביש לו מעט:

מותר לאדם להלות בניו ובני ביתו ברבי' בסמוכים על שלחנו איירי דכיון דהכל משלו אין כאן רבית:

יש רבית מוקדמת ויש רבית מאוחרת נראה דאיכא אסמכתא מקרא מדכתיב את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך ולא כתיב תמי ואת אכלך לא תתן במרבית אלא להכי הקדים הכתוב חד זימנא את הרבית להלואה וחד זימנא איחר הכתוב את הרבית להלואה רמז לרבית מוקדמת ולרבים מאוחרת דאסור:

ומשום לא תהיה לו כנושה לכאורה תימה דלא תהיה לו כנושה לאו במלוה ברבי' תליא דכל המלוה את חבירו אפי' בחנם כשהוא דוחקו לשלם ואין לו עובר בלא תהיה לו

כנושה וי"ל דהמלוה את חבירו בחנם אע"פ שקובע לו זמן לפרעון אפילו הכי כשמגיע הזמן ואין לו לשלם אין המלוה דוחקו לשלם כי אינו חושש אם ימתין לו עוד זמן מה לכך מסתמא אינו עובר בלא תהיה לו כנושה אבל המלוה את חבירו בריבית וקובע לו זמן מיד כשמגי' זמנו הוא דוחקו לשלם כי חושש הוא שלא יהיו מעותיו בטלות אצל הלוה אפילו שעה אחת כיון דמעיקרא לא הלוה לו אלא אדעתא דאגר נטר:

כאלו דנו בשני דינין דמפני הבוש' פניו משתנין שהדמים מתאספים לברוח אזיל סומקא ואתי חוורא והיינו אש ומים סומקא אש חוורא מים:

דף עו

השוכר את האומנין פרק שישי

פשיטא אי אמר ליה בעל הבית בתלתא כו' דעתייהו אעיילוי' פי' בכי האי גונא שקלי ארבעה מה נפשך אי אדבורא דידיה קא סמכי דאמרי ליה מהימנת לן דהכי אמר בעל הבית שקלי ארבעה ואפילו אי אמרינן דאדבורא דבעל הבית קא סמכי שקלי ארבעה דלא לפחות מקצבתו של זה אמרו כן אלא דעתם היה דאי אמר בעל הבית טפי מארבעה שיהא לבם כמו שאמר בעל הבית אלא אי אמר ליה בעל הבית בארבעה וכו' קא מיבעיא לן אי אדיבורא דבעל הבית קא סמכי ודעתייהו אעילויא ושקלי ארבעה או דלמא אדיבורא דידיה קא סמכי דא"ל מהימנת לן כו' ולא שקלי אלא תלתא:

דעתייהו אעילויא כתבו התוספות באמר להו שכרכם עלי איירי דאי אמר להו שכרכם על בעל הבית מאי נפקא מינה כו' ודוחק הוא לאוקמי דוקא באמר להו שכרכם עלי מדנקט סתמא משמע בדשכרן סתמא איירי או בדאמר להו שכרכם על בעל הבית איירי דהכי אורחא דמילת' למימר הכי ועוד דהך פשיטא אאוקימתא דמתניתין קיימא משמע דאיירי דומיא דמתניתין דמוקי לה לעיל דאמר להו שכרכם על בעל הבית ועוד דאי אמר להם שכרכם עלי לא שייך למימר אדיבורא דבעל הבית קא סמכי דלית להו גבי בעל הבית מידי לכך נראה דאיירי בדשכרן סתמא אי נמי אמר להו שכרכם על בעל הבית ומה שהקשו התוספות דא"כ כי דעתייהו אעילויא מאי הוי דב"ה לא ישלם אלא מה שהתנה לאו קושיא היא דאיירי שמלאכתן שוה ארבעה והיכא דאמר ליה בעל הבית בארבעה ואזל איהו ואמר להו בתלתא ואינהו לא אמרי ליה מידי לא שקלי אלא תלתא אף ע"ג דמלאכתן שוה ארבעה כמו שכתב רב אלפס והרא"ש ז"ל דסבור וקבול ואוזלי הוא דקא מוזלי גביה נקאמר ש"ס דהיכא דמלאכתן שוה ארבעה ואינהו הוה אמרי ליה כמו שאמר בעל הבית אז אי אמר בעל הבית בתלתא ואזל איהו אמר להו בארבעה ואמרו ליה כמו

שאמר בעל הבית פשיטא דשקלי ארבעה מה נפשך דאפילו אי אמרינן אדיבורא דב"ה קא סמכי לא שייך למימר דסבור וקבול דדעתייהו הוה אעילויא כיון דמלאכתן שויא ארבעה שקלו מיהא ארבעה אלא אי אמר ליה בעל הבית בארבעה ואזל איהו אמר להו בתלתא ואמרי אינהו כמ"ש בעל הבית מאי אדיבור' דידיה קא סמכי דאמרי ליה מהימנת כו' וכיון דאדיבור' דידיה קא סמכי לא שקלי אלא תלתא דסבור וקבול ואוזלי הוא דקא מוזלי גביה או דלמא אדיבורא דב"ה קא סמכי ושקלי ארבעה וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שכירות וכן כתב הרא"ש ז"ל:

הא דסיירא לארעיה מאורתא פי' רש"י ז"ל והוליך הפועלים שם וראוה וכו' ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע דלא בעינה שהוליך שם הפועלים שכתב בפ"ט מהלכות שכירות הלכו פועלים ומצאו שדה כשהיא לחה או ששכרן להשקות השדה ומצאוהו שנתמלא מים אם בקר בעל הבית מלאכתו מבערב ומצא צריכה פועלים אין לפועלים כלום מה בידו לעשות ואם לא בקר נותן להן שכרן כפועל בטל וכן כתב בש"ע וטעמא משום דמעיקרא פשע ששכר פועלים ולא ידע אי צריכה פועלים:

דף עז

אדעתא דטרחנא לכו באכילה ושתייה במקום שנהגו לזון הפועלים איירי כההיא דתנן בריש פ' הפועלים ולהכי אמר להו אדעתא דאטרח בשבילכם באכילה ושתיה כלומר שאתן לכם מזונות יפות טפי ממנהגא והשתא הוי דומיא דבסמוך דאמרי ליה פועלים אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא:

לא צריכא דזל עבידתא ואימר בעל הבית אימר לשון כעס הוא כמו מאי אימרייך דאימרת שפי' בערוך מי הכעיסך וכמו אימריא אזלא לבי נשיא דריש הפועלים פי' על ידי דזל עבידת' נתמלא בעל הבית כעס ורוצה לחזור בו אע"ג דלא ירויח כלים בחזרה כמ"ש התוס' ריש פרקין מ"מ רוצה לחזור כדי שיהא קשה על הפועלים לחפש ולמצוא מקום להשתכר מהו דתימא מצי אמר להו לכך רצית לחזור שיהא קשה לכם לבקש מקום להשתכר על ידי כן תפחתו לי מאגריי קמ"ל וכו':

והא אמרי' משמיה דרבא קני פשיטא דשמעת' משמע דפריך והא אמרי' משמיה דרבא דהיכא דלא עייל ונפק אלא אחד זוזא קני וקשה דא"כ מאי משני תתרגם שמעתיך במוכ' שדהו מפני רעתה דלפי זה אמאי קאמר רבא דקני היכא דלא עייל ונפק אלא אחד זוז הא אפי' עייל ונפיק בכולהו זוז נמי קני מהאי טעמא כמ"ש התו' ודוחק לומר דלאו הוה נקט חד זוזא לכך נראה דהא דרב אחא בר יוסף לאו בעייל ונפיק אחד זוזא איירי אלמא

מילתא אחריתי היא דהוה שמיע ליה מרב אשי הא דאמר רבא דכי עייל ונפיק אזוזי לא קני וקאמ' ליה הא אמרי' משמיה דרב' דכי עייל ונפיק אזוזי קני:

דף עח

רבה אמר כגון שהכישה נחש למאי שכתבו התוספות דכל אלו האמוראי' סוברים כרבא דאמר מלאך מות מה לי הכא וכו' צ"ל דלא גרסינן הכא רבה אלא רב דאי לאו הכי תקשי לאביי דאמר הבלא דאגמ' קטלא ואלי' דרבה קאמר הכי כדאיתא בהמפקיד והא מוכח הכא דרבה לית ליה האי סברא דהבלא דאגמ' קטלא:

אדעתא דפורים יהיב ליה אדעתא דמידי אחריני לא יהיב ליה תימה והא הכא נמי אדעתא דהר הוא דיהיב ליה ולא אדעתא דבקעה או אדעתא דבקעה ולא אדעתא דהר נמצא כל שאינו מוליכו למקום שהתנה בחזקת בעלים הוא והוי גזלן וקמה ליה ברשותיה להתחייב בכל אונסין ונראה דרבי יוחנן דמשני הא מני ר"מ היא פליג אאמוראי קמייתא דאינהו סברי דטעמא דמתניתין משום שהוליכה למקום גרוע טפי מאותו מקום שהתנה כגון שידוע שיש במקום שהוליכה שלג ומטר או שידוע שיש שם נחשים וכו' כמ"ש התוספות ורבי יוחנן אית ליה דאפילו ליכא שום נפקותא בעולם בין הר לבקעה וליכא למיתלי המיתה בזה טפי מבזה אפילו הכי ניחא דחייב כששינה וטעמא כיון שהודיעו מעיקרא שמשכירו אדעתא דהר אע"ג שאם היה חפץ מעיקרא לשכרו אדעתא דבקמה נמי היה מתרצה לו כיון דליכא שום נפקותא בין הר לבקעה מ"מ השתא שהודיעו אדעת' דהר משכיר לו והוא משנה מדעת בעלים גזלן הוא וכן איפכא כשמשכירו אדעתא דבקעה והוא משנה מדעת בעלים הוי גזלן כרבי מאיר אע"ג דאין שום הפרש בין הר לבקעה והא דנקט הר ובקעה ולא נקט הר והר יש לומר משום דבעי למיתני סיפא השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה דלרבנן דפליגי אדרבי מאיר ומפלגי בין הוחלקה להוחמה ע"כ איצטריך למיתני בדידהו הר ובקעה תני נמי רישא הר ובקעה למינקט פלוגתייהו בחד גוונא וקבעי ש"ס הי ר"מ דסביר' ליה דכל שמשנה מדעת בעלים הוי גזלן אע"ג דליכא שום נפקותא בההוא שינוי אילימא ר"מ דצבע דקתני ר"מ אומר נותן לו דמי צמרו פי' דלא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו מה שמעולה עתה בדמים כדפירש"י ז"ל בהגוזל ובפ"ק דע"א ומדקתני סתמא משמע דאע"ג דלא הוה איכפת ליה לבעל הצמר בין שחור לאדום כגון שדמיהן שוין ודרכו למוכרן לאחרים אפי' הכי כיון דאדעתא דאדום יהיב ליה או אדעתא דשחור והוא שינה מדעתו אף על גב דלית ליה נפקותא מכל מקום גזלן הוי וקנייה בגזילה דלמא שאני התם דקני בשינוי

מעשה. אלא רבי מאיר דמגבת פורים דלמא התם נמי דאדעתא דפורים יהיב ליה אדעתא דמידי אחרינא לא יהיב ליה פי' שאני התם דאיכא נפקותא לבעלים דמעיקרא לא יהיב ליה לעני אלא אדעתא דסעודת פורים כיון דפורים ימי משתה ושמחה נינהו ומצוה רבה קעביד ואי הוה בעיא עניא מעיקרא שיתן לו המעות אמידי אחריני לא הו' יהיב ליה וכן משמע ממה שכתבו התוספות דדוקא בפורים אמרינן הכא דאין לשנות וכיון דמעיקרא לא ניחא ליה שיוציאן אמידי אחרינא לכך המשנה מדעתן הוי גזלן אבל גבי הר ובקעה אי ליכא נפקותא בינייהו אע"ג דשינה מדעתן לא הוי גזלן בהכי אלא רבי מאיר דחלוק וטלית הוא דפשיטא שאין לנותן שום נפקותא מה שהעני קונה לו ומעיקרא כי יהיב ליה אדעתא דחלוק אי הוה בעי עניא שיתננו לו אדעתא דטלית פשיטא דהוה יהיב ליה דמאי איכפת ליה לנותן אם העני קונה לעצמו מלבוש זה או מלבוש אחר כיון דתרוייהו מלבושים נינהו ואפי' הכי ס"ל דאסור לשנות מדעתו שמע מינה וכו':

ההוא דאמר להו אבזקת במילתא דמלכא נראה דשומר בגדים של מלך הוא ואמרו ליה עבדי המלך במאי כו' איכא דאמרי בטלי כסף דהיינו בכלי פשתן אמר דלאו רגילות הוא שיהא עש אוכלתן ויכול אדם להזהר ולשומרן שלא תאכלן עש לכך קטלוה דפושע הוה שלא שמרן יפה איכא דאמרי בטלי דהב אמר דהיינו בכלי צמר צבועין דרגילות שיהא עש אוכלתן ואי אפשר לאדם להזהר מהן ולשומרן לכך שבקוה דאונס הוה וכן משמע בערוך:

אנא דאמרי כרבי שמעון בן אלעזר אין לפרש דשמואל מוקי לה מתניתין כרבי שמעון בן אלעזר ולא כתנא קמא דאין זה סברא לאוקמי מתניתין כיחידאה ועוד מדלא קאמר אמר לך שמואל מתניתין רבי שמעון בן אלעזר היא ותו דפריך בסמוך ומי מצית מוקמית לה כרבי שמעון בן אלעזר והא קתני רישא כו' משמע דלא פריך הכא אלא אשינוי בתרא ואי מוקי לה השתא מתניתן כרבי שמעון בן אלעזר אם כן אשינויא קמא נמי תיקשי ומי מצית מוקמית לה מתניתין כר' שמעון בן אלעזר והא קתני מתניתין השוכר את החמור והבריקה אומר לו הרי שלך לפניך ואלו רבי שמעון בן אלעזר אמר השוכר את החומר לרכוב עליה וכו' לכך צריך לומר דשמואל מוקי לה מתני' כתנא קמא ואיהו נמי משני לה רומיא דמתניתין ובריית אהדדי כדרב כאן באנגריא חוזרת כאן באנגריא שאינה חוזרת מיהו שמואל גופיה לית ליה הך סברא כלל אלא סבירא ליה דבין אנגריא חוזרת בין אנגריא שאינה חוזרת אם בדרך הליכה נוטלה אומר לו כו' ואי קשיא מתניתין ובריית אדשמואל לזה קאמר ש"ס אמר לך שמואל לאו מי איכא רבי שמעון בן אלעזר דקאי כוותי אנא דאמרי כרשב"א ולפי זה הא דאמר שמואל לעיל בין אנגריא חוזרת בין אנגריא

שאינה חוזרת אם בדרך הליכה נוטלה כו' לאו לפרושי מתניתין קאתי דהא מתניתין לית ליה הך סברא אלא סברת עצמו הוא דקאמר והשתא אתי שפיר דלא נקט ש"ס לעיל במלתא דשמואל לא שנו אלא שניטלה בדרך הליכה כו' כדנקט במלתא דרב לא שנו כו' משום דלהך שינויא לא אתי שמואל לפרושי מתניתין מיהו לאידך שינויא איכא למימר דשמואל נמי לפרושי מתניתין קאתי:

דף עט

אלו בעית למיתי עד הכא לאו אגרא בעית למיתב צריך לומר כמו שכתבו התוספות דהא דקאמר לעול' דלא שכיח לאוגורי היינו לפי אותן דמים ששכ' מזה אבל בטפי פורת' ימצא לשכור והנה נהנה וכו' אבל אם אינו מוצא לשכור בטפי פורתא אלא צריך ליתן מחצי דרך שלפניו כמו שרצה ליתן לזה מכל הדרך אינו נותן לזה כלום כיון שלא נהנה במה שבא עד כאן אי נמי אפי' אינו מוצא לשכור בטפי פורתא אלא צריך ליתן מחצי דרך זה כמו שרצה ליתן לזה מכל הדרך ואיירי שיוכל למכור סחורתו במקום שמת החמור וירויח בה לכך יתן חצי שכרו אע"ג שאם לא מת החמור והיה מוליך סחורתו עד מקום שרצה ללכת היה מרויח יותר אין זה אלא תרעומת והטור סי' ש"י כתב והא דאמרינן שנותן לו שכרו על שהוליכו עד כאן דוקא כשמוצא לשכור במקום שמת זה או אפילו אינו מוצא לשכור אבל יכול למכור סחורתו במעט ריוח וכן כתב בהגהת שלחן ערוך שם מדכתב סתמא ולא כתב בהדיא דוקא כשמוצא לשכור במקום שמת זה בטפי פורתא משמע לכאורה דלא בעיא רק שמוצא לשכור אפי' צריך ליתן הרבה ואי אפשר לומר כן דאם צריך ליתן מחצי דרך כמו שרצה ליתן מכל הדרך אמאי ישלם כלום הא לא נהנה מה שבא לכאן ועוד דאם כן מה שכתב הטור או אפי' אינו מוצא לשכור אבל יכול למכור סחורתו כו' באינו מוצא לשכור כלל איירי וזה לא יתכן דהא דמשני ש"ס לעולם דלא שכיחי לאוגורי כו' ע"כ במוצא לשכור איירי אלא דאינו מוצא לשכור בטפי פורת' אלא בהרבה דאי אינו מוצא לשכור כלל מאי פריך בסמוך ואי יש בדמיה לשכור ישכור הא איירי דלא משכח לאוגורי כלל וכן משמע מדלא קאמר ואי דלא מצי לאוגורי וקאמר אי דלא שכיח לאוגורי משמע דמצי לאוגורי אלא דלא שכיח לאוגורי וצריך ליתן יותר מכפי מה שנתן לזה מיהו קשה על מה שכתבו התוס' דאיירי כגון שיוכל למכור סחורתו במקום שמת והא רב קאמר השוכר את החמור לרכוב עליה משמע דלרכיבה בעי ואין בידו שום סחורה ויש ספרים דלא גרסינן לרכוב עליה אלא גרסינן השוכר את החמור ומתה לו כמ"ש הרב המגיד בפ"ה מהלכות שכירות:

אי משום הא לא קשיא נקט לא קשיא ולא קאמר אי משום הא לא איריא משום דהשתא דדייקינן מברייתא דלא מכלינן קרנא מדלא מצלחינן ליה לציבא א"כ לכאורה קשיא אדשמואל דאמר מכלינן קרנא לכך קאמר אי משום הא לא קשיא ובריש המפקיד גבי הא דקאמר דיקא נמי דקתני וכו' כתבו התוספות נמי ואם תאמר תקשי לרב וכו':

הכי גריס רב אלפס ז"ל דפרקה וטועניה בגויה פי' דמפרש הספינה וטועינה נשאר בגויה דהיינו שמוכר סחורה שבספינה לאחר כדפי' ר"ח ז"ל:

שמע מינה ביניתא אחרסה תקלה מדקתני אפילו מעוברת דייק דמשמע שהמעוברת כבידה מן הריקנית כדפירש"י ז"ל ואע"ג דפשוט הוא דמעוברת כבידה מן הריקנית מ"מ אשמעינן דאיכא קפידא בדבר ולא אמרינן כיון דחד גופא וירך אמו הוא והחי נושא קצת את עצמו אינה כבידה מחמת העובר אלא קצת ואין לדקדק בזה קמשמע לן שהיא כבידה הרבה ואכרסה תקלה ולפי כרסה היא מכורה ויש להקפיד בדבר דמדקני אפילו מעוברת ואי לאו דאיכא קפידא פשיטא ועוד דקתני לה דומיא דגדולה ומניקה ובהנך ודאי איכא קפידא דהפרשה גדול יש בין קטנה לגדולה ובין מניקה לאינה מניקה והתוספות כתבו דדייק מדקתני ברישא בין גדולה ובין קטנה ובכלל זה נמי יש במשמע בין גסה ובין דקה ולמאי איצטריך למיתני אפי' מעוברת דהיינו נמי גסה וכו' ותימה דאיצטריך למיתני אפי' מעוברת לאשמעינן אע"ג דאיכא תלת' לריעותא שהיא גדולה והיא מעוברת והיא מניקה אפי' הכי מרכיב עליה ותדע דלהכי לא קתני באיש בין קטן בין גדול וקתני לה באשה אלא משום דאתי לאשמעינן דאפי' אית בה תלתא לריעותא אפילו הכי מרכיב עליה וממילא שמעינן מינה דהוא הדין באיש בין קטן גדול דמאי שנא איש מאי שנא אשה ורבינו תם ז"ל פירש דדייק שהעובר מכביד כשהוא במעי אמו יותר מאלו היה חוצה לה ותימה דהא הך מילתא לא שמעינן לה מגופא דברייתא דהא איכא למימר דברייתא לא זו אף זו קתני אלא מקושיא דרב פפא שמעינן הכי לגירסת ר"ת ז"ל וזה אינו מן הסוגיא לומר דאביי דייק מילתא מקושיא דרב פפא:

דף פ

אפי' מעוברת ואפי' מניקה אתי לאשמעינן אע"ג דרוב נשים לאו מעוברות ולאו מניקות נינהו ולהכי נקט בהו לשון אפילו אבל גבי גדול' לא שייך למיתני אפילו גדולה משום דרוב נשים לאו קטנות נינהו דיש גדולות ויש קטנות לכך קאמר בין קטנה בין גדולה:

תבואה והביא עליה תבן שבלים כל זמן שהדגן עדיין בתוכן תבואה קרי להו אבל דגן והביא עליה תבן לאביי דסבר בשעורים שהתליעו פטור אם הוסיף שלשת קבין הכא נמי פטור בהך שיעורא דתבן נמי קל הרבה כמו שעורים שהתליעו:

אפי' תימא בשלא חבטו לאלתר לאגרא יתירא לכאורה משמע שאם הוסיף עליו קב שלא מדעתו צריך להוסיף בשכרו כפי מה ששכרו שאם שכרו לשאת שלשים קבין בשלשים זוז צריך להוסיף לו זוז אחד ואין נראה דא"כ משמע שאם לא הוסיף אלא פחות מקב לא בעי למית' ליה מידי מחמת התוספות ואין סבר' לומר כן דלמה יטריח זה עצמו בפחות מקב חנם וליכא למימר דבפחות מקב עביד איניש דמחיל דכיון דמשא אדם רק שלשים קבין כשמוסיפין עליו אפי' פחות מקב התוספו' קשה לו ולא עביד איניש דמחיל על כך ועוד דלשון לאגר' יתירא לא משמע הכי דהוה ליה למימר למיתב ליה אגרא ותו לא לכך נראה לפרש שאם שכרו לשאת שלשים קבין בשלשים זוז והוסיף עליו קב צריך למיתב ליה אגרא מחמת קב פהוסיף טפי מזוז ולכך קאמר לאגרא יתירא משום דקב זה קשה עליו טפי מקב אחר שדרכו לישא אבל הוסיף עליו בציר מקב אע"ג דקשה עליו קצת מכל מקום אינו משלם התוס' אלא כפי מה ששכרו דבבציר מקב לא קפיד איניש לאגרא יתירא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ד מהלכות שכירות אם הוסיף חלק משלשים על השיעור שפסק עמו ומתה חייב פחות מכאן פטור אבל נותן הוא שכר התוס' ע"כ וכיון דסבר דנותן לו שכר התוס' אפי' לא הוסיף אלא פחות מחלק משלשים א"כ על כרחך צריך לפרש לאגרא יתירא דקאמר כדפי' שנותן שכר על התוספות יותר מכפי מה ששכרו אם הוסיף עליו חלק משלשים וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל שכתב דלית הלכתא כרבא דלא בעי למיתב ליה אגרא יתירא ובתוס' קב אין סברא לומר דלא בעי למיתב ליה ולא מידי מיהו מה שכתב דלית הלכתא כרבא וכ"ש כאביי וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דלא מייתי אלא שינויא דרב אשי לא ידענא דהא איכא למימר דרב אשי לא פליג אשינויא דרבא ואביי וכל חד אוקימת' אחריתי קאמר ולא פליגי אהדדי כלל:

דקא תפיס ליה אגריה כתבו התו' וא"ת שוכר נמי בההיא הנאה דתפיס ליה אשכרו כו' אע"ג דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף מכל מקום כיון דשוכר סתמא קתני ברייתא מי לא עסקינן אפי' אם נתרצה ונתן לו כבר שכרו:

דף פא

הא גמרתיו שומר שכר דאי לאו הכי נשמעינן גמרתיו וכ"ש טול את שלך כדפריך בתר הכי ותימה דמאי משני לא הא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר וכי לא ידע אכתי איכא לאקשויי אבל גמרתיו מאי שומר חנם אי הכי כו' ואי אשינויא דבתר הכי סמיך דטול את שלך איצטריכ' ליה מ"מ מאי איצטריך למימר אלא הכי דייק מינה הא הבא מעות כו' הוה ליה למימר לא גמרתיו נמי שומר חנם הוא וטול את שלך איצטריך ליה כדמסיק וי"ל דלמסקנא נמי דטול את שלך איצטריכא ליה צריך לומר דדייקינן מיניה הא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר מדלא קתני מתני' וכולן שאמרו טול את שלך שומר חנם למה ליה למיתני והבא מעות אלא דיוקא אתי לאשמעינן הא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר וה"ק לא הא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר פירוש וכיון דהך דיוקא ע"כ דייקינן מינה מדקתני והבא מעות אם כן צריך לומר דלא דייקינן מינה הא גמרתיו שומר שכר דאי דייקינן מינה הא גמרתיו שומר שכר אם כן למה ליה למיתני והבא מעות לא שמעינן הא הבא מעות וטול את שלך שומר שכר הא אמרת דאפילו גמרתיו הוי שומר שכר הבא מעות וטול את שלך לא כ"ש וא"ת ומאי פריך אדתני וכולן שאמרו כו' נשמעינן גמרתיו הא איצטריך למיתני טול את שלך והבא מעות למידק מינה הא הבא מעות וכו' וי"ל דפריך שפיר דטפי הוה ליה למיתני גמרתיו לאשמעינן מלתא בעיקר הדין דאפילו גמרתיו הוי שומר חנם ממאי דקתני טול את שלך והבא מעות שומר חנם דלגופיה לא איצטריך ולא שמעינן מיניה אלא דיוקא ומשני דטול את שלך איצטריך נמי לעיקרא דדינא סד"א וכו':

ואמאי שמיר' בבעלי' היא פירש"י ז"ל דאשמור לי ואשמור לך קאי אבל אינך כולהו לאו שמיר' בבעלים נינהו ומדברי הרמב"ם ז"ל פי' משכירות משמע דאכולהו פריך והא שמיר' בבעלי' היא וכן משמע קצת ועיין בטור סי' ש"ה:

חד אריך וחד גוצא תימה דמאי איצטריך ש"ס לפרש הכי שאין ענינו להך עובדא מיהו לפירש"י ז"ל דהשאילני ואשאילך לאו שאלה בבעלים הוא ניחא דאשמעינן דלא תקשי אמאי אמרו ליה רבנן לרבא והא שאלה בבעלים הוא הא כיון דאינהו לא הוו ידעי גופא דעובדא היכי הוה דהא לא הוה ידעי דבלא דעתיה שקליה אם כן דלמא ההוא דרכיב חמרא שקיל סרבלא להתכסות בו והוה ליה השאילני ואשאילך ונהי דממילא מטי ליה הנאה לשואל מכל מקום לאו עמו במלאכתו הוא כיון שלטובת עצמו לקחו לכך קאמר דבעל הסרבל גוצא הוה ובעל הסדינא אדם גדול בענקים הוה דלא הוה אפשר ליה ללבוש סרבלא דגוצא ופשיטא להו שלטובת השואל נטלו להעבירו על הנהר אבל

לפירש הרמב"ם ז"ל דהשאילני ואשאילך שאלה בבעלים הוא קשה ושמא אשמעינן טעמא דשטפוה מיא לסדיניה לכך קאמר חד אריך כו' דכיון דסדין ארוך הוה כי לבשיה גוצא נמשך סדינא ונגרר בתריה לכך שטפוה זרמא דמיא:

אריכא רכיב חמרא והוה ליה סדינא דקדק ש"ס ולא קאמר ומכסי סדינא כדאמר בגוצא מיכסי בסרבא משום דאריכא בההיא שעתא לא הוה מיכסי בסדינא דהא מסיק דבלא דעתיה שקליה:

ההוא יומא אמרו ליה לחד מנייהו זיל אפי לן האריך ש"ס ולא קאמר ההוא יומא אפי' חד מנייהו א"ל נטרו לי כו' לאשמעינן דההוא יומא לאו דידיה הוה כדמסיק אלא שהם בקשו ממנו שילך ויאפה ונתרצה להם ולהכי לא משני בסמוך דכל חד מנייהו ביומא דידיה אפקיד גלימיה גבי חבריה והוה ליה שמור לי ואשמור לך דהוי שומר שכר אלא משום דקושטא דמילתא קאמר דלאו יומא דידיה הוה:

א"ל רבא מה ליה לשקר רבה גרסי' וכן הוא בספר רב אלפס ז"ל וכן משמע דאורחא דש"ס בכולי דוכתי להקדים אביי לדרב' והכא נקט מילתא דרבא קודם ולהכי כתבו הרי"ף והרמב"ם והרש"א ז"ל דהלכתא כאביי דאמר מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן ואי רבא גרסינן הא קי"ל דהלכתא כוותיה דרבא לגביה דאביי בכולהו דוכתי לבר מיע"ל קג"מ. ומכאן קשה לפי' רשב"ם ז"ל בפרק חזקת הבתים דמייתי ש"ס תרתי עובדי בההוא דהוה מפיק שטרא זייפא אחבריה גחין ולחיש ליה לרבה אין שטר' זייפא הוא מיהו שטר' מעלי הוה לי ואירכס וקאמר רבה מה לי' לשקר וא"ל רב יוסף אמאי סמכת אהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא ופי' רשב"ם ז"ל שם דדמיא למה לי לשקר במקום עדי' וקשה דא"כ למאי דמסיק ש"ס התם דהלכתא כוותיה דרבה אארבע וכוותיה דרב יוסף בזוזי משום דהמוציא מחבירו עליו הראיה אמאי פסקינן הכא כוותיה דאביי ובעי שלומי נימא המוציא מחבירו עליו הראיה והתו' שם פירשו טעמא דרב יוסף בענין אחר לא משום דהוה למה לי לשקר במקום עדים וא"כ לא דמיא לעובדא דהכא:

דף פב

במלוה צריך למשכון קמיפלגי פירש"י ז"ל להשתמש בו וקשה בסיפא כשהלוהו אדם זוז בשטר והניח משכון בידו אמאי מודה ר' אליעזר הא אכתי לאו מצוה קעביד כיון דצריך למשכון ומשתמש בו ואף דמתחילה עשה מצוה שהלוהו בלא משכון מ"מ השתא מיהא לאו מצוה קעביד ומצוה ראשונה אזלה לה ועוד דא"כ אמאי קאמר לעיל מתני' הלא כר' אליעזר נוקי מתני' באין צריך למשכון דמפירש"י ז"ל משמע דס"ל דקיימא לן כרב יוסף

שפירש דהא דרבה ודאי תנאי דהא ר' עקיבא לית ליה דרבא וא"כ איתא כרבי אליעזר דשמותי הוא כמ"ש התו' בפר' אלו מציאות ועוד דאי המלוה על המשכון ומשתמש בו ומנכה לו מן החוב איירי הרי לא גרע משוכר כלי מחבירו ואמאי קאמר רבי אליעזר דישבע ויטול מעותיו ורבי עקיבא נמי אמאי קאמר יכול הוא שיאמר לו כלום הלויתני אלא על המשכון וכו' תיפוק ליה דשוכר הוי וקיימא לן דשוכר חייב בגניבה ואבידה ואין סברא לומר דרבי אליעזר ורבי עקיבא סבירא להו כמאן דאמר שוכר כשומר חנם דמי לכך נראה כפירוש רבינו חננאל ז"ל שכתבו התוספות שכל המלוה לחבירו על המשכון צריך למשכון קרי ליה כיון שלא רצה להלותו בלא משכון ומה שהקשו התוספות דאטו משום הכי לאו מצוה קעביד יש לומר דודאי גוף ההלואה מצוה היא מיהו לקיחת המשכון לאו מצוה היא ואדרבא פשטא דקרא דאם כסף תלוה בלא משכון משמע אלא שכשמגיע זמן הפרעון ואינו פורע אז צוה הכתוב שלא יהיה לו כנושה ויקח משכון על ידי בית דין ולכך קאמר מר סבר לאו מצוה קעביד דלא מצי לשומר אבידה דהתם לקיחת האבידה מצוה היא לכך כשמתעסק בה לשוחטה ולנערה פטור מליתן לעני אבל לקיחת המשכון כיון דלאו מצוה היא לכך כשמתעסק בו לשוטחו לא הוי עוסק במצוה והשתא ניחא דמודה רבי אליעזר בסיפא במלוה לחבירו אלף זוז בשטר והניח משכון בידו דאבדו מעותיו דכשהלוהו לו בשטר פשיטא דלא יהיב ליה משכון באותה שעה אלא שלא בשעת הלואה איירי כשהגיע זמן הפרעון ולא פרע לו הניח משכון בידו על ידי בית דין ולכך אפי' ר' אליעזר מודה דאבדו מעותיו דלקיחת המשכון באותה שעה מצוה הוא מה שאין דוחקו לפרוע דכיון דזמן הפרעון שקבע לו כבר הגיע היה מן הראוי לנוגשו שיפרענו אלא דמצות הכתוב הוא שלא יגור אותו ויקח משכון מידו כדי שימהר לבקש מעות לפרוע חובו כי הוא מתבייש מה שבכל יום יחזירו משכונו כמ"ש התוספות בפ' המקבל וכיון דאז לקיחת המשכון מצוה הוא מה שאינו דוחקו לפרוע לכך כשמתעסק בו לנערו ולשוטחו עוסק במצוה הוא ואי אתי עניא לא בעי למיתב ליה ובשבועות איתא נמי להך סוגיא ולא גרסינן התם שלהנאתו קא מתכוין אלא הכי גמרינן מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד ותו לא:

קיימא לן דבנתקל פושע פליגי אבל אי לאו דק"ל הכי איכא למימר דכולי עלמא נתקל אונס הוא ובמפקיר נזקיו פליגי ר' מאיר מחייב דבור שחייבה עליו תורה בבור בר"ה דהפקר הוא ורבי יהודה סבר דהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו זהו בור האמור בתורה כדאיתא בפרק המניח:

תברא מי ששנה זה לא שנה זו ולעולם טעמא דר' מאיר משום דסבר נתקל אונס הוא ואיידי דמפרש לה טעמא דרבי מאיר מפרש לה נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי אליעזר לכך קאמר ואתא ר' יהודה וכו' ואתא ר' אליעזר וכו' וכן בסמוך איידי דמפרש לה טעמא דרבי מאיר דפוטר משום דשבוע' זו תקנת חכמים הוא מפרש להו נמי טעמייהו דרבי יהודה ודרבי אליעזר:

אלא שומר שכר אמאי משתבע כי לא פשע נמי שלומי בעי דסבירא ליה לר' אליעזר נתקל לאו אונס הוא ותימה מנא ליה לש"ס למימר הכי דלמא רבי אליעזר נמי כרבי מאיר ס"ל דנתקל אונס הוא ולא תמה אלא כדאמר בתר הכי לחוד דהיאך יכולין זה וזה לישבע התינח במקום מדרון וכו' התינח היכא דליכא קמיה וכו' ויש לומר דהכי דייק לישנא דרבי אליעזר מדלא קאמר ותמה אני אם יכולין לישבע מדנקט אם יכולין זה וזה לישבע משמע דהוה תמה על זה דהיינו אשומר שכר תמיה אחריתי ועל זה דהיינו שומר חנם תמיה אחריתי וכן משמע קצת מלשון רש"י ז"ל שכתב במתני' אבל תמה אני על זה ועל זה היאך נפשרי' משמע דדייק לישנא דזה וזה דנקט רבי אליעזר. ולפי זה ניחא בסמוך לר' יוחנן דמפרש טעמא דר' מאיר דמיפטר בשבועה משום תקנת חכמים ונתקל פושע הוא ורבי אליעזר דתמה עליו על כרחך לית ליה תקנת חכמים אם כן מנא ליה לש"ס למימר דרבי אליעזר בעלמא כר' יהודה סבירא ליה דנתקל לאו פושע הוא ולאו אונס הוא ולהכי תמה אשומר שכר אמאי משתבע כו' דלמא רבי אליעזר נמי כר' מאיר ס"ל דנתקל פושע הוא אלא דלית ליה תקנת חכמים ולהכי תמה אם יכולין לישבע אלא משום דאם כן נתקל פושע הוי לא משכחת לה תמיה אשומר שכר דליתא בשומר חנם ומלישנא דרבי אליעזר משמע דעל שומר שכר הוה תמה תמיה אחריתי דליתא בשומר חנם מדנקט זה וזה כדפי':

דף פג

הא תינח במקום מדרון כו' התינח היכא דליכא ראיה כו' לכאורה תימה דמאי תמיהא לוקמא בדליכא ראיה ובמקום מדרון ואי משום דקתני סתמא אם כן כולהו דוכתי תנן סתמא דארבעה שומרין נשבעין לא אתיא כאיסי ואנן קי"ל כוותיה וי"ל דמתני' הכי משמע דאיירי בדאיכא ראיה ואפי' שלא במקום מדרון מדקתני המעביר חביות ממקום למקום משמע דברחוב העיר איירי דלאו אורחא שישא פועל חביות יין על כתפו מעיר לעיר על פני השדה וברחוב העיר על הרוב אנשים מצויין שם כדאמר בסמוך וגם מקום מדרון לא שכיח ברחוב העיר וכיון דסתמא קתני משמע בדאיכא ראיה ושלא במקום

מדרון איירי דדוחק לאוקמי דיקא במקום מדרון ובדליכא ראיה כיון דמילתא דלא שכיח הוא להיות כן ברחוב העיר ואפשר להכי נקט מתניתין ושברה ולא קתני ונשברה כדקתני ברייתי' נשברה כדו לאשמעינן דאף על גב דנראין הדברים דאיהו שברה דלא הוי מקום מדרון ולא מצי לאתויי ראייה אפילו הכי זה וזה ישבע:

השוכר את הפועלים פרק שביעי

ואמר להם להשכים ולהערי' אחר שהשכירן כבר אמר להם להשכים ולהעריב כמו שכתבו התוספות אע"ג דבמדרש רבה שהביאו התוס' לקמן גרסינן ופסק עמהם להשכים ולהעריב צריך לומר לישנא דפסק לאו דוקא נקט אלא כלומר שאומר להם כך:

פועל ביציאתו משל בעל הבית טעמא דמלתא נראה כדי שיקרא ק"ש ויתפלל תחילה קודם שיצא למלאכתו דזמן תפילת השחר מצותה עם הנץ החמה דכתיב ייראוך עם שמש ומשעלה עמוד השחר יצא:

מאי דכתיב תשת חשך ויהי, לילה וכו' לפי שלא פי' בהך דרשה מציעתא דקרא הכפירים שואגים לטרף ולבקש מאל אכל' גם יש לדקדק חדא דקאמר תזרח השמש לצדיקים מאן דכר שמייהו הא ברישא דקרא לא אירי מצדיקים מידי ותו דקאמר יאספון רשעים לגיהנם מידי גיהנם כתיב בקרא ועוד כיון דנפקא ליה מתן שכרן של צדיקים מואל מעונתם ירבצון אין לך כל צדיק וכו' א"כ יצא אדם לפעלו יצאו צדיקים לקבל שכרן למה לי ואיזה שכר יקבלו עוד וכבר אמרו כי דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע הן מתחלק לכמה ניצוצות לכך נראה להוסיף נפך ונראה דהכי פי' דקרא לפום הך דרשא תשת חשך ויהי לילה זה העולה הזה כו' בו תרמוש כל חיתו יער אלו רשעים שבו תרמוש הוא מלשון תרמסנ' רגל כמ"ש הרמב"ן ז"ל בפרש' בראשי' רמז לרשעים שבו שדורסי' והולכים ומצליחים בהאי עלמא וזהו שאמר שדומין לחיה שביער שמשכל'. ומזקת הבריות וכדאיתא במדרש רבה פרשה שמיני יכרסמנה חזיר מיער הדא חיותא כי סלקא מן מורשא לית היא ממכיא וכי סלק' מנהרא היא ממכי' א"כ לפי שהעולם הזה דומה בעיני הרשעים כיער שהגזילות מצויות שם כך המה גוזלים וחומסים ואין מוחה בידם כאלו היו בתוך היער. ואפשר דוי"ו יתירא דתיתו רמז ליה כי היה הרשע חיותו ומחייתו ביער תליא ע"י שגוזל וטורף כעומד ביער כמו ועל חרבך תחיה הכפירים שואגים לטרף אלו הצדיקים ותלמידי חכמים המתגברים על יצרם ככפירי האריות ויושבים תמיד תוך ארבע אמות של הלכה ואינן נבהלי' להון המה שואגים לטרף שאגה הוא מלשון תפילה שאינן עוסקים בהבלי הזמן אלא בוטחים בה' ומתפללים אליו שימציא להם פרנסתם ם וטרף כמו הטריפני לחם חקי ולפי שאינם חפצים במותרות כי אם לחם ביתם לכך אמר

ולבקש מאל אכלם ולא כתיב אכל רמז שאינן מבקשים רק כדי שיעור מאכלם בלב' ולא יותר כלל. תזרח השמש לצדיקים הנזכרים לעולם הבא ועל ידי כן יאספון רשעים לגיהנם ולאו בגיהנם שנידונין בו הרשעים לאחר מיתה איירי אלא בגיהנם שלעתי' כשיוציא הקב"ה חמה מנרתיקה וכדאמר ריש לקיש בפ"ק דנדרים אין גיהנם לעתיד לבא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה צדיקים מתרפאין בה ומתעדנין בה ורשעים נידונין בה שנאמר שמש צדקה ומרפא בכנפיה וכתיב כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וגומר ולהט אותם היום הבא. ואל מעונתם ירבצון פירש הצדיקים ירבצון אל מעונתם של רשעים שירשו ויטלו חלקם בגן עדן כמו שאמרו חכמים ז"ל כל אדם יש לו חלק בגן עדן וחלק בגיהנם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם ונקט לשון ירבצון כי לא ינוחו שמה הצדיקים עולמית אלא רובצים ומתענגים שמה ואחר כך יוצאין משם לקבל שכר חלק עצמן והיינו דקאמר יצא אדם לפעלו יצאו צדיקים לקבל שכרן ולהכי נקט קרא הכא יצא אדם לפעלו לפי שחלקן של רשעים שנטלו לאו שכר פעולתן הוי אלא ירושה בעלמא הוא דשקלי אבל שכר חלק עצמן שכר פעולת מעשיו הטובים הוא לכך כתיב ביה יצא לפעלו ועוד נראה דלהכי מתן שכרו פעלו קרי ליה לפי שכל מצוה שעושה אדם למטה נעשה ממנה רושם למעלה ונברא ממנה מלאך וזהו שאמרו ששכר מצוה למטה נעשה ממנה רושם למעלה ונברא ממנה מלאך וזהו שאמרו ששכר מצוה שהמצוה עצמה היא מתן שכרה לעה"ב לכך כתיב יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב במי שהשלי' עבודתו כו' משום דצדיקים דהאי קרא באותן שלא הגיעו לשנים איירי ולהכי קרי להו כפירי' מלשון כפיר אריות ולרבותא נקט להו דאפי' בילדותן מתגברין על יצרן ומניחין חיי שעה ועוסקין בחיי עולם ויש לך אדם שעסק בתורה בילדותו ופורש ממנה לעת זקנותו לכך מסיים הכתוב ולעבודתו עדי ערב במי שהשלים עבודתו עד יום מותו:

אקדומי קדים לגירסיה וגבי פועל נקט קדים קעביד עבידתיה ולא קאמר נמי אקדומי קדים משום דאורחיה דצורבא מרבנן להקדים הרבה מעלות השחר כדאמרינן בפרק עושין פסין שחורות כעורב במי אתה מוצא סידרי תורה במי שמשכים ומעריב עליהן בבית המדרש ופירש רש"י ז"ל שחורות לשון שחרית אבל פועל קיימא לן דביציאתו משל בעל הבית שאינו מקדים אלא מהנץ החמה לכך לא נקט גביה אלא חד קדימה:

דף פד

שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון מספר הזוהר פרשת תולדות משמע דהיינו מה שאמרו חכמים ז"ל כשנכנס יעקב לפני אביו לברכו נכנס עמו ריח גן עדן לפי שהיה לבוש באותה שעה במלבושיו של אדם הראשון וכיון דיעקב מעין אדם הראשון הוה חזרו הבגדים לכמות שהיו מעיקרא וקלטו ריח גן עדן וזה לשונו ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול החמודות אלין אינון לבושין דרווח עשו מן נמרוד ואילין לבושי יקר הוו מן אדם הראשון וכו' וכדהוי לבוש לון עשו לא הוי סלקין ריחן כלל וכד לביש לון יעקב תב לבושיה לאתריה וסליקו ריח בגין דשופריה דיעקב שופריה דאדם הוה ע"כ ונראה דלהכי כתיב ויאמר ראה ריח בני כריח שדה וכי שייך ראיה גבי ריח אלא לפי שכתנות עור של אדם הראשון היו מאירין ונהירין כדאיתא במדרש רבה כתנות עור בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב כתנות אור אלו בגדיו של אדם הראשון ואפשר שנעשו מעורו של לויתן מהנקבה שנמלח לצדיקים לעתיד שעורו מבהיק מסוף העולם ועד סופו כדאיתא בפרק הספינה והיינו עור ואור ואיכא למימר דכי היכי כי לביש לון עשו לא הוו סלקין ריחין וכי לבוש להון יעקב הוו סלקין ריחין הכי נמי כי לביש להון עשו לא הוו נהירין וכד לביש להון יעקב תב לבושיה לאתריה והוו נהירין כמלקדמין כיון דחד שופרא הוה להו והיינו דקאמר ראה ריח בני כי ריח ההיא היה נרגש בחוש הראות שהיו אז הבגדים מאירין ומריחין בבת אחת כי ריח גן עדן הוא אור העליון הצפון לצדיקים:

מה דגים שבים מים מכסין אותן ואין העין שולטת בהן לכאורה משמע לפי שהמים מכסין אותן ואין נראין קאמר שאין העין שולטת בהן ואין נראה חדא דהרבה פעמים הדגים נראין כשהן שטין בתוך המים ועוד דמשמע דהוי דומיא דאין העין שולטת בהן דזרעו של יוסף דהתם אף על גב שהן נראין אין העין שולטת בהן ונראה לפי שענין עין הרע הוא ניצוץ ושפע רע ומזיק היוצא מן העין ומגיע בדבר הנראה אליו ונדבק בו כענין אשה נדה כשתראה במראה מצוחצחת נראה על המראה ההוא נקודות דקות אדומות והוא נמי על ידי רוח מסאבא בישא דשריא עליה כשמבטת בכח יוצא ממנה שפע רוח מסאבא ונדבק במראה ההוא וכן הזכירו בשרף מעופף שהוא שורף בראייתו מהאי טעמא. וכל כמה שיש הפסק בין העין לבין הדבר הנראה לו אין השפע הרע יכול להגיע אליו ולהדבק בו ולכך לא שלטא עינא בישא בדגים שבים אע"ג שהן נראין תוך המים כיון שהמים מכסין אותן ומפסיקין בין העין לביניהם אין שפע המזיק יכול להגיע אליהם ולהדבק בהן וזה טעם מה שחסר הכתוב למנות את ישראל לפי שהמנין שולט בו עין הרע וצוה לקבל מחצית השקל מכל אחד ולמנות השקלים אף על גב דמנין השקלים

נמי כשהן מרובין עושין עין אלא לפי שאין השפע היוצא מן העין מגיע לאותן האנשים עצמן ונדבק בהן אין העין מזיק להן וזה טעם בלק שאמר לבלעם אפס קצהו תראה לפי שרצה להכניס בהן עינו הרעה אמר לו שלא יוכל שפעו הרע להגיע ולהדבק אלא במקצתן בלבד:

הוה מקשה לי עשרין וארבעה קושייתא וכו' לאו דוקא אלא גוזמא נקט והכי אורחא דש"ס כדאיתא בסוף פרק המדיר עשרים וארבעה מוכי שחין היו בירושלים ובפרק במה מדליקין נמי קאמר מעיקרא כי הוה מקשה רבי שמעון בן יוחאי קושיא הוה מפרק ליה רבי פנחס בן יאיר תריסר פירוקי לסוף כי הוה מקשה רבי פנחס בן יאיר קושיא הוה מפרק ליה רשב"י עשרים וארבעה פירוקי והא דנקט מתחילה תריסר פירוקי לאשמעינן דלבסוף נעשה רשב"י גדול ממנו כפליים דאורחא דש"ס למימר הכי, כדאיתא בפרק המדיר אמר אביי וחד מנייהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מנייהו. ובמדרש רבה איכה נמי נקט מספר עשרים וארבעה גבי העיר רבתי עם דקאמר עשרים וארבעה פלטיו' היו בירושלים וכל פלטיא עשרים וארבעה מבואות וכל מבוי עשרים וארבעה שווקים וכל שוק עשרים וארבע שקקים וכו':

שיתין נמטי שיתין משיכלי דמא שיתין מיני לפדא שותין עבד' וכו' הכי אורחא דש"ס כל היכא דבעי למינקט מספר גדול נקט שיתין כדאיתא בהססי' וחרוב מיניה שיתין מחוזי ומלחו מיניה שיתין מחוזי וכן שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא שיתין תיכלי מטו לגברא שיתין מאני דפרזלא דפ' החובל ועוד הרבה וטעמא נראה לפי שכל דבר בטל בששים דהכי ילפינן מזרוע בשלה והיינו דאיתא בפרק הרואה חמשה אחד מששים אש אחד מששים לגיהנם דבש אחד מששים למן וכו' כלומר מתיקות הדבש המצוי לפנינו בטל לגבי מתיקות המן ואינו נחשב לכלום וכן חום אש שלנו בטל לגבי חום אש של גיהנם ולכך נקט שהן אחד מששים דכל דבר בטל בששים ולכך נקט הכא דהוו נגדי מיניה שיתין משיכלי דמא כלומר שכל כך הרבה דם זב מתותיה עד דחדא משיכלא מליא דמא הוה בטל לגביה וכן כל כך הרבה נמטי הוו מיוכי ליה עד דחד נמטא שרגילין להציע הוה בטל לגבייהו וכן כולן וכן בהחובל נמי קאמר דפת שחרית מעלי להההוא גברא כל כך שאינו בטל לגבי ששים אנשים שאינן יכולין להגיעו ושיתין תיכלי מטי לככי נמי אשמעינן שכל כך הרבה מכאובות מגיעין אותו עד דחד תיכלא המצוי ורגיל להיות בטל לגבי הנך תיכלי וכן יש לפרש בכולי דוכתי:

בצפרא אמר להו זילו כלומר שלא ירגיש הכאב:

עכנא עכנא פתח פיך פתח להו ובסמוך בעובדא דבריה קאמר דלא פתח להו כו' לכאורה קשה וכי נחש בר דעת הוה לידע שזה היה בצער מערה וזה לא היה וכן קשה בעובדא ההוא עגלא דבסמוך דאזל ותלי לרישיה נכנסים דר' ובכי וא"ל זיל לכך נוצרת וכי עגלא בר דעת הוא ונראה לפרש כדאיתא בפרק המוצא תפילין מאי דכתיב מלפנו מבהמות הארץ ומעוף השמים יחכמנו מלפנו מבהמות זו פרדה שפורעת ומשתנת מים ומעוף השמים יחכמנו זה תרנגול שמפייס ואח"כ בועל אמר רבי יוחנן אלמלא ניתנה תורה היינו למדין צניעות מחתול גזל מנמלה עריות מיונה ד"א מתרנגו' שמפייס כו' מה מפייס הכי קאמר לה זביננא לך זיגא דמטו ליך עד כרעך לבתה הכי קאמר לה לשתמיטתיה לכרבלתיה דההוא גברא אי אית ליה ולא זביננא לך לכאורה תמוה וכי התרנגולת צריכה למלבוש ועוד כיון דהתרנגול משקר לה פעם ושתים לא היה לה להתרצות עוד וצריך לומר דודאי אין התרנגול מפייס את התרנגולת ולא אמר לה ולא מידי אלא שהקב"ה נתן טבע זו לתרנגול שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש וינענע בראשו אחר תשמיש כדפירש"י ז"ל שם והוא דרך פיוס כאלו הוא מפייס אותה כדי שילמדו ממנו בני אדם לפייס את נשותיהן בשעת תשמיש וכן הפרדה לאו משום צניעות היא כורעת ומשתנת שהרי אין לה דעת אלא שהקב"ה בראה בטבע זו כדי ללמוד ממנה בני אדם לעשות כן וזהו שאמר הכתוב מלפנו מבהמות הארץ שהקב"ה מלמד אותנו מוסר מבהמות הארץ שלכך ברא' בטבעים הללו וכן הרחקת גזל דנמלה ועריות דיונה לאו משום איסור עושין כן אלא הקב"ה נתן להן טבע זו ללמד אותנו והא דקאמר מאי מפייס לה כלומר מנא ידעינן דמפייס לה וקאמר ה"ק לה זביננא לך זיגא כו' פי' דלהכי נברא התרנגול בטבע זו שיפשוט כנפיו עד לארץ קודם תשמיש להורות לנו כאלו אומר לה זביננא ליך זיגא שיגיע עד לארץ ולכך נתן לו גם כן טבע זו לנענע ראשו אחר התשמיש להורות לנו כאלו אומר ליה לישתמיטתיה לכרבלתיה וכו' וכן הא דאיתא בפ"ק דחולין דחמריה דרבי פנחס בן יאיר לא רצה לאכול בלתי מעושר הא פשיטא דהחמור לאו נביא הוה ועוד דלאו בר מצוה הוא שלא יאכל בלתי מעושר אלא לפי שהיה חמורו של אותו הצדיק נתן הקב"ה טבע בו באותה שעה שלא יאכל עד שיעשרו אותן דאף על גב דלאו בר מצוה הוא אפ"ה כיון דאסור להאכיל את הבהמה אא"כ עישר כדאמר התם גנאי הוא קצת לצדיק כשמאכילין את בהמתו דבר האסור להאכילה וכן משמע דחמור זה כחמור דעלמא הוה דקאמר התם השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן מדנקט אין הקב"ה מביא וכו' משמע דהחמור לא הוה ידע מידי אלא שהקב"ה מנעו והא דאמר במסכת שקלים ובב"ר דמחמרה אנפשה הוה י"ל נמי כיון דהיתה בהמתו של

צדיק גמור מנעה הקב"ה שלא תאכל מעושר אף על גב דמן הדין היו מותרין להאכילה בלתי מעושר אפ"ה לגבי ר' פנחס בן יאיר שהיה צדיק גמור ראוי היה להחמיר שלא להאכיל את בהמתו בלתי מעושר לפנים משורת הדין. וכן נראה לפרש הא דאיתא במדרש רבה גבי אותן שני פרים שהקריבו אליהו ועובדי הבעל שלא רצה הפר ללכת אמר אני וחברי תאומים אנחנו ועל איבוס אחד היינו גדילים חברי נבחר להקב"ה ואני לעכו"ם עד שמסרו להן אליהו אמר לו פר פר אל תחוש כשם שיתקדש שמו של מקום על ידי חברך וכו' לאו שהפר היה מדבר כן בפיו שאין כל חדש תחת השמש שהרי אמרו על פי האתון שנברא בין השמשות אלא הקב"ה נתן אז טבע בלב הפר שלא ילך משם כאלו אינו רוצה ללכת מחמת שנבחר לעכו"ם וכשאמר לו אליהו פר פר אל תחוש וכולי אז ביטל הקב"ה הטבע והלך והכל כדי ללמד אותנו מוסר מזה הפר וכן הא דתניא בפרק הכונס כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים שוחקים אליהו בא לעיר נראה שהכלבים אינן יודעים מאומה אלא שהקב"ה בראן בטבע זו לבכות כשיש מלאך המות בעיר ולשחוק כשיש אליהו בעיר כדי שידעו הכל לפזר רגליהן כשבא אליהו לעיר ולכנס רגליהן כשבא מלאך המות לעיר ובשמעתין נמי יש לפרש כן שהקדוש ברוך הוא נתן בלב העכנא טבע שתפתח את פיה בשעה דאסקוה לערסיה דרבי אליעזר ובשעה דאסקו' לרבי יוסי ברי' נתן בלבד שלא תפתח את פיה למען ידעו הכל ההפרש שביניהן שזה היה בצער מערה וזה לא היה בצער מערה וכן ההוא עגלא נתן הקב"ה בלבו לתלות רישיה בכנפיה דרבי כאלו הוא בוכה כדי לנסותו אם ירחם עליו וכיון דהוה אמר זיל לכך נוצרת אמרו הואיל ולא קא מרחם וכולי:

דף פה

קביל עליה תליסר שנין שית בצמירתא אף ע"ג דבסמוך קאמר דיסורי דרבי על ידי מעשה באו ועל ידי מעשה הלכו שמא מעיקרא כי קביל עליה לא אתו עד אחר זמן על ידי מעשה דההוא עגלא ולא הלכו להם עד ההוא עובדא דבני כסכושתא וטעם שקבל עליו יסורין מספר י"ג שנים לפי שקבל עליו יסורים של אהבה לכך קבל עליו מספר י"ג כמספר אהב"ה והיינו דאיתא במדרש רבה דלרבי אבהו אחוי ליה בשעת פטירתו תלת עשרה נהרא אפרסמונא דכיא ורבי שמעון יוחאי הוה יתיב אתלת עשרה תכתכי דפיזא והוא כמנין אהב"ה רמז לצדיקים העובדים מאהבה ונראה כי זה הוא טעם הא דאיתא בפרק בן סורר שלש עשרה ווין נאמרו ביין לפי ששכר גשמי של רשעים בעולם הזה הוא היין כמ"ש לא נברא יין בעה"ז אלא לשלם שכר לרשעים בעולם הזה ושכר רוחני של צדיקים

הוא גם כן יין רוחני כמ"ש עין לא ראתה אלהים זולתך זה יין המשומר בענביו וכי היכי שתענוגי הצדיקים בעולם הבא הוא במספר שלשה עשר נגד אהב"ה כך יש בתענוגי הרשעים בעולם הזה י"ג ויין רמז על טובתן שיתהפך לרעה בההוא עלמא:

מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסני' שלה וא"ת וכי התורה מחזרת והלא היא מונחת בקרן זויות וכל ה הרוצה ללמוד הרשות בידו ואמרו באבות הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך ונראה לפי שנאמר בפרשת ואתחנן את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר קול גדול ולא יסף ואיכא מאן דאמר לא ספק שקולו קיים לעולם והענין תמוה למאי נפקא מינה קול מתן תורה קיים לעולם ונראה לפרש לפי שבשעת מתן תורה יוצא השפע מאתו יתברך והשפיע על הר סיני כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה מדרש ואגדה הכל נאמר לו למשה מסיני ואותו השפע קיים לעולם ועד וכל תלמיד ותיק העוסק בתורה לשם שמים השפע ההוא מחזיר עליו ונח עליו וזוכה לחדש חידושי התורה על ידי השפע ההוא שהוא כדמות רוח הקדש והיינו מ"ש חכמים וידבר אלהים את כל הדברים האלה כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל נאמר בסיני והיינו דכתיב קול גדול ולא יסף שקול שפע מתן תורה לא פסק עד היום וקיים לעולם. והיינו דאמר מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסני' שלה רמז לקול שפע ההוא שאינו חל אלא במקום שתלמידי חכמים מצויין שם וכשהוא תלמיד חכם ובנו ובן בנו ושלשתן קיימין קול שפע ההוא מחזיר עליהם כאדם המחזיר על אכסניא שלו ואינו פוסק מהן לעולם. ונראה דהיינו דאמרי' בפ"ק דבתרא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה הנבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה קרי לה נבואה לחידושי התורה לפי שכל מה שהחכמים מחדשים בתורה הוא ע"י קול שפע הבא מאתו יתברך על הר סיני וזהו כדמות נבואה כי הנבואה נחלקת לכמה פנים משה אדון הנביאים דבר אתו יתברך פנים אל פנים ושאר הנביאים נתנבאו באספקלריא שאינה מאירה כל אחד לפי מעלתו ואחר כך לא ראו שור דמות רק קול בא מאתו ית' והיו משתמשין בבת קול והמחדש חידושי דאורייתא אינו לא רואה ולא שומע רק קול שפע הבא מאתו יתברך נחה עליו. ועוד נראה דלהכי יסדו בחתימת ברכת התורה ברוך אתה ה' נותן התורה ולא תיקנו לומר נתן התורה כמו שתיקנו לומר בפתיחת הברכה ההיא רמז שעוד היום הוא נותן התורה והוא קול שפע הבא ממנו למי שזוכה בו ונראה דהדא הוא דכתיב מגיד דבריו ליעקב ולא כתיב הגיד דבריו ליעקב משמע נמי כי עוד היום מגיד דבריו ליעקב:

דבר זה אמרו חכמים לא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו תימה אמאי לא פרשוהו והלא כמה מקראות בירמיה מעידות על ישראל שהיו בזמן החורבן שעבדו עבודת

כוכבים בפרהסיא ועברו על כל עבירות חמורות שבתורה ובפ"ק דיומא קאמר בית ראשון נחרב על עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועוד דאין סברא כלל שבשביל חטא קל שלא ברכו בתורה תחילה נאבדה הארץ. ונראה לפי שהתורה מצלת את האדם מן החטא כמו שאמרו בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין מיהו דוקא כשעוסק בה לשמה אבל שלא לשמה נוח לו שלא נברא ושלא לשמה כתבו התוספות בפרק מקום שנהגו דהיינו להתייהר ולקנטר חברו ולקפחו בהלכה ואינו לומד לעשות דאי לאו הכי תקשי מהא דאמר רבי יהודה לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה הוא בא לשמה ואנשי ירושלים גדולים בתורה היו ועוסקים בה דאפי' ירבעם אחאב ומנשה גדולים בתורה היו כדאיתא בפרק חלק מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים אחאב פ"ה פנים אלא שלא עסקו בה רק לשם יוהרא ולקינטור ותורה כי האי אינה מצלת מן החטא והיינו מה שאמר הכתוב מי האיש החכם ויבן את זאת וגומר לא היתה השאלה על איזה חטא נאבדה הארץ דודאי חטאו הרבה אלא לפי שהתורה תבלין ומצלת מן החטא היתה השאלה כיון דאנשי ירושלים גדולים בתורה הוו ועסקו בה אמאי לא היתה מצלת אותן מן החטא שלא תאבד הארץ. וקאמר דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו לפי שאין החכם ולא הנביא יודעים מה בלבו של אדם מבודים היו שעסקו בה לשמה ולא ידעו שלשם קינטור נתכוונו אבל הוא יתברך בוחן לבבות ידע כוונתם הרעה והיינו דקאמר ויאמר ה' על עזבם את תורתי ולא הלכו בה ואמר רב שלא ברכו בתורה תחילה דכיון שלא ברכו תחילה גליא דעתייהו שלא עסקו בה מפני חשיבותה והנאתה אלא לשם יוהרא וקנטור דכל העושה דבר ונהנה בו מברך תחילה לשמו יתברך שזיכהו לכך וכדאיתא בפרק שלשה שאכלו ברכת התורה מניין אמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי העולם לא כל שכן ואינהו כיון שלא היה להן הנאה מגוף עסק התורה לכך לא ברכו עליה. ועוד נראה לפי שכשמברכין על התורה צריך האדם לבקש רחמים בברכתו עליו ועל כל ישראל כדי שנזכה כולנו ללמוד וללמד להבין ולהשכיל שכן הוא נוסח הברכה הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיות כל עמך בית ישראל ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך ואינהו כיון שנתכוונו להתייהר ולקנטר חביריהם בהלכות לא רצו לברך ברכה זו כדי שלא יבקשו רחמים על חביריהם להיות גדולים בתורה דאדרבא כוונתם היתה לקפחם ולנצחם ולהכי לא היתה התורה מצלת אותן מן החטא:

שדינא כפינא וגדילנא נישבי וציידנא טביא וכולי כלומר כל כך עסקן גדול בתורה היה עד שאפילו אם לא היה אפשר לו ללמד תורה אלא ע"י טורח ועסק גדול כגון שאם לא

היה מוצא שום ספר ללמד בו ולא קלפים לכתוב עליהן ולא רשת לצוד בו ולא חוטין לעשות מהן רשת היה מטריח עצמו לזרוע פשתן ולגדל רשת צבי ולעשות קלפים ולכתוב חמשה חומשי תורה כדי ללמוד בהן וכיון שכל כך עסקן גדול הוה נמצא דעביד דלא משתכח תורה מישראל:

לבר מגוהרקא דרבי חייא דמנפשיה סליק ונחית ואם תאמר מאי רבותיה וי"ל דכבוד השכינה עצמה סלקא ונחתא בהדי גוהרקא דרבי חייא מרוב חשיבות כדאשכחן בפרק טרף בקלפי אותה שנה שמת שמעון הצדיק אמר להן שנה זו הוא מת א"ל מניין ת"ל בכל יום הכיפורים היה מזדמן לי זקן אחד לבוש לבנים ומעוטף לבנים נכנס עמי ויצא עמי שנה זו נזדמן וכולי ואיתא בירושלמי דכבוד שכינה הוה והיינו דקאמר דמנפשיה סליק ונחית פירש על פי דבורו וכבודו ית' לא על ידי שליח וכבודו יתב' לא יראהו האדם וחי והשתא ניחא דכיון דהוה מסתכל אתו תרי בוטיטי דנורא וסמינהו לעיניה דכל מי שאינו חס על כבוד קונו ומסתכל בכבוד השכינה עיניו כהות כמו שאמרו המסתכל בקשת עיניו כהות לפי שהקשת הוא דמות המוקש לו ית' וכן המסתכל בכהנים בשעה שעולין לדוכן עיניו כהות משום. דשכינתא שריא על ידייהו:

יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה וכולי משמע דלא מצלי אלא בריש ירחא ואם תאמר מאי שנא ריש ירחא משאר כולי יומי ויש לומר דבשבת וראש חדש ארחא הוא לקבולי אפיה דשכינתא ומצלי דכתיב והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה' וכתיב מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מכלל דבחדש ושבת אורחא הוא ומה ששאל רבי לאליהו בראש חודש ולא שאלו בשבת יש לומר דבשבת לא הוה אפשר ליה לאליהו לבא ממקומו שהוא חונה שם למתיבתא דר' דק"ל יש תחומין למעלה מעשרה ואסור לו לצאת בשבת חוץ לתחום כדאמרי' בריש פרק מי שהוציאוהו:

מחיוהו שיתין פולסי דנורא י"מ לפי שבבית דין של מטה נעשה אדם בר עונשין בן י"ג שנה והמחייב מלקות לוקין אותו שלשה פעמים כמספר י"ג דהיינו ארבעים חסר אחת לכך בבית דין של מעלה שאין עושין אלא מעשרים שנה ומעלה מי שנתחייב מלקות מחו ליה שיתין פולסי דהיינו נמי שלשה פעמים כמספר עשרים ואין צורך לדחוק דאורחא דש"ס למינקט מספר שיתין וטעמא דמילתא פירשתי לעיל גבי שיתין נמטי שיתין משיכלי דמא וכו':

דף פו

לא הוה מצי מלאך המות למיקרב ליה וכולי דמיום שנתנה תורה לישראל ניטלה הרשות ממלאך המות שלא ישלוט במי שעוסק בתורה כדאיתא במדרש ויקרא רבה פי"ח חרות על הלוחות אל תיקרי חרות אלא חירות חירות ממלאך המות חירות מן הגליות וכולי ומהאי טעמא נראה מה שת"ח שתורתן אומנתן פטורים ממסים לפי שיש להן חירות מן השלטון:

ספדוה תלתא יומי דק"ל שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לגיהוץ ולתספורת ומעיקרא עלה על דעתן דבתלת יומי סגי ליה לכך כי נפל פיתקא דכל הפוסק כו' ספדוה שבעה יומי ואז עלה על דעתן למיספדי' עוד עד תלתין יומין כדאשכחן גבי משה ואהרן לכך נפל פיתקא לכו לבתיכם לשלום:

דלייה זעפא פירש רש"י ז"ל רוח סערה ובפרק אלו מגלחין נמי קאמר כי נח נפשיה דרבי דרבי אסי איעקרו כל אילניא והיינו על ידי רוח סערה וטעמא נראה לפי שהעולם על רוח סערה הוא עומד כדאיתא בפרק אין דורשין הארץ על מה היא עומדת על העמודים וכולי והרים ברוח ורוח בסערה וסערה בזרוע של הקב"ה נמצא כי יסוד העולם רוח סערה הוא וצדיק נמי יסוד העולם הוא שנאמר וצדיק יסוד עולם לכך ביום מיתת הצדיקים הגדולים רוח סערה שולט בו כאלו הוא מתמוטט ויוצא ואין לו קיום והיינו דקאמר טייעא אמאי קא מחרבת ליה לעלמא כיון דלעולם על רוח סערה עומד אם יתמוטט מחרבת לעולם.

שהן בני אברהם יצחק ויעקב פירש"י ז"ל במתניתין וסעודתו של אברהם גדולה משל שלמה כדמפרש בש"ס משמע מפירושו דהא דאמר ליה שלא יצא על ידי חובתו בסעודתו שלמה לפי שסעודת אברהם שעשה למלכים היתה גדולת משל שלמה ותימה דא"כ אמאי תלי מילתא ביצחק ויעקב תינח אברהם דאשכחן דעביד סעודה גדולה משל שלמה אלא יצחק ויעקב מאי איכא למימר ועוד דמאברהם נמי אין ראיה דדלמא משום כבוד הוא דעביד הכי אבל סעודת בני ביתו כשאר אינשי הוה וליכא למימר דהני פועלים נמי כאורחים דמו דא"כ מאי איריא שהן בני אברהם כולי שהרי אברהם אבינו כערביים נדמו לו כדאמר בסמוך ואפילו הכי עשה להן סעודה זו והכי איבעיא ליה למימר לא יצאת ידי חובתך שאנו בני אברהם כולי. לכך נראה דהא דקאמר שהן בני אברהם יצחק ויעקב לאו אסעודת אברהם שעשה למלכים סמיך אלא הכי קאמר שהן בני אברהם יצחק ויעקב שנתברכו מפי השכינה בעושר וכבוד וגדולה וכל אחד גדול בדורו היה כדאשכחן בכמה דוכתי ואם כן מסתמא הוה סעודותייהו שבכל יום ויום עדיפא מדשלמה כדמסיק ופריך נהי דביצחק ויעקב איכא למימר הכי אבל באברהם אי אפשר לומר כן דסעודתו דכולי

יומי הוה עדיפא מדשלמה דהא אפילו בשעה שהכניס אורחים לא הוו ליה אלא תלתא תורי ואלו גבי שלמה כתיב ויהי לחם שלמה ליום אחד וגומר ומשני התם תלתא תורי לתלתא גברי ולעולם סעודתיה דאברהם שהיה עושה בכל יום על שלחנו מסתמא הוה עדיף מדשלמה לפי ערך וכן סעודתייהו דיצחק ויעקב כיון דברכתן וגדולתן הוה יותר מגדולת שלמה:

דקמא קמא דמטיא אייתי לקמייהו מדלא כתיב ויקח חמאה וחלב ויתן לפניהם ובן הבקר אשר עשה דהא קמא דתיקן אייתו לקמייהו ומסתמא חמאה וחלב מוכנים היו לו בביתו משעה דנתכוין להאכילן חמאה וחלב ובן הבקר ביחד דשמא מאכל ערב הוא וכערביים נדמו לו וכן איתא במדרש דמלאכי השרת אכלו בשר בחלב והכי איתא בתהילים רבה בג' מקומות נתווכחו המלאכים עם הקדוש ברוך הוא בשעה שבא לברוא את האדם לפניו כולי ובשעה שבא לברוא את האדם אמרו לפניו כולי ובשפה שבא ליתן תורה לישראל אמרו לפניו כולי ובשעה שעשו את העגל שמחו מלאכי השרת אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו אמרו לפני כו' אמר להן הקב"ה כולהו זמנין קטיגורתין עליהון ואתון בשעתא דאתיהו לגבי דאברהם מי לא קא אכליתו בשר וחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה וכו' ואלו תינוק שלהן וכולי מיד הלכו להם בפחי נפש ואפשר דמהאי טעמא נוהגין לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה ואחר כך אוכלין בשר כדי שיראו המלאכים מה שאנחנו נזהרין יפה במצות בשר בחלב לאכול חלב תחילה כך בשר ע"י קינוח והדחה ושאר אזהרות ועל ידי כן אין להן מקום לקטרג עלינו ביום מתן תורה דחיישינן שמא יקטרגו עתה כמו שעשאו בשעת מתן תורה דמהאי טעמא אין מקיזין דם במעלי יומי טבא משום מעלי יומא טבא דעצרת דחיישינן דלמא אכתי נפק ההוא זיקא דשמיה טבו כמו שכתב הרמב"ן שע"א הכא נמי חיישינן דאכתי יקטרגו עלינו וכשרואין שאנחנו נזהרין במצוה זו שעברו עליה חוששין לקטרג פן ישיב להן הקדוש ברוך הוא כבראשונה אתם אכלתם בשר בחלב והרי תינוק שלהם נזהר יותר מכם:

בשכר שלשה זכו לשלשה ומה שלא זכו כלום בשכר פת ובשר שהאכילן יש לומר משום דשורת המנהג כך הוא להאכיל לאורחים פת ובשר אבל שלשה דברים הללו עשה לפנים משורת המנהג:

דף פז

ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר נראה דלכך נקט קרא עובר לסוחר לשון יחיד אע"ג דארבע מאות הוו לאשמעינן הכל אחד מן השקלים היה מתקבל בפני עצמו בכל, מקום

שכל כך דקדק עמו שלא רצה לקבל ממנו אפילו שקל אחד פחות המשקל קצת אע"ג דאורח ארעא דאפי' מי שהוא עין רעה כשמקבל סך גדול ד' מאות שקלים אינו מדקדק לקבל ביניהן ארבעה וחמשה שקלים פחותי המשקל עפרן לא רצה לעשות כן מיהו פשטא דהכא נקט עובר לשון יחיד דקאי אשקל:

מלמד שהאשה עיניה צרה באורחין וא"ת איפכא הוא אמר קמח והיא סולת וי"ל דאברהם לא אמר לשרה אלא מהרי שלש סאים סתמא ותו לא והא דנקט קרא קמח סולת משום דשרה היתה שואלת לאברהם אם שלש סאים קמח קאמר והשיב לה סולת קאמינא ש"מ דאשה עיניה צרה באורחין כיון דלא נטלה סולת מעצמה:

צריכא וי"ו כי מורדיא דלברות לאו וי"ו גדולה כי מורדיא דלברות קאמר דמה לי וי"ו גדולה מה לי קטנה אלא ה"ק כשם שהסכינה העוברת בנהר לברות צריכא מורדיא להרחיקה מן האבנים והמכשולו' שלא תדבק בספינה באותן אבנים ומכשולות כך תיבת קיטני' צריכא נמי וי"ו כדי להפרידה ולהרחיק מתיבת פת דלא לישתמע פת של קטנית דכיון דפשיטא דר' יוחנן בן מתיא אמר פת וקטנית כמ"ש התוספות לכך תיבת קיטנית צריכה וי"ו שלא תדבק לתיבת פת ויהיה משמעותו פת של קטנית:

אימא דבר חרמש אכול דלאו בר חרמש לא תיכול תימה אמאי לא נילף מחרמש והא ליכא שום פירכא והתוספות כתבו דאי לאו קמה לא הוה ילפינן מחרמש משום דהוה שני כתובים הבאין כאחד וקשה דהא ע"כ כרם להלכותיו אתיא דאי לאו הכי למה ליה למיכתב כולי קרא ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן אי לאו משום הלכותיו ותו דא"כ תקשה הניחא למ"ד שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר כדפריך בעלמא ושמא יש לומר דס"ל לרבי יצחק דלא גמרינן להו מהדדי כלל משום דפועל אוכל חידוש הוא דשרי רחמנא איסור גזל שאוכל משל חבירו כמ"ש התוספות ומחידוש לא ילפינן והיינו דקאמר אלא אמר רבי יצחק משמע דהדר ביה אע"ג דאיהו נמי דריש קרא דוחרמש משום דהדר ביה ממאי דבעי למימר מעיקרא דגמרינן להו מכרם וקמה:

אמר רבא להלכותיו כתבו התוספות תימה דמכל מקום למה נכתב כרם דהוה ליה למכתב כי תבא בשל רעך דהא קמה קמה דכתיב תרי זימני דרשינן תרוייהו והיינו משום דהוה ליה למכתב כי תבא בשל רעך דבריהם תמוהים דלא קשה מידי דגבי קמה לאו משום דהוה ליה למיכתב בשל רעך דריש דלאו אורחיה דקרא למכתב בשל אלא משום דהוה ליה למיכתב כי תבא בשדה רעך דריש דהכי אורחיה דקרא למכתב שדה גבי תבואה כמו עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה כי תקצור קצירך בשדך

ושכחת עומר בשדה ובכל מקום שהכתוב רוצה להזכיר ארץ דגן ותירוש גבי הדדי אורחיה למיכתב שדה וכרם כמ"ש שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ותתן לנו נחלת שדה וכרם ואם כן הכא נמי גבי פועל כיון דברישא כתיב כי תבא בכרם רעך הוה ליה למיכתב בסיפא כי תבא בשדה רעך מדשינה הכתוב לשונו וכתב קמה דרשינן מיניה לרבות כל בעלי קמה אבל גבי כרם כיון דאורחא דקרא הוא למיכתב כרם לא דרשינן מיניה מידי:

דף פח

הכא בתאינה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר משמע דסבירא ליה דאפי' בלוקח ובדבר שנגמרה מלאכתו לא מיחייב אלא בראה פני הבית וחצר וקשה דבסוף פרק המביא משמע בהדיא דמקח קובע בדבר שנגמרה מלאכתו ולא בעינן ראיית פני הבית דאיתא התם א' שבת ואחד חצר ואחד מקח אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתן וכתבו שם התו' דנפקא מינה דקובעין אפי' קודם ראיית פני הבית וכן כתב רש"י ז"ל שם ועוד קשה דפריך בסמוך ולוקח מדאורייתא מי מחייב משמע דאהך שקלא וטריא פריך ואמאי לא פריך הכי אגופא דברייתא דאמאי איצטריך ליה לקרא לאפוקי פועל מתורת לוקח כיון דלוקח גופיה פטור וליכא למימר דאין הכי נמי אגופא דברייתא פריך דא"כ למה הפסיק הענין ה"ל לאסוקי מעיק' הנך תיובתא דמר זוטרא דבסמוך ובתר הכי הוה ליה למימר אמר מר כנפשך וכו' ולוקח מדאורייתא מי מחייב ועוד קשה דמסיק אלא מדרבנן וקרא אסמכתא מאי אלא דקאמר הא לא הדר ממאי דאמר מעיקרא אלא פירושי קמפרש לה לברייתא וי"ל דאמר בפרק המביא אחד שבת ואחד תרומה ואחד מקח אין קובעין וכו' היינו מדרבנן דמדרבנן שבת ותרומה ומקח נמי קובעין אבל מדאורייתא אינו קובע אלא ראיית פני הבית כדאמר ר' ינאי הכא והכי פירש הסוגיא מתיב ר' חנינא חוזאה כנפשך וכו' דמדקאמר רבי ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית משמע דסבירא דמדאורייתא אין שום דבר קובע בדבר שנגמרה מלאכתו אלא ראיית פני הבית בלבד לכך פריך עליה מדקתני כנפשך כך נפשו של פועל וכו' דכיון דאיצטריך ליה לקרא לאפוקי פועל מתורת לוקח אלמא דלוקח חייב מדאורייתא מאי לאו בשדה ושמע מינה דמקח נמי קובע מדאורייתא בדבר שנגמרה מלאכתו כמו בית וחצר ומשני רב פפא הכא בתאינה העומדת בגינה ונופה נוטה לחצר עסקינן ולכך מחייב לוקח דראיית פני הבית קובע מדאורייתא אבל מקח אינו קובע מדאורייתא ופריך אי הכי ב"ה נמי ומשני ב"ה עיניו בתאנתו ואכתי לאו גמר מלאכה הוא לכך לא מהניא ראיית פני הבית

דראיית פני הבית אינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. ופריך ולוקח מדאורייתא מי מחייב סתמא דש"ס הוא דפריך הכי אשקלא וטריא דרבי חנינא חוזאה ודרב פפא דסברי דברייתא מדאורייתא קאמרה דלוקח חייב ולהכי מוקי לה רב פפא בשינויא דחיקא לכך פריך ש"ס ולוקח מדאורייתא מי מחייב פירש לדידהי דברייתא דאורייתא קאמר תיקשי והא לוקח פטור מדאורייתא דתניא מפני מה חרבו וכולי אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא פירש אלא שינויא דרב פפא ליתא דברייתא אפי' בשדה קאמר דלוקח חייב וטעמא משום דמקח קובע דברייתא ע"כ מדרבנן קאמר ורבי ינאי מודה דמקח קובע מדרבנן והשתא ניחא מה שכתבו התוספות דלאו דוקא נקט תאינה דאין בו מעשר אלא מדרבנן והכי איירי מדאורייתא וכו' משום דרב פפא לא ס"ל הא דמסיק אלא מדרבנן וקרא אסמכתא וכו':

הכא בתאינה העומדת וכו' ואם תאמר לרב פפא דברייתא מדאורייתא איירי ע"כ לא מיתוקמא אלא בגפן וזית העומד בגינה ונופה נוטה לחצר והא דנקט תאנה לפי שהיו מצוין שם כמ"ש התוס' וא"כ לוקה אמאי חייב נהי דרואה פני חצר הא חצר אינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו למעשר כדאיתא סוף פרק המביא וגפן וזית לא נגמרה מלאכתן למעשר בתלישה דתנן יין משירד לבור וכן שמן משירד לעוקר ויש לומר דאיירי שאין דעתו לדורכן אלא לאוכלן כך דחייב לעשר מדאורייתא בראיית פני הבית כמו שכתבו התוספות לקמן:

מאי לאו משיפקסו בשדה כתבו התוס' דלהכי לא פריך מיניה אמשמנה דמצריכא חצר בס"ט החביא דשמא קישואין ודילועין בני גורן נינהו כמו חיטין ושעוריין אין לפרש דקישואין ודלועין בני גורן ממש נינהו שמכניסין אותן לגורן כדרך שמכניסין חיטין ושעורין דהכי משמע לכאורה לשון דשמא שכתבו התוס' דמקאמר איזהו גורן למעשרות משמע דקבעי בפירות כיון שאין להן גורן ממש איזהו דבר מקרי גורן לגבייהו להתחייב במעשר כגורן ממש לגבי תבואה וכן פירש הרמב"ם ז"ל ועוד דטובא מילי חשיב התם אבטיח משישלק ירק הנאגד משיאגד הבצלי' משיפקל הקטניות משיכבור ועוד הרבה ומכולהו הוה מצי למיפרך אלא דמרישא דמתני' פריך ודוחק לומר דכולהו בני גורן ממש נינהו ובפרק קמא דביצה תניא בן לוי שנתנו לו שבצים במעשרותיו יעשה אותן גורן ענבים יעשה אותן יין וכו' משמע נמי דגורן ממש לא שייך אלא בתבואה לכך צריך לפרש דהוה סבר דקישואין ודלועין וכל הנך דחשיב התם גורן דידהו כגורן ממש דמי ומחייב במעש' בלא ראיית פני הבית כגורן ממש לגבי חטין ושעורין:

הוה אמינא עד דגמר לפיקוסייהו פירש עד שפיקס כולן קמ"ל משיפקסו מכי אתחולי פיקוסייהו דאפילו לא פיקס אלא אחת או שתים כולן נקבעין למעשר אף אותן שלא פיקס עדיין:

דף פט

אם כן לכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה קצת תימה אמאי שינה לשון הכתוב ולא קאמר אם כן לכתוב רחמנא לא תחסום בדישה וי"ל דלקמן קאמר דחסמה מבחוץ אסור דלא תחסום שור בדישו דקאמר רחמנא היינו לא תדוש בחסימה ויליף לה מקרא דיין ושכר אל תשת ולכך קאמר שור דכתב רחמנא למה לי לא ליכתוב שור וליכתוב בהדיא לא תדוש בחסימה אלא ודאי שור דכתב רחמנא לאקושי הוא דאתי וכיון דאיצטריך למיכתב שור משום הקישא ניחא דהשתא לא מצי לכתב לא תדוש בשור חסום דאי כתיב הכי לא הוה ילפינן מיניה היקיש' דמשו' חסום לא משתמע חוסם ולא הוקשו להדדי אבל מלא תחסום ילפינן שפיר דלא תחסו אחוס' קאי ואם תאמר והא אכתי הוה מצינו למילף הקישא מדכתיב לא תדוש בשור הרי הוקש אדם לשור ושור לאדם דלא תדוש אאדם קאי וי"ל כיון דמקשינן להו לענין אכילת פועלים דאסור לחוסמן לכך איצטריך למכתב היקשא גבי חסימה דוקא אבל מהיקשא דדישה לא הוה מצינו למילף הך מילתא:

ס"ד אמינא הואיל וכתיב קמה וכו' כתבו התוספות ותימה אכתי נרב' מקמ' דבר שאין גידולו מן הארץ חולב ודייש איצטריך לרבות תלוש א"כ לכל הנך דרשות דבסמוך. נראה דלאו קושיא היא דע"כ צ"ל דכל הנך דרשות דדרשינן מדייש כולן שקולין הן דאי לאו הכי מנא לן למילף מיניה כולהו דלמא לא אתי אלא לחדא מנייהו אלא ודאי כולהו כי הדדי נינהו והי מנייהו מפקת אבל למילף נמי בעלי חיים מייתורא דקמה דרשה רחוקה היא דמסתבר טפי דאתי לרבות כל בעלי קמת קרקע מיהו אי לא כתיב דדייש הוה דרשינן נמי מקמה בעלי חיים אף על גב דלאו סברא מעלייתא היא אבל השתא דכתיב דייש ואיכא למידרש מה דייש מיוחד דבר שהוא גידולי קרקע וכו' דרשה מעלייתא היא כשאר דרשות דרשינן מיניה לכך דרשי' ליה כמו לגידולי קרקע ומוקמינן ייתורא דקמה לקמת קרקע דוקא דהכי מסתבר טפי:

מה דייש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה וכו' דייש הוא שעת גמר מלאכה למעשר דעכשיו ע"י הדישה הוא גומר מלאכתו למעשר וכל שלא נגמר כבר מלאכתו למעשר פועל אוכל בו ובסמוך דקאמר מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר היינו שלא נגמרה כבר מלאכתו למעשר כבודל בתמרים וגרוגרות ונתפרסו עגוליו שכבר

נגמרה מלאכתן למעשר אבל דייש שעת גמר מלאכה מעש' הוא ולהכי בסמוך גבי הא דקאמר יצא הלש והמקטף והאופה פירש"י ז"ל הלש משנתן המי' וגילגל נתחייב בחלה ועדיין צריכה ללוש ולשוף ולבעוט הרבה הוצרך לפרש הכי משום דלכאורה משמע דע"י הלישה נתחייב בחלה וא"כ הוקשה ליה אמאי קאמר יצא הלש דאי לישה שעת גמר מלאכת חלה הוא הוה פועל אוכל בו כמו דבר שאינו בר חלה אלא בר מעשר דאמרינן פועל אוכל בו שעת גמר מלאכתו למעשר ה"נ דבר שהוא בר חלה פשיטא דפועל אוכל בו שעת גמר מלאכתו לחלה לכך הוצרך לפרש דקודם לישה נתחייב בחלה דחיוב חלה הוא מיד כשנתן מים וגילגל כלומר עירב המים בקמח ואותה שעה ודאי פועל אוכל בו והא דקאמר יצא הלש היינו לאח"כ דעדיין צריכה. ללוש ולשוף ולבעוט הרבה ואז אין פועל אוכל בו כיון שכבר נגמרה מלאכתו לחלה משעה שנתן המים ועירב והשתא הלש דקתני הוי דומיא דמקטף ואופה שהוא אחר שכבר נגמרה מלאכתו לחלה ובפ"ג דחלה תנן בהדיא כיון שהי' נותנת המים מגבהת חלתה ובירושלמי נמי קאמר כיון שהיה נותנת את המים זו היא ראשית עריסותיכם והיינו כדפירש"י ז"ל ולפי זה מה שכתבו התוספות בסמוך יצא הלש וכולי תימה לר"י דבשלמא אופה איצטריך למיתני וכו' לאו קושיא היא כלל כמו שאפרש בסמוך:

יצא הלש והמקטף והאופה כתבו התוספות תימה דבשלמא אופה איצטריך למיתני וכו' אלא מקטף אמאי תני לה וכי יש מקטף בלא לישה ולעיל דקתני יצא החולב והמחבץ והמגבן אע"ג דלית מחבץ ומגבן בלא חולב שאני התם דמאי דלא הוה גידולי קרקע לא תליא בהנך מלאכות כלל לכך איכא למימר דתנא כל מיני מלאכת חלב קחשיב אבל הכא כיון דגמר מלאכת חלה בלישה תליא מלתא אם כן צ"ל דמקטף ואופה דקתני היינו נמי דגמר מלאכתו לחלה הוה בקטיפה או באפייה דומיא דלש לכך כתבו דבשלמא אופה משכחת לה דחייב בחלה אפי' לא לש וכולי אלא מקטף היכי משכחת לה בלא לישה ולפי מה שפי' בסמוך לא קשה מידי דהכא נמי תנא כל מיני מלאכת פת שכבר נגמרה מלאכתו לחלה קחשיב דלש נמי כבר נגמרה מלאכתו לחלה הוא קודם לישה משעה שנתן המים וגילגל דעיקר הלישה הוא אחר כך כדפירש"י ועדיין צריכה ללוש וכו' וכיון דבשעת לישה כבר נגמרה מלאכתו לחלה לכך אין פועל אוכל בו אבל שעת גמר מלאכתו לחלה דהיינו משנתן המים ודאי פועל אוכל בו דומיא דבר מעשר ואינו בר חלה דפועל אוכל בשעה שנגמרה מלאכתו למעשר ואינו אוכל לאחר שכבר נגמרה מלאכתו למעשר:

יצא המנכש בבצלים כתבו התוספות נראה דאי לאו ואל כליך לא תתן לא הוה דרשינן מדייש וכו' ועוד נראה דואל כליך לא תתן איצטריך לגופיה שלא יתן אל כליו שיעור אכילתו ולא יאכל כאן כלום כדתניא לקמן מניין לפועל שאמר תנו לאשתי ובני פי' שיעור אכילתי שאין שומעין לו שנא' ואל כליך לא תתן ומכל מקום פשטא דקרא משמע דאיירי בשעה שהוא נותן לכליו של ש"ה לכך ילפינן מיניה בשעה שאתה נותן לכליו של ב"ה אתה אוכל ועיין מה שכתבתי לקמן:

פועל מהו שיהבהב באור כתבו התו' פי' בקונטרי' שאור ממתקו וכו' וקשה לרבינו תם דמאי קאמר בסמוך מפריך על גבי סלע מאי מתוקי פירא איכא היכי ס"ד דמקשה דליכא מתוקי פירא אם כן למה מפרך נראה דלא קשה מידי דעל כרחך צריך לחלק בין ממעתיק פורתא לממתיק פחות מפורתא דאי לאו הכי תיקשי נמי לפירש ר"ת למאי דמסיק דאי אפשר דלא ממתי' פורתא וטעמא משום מתיקי פירא אם כן סיפא דקתני אבל מפריך על יד על יד ואוכל מה נפשך אי על יד נמי ממתיק פורתא כמו על גבי סלע אם כן אמאי שרי הא איכא מתוקי פירא ואי לא ממתיק כלל אם כן אמאי מפריך אלא ודאי צ"ל דעל יד לא ממתי' אלא פחות מפורתא כלומר שיעור כל דהו דלא קפיד ב"ה בהכי אם כן לפירש"י ז"ל נמי לא קשיא דאיכא למימר למעיקרא כי קאמר הנ"מ דאי ס"ד לשום מתוקי פירא סלע מאי מתוקי פירא איכא הוה ס"ד דסלע ועל יד תרוייהו לא ממתקי אלא פחות מפורתא דלא קפיד ב"ה וטעמא דסלע אסור משום ביטול מלאכה אבל על יד ליכא ביטול מלאכה ודאי דסלע א"א דלא ממתיק פורתא ואסור משום מתוקי פירא ועל יד דשרי דלא ממתיק אלא פחות מפורתא ועל קושיא שנייה שהקשה ר"ת זכרונו לברכה על פירש"י ז"ל כבר כתבו התוספות שינויא מעליא:

דף צ

הא במעשר ראשון הא במעשר שני כתבו התוספות כאן במעשר ראשון דמקרי דישו כאן במעשר שני דאפילו לרבי יהודה אינו עובר חוץ לחומה כדפריך בסמוך וקשה לפירש דאי מיתוקמא ברייתא דאינו עובר אליבא דרבי יהודה וטעמא דאינו עובר משום חוץ לחומה הוא אם כן אמאי לא קאמר נמי ש"ס איבעית אימא הא והא במעשר שני והא והא רבי יהודה כאן חוץ לחומה כאן לפנים מן החומה לכך נראה דברייתא דאינו עובר לא מיתוקמא אליבא דרבי יהודה דאמר מעשר שני ממון הדיוט הוא דכיון דדישו הוא אמאי אינו עובר דליכא למימר דאינו עובר חוץ לחומה קאמר דפשטא דברייתא משמע דאינו עובר משום דלאו דישו הוא דומיא דתרומה דתרומה לא בעי חומה ועל כרחך אינו

עובר משום דלאו דישו הוא אם כן מעשר נמי טעמא משום דלאו דישו הוא דכיון דאינו עובר דקתני אתרומה ומעשר קאי משמע דחד טעמא להו וכי משני הא במעשר ראשון הא במעשר שני צ"ל דברייתא דאינו עובר כר"מ אתיא דהלכתא כוותיה ולא כר' יהודה: **מהו** שיאמר אדם לעובדי כוכבים חסום פרתי ודוש בה פירש"י ז"ל ודוש בה דישה שלך וכן פירש לעיל גבי הא דקתני ועובדי כוכבים הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משמע מפירושו דבדישו שלו לא קמיבעיא ליה דפשיטא דאסור כיון דמרויח ישראל באמירתו לעובדי כוכבים וקשה דאם כן היאך בעי למיפשט בסמוך מהא דשלחו ליה לאבוה דשמואל דבאיסור לאו נמי אסורה אמירה לעובדי כוכבים דלמא שאני התם כיון דישראל מרויח בכך ולהכי אסור ועוד קשה אטו בשופטני עסקינן שיאמר ישראל לעובדי כוכבים חסום פרתי ודוש בה דישה שלך למה ליה למימר הכי וליכא למימר דאיירי דישראל מרויח בזה שהעובדי כוכבים מוסיף לו על שכרו בשביל החסימה דהא לפירש"י ז"ל צ"ל דהיכא דישראל מרויח באמירתו לא קמיבעיא ליה דאסור ועוד קשה דאי ברייתא דקתני עובדי כוכבים הדש כפרתו של ישראל אינו עובר איירי דוקא כשאמרו לו הבעלים חסום פרתי ודוש בה דישה שלך אבל דוש בה דישה שלי עובר אם כן סיפא דקתני ישראל הדש בפרתו של עובדי כוכבים עובר ליפלוג וליתני בדידיה במה דברים אמורים כשאמרו לו דוש בה דישה שלך אבל דוש בה דישה שלי עובר וליכא למימר דסיפא אתי לאשמעינן דישראל הדש בפרתו של עובדי כוכבים עובר אפילו הדישה של עובדי כוכבים דמסתמא הוי סיפא דומיא ברישא דכי היכא דרישא איירי בעובדי כוכבים הדש בפרתו של ישראל דישה של עובדי כוכבים הכי נמי סיפא איירי בישראל הדש בפרתו של עובדי כוכבים דישה של ישראל ועוד תימה דאין סברא כלל לחלק בין תבואה של עובדי כוכבים לתבואה של ישראל דלא חדוש בחסימה אמר רחמנא לא קפיד הכתוב אלא על הדש שלא תדוש בחסימה בין תבואה של ישראל בין תבואה של עובדי כוכבים דומיא דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו דאמר רחמנא דההחורש חייב בין אם השדה של ישראל בין אם היא של עובדי כוכבים ולקמן תניא החוסם את הפרה והמזוג בכלאים פטור ואינו לוקה אלא דש ומנהיג בלבד משמע נמי קצת דלא קפיד רחמנא אלא על הדש והמנהיג אף על גב שאין התבואה והשדה שלו לכך נראה דאין לחלק כלל בין תבואה של ישראל לשל עובדי כוכבים דדוקא בדש תליא מילתא דישראל הדש בפרתו של עובדי כוכבים עובר אפילו בתבואה של עובדי כוכבים ועובדי כוכבים הדש בפרתו של ישראל אינו עובר אפי' בתבואה של ישראל ולא קמיבעיא ליה אלא אם רשאי ישראל

לומר לעובדי כוכבים חסום פרתי ודוש בה תבוא' שלי מי אמרי' דאמירה לעובדי כוכבים שבו' באיסור או לא:
בבא לצאת ידי שמים כתבו התוספות ואם תאמר דבפרק הזרו' קאמר תנא תני ישלם כן צריך להיות:

דף צא

ופשטי להו לאיסורא דלא כהלכתא דאמר שמואל וכו' כתבו התוס' תימה לר"י היכי מוכח משמואל דליכא איסורא מדרבנן דשמואל לא איירי אלא מדאורייתא וכו' נראה לפרש דשפיר מוכח משמואל דכיון דסבירא ליה דמדאורייתא לא לקי עד שיכניס כמכחול בשפופרת אם כן מסתבר למימר דרבנן עשו הרחקה לדבר ואסרו אפילו להעלות זכר על נקבה שאינה מינו גזירא שמא יכניס כמכחול בשפופרת אבל להכניסן לדיר פשיטא דמותר אפי' מדרבנן דמהיכי תיתי למיגזר כולי האי ועוד דהוי כמו גזרה לגזרה הכנסה לדיר אטו העלאה והעלאה גזירה שמא יכניס כמכחול בשפופרת והרמב"ם ז"ל בפ"ט מכלאי כתב נמי בהדיא שיש לחלק בין העלאה להכנסה שכתב המרכיב זכר על נקבה שאינו מינו וכו' לוקה ואינו לוקה עד שיכניס כמכחול בשפופרת אבל אם העלה זה על זה בלבד מכין אותו מכות מרדות ומותר להכניס שני מינין לסהר אחד:
ומין במינו נמי אחיזה אין הכנסה לא תימא כיון דלא איירי קרא אלא בכלאי' מנא לן לאסור הכנסה מין במינו והתו' כתבו דדייק מדנקט תנא לא יאחוז דלא יכניס הוה ליה למינקט דלא תרביע הכנסה משמע אלא דלהכנסה לא איצטריך ומוקי לה לאחיזה באם אינו ענין וקצת דוחק הוא דלא תרביע בין אחיזה בין הכנסה במשמע גם דוחק לומר דמוקי לה לאחיזה באם אינו ענין ועוד תימה דמאי קאמר אלו נאמר בהמתך לא תרבי' הייתי אומר וכו' מאי קשיא ליה לתנא דקאמר הכי והא מילתא דפשיטא היא דהייתי אומר כן ואמאי לא מפרש נמי הכי סיפא דקרא דכתיב שדך לא תזרע כלאי' ועוד אמאי נקט לישני דהייתי אומר לא יאחוז אדם את הבהמה כדי שיעלה עליה זכר ולא קאמר בקצרה דאלו נאמר בהמתך לא תרביע הייתי אומר אפי' מין במינו תלמוד לומר כלאי' ועוד יש לדקדק אמאי שינה לשון הברייתא דלעיל קאמר לא יאחוז אדם את הבהמה בשעה שעולה עליה זכר והכא קאמר לא יאחוז אדם את הבהמה כדי שיעלה עליה זכר ונראה לפרש דקשיא ליה לתנא כיון דמין במינו נמי אסור מונשמרת מכל דבר רע דאפילו להסתכל בחמור וחמורה בחזיר וחזירה בשעה שנזקקין זה לזה ילפינן מיניה דאסור אם כן כלאים דכתב רחמנא למה לי לכתוב בהמתך לא תרביע ותו לא דלישתמע מיניה דמין

במינו נמי אסר וקאמר אלו נאמר בהמתך לא תרביע ולא נאמר כלאים הייתי אומר וכו' פי' דהא דילפינן מונשמרת שלא יסתכל אדם בחמור וחמורה וכו' היינו משום דלא טריד בעבידתא ואיכא למיחש להרהור' אבל היכא דטריד בעבידתיה שפיר דמי ואלו נאמר בהמתך לא תרביע ולא נאמר כלאים הייתי אומר דאפי' בשעת מלאכה נמי אסור והיינו דקאמר הייתי אומר לא יאחוז אדם את הבהמה כדי שיעלה עליה זכר כלומר אפילו שהוא טרוד במלאכתו שעושה כו' כדי שיעלה עליה זכר ותתעבר ממנו תלמוד לומר כלאים כלאים הוא דאסור וכולי והשתא דייק שפיר מדנקט תנא לא יאחוז ולא נקט לא יכניס דהא אפילו להכניס נמי שרי לרבי יהודה היכא דטריד בעבידתיה אלמא דסבירא ליה לתנא דאפילו כשהוא טריד בעבידתיה לא שרי אלא אחיזה דליכא הרהורא כולי האי אבל להכניס אפילו טריד בעבידתיה נמי אסור משום הרהורא וקשיא לרב יהודה דמתיר אפילו להכניס:

סברוה מהלך כעושה מעשה דמי וכו' וא"ת מדקתני מתני' אבל משום השב אבידה וכו' משמע דהכי קאמר דאף על גב דלא אמרו אלא בשעת מלאכה אבל משום השב אבידה לבעלים אמרו פועלין אוכלין בהליכתן אף על גב דלא הוה שעת מלאכה אם כן למאי דסברוה דמהלך כעושה מלאכה דמי מאי אבל ויש לומר דאי אמרינן עושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר צריך לומר מתני' דקתני וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה היינו בשעת מלאכה באותו גפן קאמר דלא קרי לה שעת מלאכה אא"כ עושה מלאכה באותו גפן כיון דבשעת מלאכה בגפן אחר אינו אוכל מגפן זה ולכך קאמר אבל משום השב אבדה וכו' דאף על גב דלא אמרו אלא בשעת מלאכה באותו גפן אפילו הכי משום השב אבדה אמרו פועלין אוכלין בהליכתן אף על גב דהליכתן צורך גפן אחר הוא ואכילתן מגפן זה:

דף צב

איכא בנייהו דרב אסי תנא קמא אית ליה דרב אסי וסבר דפועל אוכל קישות כשהיא לבדה ואפילו היא שוה דינר ורבי אליעזר פליג עליה בתרתי ולא הוצרך להזכיר הא דלא יאכל נמי קישות כשהיא לבדה כיון דאפילו חכמים בתראי דמקילי ביתר על שכרו פליגי בקישות כשהיא לבדה דאי לאו הכי חכמים היינו תנא קמא כל שכן רבי אלעזר דמחמיר ביתר על שכרו:

אין הכי נמי ואיידי דקתני לה בלשון פועל וכו' וא"ת תפשוט מגופיה דקרא דכתיב ואל כליך לא תתן וקרא בכל פועל איירי אף על גב דלאו נזיר ואי אמרת משלו הוא אוכל אמאי לא יתן וי"ל דואל כליך לא תתן איכא למימר דלאו אשיעור אכילתו קאי אלא אתי

לאשמעינן שלא יאכל כדי שבעו ויתן גם כן אל כליו אע"ג דמילתא דפשיטא הוא דהא ילפינן מקרא דאפילו ענבים ודבר אחר אסור מכל מקום איכא למימר דאיצטריך קרא למילף מיניה בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל דהיינו בשעת גמר מלאכה אף על גב דלעיל ילפינן לה מדייש מה דייש מיוחד דבר שבשעת גמר מלאכה יש לומר כמ"ש התוספות שם דאי לאו ואל כליך לא תתן לא הוה דרשינן מדייש וכו' מיהו לפי האמת קרא דואל כליך לא תתן בשיעור אכילתו איירי דלפי המסקנא נפשטה הך בעיא דתנא דמתני' דלקמן דקתני אינו קוצץ ע"י עבדו ושפחתו ס"ל דמשל שמים הוא אוכל וכן כתבו הרי"ף והרא"ש ז"ל דקיימא לן כתנא דידן ופועל שאמר תנו לאשתי ובני אין שומעין לו ואם כן הך ברייתא דקתני מנין לפועל שאמר תנו לאשתי ובני וכולי בסתם פועל אפילו דלאו נזיר איירי כדקס"ד דהכי משמע פשטא דברייתא דהא דמשני אין הכי נמי ואיידי דקתני לה בלשון פועל וכו' דחויא בעלמא ושינוי דחיקא הוא ולעיל דיליף מואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של ב"ה לאו מייתורא יליף לה אלא דהכי משמע פשטא דקרא כמ"ש לעיל:

אימא סיפא נתפרסו עיגוליו וכו' לפי גירסת ספרים שלנו הל"ל תא שמע נתפרסו עיגוליו דהא לאו אמאי דמשני ליה פריך ולגירסת ר"ח ניחא כיון דאהא דמשני איסורא לא זכאי ליה רחמנא פריך:

אלא נפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא תימה דהא אפילו משלו הוא אוכל נמי תיקשי גופא דמתני' דמחלק בין הודיען ללא הודיען וע"כ טעמא דלא הודיען דמעשר ומאכילן משום מקח טעות הוא ובנתפתחו חביותיו מאי מקח טעות איכא ומהר"ש לוריא ז"ל מחק וכי תימה וכתב דלא פריך אשקלא וטריא דלעיל ודוחק להגיה הספרים ויש לומר כמו שכתבו התוספות לעיל דאי אמרינן משלו הוא אוכל הוי כאלו התנה עמו שיאכל וכיון דהוי כאלו התנה עמו לכך בנתפתחו חביותיו ולא הודיען מעשר ומאכילן דהוי כאלו התנה עמו לעשר ולהאכילו ולא משום מקח טעות אבל הודיען הוה איפכא כאלו התנה בעל הבית עם הפועל שלא לעשר דלהכי הודיעו שכבר נגמרה מלאכתו למעשר:

משישלה בחביות פירש"י ז"ל משנתן בחביות והוא תוסס ורתיחתו עולה כו' שולין אותן רתיחות ומשליכן אבל בפרק ר' ישמעאל כתב משישלה היין מן הבור להנתן בחביות וכתב מהר"ש לוריא ז"ל ואיני יודע מי דחקו לפרש פה בענין אחר מכפשוטו נראה דהוצרך לפרש כן מדקאמר בסמוך באתרא דההוא דשרק ההוא משלי משמע דשריקה עיקר מלאכה היא והשוכר את הפועלים לסתום צריך גם כן לשלות אע"ג דבשעה

ששוכרו לא הזכיר אלא לסתום בלבד ואי משישלה היין מן הבור קאמר לא שייך למימר הכי דהא ודאי לשלות היין מן הבור מלאכה כבידה היא טפי מלסתום פי חביות במגופה והאיך עושה בעל הבית מן הטפל עיקר ומן העיקר טפל ששוכרו לסתום שהיא מלאכה קלה ואינו מזכיר לו שישלה היין מן הבור אבל אי קאי ארתיחתו ניחא דמלאכה קלה הוא טפי מלסתום וכן פסק הרמב"ם ז"ל וכן פירש בערוך כדפירש"י הכא. ועוד דאדרבא פשטא דברייתא דנקט משישלה בחביות משמע דשולין אותו כשהוא בתוך החביות והיינו כדפי' הכא דשולין הרתיחות מן החביות דלפי מה שפירש' התם הל"ל משישלה להנתן בחביות:

דף צג

דכוותיה גבי בהמתו תבן ליקוץ לה הוה מצי למיפרך מבנו ובתו הקטנים אלא דניחא ליה למיפרך מרישא דברייתא:

אמר רב אשי כוותיה דשמואל מסתברא לפ"ז ניחא הא דשמואל מוקי לה למתני' בשומרי גיתות וערימות דוקא ולא מוקי לה בין בשומרי גיתות וערימות בין בשומרי גנות ופרדסין דהא מתני' סתמא קתני ואיכא למימר דבכולהו ס"ל דאכיל מהלכות מדינה אע"ג דמשמר לאו כעושה מעשה דמי אלא משום דממתני' דלעיל דייקינן דאפילו עושה במחובר בשעה שאינו גמר מלאכה לא אכיל אפי' מהלכות מדינה כדדייק רב אשי:

בעקורין שנו שהזמורות עקורין משרשיהן עם הקשואין שבהן דאי הקשואין לבדן עקורין לא הוה קרי להו מקשואות אלא קשואין כדפירש"י ז"ל והשתא ניחא דנקט לשון עקורין ולא קאמר בתלושין שנו דגבי זמורות שייך לשון עקירה כיון דעוקרין אותן משרשיהן כדאמר בר"פ המקבל מקום שנהגו לעקור יעקור מקום שנהגו לקצור יקצור:

אימא סיפא ואלו שאינן אוכלין וכו' היינו רישא אע"ג דבכולי ש"ס אורחא דמילתא דתני תנא דבר והיפוכו כדקתני לעיל קוצץ אדם על ידי בנו ובתו הגדולים ע"י עבדו ושפחתו הגדולים אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים ולא ע"י עבדו ושפחתו הקטנים אף על גב דשמעינן לה מדיוקא דרישא שאני הכא דקתני ואלו שאינן אוכלין משמע דאתי לאשמעינן דינא דאי למיתני דבר והיפוכו הוה ליה למימר אבל העושה במחובר לקרקע בשעה שאין גמר מלאכה וכולי אין אוכלין:

אי הכי אומדין אותו מאי הוה ליה למיעבד פי' אי אמרת בשלמא דעייל לעיר לצורכו ולא ברח מפחד קול שאגת אריה ניחא דאומדין אותו שאם גיבור הוא והיה יכול להציל חייב ולא מצי למימר דאף על גב דגיבור אני הייתי בורח מפניו מיראתו דמסתמא היה

מציל כיון דגיבור הוא ולא היה ירא מפניו אבל השתא דמוקי לה דעייל לעיר מקול פחד שאגת אריה דאנוס הוא א"נ כי אומדין אותו דגיבור הוא והיה יכול להציל מאי הוי אכתי אנוס הוא וכאין יכול להציל דמי דמצי למימר אע"ג דגיבור אני הייתי מתיירא מפניו וא"נ הוה התם לא היה מציל והיה בורח מיראתו שהרי מפחד קול שאגתו ברח לעיר והיה מתיירא לסמוך על גבורתו ומשני דהוה ליה לקדם ברועי' ומקלות והכי קאמר אין אומרים אלו היה שם היה מציל דודאי היה יכול למצא רועי' שיעזרוהו אלא אומדין אם יכול להציל שהיה אפשר לו למצא רועים חייב ואם לאו שלא היה אפשר פטור ופריך אי הכי מאי איריא שומר שכר אפילו שומר חנם נמי פירש אי אמרת בשלמא דאם יכול להציל בעצמו קאמר ניחא דלא קשיא אפילו שומר חנם נמי נהי דאינו צריך להציל בעצמו אפילו הכי ליחייב מטעם דהוה ליה לקדם ברועים ומקלות ועוד אמאי קתני ואם לאו פטור אכתי ליחייב משום דהוה ליה לקדם וכו' דאיכא למימר דברייתא איירי דאינו יכול למצא רועים שיעזרוהו אבל השתא דאם יכול להציל דקתני ברועים ומקלות איירי אם כן אפילו שומר חנם נמי:

דף צד

הכי גרסינן בפ' המגרש על מנת שתבלעי קנה של ארבע אמות על מנת שתביאי לי קנה של מאה אמה:

נתקיים התנאי הרי זה גט תימה היאך אפשר לקיימו וי"ל על ידי שם כן כתבו התוספות בפרק המגרש:

אמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא וכו' תימא מאי קמ"ל הא רב אמר לעיל זו דברי רבי יהודה בן תימא ועוד מה שייך דיקא בדבר שהוא בהדיא ועוד קשה דהוה ליה למיתני כל שאי אפשר לו לקיים תנאו בטל כי אינך דרישא וקושיא זו תירצו התוספות כלל ונראה לפרש דכללא דרבי יהודה בן תימא אתי לאתויי אפילו דבר דלא הוה אי אפשר גמור כגון שאמר הרי זה גיטך על מנת שתאכל בשר חזיר או על מנת שתבעלי לאבא ולאביך כדאמר בפרק המגרש ולפ"ז ניחא הא דאמר רב הלכה כרבי יהודה בן תימה אף על גב דכבר אמר לעיל זו דברי רבי יהודה בן תימה ופשיטא דהלכה כסתם משנה משום דאתי לאשמעינן דהלכה כרבי יהודה בן תימא דאפילו לא הוה אי אפשר גמור תנאו בטל והשתא אתי שפיר הא דאמר רב נחמן בר יצחק מתני' נמי דיקא דאתי למידק נמי ממתני' דאפילו לא הוה אי אפשר גמור תנאו בטל והיינו מדקתני מתניתין כל שאפשר לו לקיימו בסופו תנאו קיים ולא קתני כל שאי אפשר לו לקיים תנאו בטל אלא ודאי אי

קתני כל שאי אפשר לקיימו תנאו בטל הוה אמינא דדוקא אי אפשר גמור בעינן דסתם א"א אי אפשר גמור הוא וכן סתם אפשר אפשר גמור הוא לכך קתני כל שאפשר לקיימו תנאו קיים דהיינו אפשר גמור למידק מיניה הא אי אפשר גמור לקיימו תנאו בטל:

השואל את הפרה פרק שמיני

שנאמר בעליו אין עמו שלם ישלם מייתורא דקרא נפקא ליה כדתניא לקמן ממשמ' שנ' אם בעליו עמו לא ישלם אינו יודע שאם בעליו אין עמו שלם ישלם לומר לך היה עמו בשעת שאלה וכו':

שכן אונסא דסליק אדעתא וא"ת אם כן שבויה דכתב רחמנא בשומר שכר דפטור למה לי השתא משבורה ומתה פטור משביה לא כ"ש דאונסא דלא סליק אדעתא הוא ויש לומר דאיכא שום צד חומרא בשבויה דליכא בשבורה ומתה וכן בשבורה איכא שום צד חומרא דליתא במתה ולהכי איצטרך למכתב כולהו:

סלקא דעתך אמינא עד דמתברא ומתה לא מחייב אבל בשבורה לחוד דפטור ואם תאמר אם כן שבורה דכתב רחמנא בשומר שכר דפטור למה לי נילף משואל דחייב במתה פטור בשבורה שומר שכר דפטור במתה אינו דין שיהא פטור בשבורה ויש לומר דהוה אמינא מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לן קרא:

דסלקא דעתך אמינא עד דמתברא ומתה לא מחייב ואם תאמר והא על כרחך או מיותר הוא דאי משום דס"ד עד דמתברא ומתה לא מחייב אם כן ליכתוב ומת או נשבר דתו ליכא למימר הכי כיון דכתיב ומת תחילה והדר כתיב ונשבר ליכא למימר עד דמתברא ומת אבל נשבר לחודא פטור ובקרא גופא נמי תימא אמאי שינה הכתוב גבי שואל דגבי שואל דבשומר שכר כתיב ומת או נשבר וגבי שואל כתיב איפכא ונשבר או מת וי"ל דלא מרבינן מייתורא דאו אלא מלתא דדמיא למאי דכתיב בקרא בהדיא כדאמרינן במרובה וטבחו או מכרו או לרבות את השליח דשלוחו של אדם כמותו וכן כל היכא דמרבינן מילתא מייתורא דאת לא מרבינן אלא מאי דדמיא ליה למאי דכתיב בהדיה ושבויה ומתה דמיין להדדי דשבויה נמי כקטלא כולה דמיא כמו מתה הלכך איצטריך קרא למיכתב או מתה לרבות מיניה שבויה דדמיין להדדי אבל אי הוה כתיב או נשבר לא מצינו לרבות מיניה שבויה דמאי ענין קטלא כולה לקטלא פלגא:

דף צה

וילמד עליון מתחתון ותחתון מעליון והשתא לא צריך תו קל וחומר לחייב שואל בגניבה ואבידה כשומר שכר ותנא דברייתא אלו לא נאמר קאמר אלו לא נאמר וי"ו דוכי ישאל הוה ילפינן ליה מקל וחומר וכי האי גונא כתבו התוספות בריש פרק מרובה:

הלכך בש"ש ובשואל לחייב אתיא בק"ו מש"ח אף על גב דמדידהו גופא מצי למילף השתא שלא בפשיעה חייבין בפשיעה לא כל שכן אלא משום דאיהו מחייב פשיעה בבעלים ואי הוה יליף מדידהו איכא למימר דיו מה שלא בפשיעה פטור בבעלים אף בפשיעה פטור בבעלים לכך איצטריך למילף להו מש"ח:

והא מדסיפא על גבה הוי רישא במלאכה אחרת כתבו התוספות דמרישא גופא לא מצי למיפרך דאיכא למימר דהיא גופא אתי לאשמעינן דמרפי ואזיל הוה כעל גבה אבל מסיפא פריך שפיר דאמאי נקט אפילו על גבה הא מרישא שמעינן לה ותימא דאם כן מאי משני רישא וסיפא באותה מלאכה ורישא וסיפא רבותא קמשמע לן והא אכתי קשה כיון דטעמא דרישא משום דמרפי ואזיל הוה כעל גבה סיפא אמאי נקט אפילו על גבה הא מרישא שמעינן לה כיון דארישא קאי ורישא בעל גבה איירי גם מה שכתבו התוספות דאם כן כי נמי תוקי רישא במלאכה אחרת תקשי אמאי איצטריך סיפא אפילו וכולי לאו קושיא היא כלל כאשר אפרש. ונראה דהכי פירש דרב המנונא קאמר עד שתהא פרה וחורש בה שתהא הפרה והבעלים במלאכה אחת דוקא וקא מותיב עליה רבא מדקתני אף על פי שהבעלים עושין מלאכה במקום אחר מאי לאו במלאכה אחרת כיון דעושין מלאכה במקום אחר איירי ומשני אף על גב דעושין במקום אחר אפילו הכי מתוקמא באותה מלאכה כגון דמרפי ואזיל קמה ופריך והא מדסיפא על גבה הוי פירש באותה מלאכה רישא במלאכה אחרת אבל מרישא גופא לא מצי פריך דאיכא למימר דהיא גופא אשמעינן דמרפי ואזיל הוי כאותה מלאכה ולא אמרינן דדוקא בעינן שיהו הבעלים אוחזין במלמד הבקר דהוה אותה מלאכה ממש אבל מסיפא פריך שפיר דקתני אפילו הבעלים חורשין על גבה חייב לאשמעינן דאף על גב דעוסקין באותה מלאכה חייב ואי אמרת דרישא באותה מלאכה איירי לא הוה ליה למיתני בסיפא אפי' כיון דעלה קאי אי אמרת בשלמא רישא במלאכה אחרת שפיר כיון דאפילו במלאכה אחרת קאמר דפטור על כרחך טעמא לאו משום דמלאכה אחרת כאותה מלאכה דמי דלא שייך למימר הכי כיון דמלאכה אחרת היא אין לה ענין לאותה מלאכה אלא צריך לומר דגזירת הכתוב הוא דכל היכא דהוה בעלים בשעת שאלה פטור אפילו במלאכה אחרת לכך איצטרך למיתני סיפא אפילו דלא תימא סיפא לא מחייב אלא במלאכה אחרת דומיא דרישא

דאיירי בהכי קמ"ל דאפילו באותה מלאכה חייב אלא אי אמרת רישא נמי באותה מלאכה איירי דהיינו במרפי ואזיל אבל במלאכה אחרת חייב אם כן על כרחך טעמא דפטור במרפי ואזיל משום דהוה כאותה מלאכה דאי לאו הכ' הא במלאכה אחרת אמרת דחייב וכיון דרישא באותה מלאכה איירי סיפא מאי איצטריך למיתני אפילו פשיטא דבהכי איירי דומיא דרישא דעלה קאי ומשני רישא וסיפא באותה מלאכה ורישא וסיפא רבותא קמשמע לן כו' דס"ל דבאותה מלאכה גופא יש הפרש קצת בין כשעוסקין הבעלים על גבה ממש ואוחזין המלמד בידיהן לבין כשעוסקין באותה מלאכה שלא על גבה אלא מרפי ואזיל רחוק מן הפרה קצת ותרוייהו באותה מלאכה איירי וסיפא אשמעינן דאפילו עושה על גבה ממש חייב ורישא אשמעינן דאפילו אינו עושה על גבה ממש פטור מיהו טעמא לאו משום דמרפי ואזיל כעל גבה דמי דא"כ הדרא קושיא לדוכתא סיפא אמאי נקט אפילו כיון דעלה קאי אלא טעמא משום דכל שעוסקין באותה מלאכה והוו בעלים בשעת שאלה פטור אפי' אינו עושה על גבה ומקשה לית ליה הך סברא דבאותה מלאכה לא מסתבר ליה לחלק כלל בין עושה על גבה ממש לבין מרפי ואזיל ועושה קצת רחוק ממנה לכך פריך האי מאי אי אמרת בשלמא רישא במלאכה אחרת וכו':

דף צו

רבא סבר לה כרבי יונתן וכו' נראה דלהכי נקט קראי איפכא משום דעיקר קרא דשאלה בבעלים לא נכתב אלא לאשמעינן דאם בעליו עמו לא ישלם דחידוש הוא אבל בעליו אין עמו שלם ישלם מילתא דפשיטא הוא ולהכי מתני' דריש פירקין דריש סיפא דקרא דאם בעליו עמו לא ישלם מעיקרא והדר דריש רישא דבעליו אין עמו שלם ישלם משום דעיקר מילתא לא נכתב אלא לאשמעינן דאם בעליו עמו לא ישלם וכיון דעיקרא דקרא אשמעינן פטורא דבעליו עמו קאמר ש"ס חאביי מתרץ לקראי כרבי יאשיה ורבא כר' יונתן פירש הא דכתב לן רחמנא תרוייהו בעליו אין עמו שלם ישלם ואם בעליו עמו לא ישלם אע"צ דחדא מכלל חבריה שמעינן ליה אביי מתרץ ליה כרבי יאשיה דאמר בעינן או לחלק ולדידיה כיון דעיקר הכתוב אתי לאשמעינן דבבעלים פטור על כרחך איצטריך למכתב עיקרא דקרא דבעליו אין עמו שלם ישלם לאשמעינן הא איתא בחדא דהיינו בשעת שאלה כדמסיק פטור אף על גב דליתא בשעת שבורה ומתה ולהכי איצטריך למכתב נמי יתורא דהיינו סיפא דקרא דלא תימא היה עמו בשעת שבורה ומתה נמי פטור אע"ג דליתיה בשעת שאלה לכך כתב לן אם בעליו עמו לא ישלם למידק מיניה טעמא דאיתא בתרוייהו הא איתא בחדא מחייב והיינו בשבורה ומתה כדמסיק ורבא מתרץ ליה כרבי

יונתן דאמר לא בעינן או לחלק ולדידיה כיון דעיקר הכתוב אתי לאשמעינן דבבעלים פטור על כרחך איצטריך למיכתב עיקרא דקרא דאם בעליו עמו לא ישלם לאשמעינן דבין היכא דאיתא בתרוייהו בין היכא דאיתא בחדא וליתא בחדא פטור ולהכי איצטריך למכתב נמי יתורא דהיינו רישא דקרא דלא תימא היה עמו בשבורה ומתה נמי פטור אע"ג דליתיה בשעת שאלה לכך כתב לן בעליו אין עמו שלם ישלם לאשמעינן דכי ליתיה בחדא חייב והיינו בשבורה ומתה כדמסיק ולהכי נקט קראי איפכא דכיון דעיקר הכתוב אתי לאשמעינן הא דבעליו עמו פטור אפילו היה עמו בשעת שאלה לחודא לכך איצטריך לפרש עיקרא דקרא ברישא דהיינו אם בעליו עמו לא ישלם דאשמעינן דכי איתא בחדא וליתא בחדא דפטור והדר מפרש יתורא דקרא דהיינו בעליו אין עמו למאי אתא וקאמר דמשום עיקרא דקרא איצטריך למיכתב נמי יתירא דלא תימה היה עמו בשבורה ומתה לחודא נמי פטור:

מעם רעהו ולא רעהו עמו שלם ישלם נראה דלפי זה ניחא הא דפסק וכתב לן ברישא דקרא בעליו אין עמו ולא כתיב אם בעליו אין עמו דומיא דסיפא דקרא דכתיב אם בעליו עמו אלא משום דרישא דקרא ע"כ בהכי איירי מדכתיב מעם רעהו דמשמע ולא רעהו עמו לכך פסק וכתב בעליו אין עמו כלומר כיון דבעליו אין עמו דבהכי משתעי קרא לכך שלם ישלם אבל אם בעליו עמו וגו' ומהאי טעמא נמי דרשו חכמים אשה כי תזריע וילדה זכר אשה מזרעת תחילה יולדת זכר מדלא כתיב ברישא דקרא אם תלד זכר דומיא דסיפא דכתיב ואם נקבה תלד מדפסק וכתב וילדה זכר ודאי דרשו אשה מזרעת תחילה יולדת זכר:

שאלה לרבעה מהו וכו' פירש"י ז"ל דקמיבעיא ליה אי מחייב באונסין אי לא אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שאלה כתב השואל את הבהמה בבעלים לרבעה או להראות בה או לעשות בה פחות משוה פרוטה או ששאל שתי פרות לעשות בהן שוה פרוטה הרי כל אלו ספק שאלה בבעלים ע"כ משמע דשלא בבעלים פשיטא ליה דמחייב באונסין וכן נראה דבבעלים קמיבעיא ליה חדא דכולה הך שמעתא בשאלה בבעלים איירי ועוד דמשמע דהנך בעיא הוו דומיא דאידך בעיא דשאל משותפין ונשאל לו אחד מהן כו' גם דוחק לפרש קמייתא אחיובא ובתרייתא אפטורא וגם אין סברא לומר דהשואל מחבירו כלי כסף וכלי זהב להראות בהן או להשתמש בהן תשמיש כל דהו פחות משוה פרוטה ונאנסו בידו שיהא פטור כיון דכל הנאה שלו הוה אע"ג דלאו שאלה מעליא הוה וא"ת לפירש הרמב"ם ז"ל מאי שנא דשלא בבעלים פשיטא ליה דמחייב באונסין ומ"ש בבעלים דקמבעיא ליה אי פטור אי לא וי"ל דשלא בבעלים אף על גב דהנך לאו שאלה

מעליא נינהו מכל מקום פשיטא ליה דמחייב כיון דכל הנאה שלו הוה אבל למיפטר בבעלים דחידוש הוא איכא למימר דאין לך בו אלא חדושו ולא פטר רחמנא אלא בשאלה מעליא דמסתמא קרא בשאלה מעליא איירי ובשלחן ערוך סימן שמ"ו כתב שאל פרה לרבעה או ליראות בה כו' הרי זה ספק ואין מוציאין מידו מדלא כתב שאל פרה לרבעה בבעלים כו' משמע דס"ל כפירש"י ז"ל אבל פירש הרמב"ם נראה עיקר ואם כן השואל דבר להראות בו או לעשות בו פחות משוה פרוטה חייב באונסין אם אין בעליו עמו:

אשה ששאלה ונשאל לבעל מהו אבל איפכא לא קמיבעיא ליה איש ששאל ונשאל לאשתו לעשות מלאכה בנכסי מלוג שלה אי קנין פירות כקנין הגוף דמי והוי נשאל בהכי אי לא דאפילו אם תמצי לומר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי הוי נשאל בהכי דנשאל הוי בכל דהו אפילו אמר ליה אשקיין מיא כדאמר לקמן וכיון דנשאל מיהא לפירותיו אף על גב שאין הגוף שלו פשיטא דנשאל הוי אבל למיהוי שואל קמיבעיא ליה דאי קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי לא הוי שואל בהכי כיון דגוף קרקע מלוג לאו שלו הוא לא הוי שואל כלל אי נמי הכי פירש אם תמצי לומר שאל משותפין ונשאל לו אחד מהן או שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהן בההיא פלגא מיהא מיפטר שאל מהאשה ונשאל בעלה מהו דבעל ואשה בנכסי מלוג כשתי שותפין נינהו שהקרן לאשה והפירות לבעל והשואל פרת מלוג מהאשה ברשות בעלה כשואל משני שותפין דמיא ואם הפרה שוה עשרה דינרין הקרן חמשה והפירות חמשה הוי כאלו שאל פלגא מן האיש ופלגא מן האשה וקמיבעיא ליה אם נשאל בעלה מהו דודאי מחלקו של בעל פטור שהרי עמו היה במלאכתו ובההוא פלגא מיהא מיפטר אבל באידך פלגא דאשה קמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דיש לבעל הפירות כקנין הגוף דמי כאלו גוף הפרה נמי שלו הוי ואם כן השואל פטור גם מחלק האשה או לאו כקנין הגוף דמי וכן אשה ששאלה ברשות הבעל לחרוש קרקע מלוג ונשאל לבעל מהו דודאי הבעל פטור מפלגא דידיה אבל האשה מי פטורה מי אמרינן קנין פירות כקנין הגוף דמי והוי כאלו היה עמו גם בחלק האשה או לא וכי האי גונא כתב בנמוקי יוסף והשתא ניחא דלא מצי למיבעי איש ששאל ונשאל לאשתו דאז ודאי השואל פטור דכיון דנשאל לו לחלק פירות שיש לו בנכסי אשתו הרי הוא נשאל לו דמה לי אם נשאל לו הרבה מה לי אם נשאל לו מעט אי נמי איידי דבעי שאל מאשה ונשאל בעלה קבעי נמי אשה ששאלה ונשאל לבעל והוא הדין איש ששאל ונשאל לאשתו נמי קמיבעיא ליה:

דאגר מינה פרה והדר נסבה הוא הדין דמצי למימר דשאל מינה פרה וקמיבעיא ליה אי שוכר הוה ומפקיע שאלה כיון דמילתא אחריתי היא אי שואל הוה ולא מפקיע כיון דחד

מלתא נינהו אלא מלתא דשכיח נקט כמ"ש התו' א"נ דוקא נקט אגר מינה וקמבעיא ליה אי שואל הוה וכיון דהוסיף להתחייב באונסין מפקיע שכירות דמעיקרא אי שוכר הוי וכיון דלא הוסיף כדקיימא קיימא אבל אי שאל כול' פרה מה נפשך לא מפקיע והא דפריך ומה שנא כו' משום דהמקשה לא מסתבר ליה הך סברא כמ"ש התוספות:

בעל בנכסי אשתו מי מעל כתבו התוספות מי אמרינן בעל מעל שהוא עושה עיקר המעשה וכו' כתבו כן דלא תיקשי כיון דרמי בר חמא לא הוה ס"ל הנך סברות דרבא והוה סבר דבעל ואשה וב"ד כולהו יש להו חלק בהך מעילה אם כן מאי קמיבעיא ליה מי מעל דלמא שלשתן מעלו לכך כתבו מי אמרינן בעל מעל שהוא עושה עיקר המעשה פי' דאע"ג דהוה סבר דכולהו יש להן חלק במעילה זו אפ"ה סבר שיש לאחד מהן חלק יותר גדול משל חבירו שעשה עיקר המעשה ואותו שעשה עיקר המעשה יתחייב בקרבן מעילה לבדו וקמיבעיא ליה איזהו עשה עיקר המעשה אי הבעל על ידי שנשאה או היא עשתה עיקר המעשה שנישאת לו או ב"ד עשו העיקר וכו' והשתא הוצרכו התוס' לפרש מלתא דרבא דאמר מאן נמעול וכו' דלא תימא דרבא לפי שאלת רמי בר חמא השיב וה"ק מאן נמעול פי' מאן יהיה עיקר במעילה אי בעל עיקר דהתירא ניחא ליה דליקני וכו' ואם כן איכא למימר דס"ל לרבא דנהי דאין חד מנייהו עיקר בהך מעילה מכל מקום לכולהו יש מיהא חלק שוה במעילה זו ויהיה שלשתן מחוייבים להביא קרבן מעילה לכך כתבו אמר רבא מאן למעול למעול בעל הלא לא עשה שום מעשה פי' דרבא השיב דאין לשום אחד מהן אפילו חלק כל דהו במעילה זו דמאן נמעול נמעול בעל הלא לא עשה שום מעשה דאיסורא לא ניחא ליה דליקני וכיון דלא עשה שום מעשה אין לו אפילו חלק כל שהוא בהך מעילה וזהו נמי מה שכתבו התוספות בסוף הדיבור תמעול איהי איהי נמי לא עשתה כלום פירש וכיון דלא עשתה כלום לית לה כלום בהך מעילה וזהו נמי מה שכתבו התוס' נמעלו ב"ד וכו' כלומר דאינהו לא עשו כלום. הוצרכתי להאריך ולפרש דברי התוספות לפי שמהרש"ל ז"ל הגיה וכתב שיזכה במעות הוא סוף דיבור ואח"כ מתחיל דיבור חדש א' רבא וכו' ולא דק יפה ויש לתמוה עליו דאי דיבור חדש הוא אמאי כתבו התוספות במלתא דרבא הלא לא עשה שום מעשה כיון דאין זה נזכר בדבריו כלל גם מה שכתבו התוס' בדיבור זה איהי נמי לא עשתה כלום דלא ניחא לה דליקנו בנישואין אלא היתר נראה להגיה אפילו היתר במקום אלא היתר ומהרש"ל רצה ליישב וכתב דלפי' התוספות לא גרסינן בסוגיא גבי איהי דהתירא נמי לא ניחא לה דליקני אלא גרסינן נמי לא ניחא לה דליקני וכו' ודבריו דחוקים:

דף צז

כי האי גונא מאי כתבו התוספות תימא מאי קמיבעיא ליה הלא מתה מחמת מלאכה ממש נראה דלא מקרי מתה מחמת מלאכה ממש אלא כההיא עובדא דשאיל נרגא ואיתבר מחמת הבקוע וכן השואל בהמה לילך בה למקום פלוני ולא שנה בה ומתה מחמת עייפות הדרך אבל האי שונר' לא הרגתי המלאכה גופה אלא שבמלאכה ששאלה לצרכה מתה בגרמתה וכן משמע מדברי הרמ"ה שהביא הטור סי' ש"ט מיהו על כרחך צריך לפרש דקמיבעיא ליה אם שנה במה שהוליכה למקום שהרבה עכברים מצויין שם כמ"ש התוספות דליכא למימר דאיבעיא ליה אי בעינן מתה מחמת מלאכה ממש כההיא נגרא אי לאו דא"כ לא הוה פשיט ליה מידי מהא דגברא דנשי קטלוה דאכתי ליחייב אי מתה מחמת מלאכה ממש בעינן אלא ודאי פשיטא ליה דלא בעינן מתה מחמת מלאכה ממש וקמיבעיא ליה אי הוי שינוי בכי האי גונא והשיב דלאו שינוי הוא דגברא דנשי קטלוה כו':

נימא ליה אשקיין מיא פי' נימא ליה אשקיין מיא והשאילני פרתך וכי משקה תחילה והדר משאילו הוה ליה שאלה בבעלים:

למיסר טעונה הוא דנפק לשון סייר נכסיה סר סכינא פי' לראות שלא ירבה במשאה ואשמעינן ש"ס בהך מילתא דאע"ג דנפק לצורך טעינת המשאוי אפי' הכי לא הוי שמירה בבעלים כיון דלא הוה מסייע בטעינה ולצורך בהמת הוא דנפק:

המשאיל אומר שאולה מתה וכולי במה דסליק פתח ולא זו אף זו קתני לא זו משאיל אומר שאולה מתה דליכא למיטעי בהכי וברי שלו טוב הוא ושמא דשואל גרוע דברי עדיף אלא אפילו משאיל אומר ביום שהיתה שאולה מתה דלאו ברי מעליא הוא כולי האי נמי אמרינן דברי עדיף ולא זו בתרי יומי אלא אפילו בחד יומא דברי דמשאיל לאו מעליא הוא ושמא דשואל לאו גרוע הוא אפילו הכי ברי עדיף:

דף צח

דאמר רבא מנה לי בידך וכו' עיקרה בפרק כל הנשבעין דאמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא מתוך כולי ודייק לה התם מדתניא שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים דמוקי לה דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא כו' כדאיתא התם אבל מהא דקאמר כוותיה דרבי אבא מסתברא לחודא ליכא למידק דשמא אית ליה ברייתא דרמי בר חמא דבסמוך וא"כ אינו חייב שבועה אלא א"כ א"ל

חמשין ידענא וחמשים השנים מקצת להד"ם ומקצת אינו יודע כדפירש"י ז"ל דהא דרבא לית ליה כולי:

משכחת לה רישא בתרתי כתבו התוס' מכאן יש להוכיח דלרמי בר חמא לא סגי בכפירה והודאה בלא נאנסו ולא כדפירש בהגוזל קמא בשם ר"ת נראה דר"ת ס"ל דההיא דטוען עלה איני יודע לא כפירה היא כדפירש"י ז"ל והודאה נמי לא הוי כיון דאמרי איני יודע וא"כ אע"ג דלרמי בר חמא בכפירה והודאה סגי מ"מ הכא כיון דטעין בחדא איני יודע כדתני מתניתין לכך בעינן עוד שתי פרות חדא לכפירה וחדא להודאה:

משכחת לה רישא בתרתי וכולי כתבו התוספות דהא דפריך בסמוך אמאי מאי שטענו לא הודה לו לרב הונא ולרב יהודה פריך לפי זה מה שכתבו התוספות לעיל דמתניתין מיירי כשמאמינו המשאיל שמתה כדרכה אף על גב דלא הוי דומיא דסיפא כו' דבריהם תמוהים דמה הוצרכו לדחוק ולפרש דאורחא דמלתא הוא א"נ שעושה עצמו כלא ידע והא הך אוקימתא דמוקי לה כשיש עסק שבועה ביניהן היינו אליבא דרב נחמן וכולה הך שקלא וטריא אליבא דרב נחמן הוא ולדידיה סיפא נמי דזה אומר שאולה וזה אומר שכורה איכא למימר דבמאמינו איירי ומה שצריך לישבע היינו משום דלדידיה אוקימנא מתניתין בכפירה והודאה והך שינויא דעולא דמשני דמשתבע במגו דמתה כדרכה אליבא דרב יהודה ורב הונא דוקא קמשני הכי ואינהו סבירא להו דכולה מתניתין באינו מאמינו איירי ושמא מה שכתבו התוספות לעיל היינו לפי מה שפי' ר"ת דהא פריך אמאי מה שטענו לא הודה לו אליבא דרב נחמן נמי פריך הכי ואע"ג דלר"ת דבעי הודאה אפילו בנאנסו קושיית ר"י דלעיל מעיקרא ליתא דהא איצטריך לאוקמי כשיש עסק שבועה ביניהן דאי לאו פרת הודאה לא הוה מחוייב לישבע שנאנסה אלא מדרבנן ובדרבנן לא אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם י"ל דר"י ס"ל דבטענ' נאנסו חייב שבועה דאורייתא אע"ג דליכא הודאה כדפרי' ריב"א ז"ל:

את"ל לא אמרינן כיון דשייכא במקצת כתבו התו' תימא דא"כ מאי בעי בבעיא רביעית שכרה בבעלים וכו' אע"ג דבבעיא שנייה פירש"י ז"ל שכר' בבעלים וקודם שהחזירה חזר ושאלה ממנו שלא בבעלים ומתה כדרכה משמע דדוקא מתה כדרכה משום דאונסין לא שייכא בשכירות אבל נגנבה או נאבדה לא קמיבעיא ליה אף על גב דשאלה שלא בבעלים משום דגניבה ואבידה שייך בשכירות ושכירות בבעלים הוה וא"כ לפירש רש"י ז"ל בעיא רביעית נמי אפשר לפרושי שפיר קמיבעיא ליה דהא בנגנבה או נאבדה איירי דאי מתה פשיטא דפטור איכא למימר דקמיבעיא ליה מי אמרינן כיון דגניבה ואבידה דשכירות אינה יכולה ליחשב בבעלים מכח גניבה ואבידה דשאלה שלפניה כיון דתרי

שייכי לא אמרינן לפיכך הוי נמי הפסק דלא הדרא אפילו לדוכתא או דלמא לדוכתא מהא הדרא כמו שפירשו התוספות בעיא שלישית ורביעית מכל מקום רש"י ז"ל לא עלה על דעתו לפרש הכי דאיהו ע"כ הוה סבר דאמרינן תרי שייכי דלהכי מחק הגירסא וכתב שאינו יודע להעמידה משום דסבר אי אמרינן כיון דשייכא במקצת כו' לא קבעי מידי אי הדרא לדוכתא אי לאו דאי נמי לא הדרא פטור דשאלה אחרונה חשיבא בבעלים מכח שכירות שלפניה דתרי שייכי אמרינן:

דף צט

נעשה כאומר ליה הכישה במקל וא"ת הכשת מקל שאני שיצתה מרשותו אבל הכא כיון דברשות עבד קיימא יד עבד כיד רבו דמי וי"ל כיון דפרה הולכת בעצמה קס"ד דלאו ברשות עבד קיימא דלאו בידו היא ומעשה הכשת מקל בעלמא היא דקעביד:

אמר שמואל בעבד עברי כתבו התוספות דשמואל פליג עליה דרב וכו' וכן נראה דבכולה ש"ס נזכר רב קודם שמואל דבכמה דוכתי איתא רב שמואל דאמרי' תרוייהו והדר סידר ש"ס שינויא דשמואל תחילה אלא כי היכי דלא תימא דשמואל נמי אית ליה להא דרב ולא אתי אלא לאוסופי עליה שינויא אחרינא:

אלא אימא בא"ל הכישה במקל והיא תבא ומתני' דקתני א"ל השואל שלחה לי ביד עבדך י"ל דה"ק ליה הכישה במקל והיא תבא ואם חושש אתה שלא תלך למקום אחר שלח בנך או עבדך או שלוחך עמה או שלח בני או עבדי או שלוחי עמה לראות שלא תלך למקום אחר:

הכא במאי עסקינן כגון שהיתה חצרו של שואל לפנים וכו' אע"ג דברייתא ורב חד לישנא נקטי משמע דתרוייהו בחד גונא איירי שאני ברייתא דתנא הוא ולא איצטריך לפרש בהדיא דאיירי דוקא כשחצרו של שואל לפנים מחצרו של משאיל היא אבל רב דלאו תנא הוא אי לאו דאיירי בכל גונא הוה ליה לפרושי בהדיא:

שמין בית סאה באותה שדה תנן והא דבעי ש"ס בפ' הכונס היכי שיימינן משום דלא פי' במתני' כמה תהא השדה גדולה ששמין בה כמ"ש התו' מיהו מה שכתבו דלמ"ד סאה בששים סאין ה"ה דפחות או יותר שמין לפי חשבון סאה בס' סאין וכן למ"ד תרקב בס' תרקבין בין אכלה פחות או יותר משערין לפי האי שיעורא דבריהם תמוהים דאם כן למ"ד תרקב בס' תרקבין הא דתנן בית סאה באותה שדה היכי משכחת לה כיון דלעולם בתרקב משערין והתוס' כתבו בפרק הכונס דלדידיה לאו לשיעורא נקטיה ודוחק לומר כן ועוד דא"כ לא דמיין להדדי דלמ"ד קלח בס' קלחים שיעורא דששים אמאי דאכלה

קאי ולהנך דאמר סאה בס' סאין או תרקב בס' תרקבין לא קאי אמאי דאכלה וזה דוחק דפשטא דשמעתא משמע דבחד עניינא איירי לכך נראה דכולהו אית להו דמה שאכלה משערין בס' שיעורין כמותו אלא דמ"ד סאה בס' סאין אית ליה דלא משערין מה שאכלה בס' שיעורין כמותו אלא א"כ אכלה סאה וכ"ש יותר מסאה כיון דקרחת דסאה ניכר הרבה אם היו משערין אותו בפחות מס' הוה מפסיד מזיק הרבה אבל אכלה פחות מסאה דלא ניכר קרחת כולי האי לא בעינן ס' כנגדו אלא משערינן ליה בפחות מס' דאפילו באיסורא דחמירא איתא בפרק גיד הנשה גבי ההוא פלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבישרא דסבר מר בר רב אשי לשיעורא בתלתין פלגא דזיתא ומ"ד תרקב בס' תרקבין פליג עליה ואמר דאפילו תרקב משערין בס' תרקבין דאית ליה דקרחת דתרקב נמי שיעור גדול הוא ואם היו משערין ליה בפחות מס' הוה מפסיד הרבה אבל אכלה פחות מתרקב מודה דמשערין ליה בפחות מס' ומ"ד קלח בששים קלחים אית ליה דאין להפסיד המזיק כל כך ולהכי אפי' קלח אחד משערין בששים קלחים ובפרק הכונס הוכחתי דכן משמע מדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל:

דף ק

הא מני סומכוס היא מדלא קאמר אלא משמע דלא הדר ביה ממה דאוקמה בעומדת באגם כמ"ש התוספות ומה שהקשו מהא דשלהי המניח דקאמר זאת אומרת חולקין עליו חבריו על סומכוס י"ל דס"ל דמיירי באגם ובשור תם דנראה דוחק לאוקמה בעומדת בביתו כיון דמעיקרא בשעת רדיפה ע"כ באגם הוה דאי בביתו אפילו ודאי הזיק פטור דשור הניזק שנכנס לרשות המזיק פטור כדאיתא ספ"ק דב"ק לכך משמע לש"ס דהשתא נמי באגם קיימא דאין סברא לאוקמי בעומד בבית כיון דאיירי בעומד באגם מעיקרא משמע דהשתא נמי התם קיימא:

הא מני סומכוס היא כתבו התוספות דלא מצי לאוקמה כרבנן משום דחזקת מרא קמא חשיבא טפי. ועוד נראה משום הך קושיא דנוקמא אחזקת מרא קמא קשיא נמי אסיפא דמתניתין דקתני היו לו שני עבדים וכן שתי שדות וכו' ובסיפא ליכא שום חזקה כנגדה ועל כרחך סומכוס היא לכך מוקי לה רישא נמי כסומכוס:

בשלמא לרבא מדסיפא בשמא ושמא וכו' פי' בשלמא לרבא לא קשיא סיפא למה לי לאשמעינן בשמא ושמא הא מרישא שמעינן לה ותרתי בשמא ושמא למה לי דמדסיפא בשמא ושמא רישא נמי בשמא ושמא כלומר אי לאו דקתני סיפא בהדיא איכא למיטעי ולמימר דרישא בברי וברי איירי לכך קתני סיפא בהדיא בשמא ושמא לאשמעינן דרישא

נמי בהכי איירי דמסתמא רישא דומיא דסיפא איירי אלא לרבה בר רב הונא סיפא למה לי ואין להקשות אליבא דרבא ליתני סיפא לחודא דהכי אורחא דתנא למיתני עיקרא דמלתא סתמא בבבא קמייתא והדר תני בבא אחריתי בגוונא אחרינא לפרושי בבא קמייתא אע"ג דלא איצטריך לגופיה דלרבה בר רב הונא נמי צ"ל כן דלמה ליה למיתני סיפא כלל ליתני ברישא בהדיא זה אומר ברי לי עד שלא מכרתי וזה אומר ברי משלקחתי אלא ודאי אורחיה דתנא הוא דתני והדר מפרש:

תנן זה אומר גדול וזה אומר קטן תימא דמעיקרא הוה ליה לאקשויי מהך בבא דמתניתין ברישא וי"ל דסתמא דש"ס היא דשקיל וטרי הכי לפרושי מתניתין אליבא דרבה בר רב הונא וכן נראה מדקאמר לעיל אי משום הא לא איריא משמע דידע דאיכא לאקשויי קושיא אלימתא מהא א"כ משמע דש"ס פירושא קא מפרש לה מתניתין דרך שקלא וטריא ואורחא דש"ס הוא בכולהו דוכתי היכא דבעיא למידק מלתא ממתניתין או מברייתא מכח קושיא ואית לה תרתי דיוקא חדא אלימתא וחדא דלאו אלימתא דייק מקושיא דלאו אלימתא ברישא ודחי לה בפשיטות והדר דייק מקושיא אלימתא והכא נמי מסיפא לא אלים דיוקא דלא פריך אלא ייתורא דלא הוה ליה למיתני סיפא ועוד דפשיטא דאיכא לשנויי דתנא סיפא לגלויי רישא וכו' אבל רישא קושיא אלימתא היא דאמאי ישבע יחלוקו מיבעי ליה ועוד דשינויא דחיקא הוא קצת למימר דסומכוס מודה היכא דאיכא שבועה דאורייתא דאין זה סברא לומר יחלוקו בכופר הכל ומודה מקצת יפטור לגמרי לכך דייק מסיפא ברישא ודחי לה בפשיטות ולהכי קאמר אי משום הא לא אריא והדר דייק מרישא כאלו אמר אבל אי קשיא הא קשיא:

קשיא ליה לרב ששת זוקקין אתא לאשמעינן תימה אדפריך אדרב הושעיא דאשמעינן מיהא זוקקין טפי הוה ליה למיפרך אשינויא דרב ושמואל דלדידהו לא אשמעינן מתניתין מידי וי"ל דלרב ושמואל ניחא דתנא ארבעה בבי נקט גבי מוכר ולוקח כי היכי דנקט להו נמי לעיל גבי שואל ומשאיל משום דנקט כל חילוקי דינין שבין שואל למשאיל ושבין מוכר ולוקח אף ע"ג דלאו כולהו צריכי אבל אדרבי הושעיא פריך שפיר דמפרש מתני' עבד בכסותו דקתבעי ליה בתרתי א"כ ע"כ צ"ל דזוקקין אתי לאשמעינן דאי לאו הכי מאי איצטריך למיתני הנך ארבע בבי בדקתבע ליה בתרתי ולא נקט להו בחד תביעה והכי הוה ליה למיתני היו לו שני מלבושים אחד גדול ואחד קטן וכו' וכן זה אומר מכרה לי ארבעים עומרי' וכו' אלא ודאי להכי נקט להו בדקתבע ליה בתרתי לאשמעינן נמי זוקקין לכך פריך תנינא ומסיק לעולם כדר' הושעיא ואיצטריך למיתני הנך ארבעה בבי בדקתבע ליה בתרתי דלא תימא כיון דקתבע ליה נמי בעבד לא לישתבע כלל אפילו על

הכסות דכיון דאין נשבע העבד כסותו נמי ניבטל גביה וכן עומרי השדה כשדה דמי קמ"ל ואין להקשות ליתני בחד תביעה וכגון דקתבעי ליה בכסותו של עבד בלבד דאטו מפני שהוא כסות של עבד יהיה שם עבד עליו לכך איצטריך למיתני דטענו עבד בכסותו דהוה אמינא דכסותו בטל לגביה וכעבד דמי ולפי זה מ"ש התוספות וא"ת לעיל דאוקימנא זה אומר שאולה כו' ישבע ע"י גילגול אמאי לא פריך גלגול אתי לאשמעינן נראה דלאו קושיא היא דתנא ארבעה בבי נקט ודוקא אדרבי הושעיא פריך כדפי':

רבי מאיר היא דאמר עבדא כמטלטלין דמי תימה אמאי נקט כמטלטלין דמי הא ע"כ אית ליה דאקרקעות נמי נשבעין מדקתני מתני' שדה והתוספות כתבו דנקט מטלטלין לאפוקי שטרות דמאן דדריש ריבוי ומיעוט וריבוי לא ממעט אלא שטרות ואין לשון מטלטלין משמע כן דבכולהי דוכתי שטרות בכלל מטלטלין נינהו כדאמר לעיל סוף פרק הזהב יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלים אין גופן ממון ואם כן במאי דקאמר עבדא כמטלטלין דמי לא משמע מיניה לאפוקי שטרות ועוד תימה דאי ר' מאיר דריש ריבוי ומיעוטי ולא ממעט אלא שטרות אם כן אמאי קאמר בסמוך ממאי דסבר ר"מ מקשינן קרקע לעבד כו' משמע דקרקעות יליף להו מעבד משום דהוקשו להדדי והא בלא הקישא נמי תיפוק ליה דלא ממעט אלא שטרות כיון דדריש ריבוי ומיעוט וריבוי ושמא י"ל דס"ד דרב ששת דר"מ נמי דריש כללי ופרטי אלא דרבנן דסוף פרק הגוזל ומאכיל ודס"פ הזהב דרש מה הפרט דבר המטלטל וגופו ממון אף כל כו' יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות ורבי מאיר דריש א אפכא מה הפרט דבר המטלטל וגופו ממון אף כל כו' לאתויי עבדים שהן מטלטלין וגופן ממון ולאתויי קרקעות שהוקשו לעבדים אבל מכלל ופרט גופיה לא מצי לאתויי קרקעות דאי מה הפרט מפורש דבר המטלטל אף כל דבר המטלטל לכך איצטריך לאתויי עבדים מעיקרא והדר מייתי קרקעות מהקישא לעבדים ולהכי קאמר רבי מאיר היא דאמר עבדא כמטלטלין דמי דמכלל ופרט מייתי עבדים שהן נמי כשאר מטלטלין והדר יליף קרקעות מעבדים מהקישא ולכך פריך ממאי דסבר רבי מאיר מקשינן קרקע לעבד וכו' מיהו קצת קשה דמאי איצטריך רב ששת למימר רבי מאיר היא דאמר עבדא כמטלטלין דמי דהא איכא למימר דרבי מאיר דריש ריבוי ומיעוטא ולא ממעט אלא שטרות ואם כן ה"ל סתמא ר' מאיר היא דאמר נשבעין על העבדים:

וא"ר יוסי בר חנינא ענבים העומדות כו' בלא רבי יוסי יש להוכיח דאין נשבעין על הקרקעות אלא איידי דמייתי ליה בפרק שבועות הדיינין ובפרק קמא דסנהדרין דהתם איצטריך לאתויי מייתי ליה נמי הכא אגב שיטפא דהתם אי נמי מייתי ליה הכא דלא

תימא ר' מאיר לדברי חכמים קאמר לדידי נשבעין על הקרקעות אלא לדידהו אודו לי מיהת דיש דברים שהן כקרקע וכו' דהכי משמע קצת מדקאמר ואין חכמים מודים לו לכך מייתי הא דר' יוסי דאמר ענבים העומדת ליבצר איכא בינייהו ואי רבי מאיר לדבריהם קאמר להו הא איכא בינייהו טובא דלרבי מאיר נשבעין על הקרקעות ולרבנן אין נשבעין וכי האי גונא משני ש"ס בר"פ הגוזל עצים דקאמר ת"ש גזל בהמה והזקינו עבדים והזקינו כו' ומשני ר' מאיר לדברי רבנן קאמר להו:

אלא לעולם כדרבי הושעיא וא"ת אמאי לא מוקי לה מתניתין כרבי אליעזר דפרק הגוזל בתרא דדריש להו בריבוי ומיעוט ולא ממעט משבועה ומהשבון אלא שטרות לחודא אבל אקרקעות ועבדים אית ליה דנשבעין וי"ל דלא ניחא ליה לאוקמי כר' אליעזר דשמותי הוא אע"ג דר' עקיבא נמי דריש ריבוי ומיעוט בפ"ק דשבועות ובפרק ג' מינין מכל מקום אית ליה דאין נשבעין אקרקעות ויש לו שום מיעוט למעט קרקעות כמ"ש התוס' לעיל בפ"ק:

דף קא

מאי איריא מציק אפי' אין מציק נמי והשדה באה ליד עובדי כוכבים מיום שכבשוה א"י אלא מאי שדה אבותיו שדה אבותיו ממה שהעובדי כוכבים גזלה מהן וה"ה אם היה קנאה מהן נמי הוה דינא הכי אלא דבארץ ישראל איירי ואסור למכור שדה לעובדי כוכבים בארץ ישראל מדכתיב לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע לכך נקט מציק וטעמא לאו משום דהחמירו רבנן ליתן מעשר דהא אין קנין לעובדי כוכבים בארץ ישראל ומקבל לאו כחופר דמי אלא קנסא הוא משום יישוב ארץ ישראל שלא תשאר ביד עובדי כוכבים וימכרנה לישראל דאיידי דחביבה עליה טפי אזיל מקבל לה ולא ימכרנה עובדי כוכבים לכך קנסוה לעשר תחילה כדי שלא יקבלנה ותשאר בורה ביד עובדי כוכבים וימכרנה לישראל אבל אחר לא קנסוה דבאזהרה בעלמא סגי ליה כמ"ש התוס' דמשום יישוב ארץ ישראל קיימא לן דאפי' בשבת מותר לקנות בית מן העובדי כוכבים בארץ ישראל כמ"ש הטור סי' ש"ו ולהכי מייתי ליה הכא דדמיא ממש להההוא דלעיל דאין שומעין לו ליטול זיתי נמי משום יישוב ארץ ישראל ובתרוייהו קאמר רבי ירמיה כגון דא צריכה רבה דאין סברא לומר שיפסיד אדם משום יישוב ארץ ישראל. ונראה דלמסקנא תנא קמא דאמר החוכר שדה מן העובדי כוכבים מעשר ונותן לו טעמא לאו משום דהחמירו מדרבנן לחוד אלא טעמא נמי משום קנסא הוא דקנסוה שלא יחכור מן העובדי כוכבים ונמצאת השדה בורה בידו וימכרנה לישראל וכן כתב בהדיא הרמב"ם

ז"ל בפרק ששי מהלכות מעשר מיהו דוקא מוכר דכי פורע חובתו דמי שייך להחמיר בו לכך קנסוה אבל מקבל לא ור' יהודה מוסיף דאף המקבל אם הוא של אבותיו ממש קנסינן ליה שלא יקבלנה כדי שימכרנה העכו"ם לישראל:

אלא א"כ הודיעו ל' יום מעיקרא כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שכירות קבעו לו ל' לפני החג אם נשאר מן השלשים אפילו יום אחד לאחר החג אינו יכול להוציאו עד מוצאי הפסח והוא שיודיעו שלשים יום מקודם ע"כ אע"ג דשלשים יום קודם מוצאי הפסח עדיין ימות הגשמים הן י"ל דהכי שיערו חכמים דבין בימות החמה בין בימות הגשמים יכול אדם לשכור בית דירה במשך שלשים יום אלא דבימות הגשמים כיון דהכל מצויין בבתיהן אינו מוצא לשכור דירה פנויה דאפילו שוכרה אינו יכול לדור בה עד שיגיעו ימות החמה ותימה כיון דשיערו חכמים דבכרכים הוי י"ב חדש כמו ל' יום בעיירו' א"כ מאי משני להודיע קתני אכתי תיקשה אמאי סגי בכרכים בשנים עשר חדש ואלו מלו ליה יומא דשכירות בימות הגשמים מפיק ליה והא לא שכיח ביתא למיגר דמאי שנא משלשים יום דעיירו' דכי מלו להו בימות הגשמים אפילו יום אחד לא הוי הודעא דדוקא שלשים יום שלמים בעינן ה"נ בשנים עשר חדש דכרכים י"ב חדש שלמים בעינן וכי מלו להו בימות הגשמים אמאי מפיק ליה הא לא משכח ביתא לדור בו מיד וי"ל דבימות הגשמים נהי דלא מצי לשכור דירה פנויה שידור בה מיד מ"מ זמנין מוצא לשכור אפילו בימות הגשמים דירה פנויה שידור בה מיד ושערו חכמים דהודעת ימות החמה לחוד לא סגיא בכרכים אלא בעי נמי ימות הגשמים דהיינו י"ב חדש דבימות הגשמים נמי לפעמים אדם מוצא לשכור דירה פנויה ובעיירות שיערו דתני בהודעת שלשים יום בימות החמה לחוד אבל בהודעא דימות הגשמים לא סגיא כיון דלא שכיחי בתים פנוים והא דאינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח אפילו הודיעו תשעה ועשרים יום קודם החג ולא אמרי' שיוציאו אפילו ביבמות הגשמים אחר חדש או חדשים כיון דבימות הגשמים נמי אפשר לשכור דירה פנויה לפעמים ונימא דחדש או חדשים ויותר ישלים מיהא חד יומא דחסר ליה מימות החמה יש לומר כיון דע"כ צריך להודיעו בימות החמה לא בצרינן לי' מתלתין יומין דרוב שיעורי דרבנן הכי הוא כמו זמן בית דין ל' יום סתם נזירות ל' יום סתם הלואה שלשים יום שואלין בהלכות פסח שלשים יום וכמ"ש התוספות בפ' הבית והעליה:

הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא מדלא נקט סתמא דהוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש משמע שאפי' אם השוכר רוצה להעמיד לו אדם אחר במקומו אם הוא אינו הגון

אין המשכיר צריך לקבלו דמצי למימר אנא הוה טרחנא ומותיבנא ביה איניש מעליא וכן כתב בש"ע:

דף קב

לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא פירש"י ז"ל שחצר דמשכיר שלא השכיר את החצר משמע דאם השכיר את החצר ואתו תורי מעלמא הזבל של שוכר ותימה לפירושו דאם כן רישא דברייתא דלקמן דקתני והקולט מן האויר הרי הוא שלו על כרחך כשלא השכיר את החצר איירי דאי בהשכיר את החצר מאי איריא קולט מן האויר הא אפילו נח בחצר נמי הרי הוא שלו וסיפא דקתני ושברפת שבחצר של בעל בית בחצר המושכרת לשוכר איירי כדמסיק זאת אומרת המשכיר חצירו סתם כו' וזה דוחק לאוקמי רישא בדלא השכיר את החצר וסיפא בדהשכיר ורישא גופא נמי צריך לאוקמי בתרתי דהא דקתני זבל היוצא מן התנור וכירים הרי הוא שלו משמע דבהשכי' את החצר איירי או לפחות בהשכיר לו תנור וכירים איירי ואשמע' אפי' באו אחרים לבשל ולאפות כהן האפר של השוכר כמ"ש הטור בשם הרמ"ה בסימן שי"ג וזה דוחק לומר דבתנור וכירים אשמעינן תלתא כשהן שכורים לו ובקולט מן האויר אשמעי' מילתא כשאין החצר שכורה לו ועוד דבתוספתא משמע דהא דקולט מן האויר הרי הוא שלו כששכר את החצר איירי וטעמא דקולט מן האויר הא נח בחצר הרי הוא של בעל הבית דקתני התם בפ"ח שכר הימנו חצר אינו ממחה בידו לא על מקום התנור ולא על מקום הכירה הזבל היוצא מן החצר מה שהוא קולט מן האויר הרי הוא שלו שברפת ושבחצר הרי הן של בעל החצר משמע קצת דהא דקתני הזבל היוצא מן החצר אשכר את החצר דריש' קאי ולאו מילתא אחריתי הוא ועוד תימה דקתני מתניתין הזבל של בעל הבית ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור כו' משמע דבחד גוונא איירי ולפירש"י ז"ל צריך לחלק ולומר דהא דהזבל של חצר הוא של בעל הבית בחצר שלא השכיר לו איירי והא דהזבל היוצא מן התנור וכירים הוא של השוכר בתנור וכירים השכורים לו איירי כמ"ש הטור בשם הרמ"ה ז"ל וזה דוחק גדול ועוד קשה לפירש"י ז"ל אמאי שינה את הלשון דקאמר לא צריכא בחצר דמשכיר ולא קאמר לא צריכא בחצר דלא אגירן לשוכר כדנקט מעיקרא לכך נראה דהכי פי' לא צריכא בחצר דמשכיר ותורי דאתו מעלמא כלומר לאו כדקא ס"ד דחצר ותורי דחד גברא נינהו אלא איירי דחצר לבד דמשכיר הוא אבל תורי מעלמא אתו ובין באגר ליה לשוכר בין בדלא אגר ליה איירי דאפילו בחצר דאגיר ליה לשוכר נמי הזבל של בעל הבית דכיון דגוף החצר שלו הוא חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו

אפילו היא שכורה ביד אחרים וכן כתב בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהלכות שכירות הזבל שבחצר הרי הוא של שוכר בד"א כשהיו הבהמות של שוכר אבל אם הבהמה של אחרים הזבל של בעל החצר שחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אע"פ שהיא שכירה ביד אחרים ע"כ וכתב עליו ה' המגיד דס"ל דהא דמוקי ש"ס בחצר דמשכי' אע"פ שהיא שכורה ביד השוכר אייריי וכן משמע ממה ששנו הלשון ולא אמרו בחצר דלא אגירא ליה לשוכר ובבית יוסף סי' שי"ג כתב ומ"מ יש לתמוה על דברי הרמב"ם ז"ל דכיון דק"ל דשכירות ליומיה ממכר הוא חצרו של שוכר הוא וזוכה לו ולא היה לה לקנות למשכיר ונראה דלא קושיא היא דדוקא רפת הוא דקיימא לאוקמי ביה תורי ולזבל שם ולהכי אגריה אבל חצר כיון דלא קיימא לאוקמי ביה תורי לעשות שם זבל ולאו להכי אגריה אלא לעשות שם צרכיו לכך אי אתו תורי מעלמא ועשו שם זבל קנייה ליה חצרו למשכי' דאטו השוכר פרה מחבירו לשתים ושלש שנים לחלב אותה וילדה בינתים חי לא הוי הולד למשכיר והא לאו להכי אגרא ומהאי טעמא תניא בפ"ק דמציאת פועל לעצמו אע"פ שאמר לו סתמא עשה עמי מלאכה היום משום דלאו להכי אגריה מיהו תימה ברייתי' דבסמוך דקתני ושברפ' שבחצר הרי אלו של בעל הבית וקאמר עלה רב אשי זאת אומר' המשכיר חצרו סתם לא השכיר רפת שבה משמע דאי השכיר נמי רפת שבה ואתו תורי מעלמא ועשו שם זבל הרי הוא של שוכר ואמאי הא אמרינן חצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו אפילו היא שכורה ביד אחרים וי"ל דרפת שאני כדפי' דלהכי קיימא למיקם התם תורי ולעשות זבל הלכך אי השכיר נמי רפת שבה אפי' אתו שמה תורי מעלמא ועשו זבל הרי הוא של שוכר דלהכי אגריה ולהכי זבל היוצא מן התנור ומן הכירים נמי שלו הוא דכיון דהמשכיר חצרו השכיר נמי תנור וכירים שבה ותנור וכירים להכי קיימי לאפות ולבשל בהן ולעשות אפר הלכך אפי' באו אחרים לבשל ולאפות בהן האפר של השוכר דלהכי אגריה לבשל ולאפות בהן ומאי שנא הוא מאחרים והשתא כולה ברייתא כשהשכיר לו החצר אייריי ואשמעינן רישא דהשוכר חצרו השכיר נמי תנור וכירים שבה וכיון דלבשל ולאפות ולעשות זבל קיימי לכך הזבל היוצא מהן הוא שלו אבל חצר כיון דלאו למיקם תורי ולעשות זבל קיימא הלכך אי אתו שמה תורי מעלמא קנייה לו חצרו למשכיר ואין לו לשוכר אלא מה שקולט מן האויר וסיפא אשמעי' דהמשכיר חצרו לא השכיר רפת שבה לכך הזבל שברפת מתורי דאתו מעלמא של בעל הבית אבל אי השכיר נמי רפת שבה הוה זוכה בו השוכר כמו בזבל היוצא מן התנור ומן הכירים כיון דרפת נמי להכי קיימא ומתני' נמי בחצר המושכרת לשוכר אייריי ולדברי הרמ"ה ז"ל הא דתנור וכירים כשהן לבדן שכורין לו אייריי מ"מ כולהו מילי אשמעי' בדבר שהשכיר

לאחרים ולפי מה שפי' שפיר פריך תרתי פי' דסתרון אהדדי דמשמע ליה דזבל שברפת ברפת ששכור לו איירי דומיא דזבל שבחצר דאיירי בחצר ששכורה לו לכך פריך תרתי דהאמרת רישא דזבל היוצא מהתנור הרי הוא שלו א"כ זבל שברפת אמאי הרי הוא של בעל הבית מ"ש מזבל היוצא מהתנור כיון דתרוייהו להכי קיימי ומשני דחד מילתא הוא דרפת שבחצר קאמר ואשמעינן דאע"ג דהשכיר החצר לא השכיר הרפת שבחצר ולהכי לא קתני שברפת סתמא וקתני שברפת שבחצר:

קולט מן האויר אמאי הרי אלו שלו כתבו התוספות תימה ואי ליתא לדרבי יוסי אמאי שבחצר של בעל הבית יש לתרץ דאי ליתא לדרבי יוסי ניחא דכיון דאין חצרו של אדם קונה לו אלא מדעתו אם כן צריך לומר דטעמא משום דכיון דידע דיש לו מציאה בחצר סמכא דעתו וכאלו אתי לידיה דמי וכל כמה דלא נחה בחצר אלא עומדת באויר לא סמכא דעתיה אלא אי איתא להא דרבי יוסי דחצרו לבדו קניא ליה אפי' שלא מדעתו אם כן אויר חצרו נמי ליקני:

קרי כאן כי יקרא פרט למזומן תימה כי ליתא לדרבי יוסי נמי תיקשי דהא חצרו של אדם קונה לו מדאורייתא כדאמרינן בפרק קמא ונהי דלא קני ליה אלא מדעתו מ"מ אמאי חייבות בשלוח והא מיד כשנודע לו שהבצים בשובך קניא ליה חצרו וא"כ קרי כאן כי יקרא פרט למזומן וליכא למימר דלא קרי ליה מדעתו אא"כ ידע בהו מעיקרא כי אתו לחצרו אבל אם נודע ליה אח' שבאו לחצרו לאו מדעתו קרי ליה דהא לעיל פריך אי הכי אימא סיפא יצא לו שם מציאה בעיר כו' משמע דלמאי דס"ד דחצרו של אדם אינו קונה לו אלא מדעתו אתי ליה שפיר סיפא דדבריו קיימין ועל כרחך משום דכיון דיצא לו שם מציאה בעיר מדעתו הוא אע"ג דלא הוה ידע בה מעיקרא כי אתיא לחצרו וי"ל דלמאי דס"ד דחצרו של אדם קונה לו מדעתו מכל מקום בעינן נמי שיאמר כל מציאות שיבאו לתוכו היום תקנה לי חצרי דהא דקתני סיפא יצא לו שם מציאה בעיר דבריו קיימין אריש קאי שאמר כל מציאות שיבאו לתוכו כו' אבל לא אמר כן לא קנה אפילו מדעתו וכן משמע מהא דתנן בפרק קמא ראה אותן רצין אחר מציאה ואמר זכתה לי שדי זכתה לו וקאמר בש"ס והוא שעומד בצד שדהו משמע דאפילו עומד בצד שדהו לא מהניא לחוד אלא אם כן יאמר נמי זכתה לי שדי ואם כן ברייתא דיוני שובך דחייבות בשילוח איכא למימר דאיירי שלא אמר זכתה לי חצרי ולכך לא קני חצרו אף ע"ג דידע בהו ומ"מ גזל מיהא הוה משום דרכי שלום דדעתיה עלייהו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' י"ז מהלכות אבדה דאם היה עומד בצד שדהו ולא אמר זכתה לי שדי כל הקודם זוכה אע"ג דיש חולקין על דברי הרמב"ם ז"ל וסבירא להו דבעומד בצד שדהו לחוד סגי כמ"ש

התוספות בפ"ק וכ"כ ה' המגיד בשם הרשב"א ז"ל מכל מקום דברי הרמב"ם ז"ל עיקר כמ"ש לעיל בפ"ק:

התם טעמא מאי משום דתפיס ולפי זה מוכר דוקא הוא דלא מצי למיהדר ביה כיון דתפיס לוקח אבל לוקח יכול לחזור בו:

בחזקת שלא נפדה כתבו התוספות דשוכר נמי ירא להקדים פן יפול ביתו של משכיר ויוציאנו דא"ל לא עדיפת מנאי כדאמרינן לעיל דבריהם נראים תמוהים דדוקא כשהגיע זמנו הוא דאמרינן לעיל דמצי למימר לא עדיפת מנאי כיון שלא באו עליו אלא מטעמא שלא הודיעו כדפי' רש"י ז"ל לעיל אבל באמצע הזמן אין המשכיר יכול להוציאו אם נפל ביתו וכן כתב ה' המגיד בשם הרשב"א ז"ל דדוקא בשוכר סתם שכל שעה זמנו ואינו מחוסר אלא זמן ההודעה אבל בשוכר לזמן ידוע אינו יכול להוציאו תוך זמנו וכן מוכח בירושלמי ע"כ וכן כתב בטור ח"מ:

דף קג

וא"ל נקיטת חמש שנין מהימן הוא הדין אם אמר ליה נקיטת עשר שנין נמי מהימן כיון דלא נכתוב לגובייא לא שייך למימר ביה שטרא בידי מאי בעי וכ"כ בהדיא הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שכירות והטור סי' שי"ז ולפי' שני שכתב ר"ח ז"ל צ"ל דגרסינן כי היכי דלא אחזי' עליך:

ומהדר ליה קתיה כתב הרא"ש ז"ל דהיינו שיחזיר לו שבריו ואינו יכול לחזור ולתקנו וכן כתב הרמב"ם ז"ל וקשה במלתא דרבא דבסמוך דקאמר נמי ומהדר ליה קתא אמאי אינו יכול לתקנו הא אושלן מרא סתמא אמר ליה ולא האי מרא וא"כ מאי שנא מגרגותא דהיכא דאמר ליה גרגותא סתמא ונפלה דיכול לתקנה כדאמר בסמוך ועוד קשה דא"כ אמאי קאמר ומהדר ליה קתש הוה ליה למימר ומהדר ליה תבריה לכך נראה דאשמעינן דמהדר ליה קתא ואינו רשאי להשתמש בקתא אם כבר נשחת כל הברזל דלא השאילו מעיקרא אלא להשתמש בברזל אבל להשתמש בקתא לא השאילו. וכן כתב בנמוקי יוסף בשם הראב"ד ז"ל שאף על פי שנשבר מתקנו וכתב שכן דעת הרי"ף ז"ל שכתב משתמש בו עד שיכלה הברזל שבו מיהו בש"ע העתיק לשון הרמב"ם ז"ל שכתב דאין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי:

המקבל פרק תשיעי

כשם שחולקין בתבואה כך חולקין בתבן ובקש נראה דסיפא איירי במקום שאין מנהג אלא יש קוצרין ויש עוקרין ואשמעינן שאם קצר חולקין בתבן ובקש אבל במקום שנוהגין

לקצור אין חולקין בקש אלא כל הקש של בעל השדה הוא כדמשמע בגמרא דקאמר לקצור אינו רשאי לעקור האי אמר בעינא דתתבן לי ארעאי ובתר הכי נמי קאמר לעקור אינו רשאי לקצור האי אמר בעינא תיבנא משמע דכל הקש של בעל השדה הוא במקום שנהגו לקצור:

לקצור אינו רשאי לעקור האי אמר בעינא דתתבן לי כו' תימא אמאי מפרש ש"ס ברייתא ולא מפרש לה למתניתין דקתני לקצור יקצור וע"כ צריך לומר. דאשמעינן צריך לקצור ואינו רשאי לעקור וכן לעקור יעקור אשמעינן נמי דצריך לעקור ואינו רשאי לקצו' ואמאי שביק ש"ס מתני' ומפרש ברייתא וי"ל דאי לאו ברייתא הוה אמינא דמתניתין אשמעינן דהאריס מחוייב לקצור או לעקור ולא בעל השדה דוהיא דלחרוש אחריו יחרוש דאתי לאשמעינן שעל האריס מוטל לחרוש אחריו וכי האי גונא תניא בתוספתא פרק תשיעי המקבל שדה מחבירו קוצר ומעמר ודש וזורה והא דנקט תרתי לקצור ולעקור יש לומר דלא זו אף זו נקט לא זו קצירה אלא אפי' עקירה דטריחא מילתא אפ"ה האריס לבדו חייב בה אבל אי רשאי לעקור במקום שנוהגין לקצור או איפכא ה"א דמתניתין לא איירי בהכי מידי לכך איצטריך לפרושי ברייתא דקתני בהדיא אינו רשאי וכו':

האי אמר בעינא דתינקר ארעאי אבל לא מצי למימר בעינא תיבנא כדא' באריס דשאני אריס דבעל הבית רוצה שיקצור כדי שתשאר בקרקע דתתבן ארעיה לכך מצי אריס למימר תיבנא בעינא אבל בעל הבית כיון דתשאר בקרקע שלו אכתי מצי להאכיל בהמותיו משם אי נמי כיון דמתניתין בחכירות נמי איירי ובחכירות לא מצי בעל הבית למימר תיבנה בעינן:

ואזל הוא ויהיב בריבעא כתבו התוספות דלהכי נקט דבעל הבית שקיל פחות מן האריס משום דאיירי שהאריס נותן זרע מיהו תימה מנא ליה לש"ס דברייתא איירי שהאריס נותן זרע לוקמא דבעל הבית נותן זרע כמו בשאר דוכתי ורישא דקתני משכירין אשמעינן ואפילו היכא דכולי עלמא יהבי לאריס ריבעא ואזיל איהו ויהיב ליה תילתא אפ"ה משכירין וסיפא אשמעינן איפכא דאע"ג דבציר ליה משאר אריסים אפ"ה אין משכירין וי"ל כיון דהכל כמנהג המדינה אתי לאתויי הא דקתני ברייתא א"כ ברייתא בחכירות נמי איירי דבמקום שנהגו להשכיר אילנות משכירין וכולן של חוכר ובמקום שאין נהגו כולן של מחכיר דהא מתניתין קמייתא איירי בין בקבלנות בין בחכירות כדאמר בסמוך וכיון דבאייתא בחכירות נמי איירי על כרחך צריך לומר דלענין חכירות אשמעינן רישא דאע"ג דכולי עלמא יהבי בעשרה כורין ואזל איהו ויהיב בתשעה כורין דבציר ליה משאר בעלי בתים אפ"ה משכירין לכך צריך לאוקמי ברייתא לענין קבלנות נמי בכי האי גונא

דרישא אשמעינן דאע"ג דבעל בית זה שקיל בציר משאר בעלי בתים דכולי עלמא אפילו הכי משכירין וסיפא נמי אשמעינן בין לענין קבלנות בין לענין חכירות דאע"ג דבעל בית זה שקיל טפי משאר בעלי בתים דכולי עלמא אפי' הכי אין משכירין אי נמי כדאמר לקמן שכך כותב לו אנא אקו' ואגור ואזרע וכו' ותיתי אנת ותטול פלג' ואנא בעמלי ובנפקית ידי פלגא משמע דכולי הך פירקא איירי שהמקבל נותן ההוצאה:

דף קד

ל"א דאי בעי לך לאתויי בדוולא תימה אפילו לא אפשר נמי אמאי מנכין לו דכיון דלא יביש נהרא רבה תו לא הוי מכת מדינה והתוספות כתבו דאשמעינן דאפי' יבשו נמי שאר יאורים ודוחק הוא דאתי לשנויי מידי דלא אקשי ליה ועוד דפריך בסמוך לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך ופירש"י ז"ל אבל לא בשביל המעיין העליתי בחכירותך משמע דאי ודאי הוא דהעלה המעין בדמי חכירתו ניחא דמנכה לו ולא אמרי' מזלא דחוכר גרים ואם כן תימה מאי איצטריך רבינא למימר בסמוך אלא דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא הכי איבעי ליה למימר אלא ודאי בית השלחין ממש קאמר ליה לאפוקי ממאי דסלקא דעתך דשמא בעלמא קאמר ליה ונראה לפרש דשדה בית השלחין כיון דקרקע יביש' היא ואין מי גשמי' מספיקים לה כלל פשיטא הוא שכל החוכר אותה חוכר נמי המעיין שבה ונכלל המעיין בחכירות דבלא מעיין לא שויא מידי וא"כ רישא דמתניתין נמי אע"ג דלא אמר ליה בפירוש חכור לי בית השלחין אפי' הכי בית השלחין חכיר ליה דהיינו השדה והמעיין ורב פפא לפרושי מתניתין קאתי ומשום דלכאורה משמע ליה דאפי' כי יביש נהרא זוטא נמי תו לא חזיא דאין סברה לומר שיטריח עצמו אתויי בדוול' לכך קאמר היכי דמי אלימא דיביש נהרא רבה וכו' מדקאמר אלימא משמע דכי יביש נהרא זוטא נמי קא קשיא ליה מילתא אלא דעדיפא פריך דכי יביש נהרא רבה אפילו לא העליהו בחכירתו מנכה לו משום דמכת מדינה הוא ומשני דשפיר איירי דיביש נהרא זוטא דא"ל איבעי לאתויי לך בדוולא כלומר נהי דבית השלחין חכרתי לך כיון דלא סגיא בלאו הכי מכל מקום מצי למימר אכתי בית השלחין היא דאיבעי לך לאתויי בדוולא דכיון דרישא איירי דלא הזכיר לו בפי' דחכיר מיניה בית השלחין אע"ג דלא אפשר בלאו הכי מצי למימר לאו בית השלחין כדקיימא מעיקרא חכרתי לך אלא כמות שהיה והשתא נמי מיהא בית השלחין הוא כיון דאפשר לאתויי בדוולא אבל סיפא דמתני' דא"ל בפירוש חכור לי בית השלחין וכיון דלא איצטריך למימר הכי בהדיא דהא לא סגי בלאו הכי על כרחך לטפויי קאתי כלומר בית השלחין מעליא כדקיימתא השתא חכור לי

דהיינו נהרא רבה ונהרא זוטא ופריך ואמאי נימא ליה שמא בעלמא אמרי לך פי' סיפא נמי אמאי לא סגי בבית השלחין גרוע כמו ברישא דנהי דא"ל בית השלחין בהדיא אפי' הכי איכא למימר דלאו לטפויי קאתי אלא שמא בעלמא אמר ליה והשתא ניחא דמשני רבינא דמדקאמר זה מכלל דקאי בגווה א"כ בית השלחין למה ליה למימר אלא ודאי בית השלחין כדקיימא השתא קאמר ליה דהיינו בית השלחין מעליא נהרא רבה ונהרא זוטא ולא לאתויי בדוולא:

היה דורש לשון הדיוט כתבו התוספות דאפי' לא כתב היה דורש כאלו נכתב דאי דוקא כשכתב מה היה דורש פשיטא שיש לו לקיים כו' וכן כתב ה' המגיד בשם הרמב"ן והרשב"א ור"י ותשובת רב האי גאון ז"ל מיהו תימה מנא ליה לש"ס דהלל הזקן היה דורש לשון הדיוט דהיינו נמי אפילו לא כתב הוי ככתב דמי והא הלל לאו דינא הוה אתי לאשמעינן אלא מעשה שהיה כך היה ואיכא למימר דסבירא ליה דדוקא בעינן שיכתוב לה לכשתכנסי לחופה הוי לי לאינתו אבל אי לא כתב לה הכי לא:

לאיעסוקי ביה ולא למשתי ביה שכרא פירש"י ז"ל דמתוך שתשתכר בשלך תטרח ותעסוק בה יפה ולפי זה אי בעי למשתי שכרא במקצתה רשאי דאכתי יטרח עצמו במותר אבל למה שכתבו התו' שכשמוציאה מפסיד המלוה שאין קרן שלו קיים אינו רשאי להוציא ממנה אפי' כל שהוא:

דף קה

ואי אמר ליה הב לי פלגא דרווחא פירש רש"י ז"ל השתא מפרש ואזיל מ"ט וכו' מיהו וי"ו דואי משמע דמילתא אחריתי הוא ועוד מדנקט ש"ס דאמר ליה אידך נרווח טפי משמע דטעמיה שאינו רוצה לחלוק לפי שרוצה להרויח יותר לא משום דחייש להפסד וקצה שיהא קיים ריוח וקרן משום דרווחא לקרנא משתעבד או משום דעיסקא להדדי משועבד לכך נראה דה"פ הני בי תרי דעביד עיסקא וכו' ואמר ליה תא לפלוג פירש לא נעסוק עוד אלא נחזיר הקרן לבעל הבית ונחלוק הריוח בין שלשתינו אי אמר ליה אידך נרווח טפי ונתעסק עד סוף הזמן דינא הוא דמעכב כיון שקבלו העיסקא לזמן נשתעבד העיסקא לישא וליתן ולהרויח בו עד סוף הזמן ואי אמר ליה הב לי פלגא דרווחא ונרויח טפי בקרן לבדו עד סוף הזמן שהרי לא נשתעבד להרויח בו רק הקרן שנתן בעל הבית אמר ליה רווחא לקרנא משתעבד שאם נפסיד בקרן. נמלא אותו ברווח ולפי זה אין צריך לומר דאמר ליה דצריך שיהא הריוח קיים להשתכר בו עוד ורש"י ז"ל כתב כן משום דכיון דהשתא לא בעי לפלוגי אלא רווחא לחודא צ"ל דהא דאמר ליה אידך נרויח טפי

היינו ברווחו' אי אמר ליה הב לי פלגא רווחא ופלגא בקרנא ותעסוק אתה ותרויח בחלקך עד סוף הזמן וגם אני בחלקי אמר ליה עיסקא להדדי משועבד וכו' ונראה דמשום בבא קמייתא לחוד לא מצי למימר האי מאן דמקבל עיסקא מחבריה לפי שהמקב' יכול לומר לא אטרח עוד אפי' תוך הזמן אבל איר' תלת בבי הוה מצי למינקט אפי' בחדא כיון דאכתי בעי למיעסק ביה:

והתנן מפני שמעלת לפני עשבים פי' רש"י ז"ל הרי לא שנו במתניתין אלא טענה אחת ובשבילה קאמר אין שומעין על כרחך בהא תליא כולה ופירושו תמוה אטו תנא כי רוכלא ליתני וליזל דמתניתין איירי בדלא אמר כריבנא לה ולכך סגי ליה בחד טענתא ולא נחית תנא דמתניתין לפרושי הך מילתא דאי אמר כריבנא לה אלא סתמא דש"ס אתי לאשמעינן דאי אמר כר' לה דאז לא שייך טענתא דמתניתין אפילו הכי יכול לעכב משום דאמר ליה חיטי מעלייתא כו' וגם מה שפירש רש"י ז"ל ואי אמר ליה כריבנא וכו' השתא מפרש אמאי אין ש שומעין לו וכו' לא משמע כן ונראה לפרש דקא סלקא דעתך דמתניתין איירי דלא אמר כריבנא לה והא דקתני מפני שמעלת לפני עשבים בהנך עשבים דאיתנהו בעין קאמר ולהכי קאמר דאי אמר ליה לבתר הכי כריבנא ליה אמר ליה חטי מעלייתא בעינן וכו' והא דפריך והתנן מפני שמעלת לפני עשבים מלישנא דמעלת קא פריך דמדקתני טעמא שמעלת לפני עשבים משמע דהיינו שתצמח עשבים אחרים ולא קאמר מפני שישארו בה עשבים דהיינו אותן שלא רצה לנפש משמע דמתניתין אשמעינן דאפילו אמר ליה לבתר הכי כריבנא לה שימותו שרשי עשבים הללו העומדין בעין אפילו הכי, אין שומעין לו לפי שמעלת עשבים אחרים על ידי הזרעים שנפלו לארץ ואין בחרישה מועלת להן ואם כן אמאי קאמר דאי אמר כריבנא לה אמר ליה חיטי מעלייתא בעינן וכו' בלאו הנך טענתא נמי תיפוק ליה שמעלת עשבים אחרים ולא מהניא חרישה כדקתני מתניתין ומסיק אלא אין הכי נמי הא דלא מצי למימר כריבנא לה היינא משום דא"ל ביזרא דנפל נפל ואיך צריך להנך טענתא:

כל שאין כונס שלו פירש"י ז"ל הרחת שמכניסין אותו ולשון כונס לא משמע כן דכונס משמע שהוא כונס דבר אחר כמו כונס כנד לא שמכניסין אותו לכך נראה דצד הרחב יש בו בית קיבול קצת לקבל תבואה כמ"ש התוספות וגרסינן מהאי גיסא או מהאי גיסא דכיון דכונס היינו בית קיבול שלו ליכא למימר דצדדין קמיבעיא ליה דא"כ לא הוה פשיט מידי דצדדין לאו בכלל בית קיבול נינהו:

כל שנחבאת בחזיונה כתבו התוספות תימה אמאי קרי אין כחו רע לפי שאינה נחבא' בחזיונה הלא רותת תחתיהן יש לתרץ דכל שנתבאר בחזיונה לאו בעיקרא דוקא קאמר

אלא אפי' אין עיקרה נחבאת בחזיונה כל שיש בה מקום שנחבאת בחזיונה אפילו למעלה בראשה לחוד כחה רע קרי לה ולא הוי אין כחה רע אא"כ אינה נחבאת בחזיונה כלל אפילו בראשה דכיון דבראשה איננה נחבאת בחזיונה או ודאי הוא רחבה ועבה בעיקרה ואינה רותת תחתיהן:

אלא אם יש בה כדי נעילה נראה דלכך כתיב והאדמה לא תתן את יבולה ואמרו חכמים אף מה שאתה מוביל לה בשעת הזרע דכשהארץ מוציאה כדי זריעה קשה וראוי לטפל בו:

דף קו

כל העולם כולו בשדפון ולא בירקון כו' כתב רב אלפס והרא"ש ז"ל וסוגיין כרב יהודה ובעיין דמערבא עולא קאמר להו וגם הרמב"ם ז"ל לא הביאן ותימה דהא בעיא בתרייתא דכל העולם כולו בשדפון ושלו בירקון או איפכא אליב' דרב' יהודה נמי איכא למיבעי הכי וכיון דלרב יהודה נמי איכא נפקותא בהך בעיא דכל תיקו דממונא ק"ל דהוי קולא לנתבע וחומרא לתובע א"כ אמאי לא מייתי לה הפוסקים ועוד אמאי נקט כל העולם כולו בשדפון וכו' כל העולם כולו מאי עבידתיה והא אליבא דעולא בארבע שדות שסביבותיה סגי ליה ונראה לפרש דבעיא בתרייתא נמי באם תימצי לומר קאי אם תמצי לומר חיטי לגבי שעורי כזרע אחר דמי ולא הוי הפסק דאיכא למימר שלא נגזרה גזרה רק על השעורים כל העולם כולו בשדפון ושלו בירקון מהו פי' אם אותן ארבע שדות שסביבותיה הן של חטים ולא נלקו ושלו ושל כל העולם הן של שעורים ונלקו שלו בשדפון ושל העולם בירקון או איפכא מהו מי אמרינן כיון דאיכא תרתי חדא דארבע שדות שסביבותיה לא נלקו כלל ועוד דאפילו שאר כל השדות שנחלקו לא נלקו בהך לקותא דהאי שדה לכך הויא הפסק או דלמא לא שנא אבל היכא דליכא הפסק כלל אלא דשלו בירקון ושל העולם בשדפון או איפכא לא קמיבעיא ליה דודאי מכת מדינה הוא ואם כן לרב יהודא ליכא נפקא מינה מידי דודאי מכת מדינא הוא ואם נלקה רובה דבאגא בשדפון ושלו בירקון או. איפכא מנכה מחכורו:

נשתדפו כל שדותיו של חוכר כו' ומסיק דאמר ליה משום לתאך הוא ודוקא נשתדפו כל שדותיו של חוכר אבל אי אישתייר ליה חדא מנכה לו מחכורו אע"ג דשאר כל שדותיו נשתדפו ולא מצי מחכיר למימר ליה הא דאשתייר לך חדא משום דמקויים בך כי נשארנו מעט מהרבה כדאמר ליה מחכיר לעיל דהך סברא דכי נשארנו מעט מהרבה לאו סברא מוכרחת היא דזמנין דלא חזי אינש ולא משתייר ליה מידי כדאמר בסמוך

וכיון דזמנין משתייר מידי וזמנין דלא משתייר מידי ואיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לכך דל הך סברא מהכא וכיון דאשתדוף רובא דבאגא מנכה ליה אבל לעיל כי נשתדפו שדותיו של מחכיר דאיירי דלא אישתדוף רובא דבאגא לכך מצי מחכיר שפיר למימר אי משום לתאי דידי הוה משתייר לי פורתא אף ע"ג דזמנין דלא משתייר מ"מ כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי דלהך סברא מהכא אכתי לא מנכה ליה כיון דלא אשתדוף רובא דבאגא:

שביעית אפקעתא דמלכא היא פירש"י ז"ל והרי היא, כמו שאינה ולא קראה הכתוב לישראל שנת תבואה משמע דהשתא נמי הא דשביעית אינה עולה מקרא דשני תבואות ממעטינן לה וקשה דא"כ מאי פריך בסמוך אלא מעתה שביעית לא תעלה לו מן הגירוע מאי אלא מעתה בלאו הכי תיקשי מאי שנא דגבי מוכר שדהו אין שביעית עולה לו וגבי מקדיש שדהו שביעית עולה לו לכך נראה דהכי קאמר שביעית אפקעתא דמלכא היא וכיון שהמלך הפקיעה אין סברא כלל שתעלה אע"ג דשני תבואות קרינן לה דהרי היא כמי שאינה והשתא ניחא דפריך אלא מעתה שביעית לא תעלה לו הגירוע דאי לאו סוגיא דהכא איכא למימר דגבי מוכר שדהו דכתיב גביה שני תבואות הלכך היו שנים כשני אליהו או שדפון וירקון דומיא דשני אליהו וכן שביעית כיון דכל הנך אינן ראויין לתביאה לאו שני תבואות קרינן להו אבל שדפון וירקון דלאו כשני אליהו כיון דראוי לתבואה מקרי שני תבואות ובמקדיש שדהו דלא כתיב שני תבואות לכך שביעית עולה אע"ג דאינה ראויה לתבואה אבל השתא דאמר כי אשדוף רובא דבאגא נמי חשיבא אינה ראויה לתבואה ובמוכר שדהו דשנת שדפון דלאו כשני אליהו דעולה משום דגזירת הכתוב הוא כל שיש תבואה בעולם הוי לה שני תבואות ושנת שביעית דאינו עולה לאו מקרא דשני תבואות ממעטינן לה אלא מסברא בעלמא כיון דאפקעת' דמלכא היא אם כן במקדיש שדהו נמי לא תעלה מן הגירוע מסברא כיון דאפקעתא דמלכא היא:

לניסא זוטא מיהא חזינא וא"ת ולימא ליה אי הוית חזית היה הקב"ה מעכב על ידיהן שלא ידרסו אי נמי שלא יבאו לתוך העדר כלל דהוה ניסא זוטא ויש לומר דמצי למימר דאי לא אתו שמה לא הייתי מכיר בנסי ולא רצה הקב"ה לעשות לי נס נסתר אלא נס מפורסם כדי שאתן לו שבח והודאה על הנס:

עבדת אספסתא תימה כי לא עבדת נמי הוה מצי למימר אלו הוה זרע אספסתא הוה עבדא והתוספות כתבו דנקט הכי משום דעובדא הכי הוה וכן משמע בטור סי' שכ"ג שכתב בד"א שלא שינה אבל אם שינה כגון שהתנה עמו שיזרענה חטין והוא יתן לו כך וכך שעורים וזרעה שעורין ולקתה צריך לקנות לו שעורים טובים וכן כתב בש"ע

שם ולא משמע כן מדקאמר ליה הכא עבדא ארעא שליחותא דמרא משמע דאי לאו דעבדא שליחות' דמרא היה נותן לו מתוכה אע"ג דשינה לכך נראה שאם התנה עמו שיזרענה חטין בכך וכך שעורין ושינה וזרעה שעורין ולקו נותן לו מתוכה אע"ג דשינה כיון דבכי האי גונא רשאי לשנות לכתחילה כדתנן בסמוך חטים יזרענה שעורים ובהך עובדא נמי כיון דאספסתא נקצרה כל שלשים יום פשיטא דמכחשה ארעא טפי משעורין שאין נקצרין אלא חד זימנא ואם כן אע"ג דקבלה לאספסתא רשאי היה לשנות לכתחילה ולזורעה שעורין ולהכי איצטריך למימר דעבדת אספסתא ועבדא שליחותא דמרא דאי לאו דעבדא שליחותא דמרא היה נותן לו מתוכה אף ע"ג דשינה כיון דיכול לשנות אלא כיון דעבדא שליחותא דמרא צריך שיתן לו שעורין טובים אע"ג דהוה רשאי לשנות מ"מ לא דמיא למתניתין דהתם לא עבדא שליחותא דמרא ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שכירות משמע דגירסא אחריתי הוה ליה בהך עובדא:

שעורין לא יזרענה חיטין פי' ז"ל והא לא מיתוקמ' אלא בחכרנות דאי בקבלנות הא אמרינן תכחוש ארעא וכו' לאו דיוקא מעליא הוא דלא שייך למימר תיכחוש ארעא וכו' אלא היכא דמעיקרא יהבא למידי מעליא כגון לשומשמין שהן יקרין וזרעם חיטי כדאמר לעיל דכיון דאדעתא דדמי שומשמין יהבי אי לא הוה יהיב ליה כל דמי שומשמין הוה מתכחשה מרה אבל כי יהיב ליה מעיקרא אדעתא דשעורין איכא למימר דניחא ליה טפי שיזרענה שעורין דבהכי לא מתכחשה מרה כיון דאדעתא דהכי יהיב ליה ממה שיזרענה חטין ותכחוש ארעא מיהו מסיפא דקתני חטים יזרענה שעורים איכא למידק שפיר דאי בקבלנותא אמאי יזרענה שעורים הא אמרינן תכחוש ארעא וכו' מכל מקום משמע מפירש"י ז"ל דבקבלנות אם קבלה לזורעה חטים לא יזרענה שעורים ותימה על הרב המגיד שכתב בפ"ח מהלכות שכירות וז"ל ופירש רש"י ז"ל הא דוקא בחכירות אבל בקבלנות אפילו לזורעה שעורים יזרענה חטים ע"כ מאי אפילו דקאמר דמשמע וכל שכן לזורעה חטים שיזרענה שעורים והא ודאי ליתא כיון דאמרינן תכחוש מרה וכן קשה על מה שכתב בהגהת ש"ע סימן שכ"ד י"א שכל זה בחכירות אבל בקבלנות יכול לשנות אפילו לדבר המכחיש האי אפילו הא ודאי דמחטין לשעורים אינו יכול לשנות והרמב"ן ז"ל דייק דהך מתניתין בחכירות איירי דאי בקבלנות אפילו קבלה לחטים לא יזרענה שעורים שהרי זה אומר חטים אני רוצה:

דף קז

אמר אביי טעמא דרבן שמעון אע"ג דהדר משינויא דרב חסדא לא קאמר אלא משום דאית ליה נפקותא לנותן כדאמר אם כן כי משנה המקבל מידי קרא דשארית ישראל נמי לא נפקא:

הא לן והא להו פירש"י ז"ל דבבל כיון שהיה מצולה ליכא למיחש לכחשא דארעא ולפי' קשה אמאי לא הוה מתניתין ליה הכי ארישא דמתניתין דקתני שעורים לא יזרענה חטים ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות שכירות משמע דגרסינן במתניתין איפכא קטניות לא יזרענה תבואה תבואה יזרענה קטניות ובגמרא גרסינן מתני ליה רב יהודה לרבין תבואה לא יזרענה קטניות ולפי זה כי משני הא לן והא להו צריך לומר דטבע ארץ בבל כך היא שהקטנית קשה לה כמו תבואה ולכך בין מתבואה לקטנית בין מקטנית לתבואה אינו רשאי לשנות דאינו רשאי לשנות אלא מדבר המכחיש לדבר שאינו מכחיש דמרויח הנותן אבל בשוין לא וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל שם דקטני' קשין לה לארץ בבל שכתב ובבבל לא יזרענה קטנית מפני שהקטניות שם מכחשת את הארץ ולפי זה ניחא דלא הוה מתני לה הכי ארישא דאיכא למימר דלענין חטין ושעורין טבע ארץ ישראל וטבע ארץ בבל שוין הן:

שיהא ביתך סמוך לבית הכנסת כדי שיוכל למהר לבא לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים ששכרן מרובה כמו שכתב הטור סימן צ':

איני והא אשכחתינהו ר' אבא וא"ת והא מדנקט שיהו נכסיך קרובים לעיר ולא קאמר שיהו סמוכים לעיר כדאמר שיה' ביתך סמוך לבית הכנסת משמע שלא יהיו סמוכים ממש ואיכא למימר שלא יהיו סמוכים כל כך בכדי שיכולין לראותן כדי שלא תשלוט בהן העין אלא יהיו קרובים קצת לאפוקי רחוקים יותר מדאי שלא יטריח עצמו בהכנסת פירותיו ורב יהודה לא תזבין ארעא דסמוכה למתא קאמר משמע שהיא סמוכה ממש וי"ל דהא דקאמר שיהו נכסיך קרובים לעיר בארץ ישראל איירי שצריכין להניח פנוי סביב העיר אלא אמה לנוי העיר אפי' בערי ישראל כדאיתא סוף מסכת ערכין שאין זורעין ונוטעין ואין בונין באותן אלף אמה לכך לא מצי למינקט שיהו נכסיך סמוכים לעיר דסמוך לעיר אין זורעין ונוטעין ורב יהודה דנקט לישנא דסמוכה למתא משום דבבבל הוה קאי כדאמר לעיל מיהו לישנא דקרובים משמע שהעין שולטת בהן לכך פריך שפיר:

שלא תמצא אשתך ספק נידה משמע דהבא מן הדרך יכול לשמש מטתו וכשמוצא אשתו טהורה ברכה תחשב לו וקשה על מה שכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות דעות ומייתי

לה בטור א"ח סימן ר"מ וז"ל לא יבעול מעומד ולא מיושב ולא בבית המרחץ ולא ביום שנכנס למרחץ ולא ביום יציאה לדרך או ביאה מן הדרך משמע דאדרבא התשמיש קשה לו לאדם בשעת ביאתו מן הדרך ועוד קשה אמאי כתב ולא ביום יציאה לדרך והא ק"ל חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך כמו שכתב בטור א"ה סי' ע"ו ועוד קשה דק"ל עונת תלמידי חכמים מליל שבת ללילה שבת וק"ל נמי דמצוה לרחוץ כל גופו בערב שבת כמ"ש בטור סי' ר"ס א"כ תלמידי חכמים צריכין לשמש מטתן ביום שנכנסין למרחץ וא"כ אמאי כתב ולא ביום שנכנס למרחץ ושמא י"ל דדוקא בדורות הראשונים בזמן חכמי הש"ס שהיו בריאים לא היה התשמיש מזיק להן לא ביום שנכנסו למרחץ ולא בשעת יציאה או ביאה מן הדרך והרמב"ם ז"ל לפי זמנו איירי שנעשה העולם תשושי כח א"כ בו ביום קשה ולא בלילה שלאחריו:

שיהו נכסיך משולשין פירש רש"י שיש שנה שלוקה בגפנים ובזיתים וכו' וקשה דהא האי קרא בשעה שישראל עושין רצונו של מקום איירי כדכתיב ברישא דקרא והיה אם שמוע תשמע וגו' ובשעה שישראל עושין רצונו של מקום הברכה מצויה ולא שייך למימר שיש שנה שלוקה בגפנים ובזיתים ושמא י"ל שיהו נכסיו משולשין ולא יחסר כל טוב קאמר שיהיה לו דגן תירוש ויצהר כמ"ש ואספת דגנך ותירושך ויצהרך והיינו דנקט שליש בתבואה שליש בזיתים שליש בגפנים. ויותר נראה כדפירש"י ז"ל וביחיד העושה רצונו של מקום איירי דכל הנך ברכות בלשון יחיד נאמרו:

אמר רב זו עין פירש רש"י ל"ז כל חולי דבר שכל החלאים תלויין בו משמע דכולי אמוראי מכל חלי יליף להו וקשה לרבי חנינא דאמר זו צינה ולרבי יוסי בר חנינא דאמר זו צואה מאי ראיה מייתי להו ש"ס מהא דאמר הכל בידי שמים וכו' ומהא דאמר מר רובן קשה דלא שמעינן מהתם שכל החלאים תלויין בהן ועוד דפשיטא דקרא משמע שיסיר כל מיני חולי ומנא להו לאפוקי קרא מפשוטיה ונראה דוהסיר קא קשיא להו דאמאי הבטיח הכתוב להסיר ממצו כל חולי דספי הוה ליה להבטיח שלא ישימם עליו כלל דומיא דסיפא דקרא דכתיב וכל מדוה מצרים הרעים לא ישימם בך דפשטא דלשון הסרה משמע שכבר בא לכך מוקי לה בדברים הבאים על האדם לפי טבע בריאת העולם וא"א לשום אדם להמלט מהן כגון עין ורוח וצינה וצואה ומרה שבאין על האדם מצד טבע בריאת העולם ועולם כמנהגו הוא נוהג לכך אין אדם נמלט מהם שאין הקב"ה משנה טבע הבריאה ולהכי הוצרך הכתוב להבטיח שיסיר ממנו ולא יזיקו אותו כשיבאו עליו ומשום דלכאורה נראה דכל הנך לאו בכלל תחלואים נינהו ואין האדם צריך לחוש להן ולא הוצרך הכתוב להבטיח בהסרתן לכך מייתי ש"ס ראיה לכולהו דמיני תחלואים הן

וקשין לאדם דצינה וצואה נמי אשכחן דקשין הן לאדם כדאמר מר צואת החוטם וכו' וכדאמר ר' חנינא הכל בידי שמים וכו' מיהו קשה דמאי איצטריך ש"ס לאתויי מילתא דר' חנינא דאמר הכל בידי שמים כו' ולא מייתי קרא לחוד' דכתיב צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם אלמא דקשין הן לאדם וי"ל דפשטא דקרא לאו בצינה איירי כדפירש"י ז"ל בספר משלי צנים פחים כמו לצנינים בצדיכ' ובאו עליך הוצן לשון גדודים ולסטים צנים פחים הם טמונים בדרכי המעקש דרכיו כלומר יסורים מופנים לו שומר נפשו ירחק מהם שמיושר מעשיו ינצל מהם ע"כ לכך מייתי הא דאמר הכל בידי שמים וכו' דמשמע דבמאורעות ותחלואים הבאים על האדם איירי':

שומר נפשו ירחק מהם ברישׁ פ"ק דע"א ובפרק מי שמת כתבו התוספות והא דאמרינן בפרק המקבל והסיר ה' ממך כל חלי זו צינה אלמא דבידי שמים הוא ויש לומר דהכי קאמר שיתן לך מלבושים שתוכל להצילך מן הצינה וזה נראה דוחק ועוד דוהסיר ה' ממך משמע שיסיר ממך הצינה לאחר שתבא עליך לכך נראה דודאי ביאת חולי הצינה לאו בידי שמים הוא אפשר לו לאדם להזהר ממנה שלא תבא עליו כגון שילביש עצמו כראוי וישב תמיד בבית החורף אלא לפי שאין רוב העולם ורובא דרובא נזהרין בזה הבטיח הכתוב להסירה ממנו דהסרת הצינה שלא תזיקנו ודאי בידי שמים הוא:

מחלה זו מרה מדלא כתיב חולי וכתיב מחלה לשון מפעיל לכך דריש דזו מרה שהיא מחלה כל גופו של אדם:

לא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו מדלא כתיב ולא יהיה שרב ושמש וכתיב ולא יכם משמע דיהיה שרב ושמש ואפי' הכי לא יכם והיינו על כרחך כיון דלא ירעבו ולא יצמאו לא ישלוט בהם שרב ושמש:

וברך את לחמך ואת מימיך זו פת במלח וכולי מדלא כתיב מעיקרא והסירותי מחלה מקרבך והדר הוה ליה למיכתב וברך את לחמך דמה הנאה יש לו לאדם כשיש לו לחם רב והוא חולה ואינו יכול לאכול ממנו דמהאי טעמא נמי תיקנו לומר בתפילה רפאנו תחילה ואחר כך ברך עלינו אלא ודאי לאו בתחלואים גמורים איירי קרא אלא בהנך דאיירי בהו לעיל דפת שחרית ומים מבטלתן והיינו דנקט ש"ס מכאן ואילך והסירותי כלומר דלהכי לא כתיב תחילה והסירותי ובתר הכי וברך את לחמך משום דהסרתן בלחם ומים תליא:

דף קח

ואי משום דינא דבר מיצרא לא מסלקינן ליה כתבו התוספות דהיינו דוקא כי האי גונא דאחזיק מן ההפקר אבל במכר מודים כ"ע דשייך דינא דבר מצרא ולא משמע כן דאם כן מאי ראיה מייתי נהרדעאי מקרא דועשית הישר והטוב דשייך דינא דבר מיצר' אפילו בהפק' דלמא במכר דוקא קאמר קרא ואי מסתבר להו לאוקמי קרא נמי בהכי א"כ לא הוה להו לאתויי קרא כלל דהא כ"ע נמי אית להו דרשה דהאי קרא לענין מכר ועוד דאי לישנא דאחזיק דוקא נקט שמחזיק כן ההפקר א"כ אמאי קאמר בסמוך אתא אימליך ביה א"ל איזיל איזבון איזיל ואחזיק הוה ליה למימר דהא משמע דקאי אמילתא דנהרדעאי דאיירי בהכי לכך נראה דלישנא דאחזיק לאו דקדוק הוא ובמכר איירי והא דנקט לישנא דאחזיק משום דבעי למימר דחציפא הוי ולא הוי חציפא אלא בשעה שמחזיק ברקתא ויושב ובונה שם ומקלקל מקום של רבים וכן בשעה שמחזיק ומתערב בין האחים ושותפין אבל בשעת קנייה אכתי לא הוי חוצפא כולי האי ופשיטא דלא מסלקינן ליה ולפי זה האי מאן דאחזיק ביני אחי וביני שותפי וכולי לאו בקרקע של הפקר איירי אלא באחין או שותפין שיש להן שדה בשותפות ובא אחר וקנה חלקו של אחד מהן וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות שכנים וכל שכן אי לא הוו אחי ושותפי ולא אתו עליה אלא משום דינא דבר מצרא דלא מסלקינן ליה לרב יהודה ורב נחמן אית ליה דביני אחי ושותפי כיון דחציף כולי האי מסלקינן ליה נמי אבל משום דינא דבר מצרא לחודא לא מסלקינן ליה דלית להו דרשה דועשית הישר והטוב ונהרדעאי אית להו דינא דבר מצרא מדכתיב ועשית הישר והטוב:

הכי אמרי נהרדעאי משמיה דרב נחמן אין אונאה לקרקעות אף על גב דמתניתין היא בפרק הזהב אלו דברים שאין להן אונאה הקרקעות מכל מקום זבן במאתן ושויא מאה בטול מקח הוא וקמשמע לן רב נחמן דאפילו בטול מקח אין להן:

שמותי ודאי משמתינן ליה עד דמקבל עליה כל אונסא כו' והא דמשמתינן ליה תחילה ולא קאמר דמחייב לשלומי ליה כל אונסא דאתי ליה מחמתיה משום דאם כבר נעשה ההיזק לא מחייב לשלומי דגרמא בעלמא הוה דשמא לא יזיקנו מיהו קודם שנעשה ההיזק משמתינן ליה על שעשה שלא כהוגן ואין מתירין נידויו עד שיקבל עליו מרצונו לשלם כל אונסא דאתי ליה מחמתיה:

ולשותפי פירש"י ז"ל שותף שמכר לו לחבירו חלקו בשדה וכו' מיהו מדנקט ש"ס לאשה וליתמי ולשותפי בחד בבא משמע דטעמא דכולהו משום דלאו אורח ארעא לאהדורי הוא דומיא דלכרגא למזוני ולקבורה דנקט להו ש"ס נמי בחד בבא משום דחד טעמא

אית להו לכולהו ויש לפרש דאיניש דעלמא דזבין לשותפין קאמר דלית בה משום דינא דבר מיצר' דשותפין נמי לאו אורחייהו לאהדורי דכל חד סמיך נפשיה אחבריה כדאמרי אינשי קדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא ולא עביד איניש דטרח אלא כשקונה שדה לעצמו אבל לצורך שותפות לא עביד איניש דטרח:

שכיני העיר ושכיני שדה שכיני העיר קודמין בדין קדימ' איירי שכיני העיר היינו יושבי העיר שהמוכר דר שם ושכיני השדה היינו בעלי השדות ששדהו של מוכר עומדת שם בההוא באגא ויש לו שדה אחרת למכור ובאו אחד מיושבי העיר ואחד מבעלי השדות יושבי העיר קודמין אע"ג שאין ביתו סמוכה לבית המוכר אפ"ה כיון שהוא בן עירו של מוכר הוא קודם לבן שדהו של מוכר ולהכי נקט ש"ס שכיני העיר ושכיני שדה לשון רבים ולא קאמר שכן העיר ושכן השדה כדאמר בתר הכי קרוב ותלמיד חכם ולא נקט קרובים ותלמידים חכמים לאשמעינן דלאו בשכן ממש הדר סמוך לביתו דוקא איירי אלא ביושבי העיר כולן קאמר דכולהו שכנים הן כיון דבני עירו נינהו וכן משמע מדברי הרמב"ם ז' בפי"ד מהלכות שכנים שכתב אם היה האחד מיושבי העיר והאחד משכיני השדה שכן העיר קודם והתוספות כתבו כששניהם מצרנים ושכן העיר מצרן מצד העיר כו' ושכן שדה שיש לו שדה רחוקה וכו' וקשה דאם כן הוה ליה למימר שכן העיר לשון יחיד דומיא דקרוב ותלמיד חכם:

מרי דארעא מעכב אמרי דבתי כתבו התו' שלא ימכור הלה עציו ואבניו כי אם לו מדלא כתבו שלא ימכור הלה הבנין כי אם לו כמ"ש רש"י ז"ל וכתבו לשון עציו ואבניו נראה דסבירא להו דלא מצי מעכב אלא א"כ רוצה להקל הענין ולמכור קר עציו ואבניו לאחר ואינו מעלה לו דמי הבנין במכירה לכך מרי דארעא מעכב דנמצא זה נהנה שמשתכר דמי הבנין ואיכא הישר והטוב אבל אם רוצה למכור לאחר הבנין כמות שהוא לדור בו לא מצי מעכב מרי דארעא כיון דמעלה לו דמי הבנין במכירה לא משתכר מרי דארעא מידי אע"ג דהבנין עומד על קרקעו מ"מ הישר והטוב לא הוי אלא היכא דאית ליה הנאה דומי' דשני שדות סמוכות שיכול לחורשם בבת אחת ולכך כתבו אבל בבית אצל בית כו' לא שייך דינא דבר מצר' כי היכי דלא שייך בארעא דחד ובתי דחד והלא מוכר הבנין כמות שהוא:

דף קט

התם זביני מעלי' הוא פירש"י ז"ל וכל כמה דאשבח' ארעא ברשותיה אשבחה וקשה דהא הכא נמי ברשותיה אשבחה דכל כמה דלא מישלם זמניה קרקע ברשותיה דמקבל

היא ואי משום דנפקא כשיגיע הזמן גבי זמיני נמי הא נפקא ביובל ובכמה דוכתי אמרינן דשכירות ליומיה ממכר הוא ועוד קשה דפריך בסמוך כמאן כאביי וכתבו התוספות דאלו לרבא האמר בשבח שקמה אין לו אף על גב דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית נחית ולכאורה דבריהם תמוהים דכל היכא דנחית אדעתא דהכי פשיטא דליכא מאן דפליג דשקיל מיניה חלקו וכן משמע ממה שפירש"י ז"ל במתניתין לא יקוץ קורות דלאו אדעתא דקורות נחית משמע דכל מידי דנחית שקיל מיניה ונראה לפרש דכל היכא דודאי הוא דאדעתא דהכי נחית מודי רבא דשקיל מיניה וכל היכא דודאי הוא דלאו אדעתא דהכי נחית מודי אביי דלא שקיל מיניה והיינו דקתני מתניתין דהמקבל שדה בפחות משבעה שנים אין לו בקורות שקמה דודאי הוא דלאו אדעתא דקורות נחית ואם קבלה לשבעה שנים כיון דקבלה כולי האי ודאי הוא דאדעתא דהכי נחית לכך שקיל מנייהו אבל אם קבלה לפחות משבעה וליכא אלא שבח שקמה דאיכא למימר דנחית אדעתא דהאי שבחא ואיכא למימר דלא נחית להכי בהא פליגי אביי סבר דאיכא למימר מילתא הוא ושקיל מיניה אף על גב דלאו ודאי הוא ורבא סבר דאיכא למימר לאו מילתא היא אלא דוקא ודאי נחית בעינן והשתא ניחא הא דמשני התם זביני מעליא הוא דכיון דזבינ' מעליא הוא כל מי שקונה גוף הקרקע ודאי דלכל מילי דאית בה קנאה ואם כן ודאי הוא דאדעתא דהכי ימית לכך מידי רבא דשמין אבל מקבל שדה מחבירו מספקא לן אי נחית אדעתא דהאי שבחא אי לאו דהמקבל שדה זימנין דלא נחית לכולי מילי דאית בה כדאמר בריש פירקין מקום שנהגו להשכיר אילנות משכירין וכיון דלאו ודאי הוא דנחית אדעתא דהכי לא שקיל מידי והשתא ניחא דפריך בסמוך אלא מעתה דיקלא ואלים הכי נמי והא כיון דקבלו לפירותיו ודאי הוא דלאו אדעתא דאלימו' דדיקלא נחית ואם כן אפי' אביי מודי דאינו נוקל כלו' משבח אילמות הדקל דעד כאן לא קאמר דשקיל אלא בשבח שקדמה כיון דמיהא איכא למימר דאדעתא דהכי נחית אבל בדילקא ואלים דודאי הוא דלא נחית רק לפירותיו מודה אביי והכי נמי ודאי הוא דלא נחית מר אדעתא דתלאי דלא עלה על דעתך שיצמחו בו תלאי מאליהן ומשני התם לאו אדעתא דהכי נחית אנא הכא אדעתא דהכי נחית וקסלקא דעתיה דה"ק התם ודאי הוא דלאו אדעתא דהכי נחית ואפשר דלכך כתבו התוספות א"ל התם ודאי לאו אדעתא וכו' אבל אנא נהי דלאו ודאי הוא דאדעתא דתלאי נחיתנ' אפי' הכי איכא למימר דאדעתא דהכי נחיתנא שאם יזדמן שיצמחו אילנות שאטול מהן חלקי ולכך פריך כמאן כאביי דלרבא איכא למימר לאו מילתא הוא דדוקא ודאי בעינן וזהו שדקדקו התוספות בדבריהם וכתבו דאלו לרבא האמר בשבח שקמה אין לו אע"ג דאיכא למימר דאדעתא דהכי נחית משום דגבי

שבח שקמה לאו ודאי הוא דנחית אדעתא דהכי אלא דאיכא למימר הכי וספיקא הוא דהוי ומשני אפי' תימא כרבא הכא איכא פסידא פירש וכיון דאי' ליה פסידא ודאי הוא דאדעתא דהכי נחיתנ' שאם יצמחו דקלים וימנעו מלזרוע תחתיהן שאטול חלקי בדקלים וכולי עלמא סהדי דאדעתא דהכי נחיתנא ונראה דהיינו מה שכתבו התוספות ומשני דאפי' תימא כרבא התם כו' כלומר דהא דקאמר התם ליכא פסידא לאו מילתא אחריתי היא אלא אתי לשנויי דהכא נמי ודאי הוא דאדעתא דהכי נחית כיון דאיכא פסידא:

אמר ליה אנא כורכמא רישקא רבאי פירש"י ז"ל אני הייתי מגדל במקומן כרכום שדמיו יקרין ואימא לומר כן דכיון דכל השדה כולה זרעה אספסתא פשיטא הוא דבאתרא דתלאי נמי הוה זרע אספסתא דאמאי יזרע שמה כרכום טפי ממה שזרע בכל המדה כולה וכן קשה בהא דאמר ליה גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי עבדת ופירש"י ז"ל ולא אמרת אנא תלאי הייתי נוטע בה משמע דאי הוה אמר הכי הוה שקיל דמי תאלי ואמאי הא ודאי דאי הוא אמר הכי שקורי הוה משק' כיון דכל השדה זרעה אספסתא מסתמא התם נמי הוה זרעה אספסתא ועוד דאין סברא לומר דבדיבורא בעלמא דמקבל תלי' מילתא ועוד דלישנא דאנא כרכמא רישקא רבאי לא משמע כן מדלא קאמר הוינא רבאי וגם לישנא דלמשקל ואסתלוקי עבדת לא ניחא לכך נראה דרב פפא כל השדה כולה כרכמא רישקא זרעה דשפיר למיעבד הכי כיון דלא מיכחשא ארעא כאספסתא שנקצרה כל שלשים יום ותאלי נמי הוה מצי ליטע כמ"ש התוספות אלא דרב שישא בריה דרב אידי הוה סבר דזרעה אספסתא ואפשר משום דהנותן בשעת טענה הוה אמר ליה חזי מר דלא יהבית ליה ארעא אלא לאספסתא ותלאי ממילא קא רבו וקא בעי למשקל מנייהו לכך הוה אמר ליה כלום מאי הפסידך אלא ידא דאספסתא שקול ידא דאספסתא וזיל והשיב לו רב פפא דלאו אספסתא זרעה אלא כרכום ולכך קאמר אנא כרכמא רישקא רבאי פי' בכל השדה כולה נמצא דעל ידי תלאי אית לי פסידא דמי כרכומא דרישא ואמר ליה גלית אדעתך דלמשקל ואסתלוקי כו' פירש דמכל מקום ליתן לך בהו אלא דמי עצים בלבד דכיון דזרעת השדה כרכום' רישקא גלית אדעתך בזריעה זו דלמשקל ואסתלוקי עבדת ואלו לא צמחו הדקלים היית זורע במקומן ג"כ כוכרמ' רישקא מידי דלאו בר קיימ' לכך אין לך אלא דמי עצים בלבד דודאי אלו נטעת בכל השדה תלאי ודקלים מידי דבר קיימא צמחו מאליהן היית נוטל חלקך גם באלו שצמחו מאיליהן אבל השתא אמידי דתעקרא ותשקליה ותיזיל עבדת ולפי זה לא תלי' מידי באמירתו דמקבל אלא לעולם אזלינן בתר הזריעה שזרע בכל השדה שאם זרעה אספסתא לא שקיל אלא ידא דאספסתא ואם זרעה כרכום לא שקיל אלא דמי עצים בלבד וכן כתב הרמב"ם

ז"ל בפ"ח מהלכות שכירות המקבל שדה מחבירו לשנים מועטות אין למקבל כולי ולא בשבח האילנות שיצאו מאליהן אבל מחשבין לו מקום האילנות כאלו היה בהן אותו זרע שזרע בכל השדה ובש"ע סימן שכ"ה העתיק לשון הרמב"ם ז"ל וכתב שם בהג"ה וי"א דאם הוא אומר דגם הוא היה נוטע אילנות צריך ליתן לו מן האילנות וכו' דעת הרמב"ם ז"ל נראה עיקר כדפי':

משום דאתיתו ממולאי פירש רש"י ז"ל מבית עלי שהיה ממשפחת רעועה ובערוך כתב דממלא שם עיר ומייתי הא דב"ר ר' מאיר אזל לממלא ראה אותן כולן שחורי ראש אמר להן מאיזו משפחה אתם שמא מעלי אתם וכולי וכתב מסתבר דלהכי אקרי דבית עלי ממלאי על שם ממלא:

ההוא שתלא דא"ל הבו לי שבחאי וכו' כגון שהשתלא קיבל שדה ריקנית בלא שום נטיעה והלך ונטע בה שתים עשרה נטיעות כל אחת שוה דינר כמות שהן עתה בלא פירות וקאמר רב פפא הבו ליה שבחיה וקא סלקא דעתיה דרבא שיתנו לו שנים עשר דינרין כיון דאיהו אשבחה לכך קאמר וכי ארעא לא אשבחא דאיהו גרעינין או נטיעות קטנות נטעה והארץ גידלתן והשיב פלגא דשבחא קאמינא וקס"ד דרבא שיתנו לו ששה דינרין ששוין ששה נטיעות לכך אמר ליה עד האידנא הוה שקיל ב"ה פלגא והשתא בעי למיתב וכו' פירש נהי דשקיל בעל הבית פלגא דשבחא דהיינו ששה נטיעות ששוין ששה דינרין מ"מ הוא מפסיד בפירותיהן דעד האידנא הוה מוטל על השתלא להטריח עצמו באריסות כל שנה ושנה והוה אכיל בעל הבית כל שנה פירות של ששה נטיעות והשתא כשנותן לו ששה דינרין ומסתלק הרי כאלו קונה ממנו ששה נטיעות דהכי נמי הוה מצי לקנות ששה נטיעות כאלו בששה דינרין מאיניש דעלמא ונמצא שהנותן מפסיד בששה נטיעות שלו צריך ליתן מהן בכל שנה לאריס פירות של שתי נטיעות ולא ישאר לו רק פירות של ארבע נטיעות וזהו שכתב רש"י ז"ל עד האידנא הוה שקיל בעל הבית פלגא בפירות אמר ליה ריבעא דשבחא קאמינא סבר רב אשי למימר ריבעא דהוא דנקא שבתחילה מוציאין ארבעה נטיעות לצורך האריס נשארו תמניא נותנין מהן שלשה חלקים לבעל הבית דהיינו ששה נטיעות כדרך שנוטל שאר השנים נמצא שאין נותנין לשתלא רק שני דינרין מה ששוין שתי נטיעות דהוא דנקא דאי אמרת ריבעא ממש דהיינו שלשה דינרין מה ששוין שלשה נטיעות אם כן לא פש ליה לבעל הבית רק חמשה נטיעות וקא מפסיד חדא דהוא פלגא דדנקא אמר ליה רב אחא לרב אשי ולימא ליה אנת מנתא דילך הב ליה וכו' פירש קח לך ששה נטיעות כדרך שאר השנים עוד קח לך שלשה נטיעות לצורך האריס שיטריח בחלקו ובחלקך וישארו לי עוד שלשה

נטיעות והן שוין עכשיו כמות שהן בלא פירות שלשה דינרין שכל אדם יתן לי בעדם שלשה דינרין כדי למוסרן לאריס שיטול האריס שלשה הפירות והוא יטול שני שלישים כי הנטיעות בלא פירותיהן שוין שלשה דינרין לכך אם אתה רוצה לקנות ממני תן לי שלשה דינרין ומהר"ש לוריא ז"ל כתב על מה שפירש רש"י ז"ל מנתא דידי כולי הקונה ירד ויעשה ויאכל וזה לשונו פירש והוא אינו יצטרך לאריס כמו שאתה צריך בפרט בחלק מועט ולא ינכה לי מידי ואת"ל אף הוא ינכה משויו מכל מקום לא יטול שליש כמו אריס ולא דק בהך סוגיא כלל וגם דבריו תמוהים דמי הגיד לו שלא יצטרך לאריס לפי שהוא חלק מועט דלמא שדה גדולה של ארבעה פרסה הוה וחלק רביעית שלה כשיעור פרסה הוה:

א"ל ריבעא דשבחא קאמינא ופלגא דקאמר יש לומר דהיינו חצי השבח שהגיע לחלקו אלו לא היה מסתלק דהיינו חציין של ששה דינרין לרב אחא בריה דרב יוסף ולמאי דסלקא דעתיה דרב אשי נמי י"ל דה"ק פלגא דשבחא שמגיע לשתלא כשתסיר מהן תחילה ארבעה נטיעות לאריסא:

רבא אמר קרנא הוה כתבו התוספות דקופא סבא פלגא משום דשתלא שקיל אפילו בגוף הקרקע פלגא לא ידענא מנא להו דשתלא שקיל מידי מגוף הקרקע והא גוף הקרקע של בעל הבית היא וטפי נראה לומר דשאני שתלא דשקיל פלגא מנטיעות גופייהו בלא פירותיהן אבל מלוה לא שקיל מידי מגוף האילנות אלא הפירות:

מה נקצץ בזמנו ואם תאמר מנא ליה דנקצץ בזמנו הוא והתוספות כתבו דאין דרך לקצוץ שלא בזמנו וקשה דאם כן תיקשי מיבש גופיה דאין דרך האילן להתייבש נמי כי אם בזמנו ומה שכתבו מהא דאמרינן בפרק לא יחפור כולי איכא למידחי דלמא בדלא טעין קבא איירי ועוד מידי קצצו קתני נקצץ קתני ואיכא למימר דנקצץ ע"י עובדי כוכבים או רשע ועוד דמה משני לא מה יבש שלא בזמנו מנא ליה למימר הכי והתוספות כתבו מדלא קתני הזקין וזה נראה דוחק. לכך נראה כגירסת ספרים ישנים דגרסי מאי לאו נקצץ דומיא דיבש מה יבש בזמנו וכולי כמ"ש התוספות דכיון דאין דרך האילן להתייבש אלא בזמנו אם כן מסתמא יבש דקתני תנא כשנתייבש בזמנו איירי ונקצץ דקתני משמע ליה דאיירי בנקצץ שלא בזמנו דהיינו קודם שנתייבש ומדקתני יבש האילן או נקצץ משמע דהכי קאמר יבש האילן או שלא נתייבש אלא שנקצץ ועוד דאי בנקצץ בזמנו לאחר שנתייבש קאמר אם כן למה ליה להזכיר שנקצץ גם כן תיפוק ליה שנתייבש לכך קאמר מאי לאו נקצץ דומיא דיבש מה יבש בזמנו כו' ותיובתא דאביי אפי' מנקצץ ומשני לא יבש דומיא דנקצץ מה נקצץ בלא זמנו כדפירש וליכא תיובתא אפי' מיבש:

דף קי

אימא והזקינו פירש"י ז"ל קפצה עליהון זקנה בלא זמנו משמע דלשון והזקינו פירושו שקפצה עליהון זקנה ולא ידענא למה דהא שפיר יש לפרש והזקינו לאחר זמן כשהגיע זמנן כמו גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו דפרק הגוזל וכן כתבו התוס' לעיל דהזקינו משמע בין בזמנו בין שלא בזמנו לכך נראה דנפלו לה גפנים וזתים זקנים משמע שהיו זקנים כבר בשעת נפילה ולא שייך למימר דלאו אורחיה ולאו אדעתא דהכי נחית ואפילו הכי קתני ימכרו לעצים כו' ומשני אימא והזקינו פי' לאחר נפילה ואיכא למימר שקפצה עליהן זקנה בלא זמנן:

דקא כליא קרנא ולעיל דפריך מיבש האילן או נקצץ אע"ג דטעמא נמי דשניהם אסורים בו משום דקא כליא קרנא כדפירש"י ז"ל בפ' האומנין לא מצי לשנויי הכי משום דאע"ג דקא כליא מקצת קרנא מ"מ אירי דאכתי פיישׁ ליה גוף הקרקע ולא קא כליא קרנא לגמרי דומיא דעובדא דפרדיס' אף על גב דלא השכין ליה אלא האילן אבל הכא אירי דקא כליא קרנא לגמרי כיון דשדה אחרת היא וזהו שדקדק רש"י זכרונו לברכה וכתב דהא כליא כרגא דידה לגמרי:

הא דמסיק ביה כשיעור ארעא ושבחא לעיל גבי יתומים אומרים אנו השבחנו אף על גב דאיירי נמי דמסיק כשיעור ארעא ושבחא דאי לאו הכי מה לו לשבח ואפילו הכי כשהיתומים מביאין ראיה יהיב להו דמי' יתומים שאני שאין להן על מי לחזור אבל לוקח יכול לחזור אמוכר כך כתבו התוספות בהגוזל ולהכי פריך מי אית ליה שבחא ללוקח ולא פריך נמי איתומים דהא שמואל סתמא קאמר בעל חוב גובה את השבח אלא צריך לחלק בין יתומים ללקוחות ונראה דלהכי פלגינהו שמואל בתרתי דקאמר בעל חוב ליתומים ובעל חוב ללקוחות לפי שהן חלוקין בדיניהם דבעל חוב ללקוחות איירי בדלא מסיק כשיעור ארעא ושבחא ובעל חוב ליתומים אפי' במסיק כשיעור ארעא ושבחא נמי דינא הכי:

וכי לא מסיק שיעור ארעא ושבחא יהיב ליה זוזי ומסלק ליה הניחא למ"ד כו' תימה דהא אי נמי איירי שמואל בדמסיק שיעור ארעא ושבחא תיקשי נמי הכי הניחא למ"ד אית ליה זוזי כו' וי"ל אי אמרת בשלמא דשמואל איירי דמסיק ביה שיעור ארעא ושבחא שפיר דיהיב ליה זוזי דלא מצי למימר אלו הוה לי זוזי הוה מסלקינא לך מכולה ארעא כו' דאטו בשופטני עסקינן דודאי לא ירצה לסלקו אפי' אי הוה ליה זוזי דכשיסלקנו יצטרך ליתן לו כל חובו דהיינו כשיעור ארעא ושבחא אע"ג דארעא בלא שבחא לא שויא כדי כל חובו אפ"ה מצי למימר לדידי שוה לי כשיעור כל חובי ואי בעית לסלוקי לי

הב לי כל מה שחייב לי דכי האי גונא פסק בטור ח"מ סי' ע"ב דמי שטוען על המשכון יותר מכדי דמיו ואמר בעיני שוה המשכון יותר אע"פ שבעל המשכון רוצה לסלקו בכדי שוייו של משכון מצי אידך למימר אי בעית לסלוקי תן לי כדי חובי הכא נמי כיון דהאי ארעא משעבדא ליה ואדעתא דהכי יהיב ליה זוזי מצי למימר אי בעית לסלוקי הב לי כל חובי אף על גב דלא שויא כל כך וכיון דמצי למימר הכי ודאי לא יסלקנו שלא יפסיד דמי השבח דכשאינו מסלקו צריך בעל חוב ליתן מהא ללוקח דמי השבח אלא אי אמרת בדלא מסיק ביה אלא כשיעור ארעא איירי אם כן לא יפסיד מידי בסילוקו דהא לא יהיב ליה אלא מה ששוה גוף הקרקע בלא שבחא אם כן השתא נמי דלית ליה זוזי לימא ליה הב לי גריוא דארעא שיעור שבחא מכאן מוכח דהמלוה על המשכון וטוען עליו יותר מכדי דמיו ואמר בעיני שוה יותר דלא מצי אידך לסלקו אא"כ יתן לו כל מה שטוען עליו וכן פסק הטור שם ודלא כבעל התרומות שהביא הטור דמצי לסלקו בכדי שוייו של משכון ובשלחן ערוך כתב בהג"ה דנראה לו דהמוציא מחבירו עליו הראיה ולפי מה שפירש' נראה דאפילו אין המלוה מוחזק במשכון אפ"ה אין הלוה יכול לסלקו אלא א"כ יתן לו כל מה שטוען עליו:

בשבע מאות זוז לרבותא נקט הכי דע"ג דקבלה בסך שבע מאות זוז לא אמרינן דלשבע שנים קבלה כל שנה במאה זוז ולשבוע דאמר ליה היינו שבע שנים כמספר שני שבוע:

האומר לחבירו צא ושכור לי פועלים מדלא קתני אומר אדם לחבירו צא ושכור לי פועלים ושניהן אינן עוברין וכו' משמע דדוקא בדיעבד הוא דאינו עובר משום בל תלין אבל לכתחילה מיהא אסור משום בל תשהא וכן כתבו התוספות בסמוך גבי יהודה בר מרימר שהיה ירא שלא היה פנוי ולכך אפי' משום בל תשהא ליכא אבל אם היה פנוי הוה עובר משום בל תשהא והיה אסור לעשות כן לכתחילה:

דף קיא

אמר לך רב תנאי היא כתב מהרש"ל לא קאמר אלא דשינוי קמא דמוקי רב למתני' לצדדין כדקיימא קיימא ע"כ מדלא קאמר אלא אין ראיה דהכי אורחא דפ"ס כל שלא נזכר אמורא בשינויא קמא לא קאמר אלא בשינוי בתרא מיהו הרא"ש ז"ל כתב דהלכתא כוותיה דרב דק"ל הלכתא כוותיה דרב באיסורין ומתניתין מוקי לה רב דלצדדין וכן כתב רב אלפס ז"ל ותימה דהא לא מיתוקמא מתני' לצדדין מדקתני היה שכיר שבת שכיר חדש וכו' ויש לומר דרישא דמתני' ודאי מוקי לה רב דלצדדין קתני וס"ל דמתני' נקט לה מילתא אליבא דתנאי רישא כר' יהודה וסיפא כר' שמכון וכן משמע לישנא דש"ס דנקט

אמר לך רב תנאי היא ולא קאמר סתמא תנאי היא דהא שמואל נמי אית ליה דתנאי פליגי בהכי כדקתני ברייתא אלא צ"ל דהכי קאמר רב מוקי לה מתני' אליבא דתרי תנאי אבל שמואל מוקי לה כולה כר"ש וא"ת מנא ליה לש"ס דלמא רב נמי מוקי לה לכולה מתני' כרבי שמעון אלא דאיהו כר' יהודה ס"ל וי"ל דלאו מסתבר שיפסוק רב הלכתא כר' יהודה ולא כסתם מתני' דהא קיימא לן הלכה כסתם משנה:

איזה עושק ואיזה גזל כיון דלא תגזול נמי בכובש שכר שכיר אוקמי' ליה ולא בחוטף דבר מיד חבירו לכך בעי מאי בין עושק לגזל:

ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין כתבו התוספות תימה בשלמא הכא חילקן לעבור בשני לאוין אלא באשם גזילות למה נכתבו שניהם י"ל דלא תגזול אף על גב דמוקמינן ליה לכובש שכר שכיר דכתיב גביה היינו משום דלא איצטריך לגופיה דמאונאה ורבית נפקא ליה כדאמר בר"פ איזהו נשך אבל מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו ופשטא דקרא בגזל ממש איירי כדאמר בפרק מרובה היכי דמי גזלן כעין ויגזול את החנית ואם כן גזל דאשם גזלות אף על גב דגבי עשק כתיב ומסתמא בכובש שכר שכיר איירי דומיא דלא תגזול מכל מקום פשטא דקרא בגזל ממש איירי כיון דאין מקרא יוצא מידי פשוטו ואם כן לגופיה איצטריך ליה לאשמעינן דגוזל ממש וכפר ונשבע והודה דמחייב קרן וחומש ואשם דגזל גמור מעשק לא ילפינן ליה כדאמר לקמן ואי לא כתיב או עשק אלא או בגזל לחוד לא הוה מוקמינן ליה בכובש שכר שכיר כלל אלא בגזל ממש דוקא דלא תגזול לא מוקמינן ליה בכובש שכר שכיר אלא משום דכתיב גבי לא תעשוק. ואביי דפריך לעיל איזהו גזל שחייבה עליו התורה קרבן דומיא דפקדון וכו' אף על גב דפשטא דקרא בגזל ממש איירי ובגזל ממש לא מיתוקמא דלא בדגזליה והדר כפריה מכל מקום כיון דבכובש שכר שכיר מוקמינן ליה סבירא ליה דאית לן לאוקמי הך מילתא דומיא דעשק דתחילת הגזל והעשק הוא הכיחוש כמ"ש התוספות:

מאחיך פרט לאחרים כתבו התוספות תימה אמאי איצטריך מאחיך למעוטי עובדי כוכבים מגר תושב נפקא כו' ועוד תימה אמאי איצטריך למיכתב גר צדק מגר תושב נפקא דכ"ש גר צדק נראה דלא קשה מידי דה"ק מאחיך פרט לאחרים פירש אי לא הוה כתיב אלא רישא דקרא לא תעשוק שכיר עני ואביון ותו לא הוה אמינא אפי' עובדי כוכבים ת"ל מאחיך פרט לעובדי כוכבים והדר קאמר גרך זה גר צדק וכו' פירש אי לא כתיב אלא לא תעשוק שכיר עני ואביון מאחיך או מגרך ותו לא הוה אמינא דוקא גר צדק אבל גר תושב לא ת"ל בשעריך זה אוכל נבילות ואי לא כתיב מגרך אלא מאחיך אשר בשעריך ה"א דוקא ישראל ול"ה מרבינן אפילו גר צדק דה"א דאשר בשעריך אאחיך

קאי כמו היתום והאלמנה אשר בשעריך כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך דמבשעריך לחוד לא שמעינן גר ואי לא כתיב מאחיך אלא לא תעשוק שכיר עני ואביון מגרך וגו' ה"א דלא אזהר רחמנא אלא בגר אבל אחיך לא כדאשכחן בסוף פ' הזהב דגר חמיר טפי לענין אונאה ולחיצה הכי נמי בכובש שכר שכיר ה"א דגר חמיר טפי ואפי' גר תושב:

דף קיב

דקא אגריה מיניה לבטושי פירש"י ז"ל מיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות ותימה כיון דהדר משינויא קמא אמאי לא קאמר אלא דהא נזכר אמורא בשינויא קמא ועוד נהי דאגריה לפי מנין בטושות בין ישביח בין שלא ישביח מ"מ אכתי לאו שכירות הוא כיון דלא שכרו לשום זמן ובערוך ערך גרד כתב בגרדא דסרבלא פלוקרי' בלעז דליכא שבחא דליקני אומן דאגריה לבטושי לדורכו ברגל שיה' עב דהתם ליכא שבחא דאכתי בעי למיגרדי' ולרכוכי עד כאן לשונו משמע מפירושו דלא הדר ביה אלא השתא נמי בקבלנות ואיירי מיהו אכתי ליכא שבחא כיון דבעי למגרדיה ולרכוכיה אבל תימה דא"כ מאי איצטריך למימר דקא אגריה לדורכו בטשא ובטשא במעותי' ועוד כיון דקא אגריה לבטושי שיהא עב א"כ היינו שבחיה לכך נראה לפרש דודאי השתא נמי בקבלנות איירי ולא הדר ביה מיהו כיון דאגריה לבטושי שיהא עב לצורך הגרידה כל כמה שלא נגמרו כל הבטישות כולן אכתי ליכא שבחא דכל זמן שאינו עב כפי צרכו לא חזיא לגרידא נמצא דלא הוה שבחא אלא לבסוף וכיון דקא אגריה ביטשא וביטשא במעותי' כל ביטשא וביטשא גמר מלאכה הוה וחייב לו מעה בעד כל ביטשא אף על גב דאכתי ליכא שבחא ונהי דלבסוף איכא שבחא מכל מקום עובר בבל תלין משום בטישות הראשונות שכבר נתחייב בשכרן קודם לכן אע"ג דל"ה בהו שבחא:

עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר כתבו התוספות לפי שהיתה ראויה להיות על בעל הבית קאמר דעקרוה ולא משמע כן דעקרוה משמע דמעיקרא הוה רמיא שבועה אבעל הבית אלא דבתר הכי עקרוה לכך נראה דאפי' בכופר הכל שבועת היסת מיהא הוה רמיא אבעל הבית ואע"ג דמתני' קתני להו שבועת היסת לא ניתקנה אלא בימי רב נחמן כבר פירשתי בפרק כל הנשבעין דשבועת היסת בימי ניתקנה אלא דלא תיקנוה רק היכא דמסתבר טעמא כההיא דחנוני ושולחני דהתם וכן ההיא דשכיר כיון ששכרו בעדים והמלאכה עשויה ה"ל טענת שכיר כטענת ודאי וטענת בעל הבית שאומר פרעתיך כטענת ספק היא ולכך מחייב בעל הבית היסת אלא דעקרו' רבנן מיניה ושדיוה

אשכיר ואתא רב נחמן ותיקנה בכל התביעות אפי' היכא דלא מסתבר טעמא משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו כדאמר התם:

בעל הבית טרוד בפועלים ולא פלוג בין פועל אחד ליש לו פועלים הרבה ובירושלמי קאמר שעסקיו מרובין ואם תאמר מאי איריא שכיר כל מי שיתבע בעל הבית ויטעון לו פרעתיך ישבע התובע ויטול כיון דבעל הבית טרוד בפועליו או עסקיו מרובין ויש לומר דתובע נמי כיון דבעל בית הוא כמו נתבע אבל מקום קשה דאם כן פועל דעלמא אם יתבע איזה בעל בית ויטעון לו בעל הבית פרעתיך ישבע פועל ויטול כיון דבעל הבית טרוד הוא ופועל אינו טרוד ויש לומר דלא פלוג רבנן בין התובעין ואם תאמר אם כן שכיר דבעל בית נמי אמאי נשבע ונוטל טפי מפועלים דעלמא וי"ל דשאני שכיר כיון דאיכא נמי משום כדי חייו אוקמוה רבנן אדיניה דישבע ויטול ולא בעל בית כיון דטריד וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל דלמסקנא נמי דמפרש טעמא משום דב"ה טרוד בפועלים אכתי איצטריך טעמא קמייתא דמשום כדי חייו דשכיר שכתב בפרק י"א מהל' שכירות כל שכיר ששכרו בעדים וכו' תיקנו חכמים שישבע השכיר ויטול מפני שב"ה טרוד בפועליו וזה השכיר נושא נפשו לזה משמע כדפירש' וכ"כ בהדיא רב אלפס ז"ל בפרק כל הנשבעין וז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דבעל הבית טרוד בפועלין ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ע"כ אבל קשיא דפריך בסמוך אי הכי אפי' קצץ נמי משמע דהכי פירש אי אמרת בשלמא משום כדי חייו ניחא דגבי קציצה כיון דלית בינייהו אלא פורתא דשכרן של פועלים ידוע לכל ובההוא פורתא דכפר לה בעל הבית ליכא למיחש משום כדי חייו כיון דאכתי פש ליה גבי בעל הבית שיעור שכרו הידוע אלא אי אמרת משום טרדת פועלים הוא אפי' קצץ נמי וכן הא דפריך בתר הכי אי הכי אפי' עבר זמנו נמי משמע דהכי פירש אי אמרת בשלמא משום כדי חייו ניחא דליכא משום כדי חייו אלא שכר יום ביומו אלא אי אמרת משום טרדא אפי' עבר זמנו נמי וכ"כ הר"ן ז"ל בפרק כל הנשבעין ולמאי שפירש' דהשתא נמי איצטריך טעמא דמשום כדי חייו לא פריך מידי כיון דבקציצה וכן לאחר זמנו לית בהו משום כדי חייו וצ"ל דבקציצה ובלאחר זמנו אית בהו שפיר משום כדי חייו והא דקאמר אי הכי י"ל כמו שכתבו התוספות בפרק כל הנשבעין דאף על גב דאין שייך כאן אי אמרת בשלמא אין לחוש שעדיין לא פירש שום טעם ואף על פי שפירש רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא א"ה:

דף קיג

אם יש עדים שתבעו הרי זה נשבע ונוטל אין לפרש שיש עדים שתבעו והלה אמר אתן לך דאם כן אמאי כתבו התוספות דלמאי דס"ד דהוה מצי למיפרך אמאי נשבע ונוטל דהא דינא הוא דישבע ויטול דמידי הוא טעמא דבעבר זמנו אין השכיר נשבע ונוטל משום דאית ליה לב"ה תרתי חזקה והשתא הא לית ליה חזקה דלא עבר בבל תלין כיון דמייתי עדים שתבעו לאחר זמנו והלה אמר אתן לך ותו מדפריך והא קא תבעו לקמן משמע דהויא דומיא דהך תביעה דלקמן שהוא טוען פרעתיך אלא צריך לומר דיש עדים שתבעו והלה אמר פרעתיך קאמר ונראה דקס"ד דטעמא דנשבע שכיר ונוטל משום כדי חייו אמרינן חזקה שאינו מעיז פניו לתובעו אלא אם כן יש לו עליו לכך פריך והא קתבעיה לקמן ומשני שתבעו בזמנו פירש וכיון שתבעו בזמנו אזלא לה חזקה דאין שכיר משהא שכרו דאף על גב דלא תבעיה לדינא לאלתר אורחא דמילתא הוא לתבוע תחילה בינו לבין עצמו מימר אמר אם לא יפרע לי מרצונו הדר אתבעיה לדינא ופריך ודלמא לבתר הכי פרע קודם שעבר זמנו דאכתי אית ליה לבעל הבית הנך תרתי חזקה ומשני שתבעו כל זמנו דכיון שתבעו כל זמנו לית ליה חזקה דאין שכיר משהה שכרו כדפירש'. וקא סלקא דעתך דאם מביא עדים לפנינו שתבעו כל זמנו אף על גב דלא תבעו לקמן עד אחר כמה ימים אפי' הכי נשבע ונוטל לכך פריך ולעולם שכיר נשבע ונוטל אין זו תקנה טובה כמו שכתבו התוספות אי נמי כדפירש רש"י ז"ל דפריך וכי כל כך השהא שכיר את שכרו ואף על גב דחזקה דאין שכיר משהא שכרו לחודא לא מהניא היינו דוקא היכא דלא שייכא בל תלין כלל אבל הכא דקא טעין ב"ה פרעתיך בזמנך לא עברתי בל תלין מעולם אלא דחזקה דבל תלין לחוד לא מהניא כיון דאזלא לה חזקה דאין שכיר משהא שכרו לכך פריך ולעולם דאם אין השכיר תובעו לקמן עד אחר כמה ימים סברא הוא דטענת ב"ה דטעין פרעתיך בזמנך אמת הוא והדרא חזקת ב"ה דלא קא עבר בבל תלין לדוכתא דכיון דלאו אורחיה שישהא שכיר שכירתו כל כך הדר הוו ליה לב"ה תרתי חזקה דלא עבר בבל תלין ואין שכיר משהא שכירתו כל כך שלא יתבענו לדינא וקאמר רב חמא כנגד כל יום התביעה אבל בתר הכי ה"ל לב"ה תרי חזקה כדפי' ואי מייתי סהדי דתבעיה נמי בינו לבין עצמו כל ההוא זימנא של כנגד יום התביעה יהבינן ליה עוד זימנא אחריתי כזימנא קמייתא מהאי טעמא שפירש דכל כמה דתבע ליה בינו לבין עצמו ל"ה בכלל משהא שכרו אלא דלא ניחא ליה למיקם בדינא מימר אמר אולי יפרע לי מרצונו:

שנאמר בחוץ תעמוד אסיפא סמיך דכתיב והאיש ודרשינן לקמן דוהאיש אתי לרבות שליח ב"ד שגם הוא יעמוד בחוץ ולהכי לא מייתי רישא דקרא דכתיב בהדיא לא תבא

אל ביתו לעבוט עבוטו משום דבש"ס מפרש שמואל דהא דקתני ולא יכנס לביתו ליטול משכונו בשליח ב"ד קאמר לכך איצטריך לאתויי סיפא דקרא דבחוץ תעמוד והאיש דילפינן מיניה שליח ב"ד:

אימא לא ינתחנו אלא בב"ד תימה מניין דניתוח אסור לבעל חוב והא לא תבא אל ביתו כתיב משמע דניתוח שרי אפי' בב"ח והתוספות כתבו דמדרבנן היא גזרה שמא יכנס בביתו כדאמר בסמוך וקשה דא"כ שליח ב"ד נמי אמאי שרי לנתח ולא גזרינן שמא יכנס לביתו ובסמוך שאני דבעי למימר דשליח בית דין מותר ליכנס בביתו לכך נראה דיליף לה נמי מייתורא דוהאיש ודרשינן מיניה לרבות שליח ב"ד שלא יכנס לביתו ולגופיה לא איצטריך דמלתא דפשיטא הוא דהא גבי שמיטה דכתיב לא יגוש וגבי הלואה דכתיב לא תהיה לו כנושה מי איצטריך התם קרא לרבויי דאסור לנוגשו ע"י שליח ועל כרחך צריך לומר דקרא דוהאיש לא אתי לאשמעינן אלא דיוקא פירש דגם האיש דהיינו שליח ב"ד צריך לעמוד בחוץ ואסור ליכנס לביתו הא ניתוח שרי ליה לשליח בית דין אם כן שמעינן מינה דב"ח אפי' לנתח אסור דאי ניתוח אפי' בב"ח שרי מדכתיב לא תבא אל ביתו א"כ ייתורא דוהאיש למה לי:

הכי גרסינן היו לו שני כלים נוטל אחד ומחזיר אחד ולא גרסינן ומניח וכן הוא בספר רב אלפס והרא"ש ז"ל ובדברי הרמב"ם ובפירש"י ז"ל דודאי נוטל שניהם אלא שצריך להחזיר אחד את הכר בלילה כו':

תא שמע אם חבול תחבול שלמת רעך כו' מקרא גופא לא מצי פריך אף על גב דחבילה מתוך ביתו משמע דאיכא לאוקמי קרא בדיעבד דלשמואל עיקר קרא במשכנו באיסור אייריכמ"ש התוס' אבל ברייתא על כרחך ס"ל דקרא לכתחילה קאמר דאי דיעבד א"כ אמאי מוקי ליה בשליח ב"ד לוקמא בבעל חוב ובדיעבד:

ונותן מטה ומטה ומצע כו' פירש בשעה שמשכנו מניח מטה ומטה ומצע לעשיר כו' ואינו ממשכן אותן לפי שהוא צריך להן ביום ובלילה וכן בגד שעליו וכלי שאוכל בו אינו ממשכן אותן כמ"ש הרמב"ם ז"ל לפי שהוא צריך להן תדיר ולא שייך בהו למימר שיטול זה ביום או זה בלילה ומתני' דקתני ומחזיר את הכר בדיעבד אייריכשעבר וחבלו אי נמי כר לאו היינו מצע:

כל ישראל בני ישרים הן בני אברהם יצחק ויעקב שהיו ישרים כדמוכחי קראי:

ולימא ליה לאו עלי קרמית כתבו התוספות דאדר"ע ורבי ישמעאל פריך כו' ומשני דגם באיצטלא שייך לומר ולך תהיה צדקה וזה דוחק דהא איכא לאוקמי קרא דלך תהיה צדקה שיתן לו גלימא דלא שוי' כל כך לכך נראה דאהא דקתני מסדרין לבעל חוב פריך

דנהי דעליה רמיא להשיב העבוט כיון דלאו בתורת פרעון שקליה וגוף המשכון אכתי דלוה הוא מכל מקום לבסוף כשנוטלו בתורת פרעון אמאי מסדרינן ליה ואינו גובה. כל חובו יטול הכל ויהיו כל ישראל מצווין להלבישו ולפרנסתו דהא לאו עליה דידיה רמי' ומשני דודאי עליה רמיא דכתיב ולך תהיה צדקה דקרא לאו הבטחה הוא אלא מצות עשה הוא שהכתוב הטיל עליו שיעשה לו צדקה דהיינו לסדר לו בשעת גביית חובו דצדקה לא שייכא אלא במידי דמחסר ממונא כדאמרינן איפה שלמה וצדק צדק משלך ותן לו וכן משמע מפירש"י זכרונו לברכה שפי' הכתוב הטיל עליו לעשות לו צדקה:

דף קיד

האומר הרי עלי מנה לבדק הבית מהו שיסדרו לכאורה משמע דקא בעי מי ילפינן ליה מערכין במה מצינו אע"ג דלעיל גבי ב"ח קאי בעי ג"ש שאני הכא דאין אדם מקדיש כל אשר לו ויבקש על הפסחים ומסתמא דעתו היה שיסדרו לו והוה דומיא דערכין אבל ק' דהא איכא למיפרך מה לערכין שהם קלים ואין נוהגין כו' כמ"ש התו' לכך נראה דקמבעיא ליה מי ילפינן ליה מהקיש' דנדר בערכך או דלמא אתי ק"ו מבטל הקישא כדאמר בסמוך:

ספי שקול מהני פסרפי וכו' אתי לאשמעי' כמה גדול מתן שכרן של תלמידי חכמי' לעתיד לבא דלא מיבעיא הפירות עצמן אלא אפי' העלין כמה ריחן גדול ולא זו עלין לחין העומדות על גבי האילנות אלא אפי' אותן עלין שנשרו כבר ריחן גדול מדקאמר ליה ספי שקול שילקוט אותן משמע שכבר נשרו מן האילנות ולא זו גוף העלין אלא אפי' קליטת ריחן שנסחט בתוך הגלימא דבר גדול הוא ולא עוד אלא שלא נסחט הריח בכל הגלימא אפס בקצהו מדלא קאמר ש"ס פשט גלימיה ספא שקל כדאמר ליה אליהו פשוט גלימך משמע דלא פשטיה ולא נטלן אלא בשיפולא דגלימא ואפ"ה זבניה בתליסר אלפי זוזי:

דף קטו

למה חוזרין וממשכנין לכאורה תימה דהא לא איצטריך אלא להפך דבריו ומנא ליה למימר דלמא חוזרין וממשכנין קאמר דלמא למה ממשכנין מעיקרא קאמר ועוד דקאמר ולאו תירוצי קא מתרצת תריץ הכי כו' משמע דהא בהא תליא ולכאורה אין ענין זה לזה ונראה לפרש דכיון דצריך להפך דבריו ולומר מאחר שמחזירין למה ממשכנין משמע ליה דלמה חוזרין וממשכנין קאמר דהא ממשכנין תחילה והדר מחזירין ואי למה ממשכנין מעיקרא קאמר איפכא איבעי ליה למימר למה ממשכנין מאחר שמחזירין או

והלא מחזירין כסדר הענין אלא ודאי אהא דממשכנין אחר חזרה קא מתמה ועוד דלישנא דלמה ממשכנין משמע דעדיין ממשכנין אותו ולא על המשכון שנטלו ממנו כבר קאמר והיינו דמשני ולאו תירוצי קא מתרצית לה תריץ הכי כלומר מי לא איצטריך למימר דרבי מאיר לא דק בלישניה דהא הוה ליה למימר מאחר שמחזירין למה ממשכנין והוא הפך דבריו ואמר מאחר שממשכנין למה מחזירין הכא נמי איכא למימר למה ממשכנין מעיקרא קאמר והא דלא קאמר למה ממשכנין מאחר שמחזירין כסדר הענין משום דלא דק בלישניה והפך דבריו:

למה חוזרין וממשכנין וא"ת ולמה ממשכנין מעיקרא וי"ל דודאי מעיקרא נמי ממשכינן מהאי טעמא שלא תהא שביעית כולי אלא דלהכי נקט מאחר שמחזירין למה ממשכנין דמשמע למה חוזרין וממשכנין כדפי' לאשמעינן טעמא דהדר ומשכנו שהיה בידו כשמת לוה דאי הוה אמר למה ממשכנין מאחר שמחזירין הוה אמינא דמשכנו ומת שומטו מעל גבי בניו קא משמע לן:

למה ממשכנין מעיקרא הקשו התוספות ולמה חוזרין וממשכנין ויש לומר כדי שלא יוכל הלוה לכפור וכו' ועוד נראה דלהכי חוזרין וממשכנין דאי לאו הכ' הוה ליה מחילה דדוקא בשעת השבת העבוט לאו מחילה הוא דרחמנא עליה רמיא אבל לבתר הכי כשמניח לו המשכון ואינו חוזר וממשכנו הוה ליה כאלו מחל לו השיעבוד שהיה לו על המשכון וחזר ונעשה מטלטלין אצל בניו ושביעית משמטתו וכן משמע מלשון הטור סימן צ"ז שכתב וכל זמן שנוהג עמו בזה אין השביעית משמטתו ואם החזירו ומת הלוה נוטלו מהבנים מדכתב וכל זמן משמע דהא דממשכנין וחוזרין וממשכנין עד עולם טעמא דכולהו הוי שלא תהא השביעית משמטתו והיינו כדפי' דלא תהוו מחילה וכן משמע קצת בתוספתא דמכילתין דטעמא דכולהו כדי שלא תהא שביעית משמטתו דאיתא התם בפרק עשירי ואם מחזירו עד עולם למה הוא נוטלו רבי אומר אומר אני שמא תבא שמיטה ותשמיטנו וכו' ואם מדנקט מחזירו עד עולם כו' משמע דטעמא דכולהו הוי שלא תשמיטנו שביעית וכו' וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ג ממלוה שכתב אם כן הוא שמחזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו ולוקח אותה בעת שאינו צריך לו מה יועיל המשכון כדי שלא ישמט החוב וכו' ולא כתב סתמא א"כ הוא שמחזיר לו המשכון מה יועיל המשכון משמע דאהא דממשכנין וחוזרין וממשכנין עד עולם אכולהו יהיב הך טעמא שלא ישמט כו' וה"ק א"כ הוא שמחזיר לו המשכון בכל עת שהוא צריך לו ולוקח אותו בכל עת שאינו צריך מה יועיל המשכון:

לקח בגדו כי ערב זר וגומר סיפא דקרא ובעד נכרים חבלהו וחבלה מתוך הבית משמע מיהו קשה דאם כן מאי ראיה מייתי מאידך קרא דבני אם ערבת לרעך דלא כתיב התם לישנא דחבלה לכך נראה דקשיא ליה לתנא ומנא לן דערב משתעבד כלל דאיצטריך קרא למעוטי ביתו של ערב לכך קאמר וכן הוא אומר לקח בגדו וכולי ולא בעי לאתויי ראיה מהנך קראי דיוכל ליכנס לביתו של ערב וכן משמע בסוף פ' גט פשוט דקאמר התם מניין לערב דמשתעבד ומייתי הנך תרתי קראי משמע כדפירש':

אפילו כאביגיל לכאורה משמע דתלת גווני נשים נינהו אותן דודאי מסירות ואותן דודאי אינן מסירות כאביגיל וסתם נשים וקשה דאם כן מנא ליה לרבי שמעון דלא ירבה אפי' כאביגיל דלמא אותן דודאי אינן מסירות מותר להרבות ולא יסיר אתי לאשמעינן דאפי' אחת ומסירה ודאי לא ישאנה ולא ירבה בסתם נשים קאמר דעד שמנה עשר מותר טפי מהכי חיישינן וליכא למימר דסתם נשים מסירות את לבו וליכא אלא תרי גווני נשים דא"כ לר' שמעון דאמר אפי' אחת ומסירה את לבו לא ישאנה לא יהיה המלך מותר בסתם נשים אלא בנשים כאביגיל וזה דוחק דנשים כאביגיל לא שכיחי ונראה דודאי ליכא אלא תרי גווני כשרות ושאינן כשרות ואפילו כאביגיל דקאמר רצה לומר נשים כשרות:

כי נפש הוא חובל לשאר דברים הוא דאתא אבל רב הונא סבר דלא איצטריך קרא לשאר דברים דמרחים ורכב ילפינן להו וכן משמע לקמן דקאמר עד כאן לא קאמר רב הונא התם אלא דכי נפש הוא חובל יתירא הוא משמע דיתירה הוא לגמרי וכמו שכתבו התוספות לקמן:

דף קטז

הכא מידי דעביד לאושולי ולאגורי הוא הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות טוען כתב דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר הן הכלים שתחילת עשייתן כדי להשאילן ולהשכירן כגון היורות הגדולות שמבשלין בהן בבית המשתאות וכו' וכן שאר כלים ויש לו עדים שהוא משכירו תמיד הרי הן ככלים העשויין להשאיל ולהשכיר וכלי שמקפידין עליו כגון סכין של שחיטה הרי הוא בחזקת שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר לפיכך אפי' באו עדים שהשאילו והשכירו אין מבטלין בהן חזקתו ע"כ ולא ידענא אמאי פירש כן אי משום דלישנא דעשויין ועבידא הכי משמע דעשויין מעיקרן לכך כמ"ש ה' המגיד שם הא ודאי ליתא דעשויין ועבידא דכולה ש"ס היינו רגילין כמו פירות דקל דעבידי דאתו ומילתא דעבידא לגלויי ועוד דבעובדא דרבא דאפיק ספרא דאגדתא נקט נמי לישנא דעשויין להשאיל ולהשכיר אע"ג דלא נעשה מעיקרא כדי להשאיל ולהשכיר כמ"ש הרמב"ם ז"ל

בהדיא שם דטעמא דרבא דאפקי לפי שנתברר לו בעדים שהן מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר. ועוד דסכינא דאשכבתא ודאי אינו עשוי מעיקרו להשאיל ולהשכיר וצריך לומר להרמב"ם ז"ל דהך עובדא איירי כשיש עדים שהיה משכירו תמיד דאביי סבר דעדים מבטלים חזקת הכלי ורבא סבר דאין מבטלין חזקת הכלי דכיון דמיפגמי וחזקתו דלא מושלי אינשי זה שהיה משאילו אפסיד אנפשיה ואין דנין לו דין חלוק משאר כל אדם וכן כתב בהדיא ה' המגיד ז"ל ופשט הסוגיא לא משמע כן חדא מדקאמר ש"ס הכא מידי דעביד לאושולי ולאוגורי הוא משמע דטעמא דאביי משום דסכינא דאשכבתא אורחיה הוא לאושולי ולאוגורי ולא משום דהוה מייתי עדים מדלא קאמר הכא מילתא דעביד לאושולי ולאוגורי הוה. ועוד דאין סברא לומר דעדים לא מבטלי חזקת הכלי ואי משום דאין דנין לו דין חלוק משאר כל אדם כמ"ש ה' המגיד אם כן אמאי אפיק רבא ספרא דאגדתא על ידי עדים כמ"ש הרמב"ם ז"ל ודן לו דין חלוק משאר כל אדם דבשאר כל אדם דהיינו היכא דליכא עדים לא מפקינן מיניה להרמב"ם ז"ל. ועוד דמאי ראיה מייתי ש"ס מהא דשלח רב הונא בר אבין דלמא שאני התם דאיירי דמעיקרא עשויין כדי להשאיל ולהשכיר אבל היכא דאין עשויין מעיקרא לכך אף על גב דמייתי עדים לא ועוד עדים מאן דכר שמייהו דבכולה שמעתא לא מזכיר מעדים מידי לכך נראה כמ"ש ר"ת ורב אלפס ז"ל דכל דבר שמקפידין עליו להשאיל מפני חשיבותו או שמתקלקל הוא דבר שאין דרכו להשאיל ולהשכיר ושאר כל הדברים הן דרכן להשאיל ולהשכיר והכל לפי האהבה ומנהג המקום ובשלחן ערוך סימן ע"ב כתב דברי הרמב"ם ודבר הרי"ף ור"ת ונראה דברי הרי"ף ור"ת עיקר:

סכינא דאשכבתא היינו סכין של שחיטה כמה שכתב הרמב"ם ז"ל וראיה מדקאמר בסמוך דכיון דמיפגמא קפדי אינשי ואין הפגימה פוסלת אלא בסכין של שחיטה ובנמוקי יוסף כתב דיש גורסין דאשכפא כלומר של רצענין מיהו בפרק כל הכלים קאמר אביי חרבא דאושכפא וסכינא דאשכבתא וכו' משמע דסכינא דאשכבתא גרסינן מדלא נקט חרבא:

הבית והעליה פרק עשירי

אי בחבסא נפיל אי בחבטא נפיל פירש"י ז"ל דחבטא שנחבט הכותל להלן כמקל שהיה עומד ונפל שעליונות הכותל נפלו להלן ממנו הרבה וחבסה שנחבס הבית מיסודו ונפל תחתיו החומה במקומה וקשה לפי' דקאמר מדקתני רואין מכלל דאיכא למיקם עלייהו אי בחבסא וכו' למה ליה למידק ממתניתין הא פשיטא הוא דאיכא למיקם עלייהו שאם נפלו אבנים להלן מיסוד הבית הרבה הרי נראה לעינים דבחבטה נפיל ואם לא נפלו

אבנים להלן מיסוד הבית הרי רואין דבחבסה נפיל ועוד תימה דאמאי קאמר במתניתין שאם זה אומר שלימות שלי וזה אומר שלימות שלי רואין אלו האבנים העשויות להשתבר למה ליה למיתלי במה דעשוי להשתבר הוה ליה למימר רואין אלו אבנים של עליון ואלו של תחתון דאם בחבטא נפל יטול העליון הרחוקות והתחתון הקרובות הן שלמות הן שבורות ואי בחבסא נפל יטול עליון העליונות ותחתון התחתונות. ועוד קשה דקאמר אי הכי רישא אמאי חולקין פירש"י ז"ל יטול העליון הרחוקות אי בחבטא נפיל ואי בחבסא נפיל יטול העליונות ולשון הש"ס לא משמע כפירושו מדקאמר בחבטא נפיל עלייתא איתבר וכו' משמע דאף על גב דאיכא למיקם עלה אי בחבטא אי בחבסא אכתי מספקינן איזו של עליון ואיזו של תחתון ואין יכולין להכיר על ידי כך אלא של מי הן הנשברות ע"כ נראה דחבטא היינו שנשמטה חומה התחתונה ונפלה העליונה ונחבטה בחוזק על הארץ ונשברה וחבסא היינו שחומה העליונה הכבידה על התחתונה ומרוב הכובד נשתברה התחתונה והשתא אע"ג דאיכא למיקם עלייהו אי בחבטא נפיל ואי בחבסא נפיל שיש איזה היכר ביניהן מ"מ בין בחבטא בין בחבסא האבנים מעורבין זה בזה ולא ידעינן איזה של עליון ואיזה של תחתון והשתא ניחא דקאמר במתניתין דרואין אלו אבנים עשויות להשתבר דכיון דאיכא למיקם אי בחבטא אי בחבסא רואין אי בחבטא תלינן הנשברות בעליונה ואי בחבסא תלינן הנשברות בתחתונה ולכך פריך מדקאמר רואין מכלל דאיכא למיקם וכו' אי הכי רישא נמי אמאי חולקין נחזי אי בחבטא נפיל עלייתא איתבר דאף על גב דהאבנים מעורבין ולא ידעינן איזו של עליון ואיזו של תחתון אפי' הכי כיון דידעינן דבחבטא נפיל תלינן השבורות בעליון דבחבטא עליונות עשויות להשתבר ומדברי הרמב"ם ז"ל פ"ד משכנים משמע נמי כדפירשתי שכתב רואין איזו ראויין להשתבר ודבר זה ידוע מדרך הנפילה אם נפל העליון על התחתון והרסו או נשמט התחתון ונפל העליון ונהרס ע"כ אבל הטור כתב רואין איזהו מהן ראויין להשתבר כגון אם נופל למרחוק אז העליון משתבר יותר וכו' והיינו כדפירש"י ז"ל ולא הביא דברי הרמב"ם ז"ל גם הבית יוסף לא הביאו משמע דסבירא ליה דליכא מאן דפליג על פירש"י ז"ל ולא משמע כן מדברי הרמב"ם ופשטא דשמעתא נמי משמע כדפירשתי:

סבר רבא למימר לפי חשבון שבורות כתבו התוספות נראה לר"י שר"ל לפי חשבון שבורות ושלמות כמו שהן מעורבין דאין סברא שיברור ולא יטול אלא שבורות דוקא ולשון לפי חשבון שבורות לא משמע הכי מדלא קאמר לפי חשבון שבורות ושלימות. ועוד יש לתמוה דהא סברא מעליא איכא לפי הדין דלא יטול אלא שבורות שהרי אינו טוענו אלא טענת ספק שטוענו אבנים לפי חשבון האבנים שנטל ואינו יודע אי שלימות

אי שבורות והלה נמי אינו יודע וקיימא לן טענו שניהן ספק אין על הנתבע אפי' היסת ופטור אפי' לצאת ידי שמים כמה שכתב הטור סימן ע"ה טענו שניהן ספק כגון שטענו הלויתיך ואינו יודע כמה והשיבו אמת כי הלויתיני ואיני יודע כמה כיון שאינו טוענו כודאי אלא באיני יודע אין על הנתבע אפילו היסת ומשלם לו מה שברור ויוצא בו אף ידי שמים ולמסקנא דנוטל לפי חשבון שלימות. אע"ג דטוענו ספק היינו משום דטענתו דהיאך ריע מדהני ידע טפי לא ידע מיהו לא שקיל אידך שלימות טפי מהאיך כיון דטענתו ריע משום דלאו טענה ריע גמורה היא ולא מהניא ליה אלא למישקל שלימות כמוהו:

דהא שעביד בית לעלייה פירש"י ז"ל דאי לאו לשעבדו למה ליה למימר שעל גבי בית זה והא קא חזי ליה דעלייה זו קא"ל ולפי זה בעובדא דפרסק דמייתי ש"ס בסמוך צ"ל דגרסינן דלית זו שעל גבי פרסק זה אני מוכר לך דאי לאו הכי דלמא לא שעביד פרסק לגני דלית אלא מראה מקום הוא לו וכך היא הגירסא בהדיא בספר רב אלפס והרמב"ם ז"ל:

מי אמרינן דא"ל שם עליה קבילית עלך וכו' דוקא בכה"ג דשעבד ליה בית עד שיתקן לו עלייה אחרת תחתיה קמיבעיא ליה מי אמרינן שם עלייה אחרת קבילית עלך או דלמא חד עלייה אחרת קביל שתי עליות לא קביל אבל שתי עליות זו על גב זו והשכיר את התחתונה ולא שעבד לו הבית ואפחית פשיטא דלא מצי משכיר למימר תן לי שכרי משלם דשם עלייה קבילית עלך ולך דר בעליונה דכיון דאמר עלייה זו ונפלה אזדא ליה ויתן לו שכרו שכבר דר בה ואין לאחד על חבירו כלום וכתבו התוספות דאמר ליה עלייה זו שעל גבי בית זה אני משכיר לך ומספקא ליה דלמא עלייה עליונה נמי היא בכלל בית ודבריהם קשים להבין דהא אפי' אי אמרינן דעליה עליונה ודאי לאו בכלל בית היא אכתי שפיר קמיבעיא ליה דהא בהדיא קאמר ש"ס דמספקא ליה מי אמרינן דא"ל שם עלייה קבילי עלך או דלמא חד עלייה קביל וכו' ושמא י"ל דגירסת התוס' איפחית תחתונה מהו למידר בעליונה ותו לא:

רבי יהודה אומר אף הדר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר כתבו התוספות מה שפירש בקונטרס דאם אין נותן לו שכר מיחזי כרבית אין נראה לר"י דמה רבית שייך הכא וכולי גם הא דקאמר רבי יוחנן בשלשה מקומות שנה לנו רבי יהודה אסור לאדם שיהנה מממון חבירו חדא הא דתנן לא אתי שפיר לפירש"י ז"ל דדלמא ע"כ לא קאמר רבי יהודה הכא אלא משום דכשהוא חוזר לו מעותיו הוה ליה לוה ומיחזי כרבית אבל בעלמא הדר בחצר חבירו דלא קיימא לאגרא אף על גב דנהנה דעביד למיגר אין צריך להעלות לו שכר:

ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו כתבו התוס' דגרסינן ומקרה את העלייה ויושב בתוכה כו' בעלייה וכו' ודוחק להגיה ולמחוק הספרים ונראה וגירסת רש"י ניחא ומה שהקשו התוספות דהא נהנה הוא שאין צריך להעלות י"ל דלא מיחייב רבי יהודה אלא אם כן נהנה הנאת ממון שאם בונה הבית ולא העלייה והוא דר בבית הרי נהנה הנאת ממון שאלו לא היה דר בבית הוצרך לשכור במקום אחר אבל מה שהוא נהנה שאין צריך לעלות כיון דעלייתו מוכנת לדור בה ולא ישכור במקום אחר בשביל הנאה זו לאו נהנה מיקרי. ואין להקשות לגירסת רש"י ז"ל למאי דמסיק דטעמא דרבי יהודה דמחייב להעלות שכר משום שחרוריתא אם כן כשבונה נמי הבית והעלייה ודר בבית אכתי ליחייב כיון דאיכא מיהא שחרוריתא י"ל דלא מחייב ר"י אלא כשזה נהנה וזה חסר אבל כשאינו נהנה אע"ג דחבירו חסר לא מחייב וכ"כ בהדיא בנמוקי יוסף בשם הרשב"א ז"ל ובעלי התוס':

תניא אין לו לא לזה ולא לזה אין לו לבעל עלייה בקרקע כלום מהרש"ל מחק כל זה וכתב דבספרים אחרים אינו וכן ברא"ש ז"ל ולפי זה נראה דמצינו לפרושי הבעיא שפי' כדפירש"י ז"ל כגון דבעל הקרקע ובעל העלייה שניהם רוצים למכור הקרקע וקא מיבעיא ליה כמה יש לו לבעל העלייה בקרקע מחצה או שליש או רביע מיהו רש"י ז"ל לא נתכוין לכך שהרי כתב מאי אית ליה לבעל העלייה בקרקע או לא:

כמה מפסיד עלייה בבית תילתא וכולי דכיון דמפסיד תלתא אם כן יש לו לבעל העלייה שליש בבית נמצא דשליש קרקע שלו:

וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע אין לפרש דבשוכר ומשכיר אייריי והאי וכן אנפחת העלייה דלעיל קאי דאם כן אמאי הפסיק ביניהם כמ"ש התוספות ועוד דאם כן מאי קמ"ל היינו הך דלעיל דמה לי עלייה שנפחת' ומה לי גינה שנפחתה ותו אמאי קתני הכא עד שיעשה לבית בדו כיפין דמשמע עד שיתקן את בית הבד שלו ולא קתני נמי עד שיתקן לו את הגינה דומיא דלעיל דקתני עד שיתקן לו את העלייה לכך נראה כדפירש"י ז"ל דאיירי באחין שחלקו כפלוגתייהו דרבי יהודה ורבנן ולהכי קתני וכן בית הבד דכי היכי דבבית ועלייה של שנים ונפלו שניהם ובעל עלייה רוצה לבנות עלייתו ובעה"ב אינו רוצה לבנות ביתו בעל העלייה בונה את הבית ודר בתוכה. עד שיתן לו יציאותיו הכי נמי בבית הבד וגינה אחת על גביו שעל כיפת בית הבד מונח עפר וזורעין עליו ונפחת נמצא שבית הבד וגם הגינה שניהן מקולקלין לכך מצי נמי בעל הגינה לומר לבעל בית הבד שיעשה לבית בדו כיפין כדי שיחזור הוא ויתן עליו עפר ויזרע ואם אין בעל בית הבד רוצה הרי בעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בית בדו דומיא דלעיל

שדר בתוכה עד שיתן לו יציאותיו דכשנותן לו יציאותיו הרי ביתו מתוקנת ואיצטריך למיתני הך מילתא דבית הבד וגינה לאשמעינן דאין בעל בית הבד זורע שם ולא מצי למימר נהי דלא חזי לי השתא לעצור שם זתים מכל מקום חזי לי ליזרע שם כיון דלא נעשה מתחילה לשם כך ואתי לאשמעינן נמי דאפילו ר' יהודא דפליג לעיל מודי הכא דיורד וזורע למטה כיון דבעל בית הבד לא חסר הכא מידי ומה שהקשו התו' דאי באחין שחלקו מוטל על התחתון לבנות התקרה אמאי איצטריך לאוקמי ההיא דלעיל בשוכר ומשכיר נוקמה באחין שחלקו לאו קושיא היא דשאני הכא דבית בדו מקולקלת בפחת זה כדקתני עד שיעשה לבית בדו כיפין משמע שהכיפין לצורך בית בדו הן לכך עליו מוטל לבנות התקרה אבל לעיל בנפחתה העלייה אין בפחת שום היזק לדירת הבית שעדיין יכולין לדור בו כדקתני בהדיא הרי בעל העלייה יורד ודר למטה ותקנת התקרה אינה אלא בשביל בעל העלייה לחוד ולהכי קתני עד שיתקן לו את העליה ולא קתני עד שיעשה לביתו תקרה ומעזיבה כדקתני הכא עד שיעשה לבית בדו כיפין לכך לא מצי לאוקמי באחין שחלקו דבאחין שחלקו אין התחתון צריך לבנות התקרה כיון שאין צריך לה וחילוק זה כתב ג"כ הרא"ש ז"ל ומה שפירש"י ז"ל לעיל במתני' דהבית והעלייה של שנים שנפלו אמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות החומה והתקרה התחתונה וכו' אף על גב דתקרה התחתונה מוטלת על העליון שאני התם שהכל נפל הבית וגם העלייה וליכא שום גג לכך גם הבית צריך לתקרה אבל מתני' קמייתא דקתני נפחתה העלייה אין הבית צריך לתקרה כיון שהגג קיים ועוד י"ל דאין חילוק בין אם הגג קיים בין אם אינו קיים אלא לעולם מוטל על התחתון לבנות התקרה אפי' באחין שחלקו דאין בית בלא תקרה אפילו אם הגג קיים ומתני' דלעיל דנקט פלוגתייהו דר' יוסי ורבנן בשוכר ומשכיר ולא נקט פלוגתייהו באחין שחלקו י"ל דבאחין שחלקו אפי' רבנן מודו דעליון נותן המעזיבה דאף על גב דלרבנן מעזיבה אחזוקי תקרה הוא ועל התחתון לעשותה היינו דוקא בשוכר ומשכיר דמשכיר צריך ליתן לשוכר דירה חזקה וכשאין עליה מעזיבה יש לחוש שמא תהפך אחד מן הנסרים ויפול אבל באחין שחלקו אף על גב דאין בית בלא תקרה מכל מקום מצי תחתון למימר לדידי סגי לי בתקרה לחודא בלא מעזיבה ואין אני חושש באחזוקי תקרה וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהלכות שכנים:

אין אדם זורע חציו למטה וחציו למעלה לכך יורד וזורע כולו למטה אף על גב דבמקום הכיפה אין הגשמים יורדין על הזרעים מכל מקום יכול לזרוע שמה, דברים שאין צריכין גשמים כגון חזרת וכיוצא בו:

כאן בשלו כאן בשל הפקר פירש"י ז"ל בשל הפקר שומעין לו דא"ל זכי ביה את וכו' ולא דמי לשל חבירו דהתם ליכא למימר זכי ביה את וקשה דהא ברייתא משמע דוקא כששכרו לעשות בשלו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם אבל סתמא לא כמ"ש התוס' אף על גב דלא מצי למימר זכי ביה את ועוד דבשל חבירו נמי אמאי שכרו עליו נהי דליכא למימר זכי ביה את מכל מקום מצי למימר טול מה שעשית בשכרך לכך נראה דלא דמי לשל חבירו דהתם כיון דשכרו בפי' לעשות בשלו סמכא דעתו דפועל עליו שישלם לו שכרו לכך כיון שהטעהו והראהו בשל חבירו נותן לו שכרו משלם אבל הכא אייריי ששכרו בפי' לעשות בשל הפקר כמ"ש רש"י ז"ל וכיון דיודע שהוא הפקר לא סמכה דעתו עליו מימר אמר שמא לא ירצה לזכות בו ועיקר סמיכתו על מה שעושה הלכך מצי למימר טול מה שעשית בשכרך וכן כששכרו סתמא והראהו בשל חבירו נמי לא סמכא דעתו עליו כיון שאינו יודע ודאי שהוא שלו וסומך עצמו נמי על אותו דבר שעושה בו לכך אין שכרו עליו:

וצברו כל שלשים יום פירש"י ז"ל משלשים לשלשים חוזר וצברו כדי שיהא נישף יפה ולפי זה רשאי לעשות כן כל ימי שעת הוצאת זבלים אבל בפ' המניח פירש כל שלשים יום רשאי להניחן שם וכן כתב הרמב"ם ז"ל יש לכל אדם להוציא את הזבל והגללים לרשות הרבים בשעת הוצאת זבלים ולצבור אותן שם שלשים יום וכן נראה דהשתא רשב"ג דמתני' ורבי יהודה אמר דבר אחד ולא פליגי כלל דמתקן דנקט רשב"ג לאו מזמן הוא כדפי' רש"י ז"ל אלא לשון תיקון הוא דסבירא ליה לרשב"ג בזבל דרשאי להוציאו לרשות הרבים ולצוברו ולתקנו שם שלשים יום ואח"כ מזבל וכן בבנין רשאי להניח האבנים בר"ה ולסתתן ולתקנן שם שלשים יום ואח"כ בונה ורשב"ג נמי בשעת הוצאות זבלים אייריי דהא ת"ק בשעת הוצאת זבלים קאמר כמ"ש התוספות מדקתני המזבל מזבל משמע בשעה שרגילין לזבל ועליה קאי רשב"ג ואמר אף מתקן וכ' וטעמיה דרשב"ג נמי משום דעל מנת כן הנחיל יהושע כו' כדר' יהודה ולא פליגי כלל וכן משמע סוגיא דשמעתא דבהכי פליגי ת"ק ורבן שמעון בן גמליאל ור' יהודה תנא קמא סבר נהי דעל מנת כן הנחיל יהושע וכו' אפילו הכי אם הזיק חייב לשלם דלא התנה שיהא פטור לשלם והא דקאמר המוציא מוציא וכו' עצה טובה קמ"ל כמ"ש התוס' ורש"י ז"ל ורשב"ג ור' יהודה סבירא להו דכל מקום שנתנו חכמים רשות אם הזיק פטור ולא איצטריך ליהושע להנחיל על מנת כן אלא כדי לפוטרו אם הזיק:

ובלבד שלא יאנוס לפי מה שפירש"י ז"ל במתניתין דטעמא דר' שמעון דהשאר של תחתון משום דעליון גופיה אפקורי הוא דמפקיר להו לגביה שגנאי הוא לו ליכנס לתוך של

חבירו וללקוט קשה דאם כן אמאי לא יאנוס הא כל שאינו צריך ליכנס לתוך של חבירו לא מפקיר להו ובית יוסף ז"ל נמי הקשה דמאי קמיבעיא ליה בסמוך מגיע לנופו ואין מגיע לעיקרו וכו' דכיון דטעמא משום דמתייאש מן השאר אם כן כל שהעיקר נתלש עם הנוף של עליון והשאר של תחתון ותירץ דהכא נמי איכא למימר דבוש מלחלות העיקר על ידי הנוף כי חבירו יראה מקום העיקר בחלקו ויאמר בתוך גינתי נכנס שלא מדעתי הלכך מעיקרא מתייאש ע"כ ולפי זה צריך לומר דבוש נמי ליאנס כי חבירו יראה שהוא יותר משיעור פשיטות יד ויאמר בתוך גינתי נכנס ותלש לכך מעיקרא מפקיר ליה:

אפריון נמטייה לר' שמעון פירש"י ז"ל חן שלנו נראה דלכך אמר אפריון לשון רבים שכן דרך הנכבדים כשמדברים בעדם אומרים לשון רבים כמו שאמר לבן ונתנה לך גם את זאת ודניאל אמר דנא חלמא ופשרה נאמר קדם מלכא ועוד נראה משום דמלכותא דשבור מלכא היה נקרא על שם החן כדאשכחן בפרק קמא דבבא בתרא איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא ופי' שם ר"ת ז"ל דמשמעות הלשון חן מאת המקום דאיפרא היינו חן והורמיז מקום וכיון שהמלכות היה נקרא על שם החן לכך אמר חן שלא נמטייה לרבי שמעון:

בעזרת האל המושיע סיימתי בבא מציעא